ตำรายา

วัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม

เล่ม ๑

เอกสารวิชาการ ลำดับที่ ๔
โครงการอนุรักษ์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
๒๕๔๙

ตำรายาวัดมหาชัย

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

เล่ม ๑

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๔
โครงการอนุรักษ์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
๒๕๔๙

ตำรายาวัดมหาชัย เล่ม ๑

ปริวรรตจากใบลานวัดมหาชัย พระอารามหลวง

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จัดพิมพ์เผยแพร่

พ.ศ. ๒๕๔๕

ตำรายาวัดมหาชัย เล่ม๑ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

โครงการอนุรักษ์ใบลาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พิมพ์เผยแพร่ครั้งที่ ๑ จำนวน ..... เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

วีณา วีสเพ็ญและคณะ

ตำรายาวัดมหาชัยเล่ม ๑ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. อุบลราชธานี :

โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซ็ท ,๒๕๔๙.

----------หน้า

๑. ยาพื้นบ้าน ๒. ใบลานวัดมหาชัย ๓. อักษรธรรม ๔.มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ชื่อเรื่อง.

ISBN 974 – 19 – 5455 - 7

ที่ปรึกษา

เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา (ศาสตราจารย์พิเศษภาวิช ทองโรจน์)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ศาสตราจารย์นายแพทย์อดุลย์ วิริยเวชกุล ราชบัณฑิต)

รองอธิการบดีอาวุโสและฝ่ายพัฒนานิสิต (ผู้ช่วยศาสตราจารย์สกล คงบุญ)

รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนาระบบและทรัพย์สิน (อาจารย์ยุวดี ตปนียากร)

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร (รองศาสตราจารย์มยุรี ภารการ)

ผู้ปริวรรตและเรียบเรียง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วีณา วีสเพ็ญ

นายสมัย วรรณอุดร

นายณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์

นายสัญญา วุฒิสาร

นายอธิราชย์ นันขันตี

นายอภิชาต จันนาเวช

ธุรการ

นางสาวสุพัตร์ตา จันทะแสง

จัดรูปแบบตำรับยา

นางสาวทิพย์วารี สงนอก

นางสาวมยุรี บิดานารา

ถ่าย/สแกนภาพ

นายณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์

สอบทานการปริวรรตชื่อพืช สัตว์ วัตถุธาตุ

ดร.อุษา กลิ่นหอม ผู้ช่วยศาสตราจารย์วีณา วีสเพ็ญ

สงวนลิขสิทธิ์ โดย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ห้ามลอกเลียนแบบส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ รวมทั้งห้ามจัดเก็บถ่ายทอดด้วยรูปแบบหรือวิธีการใดๆ ทั้งกระบวนการทางอิเล็กทรอนิกส์ การถ่ายภาพ การบันทึกหรือวิธีการอื่นใด โดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าของลิขสิทธิ์

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซ็ท ถนนชยางกูร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ๐๔๕-๒๕๔๖๒๕ ,

๐๔๕-๓๑๗๔๘๑ -๕

คำนำ

ตำรายาวัดมหาชัย เล่ม ๑ นี้เป็นตำราที่โครงการอนุรักษ์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้ปริวรรตจากใบลานซึ่งอยู่ในพิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานวัดมหาชัย (พระอารามหลวง) ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งท่านเจ้าคุณ ดร.พระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารีเถระ) ได้รวบรวมจากที่ต่างๆ ในภาคอีสาน ตำรายาที่เป็นใบลานเหล่านี้ได้จารเป็นตัวอักษรธรรมและอักษรไทยน้อย และถือว่าเป็นทรัพย์สินทางภูมิปัญญาอันสำคัญที่บันทึกเรื่องราวทางด้านการแพทย์พื้นบ้านไทยโบราณในภาคอีสานไว้ และเป็นมรดกทางภาษาและวรรณกรรมควรแก่การศึกษาด้านอักษรศาสตร์อีกด้วย ใบลานเหล่านี้ คนรุ่นปัจจุบันยังไม่มีโอกาสเข้าถึง เนื่องจากขาดความรู้ทางด้านการอ่านตัวอักษรธรรมและตัวอักษรไทยน้อยที่จารบนใบลาน มหาวิทยาลัยมหาสารคามได้ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาดังกล่าว จึงสนับสนุนให้โครงการอนุรักษ์ใบลานซึ่งเป็นหน่วยงานในมหาวิทยาลัย ปริวรรตตำรายาเผยแพร่ เพื่อให้นิสิต นักวิชาการ หมอยาพื้นบ้าน และบุคคลที่สนใจ ศึกษาเนื้อหาสาระที่ปรากฏ และอาจนำยาตำรับต่างๆไปศึกษาวิเคราะห์สรรพคุณทางยา รวมทั้งวิธีการรักษา เพื่อให้ภูมิปัญญาดังกล่าวเกิดประโยชน์ต่อบุคคลทั่วไปในวงกว้าง เป็นการสืบทอดและรักษาทรัพย์สินทางภูมิปัญญาของชุมชนให้คงอยู่อีกทางหนึ่ง

มหาวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจตามสมควร

(ศาสตราจารย์ นายแพทย์อดุลย์ วิริยเวชกุล ราชบัณฑิต)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สารบัญ (ให้อยู่หน้าขวา)

คำนำ **หน้า**

สารบัญ

ภาคที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการปริวรรตตำรายาจากใบลานวัดมหาชัย

ความนำ

ประวัติวัดมหาชัย

ประวัติพระอริยานุวัตร เขมจารี

พิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานพระอริยานุวัตร เขมจารีนุสรณ์

ภาคที่ ๒ การปริวรรตตำรายาจากใบลานวัดมหาชัย

ใบลานตำรายาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๑

คำอ่านปัจจุบันตำรายา วัดมหาชัย ฉบับที่ ๑

ดัชนีพืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพรในตำรายา ฉบับที่ ๑

ดัชนีชื่อยา อาการและโรคในตำรายา ฉบับที่๑

ใบลานตำรายาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๒

คำอ่านปัจจุบันตำรายาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๒

ดัชนีชื่อยา อาการและโรคในตำรายาฉบับที่ ๒

ดัชนีพืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพรในตำรายาฉบับที่ ๒

ใบลานตำรายาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๓

คำอ่านปัจจุบันตำรายาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๓

ดัชนีชื่อยา อาการและโรคในตำรายาฉบับที่ ๓

ดัชนีพืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพรในตำรายาฉบับที่๓

ใบลานตำรายาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๔

คำอ่านปัจจุบันตำรายาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๔

ดัชนีชื่อยา อาการและโรคในตำรายาฉบับที่ ๔

ดัชนีพืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพรในตำรายาฉบับที่๔

ใบลานตำรายาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๕

คำอ่านปัจจุบันตำรายาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๕

ดัชนีชื่อยา อาการและโรคในตำรายา ฉบับที่ ๕

ดัชนีพืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพรในตำรายาฉบับที่ ๕

ภาคที่ ๓ การจัดเรียงตำรับยาตามระบบการเขียนปัจจุบัน

ตำรับยาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๑

ตำรับยาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๒

ตำรับยาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๓

ตำรับยาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๔

ตำรับยาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๕

บรรณานุกรม

ภาคที่ ๑
ข้อมูลพื้นฐาน
เกี่ยวกับการปริวรรตตำรายาจากใบลานวัดมหาชัย

ความนำ

นายสมัย วรรณอุดร
พนักงานวิชาการ
โครงการอนุรักษ์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ตำรายาวัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เล่ม ๑ เป็นตำราที่ปริวรรตจากเอกสารใบลานขนาดสั้น หรือที่เรียกว่า "**ใบลานก้อม**" ซึ่งได้จากการที่โครงการอนุรักษ์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคามดำเนินการสำรวจ ทำความสะอาด จัดระบบเอกสารใบลานในพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือวัดมหาชัยและได้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานขึ้นในปี ๒๕๔๘ โดยใช้ชื่อว่า "**พิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานพระอริยานุวัตร เขมจารีนุสรณ์**" เพื่อเป็นการสืบสานปณิธานอันแน่วแน่ และยกย่องเชิดชูเกียรติพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณ ดร.พระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารีเถระ) อดีตเจ้าอาวาสวัดมหาชัยและอดีตรองเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม ที่ได้เก็บรวบรวมเอกสารใบลานจากที่ต่างๆ ทั้งจากวัดและบุคคลต่างๆ ในช่วง พ.ศ.๒๕๑๓-๒๕๓๕ ทำให้วัดมหาชัยแห่งนี้ กลายเป็นศูนย์กลางในการศึกษาภาษา วรรณคดีและวัฒนธรรมท้องถิ่นของภาคอีสานในระยะนั้น โดยมีพระภิกษุสามเณร นักเรียน นิสิต นักศึกษา นักวิชาการจากมหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษา และหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้เข้ามาศึกษา ปรึกษาหารือกับ ดร.พระอริยานุวัตรเกี่ยวกับการอ่านตัวอักษรในใบลาน วรรณคดีและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและเรื่องทางศาสนาเป็นจำนวนมาก จากการสำรวจจัดระบบและรวบรวมเอกสารใบลาน ภายในพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัดมหาชัย พบว่าวัดมหาชัย มีเอกสารใบลานจำนวนมากกว่า ๗,๐๐๐ ผูก เมื่อจำแนกเนื้อหาที่ปรากฏมีทั้งคดีโลกและคดีธรรม เช่นกลุ่มคัมภีร์ที่เกี่ยวกับศาสนา วรรณกรรมท้องถิ่น ประเพณี พิธีกรรม โหราศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และตำรายา เป็นต้น ซึ่งใบลานด้านวรรณกรรม หรือประเพณี พิธีกรรมนั้น ท่านเจ้าคุณได้ปริวรรตไว้จำนวนมาก แต่ด้านตำรายาปรากฏเป็นส่วนน้อยและยังไม่มีการจัดพิมพ์

ดังนั้นคณะกรรมการโครงการอนุรักษ์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จึงมีความเห็นร่วมกันว่า **ควรสืบสานเจตนารมณ์ของดร.พระอริยานุวัตร และแสดงกตเวทิตาคุณต่อท่านเจ้าคุณ ที่มีปณิธานอันแน่วแน่ในการอนุรักษ์ สืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นที่ปรากฏและคงอยู่ และเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของวัดมหาชัยวัดพระอารามหลวงแห่งเดียวของจังหวัดมหาสารคามให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ด้วยการคัดสรรใบลานที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับตำรายามาปริวรรตเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อวงวิชาการด้านการแพทย์พื้นบ้านในปัจจุบันที่กำลัง**

แสวงหาตำรับยาพื้นบ้านเพื่อวิเคราะห์ คัดสรรและคุ้มครองให้เป็นตำรายาของชาติ ทั้งนี้เพื่อปกป้องมรดกทางภูมิปัญญาด้านยาพื้นบ้านเอาไว้ พร้อมกันนั้นก็เผยแพร่ให้นักวิชาการในสาขาที่เกี่ยวข้องได้นำไปศึกษาให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนต่อไป

ใบลานตำรายา ภายในพิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานฯ วัดมหาชัย ที่ทางโครงการอนุรักษ์ใบลานฯ ได้คัดเลือกและนำมาปริวรรตในครั้งนี้มีจำนวน ๓๒ ฉบับหรือผูกและมีจำนวนใบลานมากน้อยแตกต่างกันในแต่ละผูก โดยได้แบ่งออกเป็น ๕ เล่ม เพื่อง่ายต่อการจัดพิมพ์ แต่ละเล่มมีจำนวนฉบับมากน้อยต่างกัน ขึ้นอยู่กับจำนวนใบลานที่ใช้บันทึกในฉบับนั้นๆ ลายมือที่จารจะแตกต่างกัน บางฉบับสวยงามมาก บางฉบับไม่ค่อยสวยงามนัก ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกัน ขนาดของใบลานมีขนาดสั้น ตัวอักษรที่ใช้บันทึกในใบลาน มีทั้งจารด้วยอักษรธรรมอีสาน อักษรไทยน้อย อักษรขอมและอักษรไทยโบราณ โดยบางผูกเป็นอักษรธรรมอีสานล้วน บางผูกเป็นอักษรไทยน้อยล้วน บางผูกมีทั้งอักษรธรรมอีสานและอักษรไทยน้อยปนกัน โดยใช้อักษรธรรมอีสานบันทึกคำที่เป็นคาถาหรือคำภาษาบาลี บางผูกมีทั้งอักษรขอมและอักษรไทยโบราณ อักษรขอมส่วนมากจะบันทึกคำที่เป็นคาถา หรือคำภาษาบาลี ซึ่งหากนำไปศึกษาด้านภาษาและตัวอักษรก็จะได้ประโยชน์อีกทางหนึ่ง

เนื้อหาภายในเล่ม แบ่งเป็น ๓ ภาคดังนี้

ภาคที่ ๑ เป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการปริวรรตตำรายาจากใบลาน ซึ่งเสนอแนวทางการถอดแปลเป็นภาษาไทยปัจจุบัน ให้ผู้อ่านมีความรู้ด้านภาษา และตัวอักษรในใบลานพอสังเขป ต่อจากนั้นเป็นข้อมูลเกี่ยวกับประวัติวัดมหาชัย ประวัติ ดร.พระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี) และพิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานพระอริยานุวัตรเขมจารีนุสรณ์

ภาคที่ ๒ เป็นการปริวรรตตำรายาจากอักษรในใบลานเป็นอักษรไทยปัจจุบัน โดยรักษาภาษาไทยท้องถิ่นไว้ให้มากที่สุด เพื่อให้ผู้สนใจภาษาและอักขรวิธีของตัวอักษรธรรม อักษรไทยน้อยหรืออักษรอื่นๆในใบลานได้ศึกษาด้านนี้ไปด้วย จึงบันทึกภาพต้นฉบับใบลานไว้ด้านซ้ายและการปริวรรตอยู่ด้านขวามือลานต่อลาน ท้ายการปริวรรตเป็นดัชนีชื่อพืช สัตว์ และแร่ธาตุ ดัชนีชื่อยา อาการและโรค

ภาคที่ ๓ เป็นการจัดเรียงตำรับยาตามระบบการเขียนปัจจุบัน ตามลำดับที่ปรากฏในการปริวรรตใบลานฉบับนั้นๆ ลานต่อลาน โดยระบุชื่อยา ชื่อโรค อาการ และวิธีรักษาแยกออกมาให้เด่นชัด ซึ่งในใบลานต้นฉบับจะเขียนต่อกันเป็นพืด

จำนวนเอกสารใบลานตำรายาที่ปริวรรตในเล่ม มีดังนี้

ตำรายาฉบับที่	**ตัวอักษร**	**จำนวนใบลาน**	**จำนวนหน้าลาน**
๑	ธรรมอีสาน	๘	๑๖

๒	ธรรมอีสาน/ไทยน้อย	๑๐	๑๙
๓	ธรรมอีสาน	๗๖	๑๕๒
๔	ธรรมอีสาน	๓๗	๓๙
๕	ธรรมอีสาน	๓๑	๖๒

รวมตำรายาทั้งหมด ๕ ฉบับ

จำนวนใบลาน ๑๖๒ ลาน

จำนวนหน้าลาน ๒๘๘ หน้า

ผู้ปริวรรตคือ

นายสมัย วรรณอุดร ปริวรรตฉบับที่ ๑-๒

นายอภิชาต จันนาเวช ปริวรรตฉบับที่ ๓-๕

แนวทางการปริวรรตและการเรียบเรียงตำรายาจากเอกสารใบลาน

การปริวรรตและการเรียบเรียงตำรายาจากเอกสารใบลานเล่มนี้ มีลำดับขั้นและการจัดเรียงสาระในเล่มดังนี้

๑.ปริวรรตตัวอักษรธรรมจากใบลานโดยใช้วิธีการถ่ายถอดครั้งเดียว วิธีนี้เป็นการผสมผสาน ทั้งการถ่ายถอดจากต้นฉบับเดิมโดยรักษาอักขรวิธีและรูปศัพท์ตามการเขียนแบบเก่าและการเขียนแบบไทยกลาง นั่นคือ ถ้าศัพท์คำนั้นเป็นที่เข้าใจของคนปัจจุบันแล้ว จะรักษาคำเดิมไว้และวงเล็บภาษาไทยกลางเพื่อความเข้าใจของผู้อ่าน ส่วนการวางรูปสระและตัวสะกด ซึ่งห้อยล่างบรรทัดไม่ได้รักษาไว้ เนื่องจากยากต่อการพิมพ์และประหยัดหน้ากระดาษ ส่วนผู้ที่ประสงค์จะเรียนรู้การอ่านตัวอักษรธรรมจากใบลาน โดยศึกษาผ่านตำรายานี้ก็ยังสามารถทำได้ แต่ถ้าต้องการศึกษาอย่างละเอียดลึกซึ้ง ควรศึกษาเพิ่มเติมเป็นการเฉพาะ ภาษาที่ปรากฏในใบลานเป็นภาษาถิ่นอีสานและภาษาลาว เขียนตามเสียงพูดเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นภาษาค่อนข้างเก่า ผู้ศึกษาควรระมัดระวังในการทำความเข้าใจความหมาย เพราะคำบางคำ รูปเหมือนภาษาไทยกลาง แต่ออกเสียงไม่เหมือนกันและคนละความหมาย บางคำผู้ปริวรรตไม่แน่ใจว่าถูกต้องหรือไม่จะวงเล็บหรือขีดเส้นใต้คำที่มีปัญหาไว้ หรือถอดตามรูปคำที่ปรากฏแต่ไม่ใส่วรรณยุกต์ เพื่อให้ผู้มีความรู้ช่วยหาคำตอบที่ถูกต่อไป

๒. การจัดรูปแบบการปริวรรตตำรายา การจัดรูปแบบนั้นได้ คำนึงถึงผู้อ่านที่ประสงค์จะเรียนรู้ตัวอักษรโบราณ และต้องการตรวจสอบความถูกต้อง จึงสำเนาต้นฉบับใบลานทุกใบเรียงลำดับตามหน้าลานไว้หน้าซ้ายของหนังสือ ส่วนหน้าขวาเป็นการปริวรรตลานต่อลาน

๓. การจัดทำดัชนีชื่อตัวยา เพื่อสะดวกต่อการสืบค้นได้จัดทำดัชนี ทั้งชื่อพืช สัตว์และวัตถุธาตุต่างๆ ที่ปรากฏในใบลานแต่ละใบตามลำดับหน้าลาน และพิมพ์ต่อท้ายการปริวรรตแต่ละฉบับ เพื่อสะดวกต่อการสืบค้น

๔. จัดรูปแบบยาตำรับต่างๆใหม่เพื่อสะดวกต่อการศึกษา ในช่วงสุดท้ายของเล่มได้จัดเรียงยาตำรับต่างๆ ที่ปรากฏในใบลานตามต้นฉบับ แต่ได้จัดรูปแบบให้ดูง่ายขึ้นประกอบด้วย ชื่อโรค อาการของโรคถ้ามีระบุในต้นฉบับ การวินิจฉัย ตัวยาและสัดส่วนของตัวยาที่ใช้รักษา การปรุงยา และวิธีการรักษา โดยเรียงลำดับเนื้อหาตามที่ปรากฏในใบลาน ไม่ได้ปรับเปลี่ยน เพราะเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษากลวิธีในการนำเสนอตำรายาพื้นบ้านว่ามีรูปแบบอย่างไร ใช้ภาษาในการอธิบายอย่างไร ซึ่งผู้จารแต่ละคนอาจมีแนวทางการใช้ภาษาและ
วิธีการนำเสนอที่แตกต่างกัน

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับอักษรธรรมอีสานที่ใช้บันทึกตำรายาพอสังเขป

เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นลักษณะตัวอักษรที่เป็นตำรายาในใบลานและเข้าใจระบบการเขียนอักษรธรรมอีสาน ขอยกตัวอย่างใบลานตำรายาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๓ และฉบับที่ ๕ ดังนี้

ตัวอย่างที่ ๑ ตำรายาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๓ บันทึกด้วยอักษรธรรมอีสาน

(ลานที่ ๑๐ หน้า ๑)

(ลานที่ ๑๐ หน้า ๑) แลงซอนงิ้วดำงิ้วแดง ฮากหมากแน่ง ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ เหลือมแท้ยาแก้เอาฮากแคขาวแคแดงฝนกินดีแก้ในดีแล ออกเงาเลือด ยาเอาไหม้หม้อ ฮากมี่ ๑ ดอกคำ ๑ ฮากดอกเงิน ๑ ฮากชะมด ๑ เอาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ ฮากพ้าว(พร้าว) ฮากตาน(ตาล) ๑ แส้ม้าฮ่อ ๑ ฮ่มแสนเมือง ๑ มาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ เหลือมหลวงเอาฮากกุ่มฮากก่าม ๑ แลงซอน ๑ แกนหมากมาย ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ ออกเหลือม

(ลานที่ ๑๐ หน้า ๒)

(ลานที่ ๑๐ หน้า ๒) มานสุ่งเอาเทียนดำเทียนแดงพระยาอิน ๑ ทิบพระสิง ๑ ฮากแม่ฮ้าง ๑ ส้มพอหลวง ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ ออกพูลามคาง พระยาด(พยาธิ)แฮงแท้เอาฮากสัง ๑ ฮากตูมตัง ๑ ตูมเบย(เบี้ย?) ๑ แมนต้น ๑ บีนกยูง ๑ พันชาดต้น ๑ พันชาดเคือ(เครือ) ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ ออกเหือดซางยาเอาหางช้างฮ้อง ๑ งิ้วแดงงิ้วดำ ๑ งิ้วขาว ถั่วซะแดด เดื่อป่อง ๑ แก่นคูน ยอส้ม ๑ ฮากพูพ่อค้า ๑ มาฝนกินดีแลฯ ผิอยาก

ตัวอย่างที่ ๒ ตำรายาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๕ บันทึกด้วยอักษรธรรมอีสาน

(ลานที่ ๑ หน้า ๑)

(ลานที่ ๑ หน้า ๑) พระยาด(พยาธิ) ตีนตำให้เอาฮากยมผู้แก่นขามฝนน้ำเหยื่อเดือนตัดกินฯ ออกสุกให้เอาซะโกซะเกือขัดเค้าขามป้อมพันชาดเบือฮากหมากแฝนสิ่ง ๑ แฮนต้นมอกแดงงิ้วดำฝางดำแฝกดำสีไคต้น ๔ ซา ๕ เหมือด ๔ ต้ม ๓ ตังดังกัว(กว่า) ฟ้า ดูกเอี่ยนด่อนลิงลมแข่วแฮดแข่วแข่ดูกหมาดำดูกแมวดูกม้าขาวดูกควายด่อนงวยคอกเหลืองกุงเคือ(เครือ) กำยานคีคะ

(ลานที่ ๑ หน้า ๒)

(ลานที่ ๑ หน้า ๒) หัชชะดำ ฟ้าระงับ ตับคันคาก บีงูเหลือม มาตัดฝนกินบ่ฟังฝนด้วยพังคายาแก้เอาแก่นหมากเกือ ๑ ฮากคา ๑ ฮากส้มป่อย ๑ แล พวนซุมนี้เอาขี้ดังช้าง ซะโก หิงหายฝนกินไข้บ่มในบ่สว่างเอาฮากแคว้งฮากเขือขาวฮากขีขามฮากฮานในตา แตงหนูหมอน้อยยานางฝนกินออกสุกเอาฮาก นำแน่ ฮากเขือง แซ่กินฯ พาก ๑ แก่นขี้เห็นไม้

ตัวอย่างใบลานตำรายาวัดมหาชัยที่ยกมาข้างต้น เป็นแนวทางอธิบายให้รู้ว่าตัว อักษรที่ใช้บันทึกนั้นเป็นตัวอักษรธรรมอีสาน มีลักษณะกลมมน จารด้วยเหล็กจารจากซ้ายไปขวา หน้าลานละ ๔ บรรทัด (บางฉบับอาจมี ๗- ๘ บรรทัด) และจารทั้งสองด้านและจารต่อกันไม่นิยมเว้นวรรค ทั้งนี้

อาจเนื่องจากใบลานมีพื้นที่จำกัด การเว้นวรรคจะทำให้จารได้น้อยลงก็อาจเป็นได้ แต่ที่ปรากฏช่องว่างด้านซ้ายมือระหว่างบรรทัดที่ ๒ และบรรทัดที่ ๓ ซึ่งเป็นรูนั้น เป็นการเจาะใบลานให้เป็นรูเพื่อใช้เชือกร้อยใบลานเข้ากันเป็นชุดหรือเป็นผูก ซึ่งเชือกนั้นเรียกว่า “สายสนอง” โดยปกติทั่วไปใบลาน ๑ ชุดหรือ ๑ ผูกมักมี ๒๔ ใบ แต่สำหรับตำรายานั้นไม่จำกัดจำนวนใบลาน ชุดหนึ่งอาจมี ๕ ใบ ๒๓ ใบ ๕๐ ใบก็ได้ ขึ้นอยู่กับจำนวนตำรับยาที่บันทึกว่าจำนวนมีมากน้อยเพียงใด ขนาดใบลานที่ใช้จารเป็นลานสั้นหรือ “ลานก้อม” ถึงแม้จะเป็นตัวอักษรธรรมอีสานและระบบการเขียนที่ใช้บันทึกที่เหมือนกัน แต่ลายมือของแต่ละคนก็แตกต่างกันตามฝีมือของแต่ละคน ดังที่นำมาเป็นตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่ามี ๒ แบบ ตัวอย่างที่ ๑ จะเห็นว่า เป็นตัวอักษรที่สวยงามถูกลักษณะตัวธรรมที่คนโบราณมักสอนว่า ให้เขียนตัวกลมมนเหมือนเมล็ดข้าวโพด หรือเหมือนขี้นกเขา ตัวอย่างที่ ๒ ตัวอักษรไม่ค่อยสวยงาม แถวไม่ตรง เส้นของตัวอักษรไม่ค่อยชัดเจน แสดงให้เห็นถึงความไม่ชำนาญของผู้จาร สะท้อนว่า การจารขึ้นอยู่กับลายมือของแต่ละคน ซึ่งมีความสามารถและลักษณะเฉพาะตน

นอกจากนั้นในตำรายาฉบับเดียวกันนั้นอาจใช้อักษร ๒ ชนิดบันทึกก็มี ดังตำรายาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๒ ลานที่ ๗ หน้า ๒ ซึ่งมีการใช้ทั้งอักษรธรรมอีสานและอักษรไทยน้อยในบรรทัดที่ ๓ เป็นต้นไป ส่วนลานที่ ๘ หน้า ๑ นั้นใช้อักษรไทยน้อยทั้งหมดไปจนจบฉบับ ดังตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างการใช้อักษรธรรมอีสานและอักษรไทยน้อยในหน้าลานเดียวกัน ฉบับที่ ๒ ลานที่ ๗ หน้า ๒

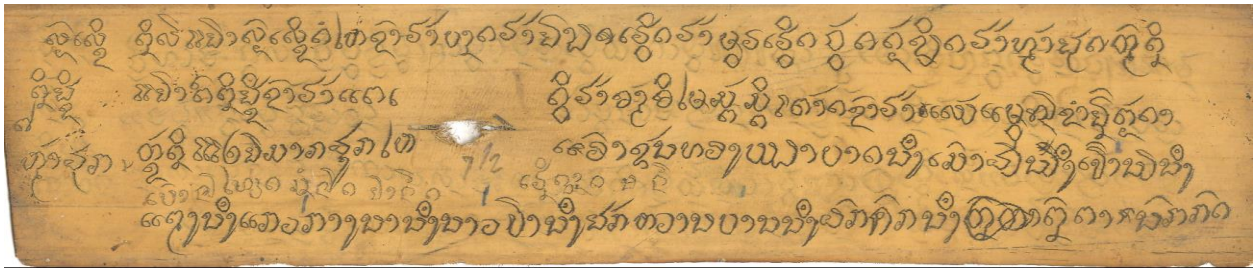

ตัวอย่างการใช้อักษรไทยน้อยบันทึก ฉบับที่ ๒ ลานที่ ๘ หน้า ๑

ส่วนภาษาที่ใช้เป็นภาษาไทยอีสานซึ่งเหมือนกันกับภาษาลาว โดยเขียนตามเสียงพูด ไม่มีรูปวรรณยุกต์ ผู้อ่านจะต้องพิจารณาเองว่า คำใดควรอ่านเป็นเสียงวรรณยุกต์ เอก โท ตรี หรือจัตวา

การบอกชื่อยา มักจะเขียนบอกไว้ด้านซ้ายของใบลาน โดยจะบอกชื่อโรคว่าในหน้าลานนี้มียารักษาโรคใดบ้าง โดยเขียนต่อกันหลายโรค (บางฉบับก็ไม่มี) ดัง**ตัวอย่างที่ ๒ ตำรายาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๓ ลานที่ ๑๐ หน้า ๑** อักษรธรรมที่อยู่ภายในเส้นสี่เหลี่ยม (ซึ่งจริงๆแล้วไม่มีการตีเส้น ในที่นี้ทำกรอบเพื่อให้ผู้อ่านสังเกตได้ชัดเจน) จะบอกดังนี้

บรรทัดที่ ๑ **ออกเงาเลือด**
บรรทัดที่ ๒ **ออกเหลือมหลวง**
บรรทัดที่ ๓ **ออกเหลือมมานฮุ่ง**

แลงซอนงิ้วดำงิ้วแดง ฮากหมากแน่ง ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ เหลือมแท้ยาแก้เอาฮากแคขาวแคแดงฝนกินแก้ในดีแล **<u>ออกเงาเลือด</u>** ยาเอาไหม้หม้อ ฮากมี่ ๑ ดอกคำ ๑ ฮากดอกเงิน ๑ ฮากชะมด ๑เอาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ ฮากพ้าว (พร้าว) ฮากตาน (ตาล) ๑ แส้ม้าฮ่อ ๑ ฮ่มแสนเมือง ๑ มาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ **<u>เหลือมหลวง</u>**เอาฮากกุ่มฮากก่าม ๑ แลงซอน ๑ แกนหมากมาย ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ **<u>ออกเหลือม</u>** *(ต่อลานที่ ๑๐ หน้า ๒)* ***<u>มานฮุ่ง</u>*** ....

การบอกเลขหน้า ด้านซ้ายมือ เป็นการเขียนบอกเลขหน้าของใบลาน ซึ่งจะเขียนไว้ที่หน้าหลังของใบลานทุกใบเสมอ ศัพท์เฉพาะของการบอกหน้าเรียกว่า “ตัวอังกา” บางผูกจะใช้ตัวเลขคือ ๑,๒,๓,๔,๕ ไปเรื่อยๆ บางผูกมี ๑๐ ใบ เลขหน้ามี ๑- ๑๐ บางผูกมี ๖๙ ใบ เลขหน้าจะเรียงตั้งแต่ ๑ -๖๙ ตามลำดับ พอถึงหลักสิบ เช่น สิบสอง จะเขียนเป็น ๑๐๒ อ่านว่า สิบ-สอง หรือเขียน ๑๒ ตามปัจจุบัน พอถึง ๒๐ — ๒๙ บางครั้งอาจใช้คำว่า ซาว ซึ่งหมายถึง ๒๐ แทน เช่น ๒๕ ก็เขียนเป็น ซาว ๕ เป็นต้น หรืออาจเขียน ๒๐๕ หรือ ๒๑๕ หรือ ๒๕ เหมือนปัจจุบัน เป็นต้น บางผูกใช้ตัวพยัญชนะวรรคผสมสระเดี่ยวโดยทั่วไปมี ๑๒ ตัว เช่น *ก กา กี กี กึ กื กุ กู เก ไก โก เกา กำ กะ* แล้วก็เปลี่ยนเป็น ข ค ฆ ง ตามลำดับพยัญชนะวรรคบาลี หรือบางครั้งอาจใช้พยัญชนะตัวอื่นตามแต่ผู้จารจะใช้ก็มี

ตัวอย่าง การใช้ตัวเลขบอกอังกา ตำรายาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๕ ลานที่ ๑ หน้า ๒
ให้สังเกตตัวเลข ๑ ในเส้นที่วงไว้

ตัวอย่าง การใช้พยัญชนะบอกอังกา ตำรายาวัดมหาชัย ฉบับที่ ๓ ลานที่ ๑๐ หน้า ๒ ใช้คำว่า **แอ** แทนการใช้ตัวเลข ให้สังเกตคำในเส้นที่วงไว้

การเขียนสะกดคำ มีหลายคำที่เขียนตามเสียงพูดภาษาท้องถิ่น ไม่ตรงกับเสียงของภาษากลาง ดังตัวอย่าง

คำจารึก	**คำถ่ายถอด**
ขา	คือคำว่า ขา/ข่า/ข้า/ฆ่า ในภาษากลางแล้วแต่คำปริบท
บา/ปา	คือคำว่า บา/บ่า/บ้า/ปา/ป่า/ป้า/ปลา ในภาษากลางแล้วแต่คำปริบท
เขา	คือคำว่า เขา/เข้า/ข้าว ในภาษากลางแล้วแต่คำปริบท
เขาจาว	คือคำว่า ข้าวจ้าว ในภาษากลาง

ในการปริวรรตครั้งนี้คำที่เกี่ยวกับข้าว ซึ่งในใบลานเขียนว่า เขา จะใช้ “เข้า” ทั้งหมด เพื่อให้มองเห็นคำเดิมที่จาร จึงรักษาการเขียนคำว่าข้าวแบบเดิมคือ เข้าจ้าว ส่วนคำใดจะอ่านเป็น “เขา” “เข่า” ผู้อ่านต้องดูคำข้างเคียง

การใช้เครื่องหมายเมื่อจบตำรับยา ในการจารตำรายาแต่ละตำรับนั้น เมื่อจบแต่ละตำรับ ผู้จารอาจจะทำเครื่องหมายคั่น หรือไม่มี และไม่มีการเว้นวรรคด้วย ให้ผู้อ่านพิจารณาเอาเอง แต่อาจมีที่สังเกตคือคำว่า **แล** จะอยู่ส่วนท้ายเสมอ และถ้าเป็นยาแก้โรคชนิดเดียวกัน ส่วนมากจะขึ้นต้นด้วยคำว่า **พาก ๑** ซึ่งหมายถึง **อีกขนานหนึ่ง หรืออีกตำรับหนึ่ง**

การที่ผู้ปริวรรตและผู้ศึกษาตำรายาจะเข้าใจ ควรมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับภาษาถิ่นอีสานและภาษาลาวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวพอสมควร เพราะคำหลายคำเป็นคำเก่าบางคำเลิกใช้แล้วก็มี เช่น

ยาแก้วินให้กั้นใจ**ฮูด**เอาส้มพอ ๓ กำ**ย่อง**ใส่น้ำกินดีแล

วิน หมายถึง เวียนศีรษะ

ฮูด หมายถึง รูด กำแล้วเลื่อนมือลงมา

ย่อง หมายถึง ขยี้

ยาผิว เอาฮากตังน้อยฝน**ผิว**แล

ยาผิว หมายถึง ยาที่ใช้วิธีการรักษาโดยการเป่าผสมการพ่นยาเป็นฝอยเล็กๆใส่ตรงที่เจ็บ

ยาโพะใจตีนใจมือ

โพะ หมายถึง การใช้ยาโปะหรือพอก

เอาปูนผง**โฮย**ไว้**น้อย ๑** เป็นหนองแล

โฮย หมายถึง โรย

น้อย ๑ หมายถึง หน่อยหนึ่ง นิดหน่อย

วิธีการนำเสนอข้อมูลตำรายาและการจัดรูปแบบ

เมื่ออ่านตำรายาที่ปริวรรตออกมาเป็นภาษาไทยกลางแล้ว เพื่อให้อ่านเข้าใจง่าย จึงได้นำข้อความที่ปริวรรตทั้งหมดมาจัดรูปแบบใหม่ เพื่อให้มองเห็นส่วนที่เป็นชื่อโรค ชื่อตำรับยา อาการป่วย การวินิจฉัย ตัวยาที่ใช้ วิธีการปรุงยาและรักษาเพื่อให้ผู้อ่านได้รับประโยชน์หลายๆทางไปพร้อมกัน การจัดรูปแบบได้นำไปไว้ในส่วนหลังสุด โดยมีแนวทางดังนี้

๑. อ่านอย่างละเอียดและแยกแยะให้ได้ว่าส่วนใดเป็น ชื่อตำรับยา เพราะหมอยาแต่ละคนจะเรียงชื่อตำรับแตกต่างกัน บางคนเอาชื่อตำรับขึ้นก่อนและบอกตัวยา วิธีปรุงยาและวิธีรักษาทีหลัง บางคนกลับกัน บอกตัวยา วิธีปรุงยาและรักษาก่อน สุดท้ายจึงบอกชื่อตำรับ ในการจัดรูปแบบครั้งนี้จะใส่ตัวเลขลำดับชื่อโรคหรือตำรับยาด้วย เพื่อจะได้ง่ายต่อการนับว่า ใบลานแต่ละฉบับมีตำรับยาอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด

๒. เพื่อสะดวกในการอ่านได้กำหนดหัวข้อไว้ด้านซ้าย และจัดเรียงเนื้อหาโดยพยายามรักษาข้อความเดิมที่ปริวรรตจากใบลานให้มากที่สุด ไม่ดัดแปลงโยกย้ายข้อความ เพียงแต่แบ่งวรรคตอนใหม่ให้อ่านง่ายเท่านั้น ประเด็นที่กำหนดขึ้นใหม่คือ **อาการ ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา** ซึ่งในใบลานไม่มี

๓. ชื่อตำรับยาที่เป็นภาษาพื้นเมืองจะพยายามคงรูปและเสียงเดิมให้มากที่สุด จะปรับบ้างก็ตามข้อตกลงด้านการปริวรรต ที่กล่าวแล้วตอนต้น

อย่างไรก็ตามการปริวรรตก็ดี การเรียกชื่อยาก็ดี แต่ละท้องถิ่นจะออกเสียงไม่เหมือนกัน ทำให้พบว่า ในหนังสือเล่มนี้มีทั้งการปรับคำบางคำเป็นเสียงภาษากลาง แต่หลายคำยังรักษารูปและเสียงภาษาถิ่นไว้เพื่อการวิเคราะห์ด้านภาษาของผู้ที่สนใจด้านนี้ต่อไป

ตัวอย่างการจัดรูปแบบตำรายา

ต้นฉบับใบลานตำรายาวัดมหาชัยฉบับที่ ๒

ลานที่ ๖ หน้า ๑

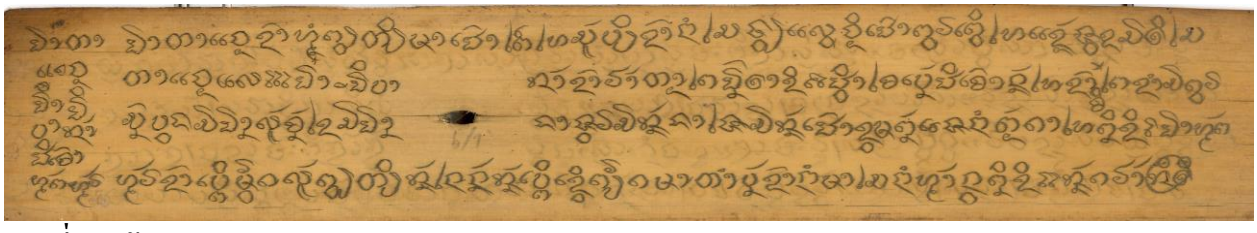

ลานที่ ๖ หน้า ๒

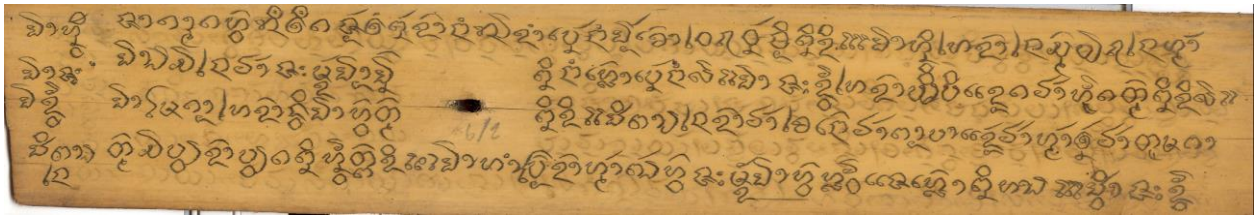

การปริวรรตตำรายา ฉบับที่ ๒

(ลานที่ ๖ หน้า ๑) ยาตาแจ้ง เอาหน่อก้วยตีบมาเผาไฟให้สุก บิบเอาน้ำใส่ถ้วยแล้วจิงเผาก้อนเกือให้แดงซวด ๓ ทีใส่ตาแจ้งแลฯ ยาฝีปาอาก เอาฮากต้างไก่ฝนทาดีฯ ผิว่าไข้เป็นผีเข้านั้น ให้เอาขี้ไก่ดำ ๓ ก้อนสนป้อง ๓ ฝาน ลูกขั้นได ๓ ฝาน งาซอน ๓ อัน งาไซ ๓ อันเผาดอมกันแช่น้ำพังคาให้กินดีฯ ยาหมักหมั้น เอาเปือกม่วง ๑ ลูก ก้วยตีบอันในอันเปือก เดื่อเกี้ยง ๑ มาตำปั้นเอาน้ำมาใส่น้ำหมากนาวกินดีฯ อัน ๑ ฮาก

(ลานที่ ๖ หน้า ๒) ซาคาม ๑ หัวอือทือ ๑ ชั่งท่อกัน เอาน้ำอ้อยดำเป็นน้ำฝังข้าวไว้ ๗ วันจิงกินดีฯ ยาหินให้เอาในส้มป่อย ๗ ในหมากฝ้าย ๓ ใน ฮากซะมัดยาง(ฝาง?)ฝนกิน น้ำเหล้าเป็นน้ำแลฯ ยาซะดวง ให้เอาปีบปีแดง ๑ ฮากหุ่ง ๑ ต้มกินดีแลฯ ยาโมคาง ให้เอางิ้ว ยาหัว ต้มกินดีฯ ฝีภายใน เอาฮากไข่เน่า ฮากก้างปาแดง ฮากหมากทัน ฮากตูมกา ต้ม ๓ บวยเอาบวย ๑ กิน หนองตกดีฯ ยาหำโปง เอาหมากกับหัวซะมัด ยาหัวหลวงแช่เหล้ากินหายฯ ผิว่าซะดวง

<u>การจัดรูปแบบ</u>

ตำรายา ฉบับที่ ๑ วัดมหาชัย

๑๙. ยาตาแจ้ง

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หน่อกล้วยตีบ มาเผาไฟให้สุก บีบเอาน้ำใส่ถ้วยแล้วจิงเผาก้อนเกลือให้แดง ซวด ๓ ทีใส่ตาแจ้งแลฯ

๒๐. ยาฝีปาอาก

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากต้างไก่ ฝนทาดีฯ

๒๑. ไข้

อาการ ผิว่าไข้เป็นผีเข้านั้น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ขี้ไก่ดำ ๓ ก้อนสนป้อง ๓ ฝาน ลูกขั้นได ๓ ฝาน งาซอน ๓ อัน งาไซ ๓ อันเผาดอมกันแช่น้ำพังคาให้กินดีฯ

๒๒. ยาหมักหมั้น

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกม่วง ๑ ลูกก้วยตีบ อันในอันเปลือกเดื่อเกี้ยง ๑ มาตำปั้นเอาน้ำมาใส่ น้ำหมากนาว กินดีฯ

อัน ๑ ฮากซาคาม ๑ หัวอือทือ ๑ ชั่งท่อกัน เอา น้ำอ้อยดำเป็นน้ำฝังข้าวไว้ ๗ วันจิงกินดีฯ

๒๓. ยาหิน

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ในส้มป่อย ๗ ในหมากฝ้าย ๓ ใน ฮากซะมัดยาง(ฝาง?) ฝนกิน น้ำเหล้าเป็นน้ำแลฯ

๒๔. ยาซะดวง

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ปีบปีแดง ๑ ฮากหุ่ง ๑ ต้มกินดีแลฯ

๒๕. ยาโมคาง

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา งิ้ว ยาหัว ต้มกินดีฯ

๒๖. ฝีภายใน

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากไข่เน่า ฮากก้างปลาแดง ฮากหมากทัน ฮากตูมกา ต้ม ๓ บวยเอาบวย ๑ กิน หนองตกดีฯ

๒๗. ยาหำโปง

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หมาก กับ หัวซะมัด ยาหัวหลวง แช่เหล้ากินหายฯ

การจัดรูปแบบตำรับยาเช่นข้างบนนี้ จะปรากฏอยู่ส่วนท้ายของหนังสือเล่มนี้ โดยจัดเรียงตั้งแต่ฉบับที่ ๑ ถึงฉบับที่ ๕ ตามลำดับ

ท้ายที่สุดนี้ ผู้เขียนในฐานะตัวแทนของบุคลากรโครงการอนุรักษ์ใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ขอกล่าวในนาม คณะผู้จัดทำตำรายาวัดมหาชัยทุกคนว่า พวกเราได้ร่วมกันทำงานอย่างเต็มที่ เต็มเวลา เต็มความสามารถ โดยทุ่มเทให้กับการจัดทำตำรายาเล่มนี้อย่างมากและใช้เวลาพอสมควร ด้วยประสงค์จะให้ภูมิปัญญาด้านการแพทย์พื้นบ้านของชาวอีสานเผยแพร่ไปในวงกว้าง ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจ และคาดหวังอย่างยิ่งว่าภูมิปัญญานี้จะกลายเป็นสมบัติของชาติที่ทุกคนมีส่วนในการพิทักษ์ปกป้อง โดยการนำไปใช้ให้ถูกแนวทางต่อไป อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเป็นเอกสารโบราณ การปริวรรตก็ดี การเรียกชื่อพืช สัตว์ วัตถุธาตุในตำรายาก็ดี อาจมีข้อผิดพลาดอยู่บ้าง ผู้จัดทำขอน้อมรับคำแนะนำเพื่อแก้ไขในโอกาสต่อไป ขอขอบคุณหมอยาพื้นบ้านทุกท่าน ซึ่งเป็นเจ้าของใบลานตำรายาที่มิอาจทราบนามได้ ขอนมัสการขอบพระคุณท่านเจ้าคุณพระศรีวชิรโมลี (สังคม จิตฺติญาโณ) รักษาการเจ้าอาวาสวัดมหาชัย พระอารามหลวงเป็นอย่างสูงที่ให้ความอนุเคราะห์อำนวยความสะดวกในการนำใบลานมาปริวรรตจนทำให้เกิดตำรายาวัดมหาชัยเล่มนี้ ขอขอบพระคุณอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่สนับสนุนและแนะแนวทางการจัดทำตำรายาในครั้งนี้ จนเป็นผลสำเร็จดังปรากฏ

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับวัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม

วีณา วีสเพ็ญ
ประธานโครงการอนุรักษ์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ประวัติวัดมหาชัย

วัดมหาชัย เป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่เลขที่ ๗๗๔ ถนนศรีราชวงศ์ ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย

วัดมหาชัย ตั้งเมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๘ โดย**ท้าวมหาชัย** (กวด ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม) ผู้สร้างเมืองมหาสารคามและเป็นเจ้าเมืองคนแรก ท้าวมหาชัย เป็นบุตรของอุปฮาดสิงห์ เมืองร้อยเอ็ดซึ่งสืบเชื้อสายมาจากกษัตริย์เวียงจันทน์ ได้รับแต่งตั้งจากพระขัติยวงศา (จันทร์) เจ้าเมืองร้อยเอ็ดให้สร้างเมืองมหาสารคามและครองเมืองมหาสารคาม โดยพระขัติยวงศาได้กราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๔ ขอพระราชทานแยกบ้านลาดกุดยางใย (ปัจจุบันเรียกบ้านกุดนางใย) ออกจากเมืองร้อยเอ็ด แล้วตั้งเป็นเมืองใหม่ขึ้น เมื่อปีฉลู จ.ศ. ๑๒๒๗ ตรงกับวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๘ พร้อมพระราชทานยศท้าวมหาชัย เป็น **"พระเจริญราชเดช วรเชษฐมหาขัติยพงศ์ฯ"** พร้อมตั้งกรมการเมืองเพียต่างๆ เช่น ท้าวเพียท้าวเมืองแสน (กิจการฝ่ายทหาร) ท้าวเพียเมืองจันทร์ (ฝ่ายพลเรือน) ท้าวเพียมหาชานนท์ ท้าวเพียมหาชาเนตร์ เป็นต้น พลเมืองมหาสารคามดั้งเดิมส่วนใหญ่เป็นชาวนครจำปาศักดิ์ซึ่งได้มาตั้งรกรากเมื่อราวพ.ศ.๒๓๑๘ นอกจากนี้มีชาวเมืองศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทน์ล้านช้าง) ได้ตั้งรกรากอยู่ก่อนแล้ว

กรมการเมือง ท้าวเพียเมืองมหาสารคามเห็นชอบในการช่วยกันสร้างวัดประจำเมืองมหาสารคาม ท้าวมหาชัยได้เริ่มวางผังเมืองขึ้นและได้วางแผนผังสร้างวัดขึ้นในย่านใจกลางเมืองด้วย โดยตั้งบริเวณเนินเมือง ที่ดินตั้งวัดจึงเป็นโคกเนินสูง มีบริเวณกว้างยาวคล้ายชายธง ในระยะแรกมี

เพียงกุฏิสงฆ์ ๑ หลัง ศาลาการเปรียญ (หอแจก) ๑ หลัง อุโบสถ ๑ หลัง และหอฉัน ๑ หลัง โดยชาวมหาสารคาม เรียกว่า วัดเหนือ เพราะสถานที่ตั้งวัดอยู่ทางเหนือน้ำ ท้าวมหาชัยได้นิมนต์พระญาครูสุวรรณดีศีลสังวร มาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรกและได้เถราภิเษกฮดสรงให้เป็นหลักคำ ชาวเมืองเรียกท่านว่า “ญาครูหลวงหลักคำ”เรียกสั้นๆ ว่า “ญาครูหลักคำ” พระญาครูสุวรรณดีศีลสังวร มีความมั่นคงในธรรมวินัย มีความรู้แตกฉานในบาลี อรรถกถามาก ต่อมาได้ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะเมือง พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้เปลี่ยนชื่อวัดจากวัดเหนือมาเป็น“วัดมหาชัยมหาสารคาม”เพื่อให้ถูกต้องตามภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ และเปลี่ยนตามนามของผู้สร้างวัดคือ **พระเจริญราชเดช** (ท้าวมหาชัย กวด ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม) ซึ่งมีท้ายบรรดาศักดิ์ว่า “**วรเชษฐมหาขัติยะพงศ์**” ส่วนพื้นที่บริเวณตั้งวัดเดิมมีกว้างขวางพอสมควร แต่ภายหลังมีราษฎรจากหัวเมืองต่างๆ ย้ายมาตั้งบ้านเรือนในบริเวณวัดมากขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ นายทองม้วน อัตถากร ได้ซื้อที่ดินถวายวัดเพิ่มเติม วัดมหาชัยเป็นวัดคู่เมืองมหาสารคามในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช ทางราชการได้กระทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาที่วัดนี้

วัดมหาชัยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ ซึ่งเดิมได้ผูกพัทธสีมาในปีที่ตั้งวัด โดยเจ้าเมืองมหาสารคามกำหนดเขตพัทธสีมาเองไม่ต้องขอพระบรมราชานุญาตเหมือนในปัจจุบัน ต่อมาได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้**สถาปนาขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งแต่วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗** เป็นต้นมา

ที่ดิน ตั้งวัดมีเนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๓ งาน ๘๒ ตารางวา โฉนดที่ดิน เลขที่ ๑๖๘๒ อาณาเขต ทิศเหนือประมาณ ๓ เส้น ๑๔ วา จดถนนฉิมพลีเจริญหรือมหาชัยดำริห์ ทิศใต้ประมาณ ๒ เส้น จดถนนศรีสง่าเมืองหรือศรีราชวงศ์ ทิศตะวันออกประมาณ ๓ เส้น ๑๘ วา จดถนนเทศบาลปรีชาหรือสารคามผดุง ทิศตะวันตกประมาณ ๓ เส้น ๕ วา จดถนนอรรถสารวิเศษ มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน ๔ แปลง เนื้อที่ ๓ ไร่ ๒ งาน ๘๕ ตารางวา โฉนดที่ดิน เลขที่ ๓๖๖,๔๑๗ และ ๑๕๖๗

อาคารและเสนาสนะ ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

อุโบสถ กว้าง ๗ เมตร ยาว ๒๑ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ทรงไทย ช่อฟ้าใบระกาทำด้วยปูนประดับกระจก มีคันทวยตั๊กแตนแกะสลักหลังคามุงกระเบื้องเคลือบ ซุ้มสีมาหินอ่อนแกะสลักรูปธรรมจักร บานประตูและหน้าต่างทำด้วยไม้ติดลวดลายเทพพนมทำด้วยโลหะ

พระวิหาร กว้าง ๓.๕๐ เมตร ยาว ๗.๕๐ เมตร อาคารก่ออิฐคือปูนทรงโบราณ หลังคาสองชั้น สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ เดิมทีเดียวสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นอุโบสถ โดย พระเจริญราชเดช (ท้าวมหาไชย กวด) พร้อมกับการตั้งวัด และได้ใช้เรื่อยมา ต่อมาเห็นว่าคับแคบและทรุดโทรมมาก จึงได้สร้างอุโบสถหลังใหม่ขึ้น ส่วนอุโบสถหลังเดิมได้ใช้เป็นพระวิหารแทน

ศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๒๘ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ลักษณะ ๒ ชั้น ทรงไทย ชั้นล่างใช้ประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล ส่วนชั้นบนเป็น

สถานที่ศึกษาปริยัติธรรมของพระสงฆ์ (ปัจจุบันใช้เป็นพิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลาน พระอริยานุวัตร เขมจารีนุสรณ์)

กุฏิสงฆ์ จำนวน ๑๔ หลังเป็น อาคารไม้ชั้นเดียว ๘ หลัง ครึ่งตึกครึ่งไม้สองชั้น ๔ หลัง และก่ออิฐถือปูนทั้งหลังสองชั้น ๒ หลัง ซึ่งในปี ๒๕๔๘ ได้บูรณะกุฏิที่พระอริยานุวัตร เขมจารีเคยพำนักจำพรรษาเป็นพิพิธภัณฑ์อีก ๑ หลัง

ศาลารับรอง กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๒ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ อาคารก่ออิฐถือปูนทรงไทย ชั้นเดียว

มณฑปพระพุทธบาทจำลอง กว้าง ๓.๕๐ เมตร ยาว ๓.๕๐ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ อาคารก่ออิฐถือปูนใช้สำหรับประดิษฐานพระพุทธบาทจำลอง

ศาลาบำเพ็ญกุศล กว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๒ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖

หอระฆัง อาคาร ๒ ชั้น ลักษณะคล้ายธรรมาสน์โบราณ หรือบุษบก แบบจตุรมุข มียอดสูงคล้ายยอดเจดีย์ เรียกว่า หอระฆังสุวรรณเลิศ ซึ่งคณะตระกูลสุวรรณเลิศได้สร้างขึ้น

หอกลอง กว้าง ๔ เมตร ยาว ๕ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗

โรงครัว กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๐ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙

หอพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือวัดมหาชัย เป็นอาคาร ๒ ชั้นก่ออิฐถือปูน ทางวัดได้ใช้เป็นที่เก็บวัตถุโบราณและศิลปะวัตถุ ซึ่งรวบรวมมาจากอำเภอต่างๆในจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดใกล้เคียงในช่วงที่พระอริยานุวัตรเขมจารีเป็นเจ้าอาวาสวัดมหาชัย

ฌาปนสถาน กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๘ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑

ปูชนียวัตถุ

วัดมหาชัยมีปูชนียวัตถุที่สำคัญหลายประเภท อาทิเช่น

ประเภทพระพุทธรูป

ประเภทวรรณกรรม

ประเภทวัตถุโบราณ

ประเภทศิลปหัตถกรรม

ประเภทพระพุทธรูป ประกอบด้วย

๑. **พระประธาน** ประดิษฐานในพระวิหาร (อุโบสถหลังเดิม) หน้าตักกว้าง ๒ ศอก ๔นิ้วหล่อด้วยปูน ลักษณะของพระพุทธรูปเป็นศิลปะแบบเชียงแสนล้านช้างลงรักปิดทองเป็นที่เคารพนับถือของชาวมหาสารคามมาก เนื่องจากเดิมสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนี้เป็นที่ประชุมกระทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาต่อหน้าพระประธานองค์นี้ ซึ่งมีชื่อว่า **พระพุทธมงคลมิ่งเมือง**

๒. **พระประธานในพระอุโบสถ** หล่อด้วยทองเหลือง ลงรักปิดทอง หน้าตักกว้าง ๕ ศอก สูง ๗ ศอก เป็นศิลปะเชียงแสนล้านช้าง

๓. **พระโมคคัลลาน์และพระสารีบุตร** เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยทองเหลืองลงรักปิดทอง หน้าตักกว้าง ๑ ศอก สูง ๒ ศอก

๔. **พระพุทธรูปขนาดต่างๆ** นอกจากพระพุทธรูปที่กล่าวมาแล้ว วัดมหาชัย ยังมีพระพุทธรูปต่างๆอีกมาเช่น

พระพุทธรูปขนาด หน้าตักกว้าง ๖๐ นิ้ว สูง ๘๐ นิ้ว หล่อด้วยทองเหลือง ประดิษฐานที่กุฏิเจ้าอาวาส

พระพุทธรูปขนาดหน้าตักกว้าง ๔๐ นิ้ว สูง ๕๐ นิ้ว หล่อด้วยทองเหลือง ประดิษฐานที่ศาลาการเปรียญ

พระพุทธรัตนอภัยมงคลสมังคี สูง ๙๐ เซนติเมตร ปางประทานพร หล่อด้วยทองเหลือง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทาน

พระพุทธรูปปางพุทธลีลา สูง ๑ เมตร ยาว ๒ องค์ องค์แรกหล่อด้วยปูน ส่วนองค์หลังหล่อด้วยทองเหลืองลงรักปิดทอง ประดิษฐานที่พระวิหาร

พระพุทธรูปแก้วโกเมนทร์ ปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๙ นิ้ว ลักษณะเป็นแก้วสีขาวปนแดงรูปทรงแบบอู่ทอง แต่มีรอยร้าวที่แขนและที่หน้าพระอุระต่อไม่สนิท ฐานเป็นหินอ่อนแก้วฝาครอบ

พระพุทธรูปหล่อด้วยทองเหลือง ขนาดหน้าตักกว้าง ๙ นิ้ว จำนวน ๑๐ องค์ ปางมารวิชัยและสมาธิ พระพุทธรูปแกะด้วยไม้จันทน์หอม แบบเชียงแสนล้านช้าง ขนาดหน้าตักกว้าง ๕ นิ้ว จำนวน ๑ องค์

พระพุทธรูปแกะด้วยไม้ปางประทับยืน แบบเชียงแสนล้านช้าง จำนวน ๑๐ องค์ เป็นต้น

ประเภทวรรณกรรม ประกอบด้วย

คัมภีร์ใบลานที่จารึกด้วยอักษรธรรม อักษรลาว อักษรไทยใหญ่ อักษรไทยน้อย อักษรขอม อักษรกาบและเจือง เป็นต้น คัมภีร์ใบลานเหล่านี้มีทั้งประเภทร้อยแก้วและร้อยกรอง ซึ่งส่วนใหญ่รจนาในสมัยกรุงศรีสัตนาคนหุต จัดเก็บไว้ประมาณ ๑๐ ตู้ และห่อไว้เป็นผูกพร้อมบอกชื่อเรื่องไว้ชัดเจน เช่น เรื่องการะเกษ สินไชย ไก่แก้วหอมฮู คัทธนาม พญาคันคาก สีทนมะโนรา นางผมหอม ผาแดงนางไอ่ เป็นต้น

ประเภทวัตถุโบราณ ประกอบด้วย

ใบเสมาหิน สมัยทวาราวดี สร้างด้วยหินทรายแดงและขาว จำนวน ๓ แผ่น

ใบเสมาศิลาแลงสันนิษฐานว่าสร้างสมัยอาณาจักรฟูนัน มี ๒ หลัก

หลักศิวะและแท่นศิวะ เสาหินซึ่งเป็นศิลาแลงซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างสมัยลัทธิพราหมณ์รุ่งเรือง

เทวรูปศิลาแลงสมัยมงโกล ฟูนัน และขอม จำนวน ๖ องค์

ไหโบราณสมัยมงโกล ฟูนัน ทวาราวดีตอนต้น ตอนกลางและตอนปลายประมาณ ๕๐๐ ใบ

ประเภทศิลปหัตถกรรม ประกอบด้วย

ไม้แกะสลักต่างๆ เช่น ประตู หน้าต่าง หน้าโขง โฮงสวดพระปาฏิโมกข์ คันทวย ธรรมาสน์ ตู้พระไตรปิฎก ตู้พระธรรมและหีบพระธรรม ไม้แกะรูปพระราหู พระเจ้าสิบชาติ รูปสัตว์ต่างๆ เป็นต้น ซึ่งแกะสลักไว้อย่างสวยงามด้วยลวดลายกนก ลายพรรณพฤกษาและอื่นๆ อีกมาก ศิลปหัตถกรรมเหล่านี้ได้เก็บรวบรวมไว้ที่อาคารพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือวัดมหาชัย และยังรอการจัดระบบระเบียบที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป

ปัจจุบันวัดมหาชัยมี พระศรีวชิรโมลี (สังคม จิตฺติญาโณ ป.ธ. ๙) ทำหน้าที่ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส นอกจากการดูแลปกครองวัดมหาชัยแล้ว พระศรีวชิรโมลี(สังคม จิตฺติญาโณ)ได้สืบทอดงานด้านการอนุรักษ์และสืบทอดคัมภีร์ใบลานที่รวบรวมไว้เป็นจำนวนมากเมื่อ ๒๐ ปีที่แล้วมา โดยอนุญาตให้คณะกรรมการโครงการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์วีณา วีสเพ็ญเป็นประธานเข้ามาสำรวจ จัดหมวดหมู่ จัดทำบัญชีสืบต่อจากที่เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติได้ดำเนินการไว้ และจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานโดยเฉพาะ โดยแยกสถานที่จากจัดรวมอยู่กับโบราณวัตถุอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้ว เป็นการจัดระเบียบ เก็บรักษาโดยเอกเทศที่ชั้น ๒ อาคารศาลาการเปรียญ

พระวิหาร เดิมเคยเป็นอุโบสถที่ใช้เป็นสถานที่ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของเจ้าเมือง และข้าราชการสมัยก่อน

ด้านหน้าพระวิหารประดิษฐานรูปปั้นพระราชสารคามมุนีและพระอริยานุวัตร เขมจารี

อุโบสถวัดมหาชัย พระอารามหลวง ปัจจุบัน

อาคารพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

มณฑปพระพุทธบาทจำลอง

หอกลอง

หอระฆัง

บรรยากาศที่เงียบสงบภายในวัด

ศาสตราจารย์นายแพทย์อดุลย์ วิริยเวชกุล อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ชมโบราณวัตถุศิลปวัตถุที่วัดมหาชัย ต้นปี ๒๕๔๗

พระครูปลัดอุทัย อุทโย และตัวแทนชาวคุ้มวัดมหาชัย ต้อนรับอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ในโอกาสเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือวัดมหาชัย

ประวัติและผลงาน

ดร.พระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารีเถระ)

ดร.พระอริยานุวัตร ฉายา เขมจารี อายุ ๗๖ พรรษา ๕๓ นักธรรมเอก เปรียญธรรม ๕ ประโยค วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม อดีตเจ้าอาวาสวัดมหาชัย และอดีตรองเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม

เจ้าคุณอาริยานุวัตร (เขมจารี)
ปราชญ์พื้นบ้าน

สถานะเดิม

เดิมชื่อ **อารีย์** นามสกุล **โยธิมาตย์** เกิดวันที่ ๕ ๑๕ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะ ปกติมาส ตรงกับวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๔๕๘ เวลา ๑๖.๐๐ น. ตรียางค์ – นวางค์ ลัคนา สถิต ราศีกันย์ ภูมิปาโลฤกษ์ บิดาชื่อ นายหัด โยธิมาตย์ มารดาชื่อ นางตู้ โยธิมาตย์ บ้านดอนบม หมู่ที่ ๕ ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

บรรพชาและอุปสมบท

บรรพชาเป็นสามเณรเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ณ วัดโสมนัสประดิษฐ์ ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

อุปสมบทเป็นพระภิกษุเมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๔๗๘ ณ พัทธสีมาวัดโสมนัสประดิษฐ์ ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม โดยมี

พระครูวาปีคณานุรักษ์ (พิน) วัดโสมนัสประดิษฐ์ เป็นพระอุปัชฌาย์

พระใบฎีกาชุย วัดสุวรรณพัตร์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์

พระสมุห์เสาร์ วัดสุวรรณพัตร์ เป็นพระอนุสาวนาจารย์

การศึกษาและวิทยฐานะ

พ.ศ. ๒๔๗๒ สอบชั้นประถมปีที่ ๓ ได้ในโรงเรียนประชาบาลประจำอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๔๗๔ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นตรี วัดโสมนัสประดิษฐ์

พ.ศ. ๒๔๗๖ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นโท วัดโสมนัสประดิษฐ์

พ.ศ. ๒๔๗๘ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดสามพระยา พระนคร

พ.ศ. ๒๔๗๙ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค สำนักเรียนวัดสามพระยา พระนคร

พ.ศ. ๒๔๘๑ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๔ ประโยคสำนักเรียนวัดสามพระยา พระนคร

พ.ศ. ๒๔๘๓ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค สำนักเรียนวัดเบญจมบพิตร พระนคร

พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร พระราชทินนามว่า “พระครูอริยานุวัตร”

พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะ ชั้นสามัญ ราชทินนามที่ “พระอริยานุวัตร” (ขณะอายุ ๓๖ ปี พรรษา ๑๖)

หน้าที่การงาน

งานปกครองสงฆ์

พระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี) ได้ทำงานในด้านปกครองสงฆ์ และมีตำแหน่งในการปกครอง ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นเลขานุการคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๔๘๗ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นพระวินัยธร จังหวัดมหาสารคาม – ร้อยเอ็ด

พ.ศ. ๒๔๙๓ เป็นผู้รักษาการเจ้าคณะอำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นหัวหน้าคณะพระวินัยธร ภาค ๔

พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นรักษาการเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนผู้ใหญ่วัดมหาชัย

พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นเจ้าอาวาสพระอารามหลวงวัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม

งานศาสนศึกษา

พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม วัดอัมพวัน อำเภอดุสิต จังหวัดพระนคร สำนักเรียนวัดสามพระยา

พ.ศ. ๒๔๘๒ เป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวง นักธรรมตรี โท เอก วัดมกุฎกษัตริยาราม จังหวัดพระนคร

พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม วัดมหาชัย สำนักเรียนคณะจังหวัดมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๔๘๗ เป็นกรรมการสงฆ์ องค์การศึกษา จังหวัดมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นผู้ตรวจสนามสอบธรรมสนามหลวง จังหวัดมหาสารคาม จนถึง พ.ศ. ๒๕๓๓

พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นผู้ควบคุมหน่วยสอบธรรมแผนกธรรม — บาลี สนามหลวง อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

งานเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พ.ศ. ๒๔๙๔ ไปดูงานพระศาสนาในประเทศพม่าพร้อมด้วยคณะทูตสัมพันธ์ในนามคณะสงฆ์ไทย

พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้เดินทางไปร่วมทำฉัฏฐสังคายนาที่ ณ กำปาเอ้ ประเทศพม่าเป็นเวลา ๑ เดือน พร้อมด้วยการฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ

นอกจากนี้ยังได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์อบรมประชาชนประจำทุกตำบล ส่งคณะธรรมทูตจาริกไปอบรมประชาชนในถิ่นทุรกันดาร พิมพ์หนังสือสำคัญๆ ทางศาสนา จัดนิทรรศการ แสดงพระธรรมเทศนาทางวิทยุกระจายเสียง ดำเนินการศึกษาสงเคราะห์แก่พระภิกษุ สามเณร และเด็กที่ยากจน ฟื้นฟูพิธีและประเพณีต่างๆ ที่เกี่ยวกับศาสนา และดำเนินการเพื่อประโยชน์แก่พุทธศาสนาอีกมากมาย

งานด้านค้นคว้าคัมภีร์ใบลาน ภาษาและวรรณคดี

พระอริยานุวัตรได้เรียนรู้การอ่านตัวอักษรในใบลานมาตั้งแต่บวชเป็นเณร นั่นคือเมื่อหมดโอกาสเรียนโรงเรียนประชาบาลขณะนั้น จึงหันมาเรียนพระพุทธศาสนาที่วัดเพียงอย่างเดียว โดยอ่านจากใบลานซึ่งมีอยู่ตามวัด ซึ่งเก็บไว้เป็นมัดๆประมาณ ๑๐ ตู้ ได้เรียนตัวอักษรขอม อักษรธรรม (ไทยใหญ่) อักษรลาวเดิม (ไทยน้อย) อักษรกาพย์ อักษรเจือง อักษรสร้อย เลขหางหมา ฯ ทำให้มีความสามารถด้านการอ่านอักษรโบราณมาตั้งแต่นั้น

พ.ศ. ๒๕๐๗ เมื่อหมดภาระรับผิดชอบในหน้าที่รักษาการเจ้าคณะจังหวัดแล้ว ได้ค้นคว้ารวบรวมใบลาน สมุดข่อย ศิลาจารึก ใบเสมา วัตถุโบราณต่างๆ ที่ทิ้งกระจัดกระจายอยู่ตาม

วัด ตามป่า ท้องนาและขอบิณฑบาตมาไว้ที่วัดมหาชัย ซึ่งได้มาบางส่วน และปริวรรตชำระข้อความในใบลานให้เป็นอักษรไทยปัจจุบัน

พระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี) ได้พากเพียรศึกษาอักษร ภาษา และวรรณคดีท้องถิ่นอีสานจนเป็นผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์แขนงนี้อย่างไม่มีผู้ใดเทียมได้ เมื่อมีความรู้แล้ว ท่านมิได้เก็บความรู้ไว้เฉพาะตัว หากได้เพียรพยายามถ่ายทอดความรู้นั้นให้แก่ศิษย์ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปอย่างมิเห็นแก่เหน็ดเหนื่อย การที่ท่านได้รับการนิมนต์เป็นอาจารย์และวิทยากรผู้บรรยายวิชาภาษาถิ่น วรรณคดีอีสาน ประวัติศาสตร์อีสานและประเพณีอีสานในสถาบันการศึกษาหลายแห่ง ได้ช่วยให้วัฒนธรรม ประเพณี วรรณคดี และประวัติศาสตร์อีสานได้แพร่หลายเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ท่านได้รวบรวมเอกสารจากใบลาน สมุดข่อย สมุดไทย ทั้งที่เขียนด้วยอักษรธรรม อักษรขอม และอักษรไทยน้อย มาปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบันแล้วจัดพิมพ์เผยแพร่ นับได้ว่า งานของพระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี)ได้ทำให้ภาษาและวรรณคดีท้องถิ่นของไทยสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน และควรจะคงอยู่ต่อไปจนถึงอนุชนรุ่นหลัง เป็นการสร้างความมั่นคงให้แก่ชาติอีกทางหนึ่งด้วย

วรรณคดีที่ได้จัดพิมพ์เผยแพร่แล้วมีดังนี้คือ

๑.วรรณคดีพุทธศาสนา มีเรื่อง มหาชาติคำโคลง ปริศนาธรรม อุปคุตผาบมาร พระยาปัสเสนคำกลอน ประเพณีกฐินแล่น ประเพณีทำบุญพระเวส ประเพณีเถราภิเษก มัคคสงสารเทศนา ธรรมสากัจฉา มาตาปิตุอุปัฏฐาน

๒.วรรณคดีประเภทนิทานพื้นบ้าน มีเรื่อง สังขศิลป์ไชย กาละเกด พระกึดพระพาน อุรังคนิทาน ตำนานฟ้าแดดสงยาง ผาแดง — นางไอ่ เสียวสวาด ท้าวกำพร้าผีน้อย ท้าวหัวข่อล่อ พระยาศรีเสร้า ท้าวลิ้นทอง ปลาแดกปลาสมอ ท้าวกำพร้าหมากส้าน ท้าวยี่- บาเจือง จำปาสี่ต้น พระลักพระราม นางผมหอม พญาคันคาก ท้าวคำสอน กาละนับมื้อส่วย มาลัยหมื่นมาลัยแสน ลึปสูน

๓.วรรณคดีคำสอน มีเรื่อง กาพย์ปู่สอนหลาน กาพย์หลานสอนปู่ พระยาคำกองสอนไพร่ กาพย์พระมุนี

นอกจากนี้ยังมีเอกสารเผยแพร่ความรู้อื่นๆ เช่น คู่มืออุบาสก อุบาสิกา เรื่องวัดเชตุพน ประวัติข่า — ขอม และเรื่องอื่นๆ อีกมาก

พระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี) เป็นผู้ที่ได้อุทิศเวลา อุทิศสติปัญญา ความสามารถเพื่อทำให้ภาษาและวรรณคดีท้องถิ่นอีสาน ซึ่งเป็นสมบัติที่มีค่าส่วนหนึ่งของชาติไทย ยืนยงมั่นคงแพร่หลาย และจะได้สืบต่อมาจนถึงอนุชนรุ่นหลานอีกนานเท่านาน นอกจากผลงานการปริวรรตวรรณคดีท้องถิ่นอีสานแล้ว ท่านยังได้กระทำสิ่งที่มีคุณค่าต่อการศึกษาอีสานคดีไว้อย่างมาก อาทิเช่น

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ จัดตั้งศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือขึ้นที่วัดมหาชัย โดยรวบรวมหนังสือใบลานซึ่งอยู่ตามวัดต่างๆทั้งในจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดใกล้เคียง เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าพระคัมภีร์ในทางพุทธศาสนา และวรรณกรรมท้องถิ่น

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันออก

เฉียงเหนือขึ้นที่วัดมหาชัย โดยได้รวบรวมศิลปวัตถุและโบราณวัตถุของภาคอีสานทุกประเภทต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว เพื่อให้สะดวกแก่การศึกษาวิจัยและทำให้ศิลปวัตถุเหล่านั้นคงอยู่ ไม่ปล่อยให้ถูกทอดทิ้ง แตกหักเสียหาย

นอกจากวรรณคดีท้องถิ่นอีสานแล้ว พระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี) ยังได้ศึกษา และเผยแพร่วัฒนธรรมและประเพณีของชนชาวอีสานทั้งด้วยการบรรยายแก่นักศึกษา ณ สถาบันการศึกษาต่างๆ และด้วยการเขียนเป็นบทความและตำราให้ผู้สนใจได้ศึกษาอีกด้วย งานสำคัญทางด้านภาษาอีกอย่างหนึ่งของพระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี) คือ เป็นที่ปรึกษาและร่วมทำพจนานุกรมภาษาท้องถิ่นอีสานและภาษาเหนือ นับได้ว่าพระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี) เป็นบุคคลสำคัญผู้เปิดประตูวัฒนธรรมอีสานให้กว้างขวางขึ้นและเผยแพร่ไปยังภาคต่างๆ

เกียรติคุณพิเศษที่ได้รับ

ด้วยเกียรติคุณด้านภาษาและอักษรโบราณประเพณีวัฒนธรรมดังกล่าวทำให้หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ถวายเกียรติคุณต่างๆ ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้รับปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาภาษาและวรรณคดีไทย จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม

พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้รับโล่เกียรติคุณในฐานะบุคคลดีเด่นในด้านวรรณกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๗ จังหวัด จากกระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับพระราชทานโล่ประกาศเกียรติคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในฐานะผู้สนับสนุนการอนุรักษ์มรดกไทยโดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับพระราชทานพระเกี้ยวทองคำ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะผู้ส่งเสริมภาษาไทยดีเด่น โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชีวิตในบั้นปลาย

พระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี) ได้อุทิศกำลังกายและกำลังสติปัญญาให้กับงานการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอีสาน และงานด้านพระพุทธศาสนาอย่างมิเห็นแก่เหน็ดเหนื่อยทำให้ร่างกายไม่ได้รับการพักผ่อนและดูแลอย่างเต็มที่ ประกอบกับท่านมีโรคประจำตัวเรื้อรังเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว นั่นคือโรคหืดหอบ ทำให้ช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๘ - ๒๕๓๔ ท่านต้องเข้ารับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลจังหวัดมหาสารคามและโรงพยาบาลในกรุงเทพฯหลายครั้ง ด้วยโรคประจำตัวและโรคที่เป็นเพิ่มได้แก่ โรคเบาหวาน โรคเส้นเลือดในหัวใจตีบ โรคความดันโลหิตสูง ต่อมลูกหมากโต ถึงกระนั้นตลอดปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ท่านก็ยังปฏิบัติกิจทางศาสนาได้เป็นปกติ

จนกระทั่งถึงเมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๓๔ ท่านได้เข้ารักษาที่โรงพยาบาลมหาสารคามอีกครั้ง และได้ถูกส่งตัวไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลศิริราช แพทย์ได้รักษาจนสุดความสามารถ สุดท้าย

ระบบทางเดินอาหารไม่ทำงานและปอดไม่ทำงาน เมื่อถึงวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๓๔ เวลา ๑๙.๐๐ น. ท่านก็ได้มรณภาพโดยอาการสงบ ท่ามกลางคณะสงฆ์ที่มาเฝ้าดูแลอย่างใกล้ชิดรวมสิริอายุของท่านได้ ๗๖ ปี และ ๕๓ พรรษา คณะกรรมการสงฆ์และจังหวัดมหาสารคาม ได้จัดงานบำเพ็ญกุศลแก่ท่านที่วัดมหาชัยเป็นเวลา ๑ ปี

ในวันพุธที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๖ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคามร่วมกับจังหวัดมหาสารคามได้ร่วมกันจัดงานพระราชทานเพลิงศพแก่ท่านที่บริเวณสนามของมหาวิทยาลัย โดยนำประเพณีอีสานโบราณมาใช้ นั่นคือพิธีเผาศพบนนกหัสดีลิงค์ ด้วยเกียรติคุณอันสูงที่ท่านมีต่อวงการสงฆ์และต่องานด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงได้รับ**พระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี ในการให้ ฯพณฯท่านธานินทร์ กรัยวิเชียร องคมนตรี** เป็นผู้แทนพระองค์ ในการพระราชทานเพลิงศพในวันดังกล่าว นับเป็นเกียรติประวัติสำคัญและมีคุณค่าสูงยิ่งของจังหวัดมหาสารคามและชาวมหาสารคามทั้งมวล

ประมวลภาพ ดร. พระอริยานุวัตร เขมจารี
ผู้ซึ่งทำให้วัดมหาชัยเป็นศูนย์กลางทางวิชาการของชุมชน

ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย พ.อ.อาทร ชนเห็นชอบและคณะ เข้ากราบนมัสการคารวะ พระอริยานุวัตร เขมจารี ที่วัดมหาชัย พ.ศ. ๒๕๓๐

รองศาสตราจารย์ ดร. ชาตรี เมืองนาโพธิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กราบนมัสการคารวะ พระอริยานุวัตร เขมจารี ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒

พระอริยานุวัตร เขมจารี และนายไสว พราหมณีผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม ขณะนั้น ในงานบุญประเพณีภายในวัดมหาชัย

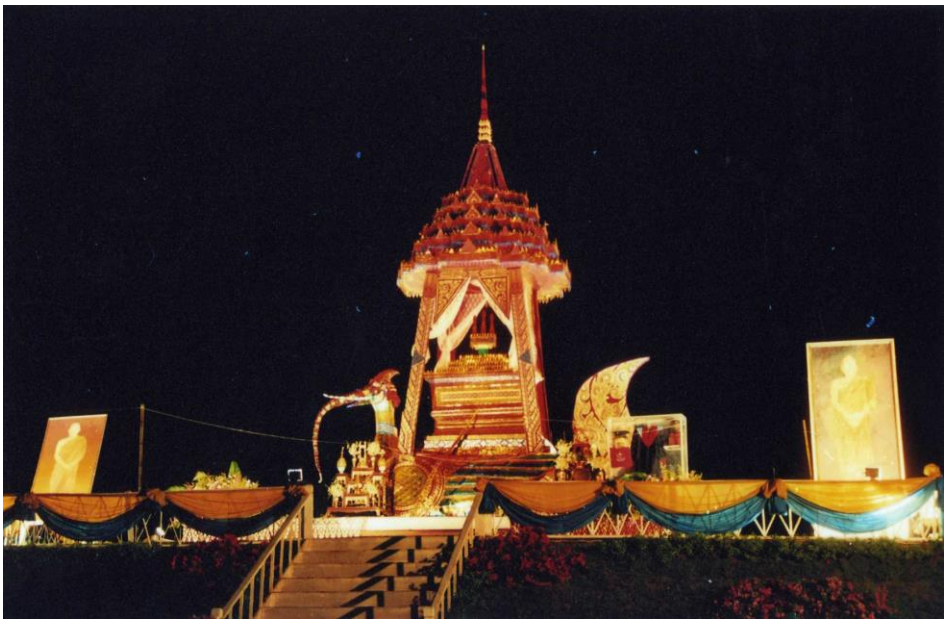

เมื่อ ดร. พระอริยานุวัตร เขมจารี มรณภาพ จังหวัดมหาสารคามนำโดยผู้ว่าราชการจังหวัดและหัวหน้าส่วนราชการ พ่อค้า ประชาชนทั้งมวลได้ ร่วมกันเป็นเจ้าภาพจัดงานพระราชทานเพลิงศพ ผสมผสานกับการนำประเพณีโบราณท้องถิ่นอีสาน นั่นคือการตั้งศพบนนกหัสดีลิงค์ เพื่อนำผู้มรณภาพขึ้นสู่สรวงสวรรค์ ทั้งนี้เพื่อนมัสการและถวายเกียรติแก่ พระอริยานุวัตร พิธีดังกล่าว จัดทำเฉพาะสำหรับเจ้านายผู้สูงศักดิ์ และพระเถรานุเถระชั้นผู้ใหญ่เท่านั้น

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาตรี เมืองนาโพธิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ถวายรายงานต่อ ผู้แทนพระองค์ ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระอริยานุวัตร เขมจารี
เมื่อวันพุธที่ ๗ เมษายน ๒๕๓๖ ณ บริเวณมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวโรฒ มหาสารคาม

ฯพณฯ ท่านธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้แทนพระองค์

ก่อนประกอบพิธีพระราชทานเพลิง จะประกอบพิธีกรรมฆ่านกหัสดีลิงค์ ซึ่งผู้ฆ่าต้องเป็นผู้หญิงที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้านางสีดา ซึ่งจะมาประทับทรง เหตุแห่งการฆ่าเพราะความเชื่อว่า นกหัสดีลิงค์เป็นนกร้าย หากไม่ฆ่าจะนำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัวและบ้านเมือง

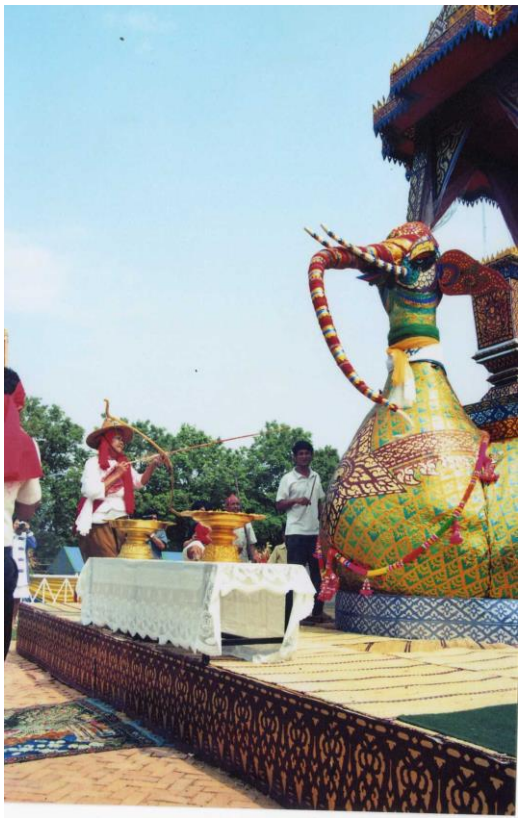

ส่วนหนึ่งของประชาชนที่มาร่วมงานพระราชทานเพลิงศพ

กุฏิพระอริยานุวัตร ปัจจุบันจัดเป็นพิพิธภัณฑ์พระอริยานุวัตร เขมจารี
โดยคณะกรรมการโครงการอนุรักษ์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๕๔๘

ชั้นบนพิพิธภัณฑ์

จัดแสดงโล่เกียรติคุณต่างๆ ที่พระอริยานุวัตร เขมจารีได้รับการถวาย

ชุดครุยปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ และปริญญาบัตร ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒถวาย

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓

ภายในพิพิธภัณฑ์ แสดงรูปเก่าเกี่ยวกับวัดมหาชัย พระเถรานุเถระผู้มีคุณูปการต่อวัดมหาชัย

และ

กิจกรรมทางศาสนาในสมัยก่อน

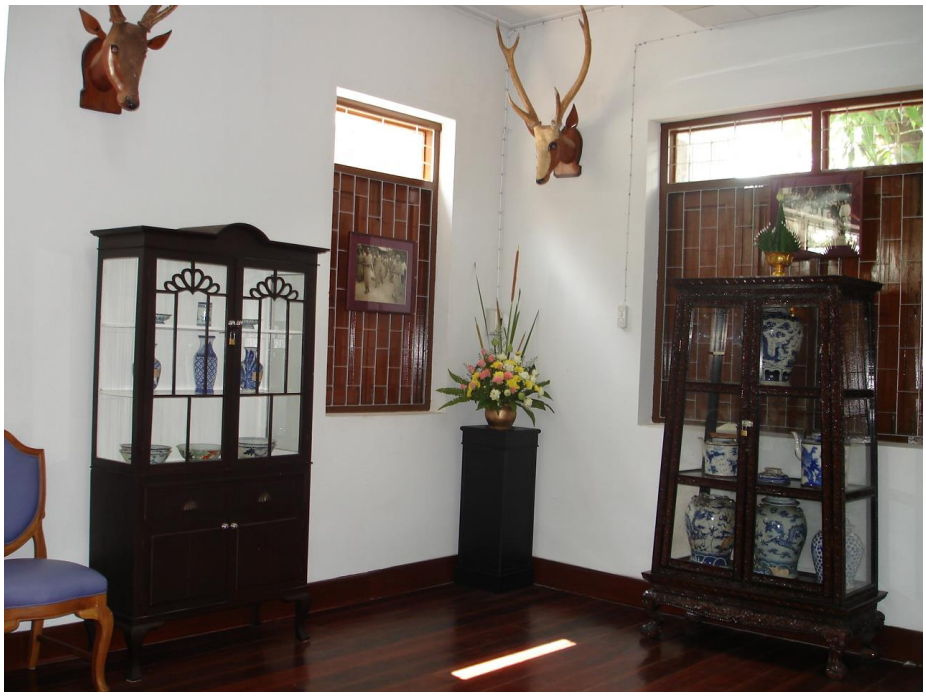

ชุดเครื่องลายครามที่พระอริยานุวัตรเก็บรักษาไว้ ซึ่งมีผู้ศรัทธานำมาถวาย

ชุดเครื่องแก้ว

ชุดเครื่องเขินและรูปญาแม่แก้ว อัตถากร
บุคคลสำคัญผู้หนึ่งซึ่งค้ำจุนวัดมหาชัย

มุมหนึ่งภายในพิพิธภัณฑ์

พระศรีวชิรโมลี (สังคม จิตฺติญาโณ ป.ธ. ๙) รักษาการเจ้าอาวาสวัดมหาชัย
ในปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๔๕

พิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานพระอริยานุวัตร เขมจารีนุสรณ์

เนื่องจากตำรายาที่นำมาปริวรรตในหนังสือเล่มนี้ ได้ต้นฉบับมาจากใบลานวัดมหาชัย เพื่อให้ผู้อ่านได้รับประโยชน์จากใบลานซึ่งมีเนื้อหาอื่นๆอีกหลายหมวด และผู้สนใจควรไปศึกษาค้นคว้าโดยตรงที่แหล่งข้อมูล จึงขอเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานพระอริยานุวัตรเขมจารีนุสรณ์พอสังเขปดังนี้

พิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานพระอริยานุวัตร เขมจารีนุสรณ์ ตั้งอยู่ที่ศาลาการเปรียญชั้น ๒ วัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พิพิธภัณฑ์แห่งนี้พัฒนาจาก**ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** ซึ่งพระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี) ได้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ เพื่อรวบรวมหนังสือใบลานซึ่งอยู่ตามวัด ให้เป็นแหล่งค้นคว้าพระคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ศึกษาตัวอักษรโบราณและวรรณคดีของภาคอีสาน ชำระตรวจแก้และ ถอดความเข้าสู่ภาษาปัจจุบัน ขณะที่พระอริยานุวัตร เขมจารี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาชัยและรักษาการเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคามนั้น ได้มีปณิธานอย่างแรงกล้าในการสืบต่อพระพุทธศาสนาและทำนุบำรุงวัฒนธรรมท้องถิ่น เนื่องจากท่านเป็นผู้มี

ความรู้ความสามารถทางการอ่านตัวอักษรโบราณทั้งตัวอักษรขอม ตัวอักษรธรรมและตัวอักษรไทยน้อยเป็นอย่างมาก จึงได้ปริวรรตคัมภีร์ใบลานที่มีมากในวัด เพื่อให้ผู้สนใจได้ใช้ความรู้ในใบลานทั้งส่วนที่เป็นคดีโลกและคดีธรรม พร้อมทั้งได้รวบรวมคัมภีร์ใบลาน ตู้พระธรรม หีบพระธรรมที่มีวัดต่างๆมอบให้เพื่อมิให้สูญหายหรือถูกทำลายทิ้งไปโดยได้จากจังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดต่างๆ ในภาคอีสานขณะนั้น โดยคณะสงฆ์ภาคอีสานได้มีมติให้วัดมหาชัยเป็นศูนย์กลาง ทำให้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๓ – ๒๕๓๔ วัดมหาชัยได้กลายเป็นแหล่งที่พระภิกษุ นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาต่างๆ นิสิต นักศึกษา นักเรียนและประชาชน มาขอเรียนรู้ตัวอักษรธรรมและตัวอักษรไทยน้อย ปรึกษาเกี่ยวกับความรู้ต่างๆอยู่เสมอด้านวรรณคดีอีสานนั้น ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง จนได้รับเกียรติคุณดังที่กล่าวมาแล้ว

พระอริยานุวัตร เขมจารี มรณภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ ระยะ ๑๓ ปีหลังการมรณภาพของท่าน ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือวัดมหาชัย ไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร

ดังนั้นเพื่อเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ที่ท่านทำไว้ให้ปรากฏ และต่อเนื่องยาวนานโดยให้คัมภีร์ใบลานและสาระที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์ใบลานเป็นที่รู้จัก และเป็นประโยชน์ทางวิชาการแก่บุคคลทุกระดับ รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน คณะกรรมการโครงการอนุรักษ์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เห็นว่าควรเข้ามาช่วยทางวัดในการฟื้นฟูและจัดระบบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์ใบลานทั้งหมด โดยการสนับสนุนด้านบุคลากรและงบรายได้จากมหาวิทยาลัยมหาสารคามและได้รับงบประมาณสนับสนุนจากจังหวัดมหาสารคามงบรายจ่ายเพิ่มเติมประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ใต้ชื่อโครงการว่า “โครงการจัดระบบข้อมูลใบลานโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในศูนย์พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือวัดมหาชัย” จำนวน ๑ ล้านบาท โดยได้รับความเห็นชอบจากรักษาการเจ้าอาวาสวัดมหาชัยคือ พระศรีวชิรโมลีและได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการวัด เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จคณะกรรมการเห็นว่าเพื่อเป็นการแสดงความคารวะต่อ ดร.พระอริยานุวัตร(อารีย์ เขมจารี) ผู้ริเริ่มและมีคุณูปการอันสูงยิ่งต่อวัดมหาชัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ความรู้ด้านคัมภีร์ใบลาน จึงตั้งชื่อส่วนงานนี้ว่า

“พิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานพระอริยานุวัตร เขมจารีนุสรณ์”

(Pra Ariyanuwat Kheammajaree Museum of Palm Leaf Manuscripts)

เพื่อเป็นเกียรติแก่ท่านสืบไป

วัตถุประสงค์

๑. สำรวจ จัดหมวดหมู่ เก็บรักษา คัมภีร์ใบลานให้เป็นระเบียบ เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนและบุคคลทั่วไป

๒. บันทึกฐานข้อมูลในพิพิธภัณฑ์โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

๓. ให้บริการข้อมูลในคัมภีร์ใบลานเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และการวิจัย

๔. จัดพิมพ์ผลงานปริวรรตของพระอริยานุวัตร เขมจารี เผยแพร่

๕. ปริวรรตเอกสารใบลานเรื่องที่สำคัญเพิ่มเติม

ข้อมูลในพิพิธภัณฑ์ประกอบด้วย

๑. คัมภีร์ใบลาน หมวดต่างๆ จำนวน ๕,๗๗๘ ผูก

๒. ตู้พระธรรมแบบโบราณ จำนวน ๕ ตู้

๓. หีบพระธรรมเก็บคัมภีร์ใบลาน ๑๐ หีบ

๔. ผ้าห่อคัมภีร์ไหมแบบพื้นบ้าน ลายขิด ปักดิ้น และแบบประยุกต์

๕. วรรณคดีอีสาน ผลงานปริวรรตของพระอริยานุวัตร เขมจารี ที่จัดพิมพ์แล้ว ทั้งตำนาน ประวัติศาสตร์ นิทานท้องถิ่น

๖. ผลงานปริวรรตจากคัมภีร์ใบลานของพระอริยานุวัตรที่รอการจัดพิมพ์

๗. นิทรรศการหมุนเวียนเกี่ยวกับเอกสารโบราณและวัฒนธรรมอีสาน

แนวทางเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ สามารถทำได้ดังนี้

๑. ศึกษาผ่าน Website โครงการอนุรักษ์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม www.msu.ac.th หรือ www.bl.msu.ac.th.

๒. ศึกษาโดยตรงที่พิพิธภัณฑ์ โทรศัพท์ ๐๘- ๑๗๖๘ - ๙๑๒๖ หรือ ๐๘-๑๗๓๙ - ๓๙๖๑ หรือ ๐ – ๔๓๗๕ - ๔๔๒๗ ในเวลาราชการ

ภาพพิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานพระอริยานุวัตร เขมจารีนุสรณ์

อาคารศาลาการเปรียญ ที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลาน

ภาพสีน้ำมันรูปเหมือนพระอริยานุวัตร เขมจารี ตั้งอยู่ที่มุมหนึ่งภายใน
พิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานพระอริยานุวัตร เขมจารีนุสรณ์

คัมภีร์ใบลานภายในพิพิธภัณฑ์มีจำนวนมากถึง ๕,๗๗๘ ผูกได้รับการห่อหุ้มด้วยผ้าฝ้ายสีขาว

หีบพระธรรมลงรักปิดทอง

พานบายศรีบูชาคัมภีร์ ใบลาน

พานบายศรีบูชาคัมภีร์ ใบลาน

หีบพระธรรมเก็บคัมภีร์ใบลานสมัยก่อน

หีบพระธรรมเก็บคัมภีร์ใบลานลวดลายต่างๆ

ตู้พระธรรมเก็บคัมภีร์ใบลานฝีมือช่างพื้นบ้าน

มุมหนึ่งภายในพิพิธภัณฑ์

ส่วนหนึ่งของคณะกรรมการโครงการอนุรักษ์ใบลานฯ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา ศาสตราจารย์พิเศษ ภาวิช ทองโรจน์
เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลาน เมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๘
ในโอกาสอัญเชิญผ้าพระกฐินพระราชทานมาทอดถวายที่วัดมหาชัย

นักเรียน นิสิต นักวิชาการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานในโอกาสต่างๆ

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนผดุงนารี ชมตัวอักษรโบราณ
ในพิพิธภัณฑ์

คณะอาจารย์และนักศึกษา หลักสูตร Master of Arts Degree in Conflict Analysis and Management ประเทศ Canada เข้าเยี่ยมชมและรับฟังคำบรรยายจากประธานโครงการ

รองศาสตราจารย์ ดร. อ้อมบุญ ล้วนรัตน์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เข้าเยี่ยมชมและรับคำบรรยายจากเจ้าหน้าที่โครงการ

ชาวต่างชาติ นิสิต นักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไปเข้าชมพิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลาน ฯ

เจ้าหน้าที่โครงการบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับเอกสารใบลานแก่ผู้อำนวยการโรงพยาบาลหนองบัวลำภู คือ แพทย์หญิงเสาวลักษณ์ นาคะพงษ์และคณะ

ภาคที่ ๒
การปริวรรตตำรายาจากใบลานวัดมหาชัย
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ใบลานตำรายา ฉบับที่ ๑

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ตัวอักษรธรรม

ลานที่ ๑ หน้า ๑

ลานที่ ๑ หน้า ๒

ลานที่ ๒ หน้า ๑

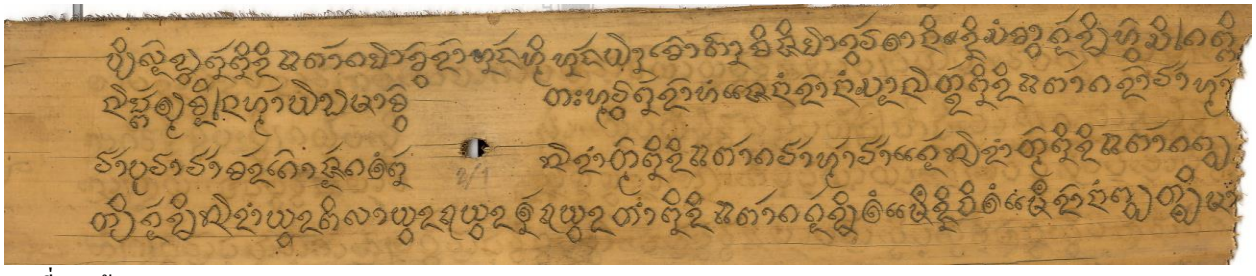

ลานที่ ๒ หน้า ๒

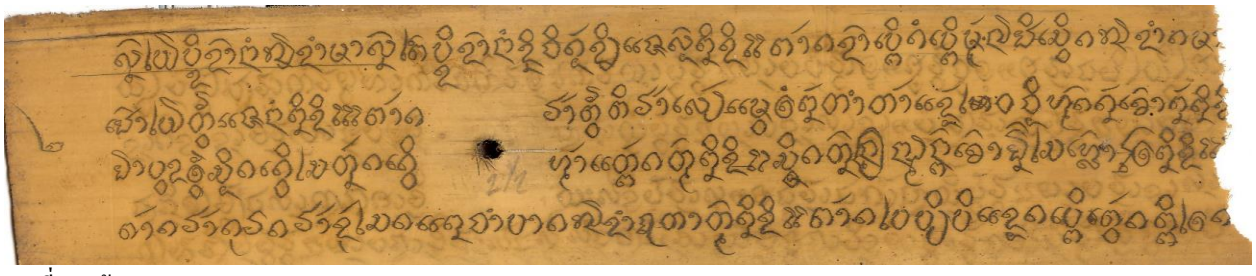

ลานที่ ๓ หน้า ๑

คำอ่านปัจจุบัน

ตำรายา ฉบับที่ ๑

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ปริวรรตโดย นายสมัย วรรณอุดร

(ลานที่ ๑ หน้า ๑) ยาปวดท้องเอาก้วย(กล้วย)ทานีสุกตำใส่พิกน้อย ๗ เทียม ๗ กินดีฯ พาก ๑ มูกน้อยตำตากแดดให้แห้ง น้ำเผิ้งเป็นน้ำปั้นลูกกอนกินดีฯ พาก ๑ เขามวกแดงฝนใส่น้ำเหล้ากินดีฯ พาก ๑ งิ้วแดงฝนใส่น้ำข้าวจ้าวกินดีแลฯ พาก ๑ ฝางขูดแช่น้ำปูนใสกินดีฯ พาก ๑ เคืองวงซุม (เครืองวงสุม) ฝนใส่น้ำเหล้ากินดีฯ พาก ๑ เปือกมาก (เปลือกหมาก) เหลื่อม ๑ เปือกหมากขาม ๑ ขูดเหมือนแอบดู่ ก้วยตีบ ปาดลงดอมกันแช่น้ำกินดีฯ พาก ๑ หางนกยูง เผาแช่น้ำกินดีฯ พาก ๑ ซีไม้เหลื่อม

(ลานที่ ๑ หน้า ๒) ๑ ซีไม้ล่วง ๑ ซีไม้แคน ๑ หมากบ้าในซีฝนกินดี น้ำข้าวจ้าวเป็นน้ำกินดีฯ พาก ๑ ใบทองบ้านลนควันกะบองดินสอดำ ดินจี่ อ้อยดำเผาไฟ บ่ดีเอาน้ำประสมกันกับน้ำท่าฯ พาก ๑ เอาตูมตังหมวงฝนใส่น้ำกินดีฯ พาก ๑ หมากนาว น้ำเผิ้งตำใส่กันกินดี สิ่ง ๑ ให้เอาใบพิลา ใบแลงซอน ๑ เขาควายด่อน ๑ เข้าหมิ้นขึ้น ๑ คั่ง (ครั่ง) ดิบ ๑ ผักเทียม ๑ พิกน้อย ๑ ลีปี ๑ ตำข้ากัน น้ำพังคาตัดปั้น ลูกกอนตากแดด แห้งแล้วจิงเอาจันแดงจันขาวฝนแล้วเอายาลูกกอน

(ลานที่ ๒ หน้า ๑) บีบลงด้วยกันกินดีฯพาก ๑ ยาขัว เอาหนังหมี หนังฟาน เขาฟาน ขี้ซียา ควันทานี(กล้วยทานี?) ดินสอขาว คั่งดิบ หัวสีไค พิกน้อย ผักเทียม ขิง ในหมากฝ้าย มาขั่วตะหมวนกันเอาห่อแช่น้ำ เอาน้ำส้างน้อยตัดกินดีฯ พาก ๑ เอาฮากหมาก ฮากบูฮา ฮากขัดเค้าชั่ง ๑ ท่อกัน อ้อยดำต้มกินดีฯ พาก ๑ ฮากหมาก ฮากแค่ง อ้อยดำต้มกินดีฯ พาก ๑ ก้วยตีบ คั่งดิบ อ้อยดำ ยอดพิลา ยอด ๗ ยอด ทัน ๗ ยอด ตำกินดีฯ พาก ๑ คั่งดิบท่อแม่มือ ดินจี่ท่อแม่มือ เอาน้ำก้วยตีบมา

(ลานที่ ๒ หน้า ๒) ลนไฟ บ่ดีเอาน้ำอ้อยดำมาลนไฟ บ่ดีเอาน้ำดินจี่ คั่งดิบแช่ลงกินดีฯ พาก ๑ เอาเปือกค้อ เปือกมูกน้อย ผีเสื้อ ๑ อ้อยดำ ๑ มาเผาไฟตองแช่น้ำกินดีฯ พาก ๑ ฮากพวงพี ฮากเล็บแมว ท่อกันตำตากแดดไว้จิงหมกคนเข้ากันกินดีฯ ยาปวดท้อง สิ่ง ๑ เคือไส้ตัน ๑ เคือหมากแตก ๑ ต้มกินดีฯ สิ่ง ๑ ต้นเนียมนกเขาฝนใส่เหล้าโทกินดีฯ พาก ๑ ฮากคูน ๑ ฮากดูกใส ๑ แก่นจำปา ๑ อ้อยดำ ๗ ตาต้ม กินดีฯ พาก ๑ ใบปีบปีแดง ๑ เปลือกพอก(กอก?) ๑ พิกไทย ๑

(ลานที่ ๓ หน้า ๑) ลีปี ๑ ขิง ๗ เทียม ๗ เนื้อสด ๑ ตำให้ละเอียดจิงกินดีฯ ยาดอยแล พาก ๑ ใบผีเสื้อ ๑ พิกไทย ๗ ลูกต้มกินดีฯ พาก ๑ แก่นดู่ชั่ง ๑ แก่นแดงชั่ง ๑ แก่นขี้เหล็กชั่ง ๑ บอระเพ็ดชั่ง ๑ พระยามือเหล็กชั่ง ๑ ต้มเขี่ยวใส่เหล้ากินดีฯ พาก ๑ จันแดง จันหอม๑ พระยามือเหล็ก ๑ เปือกแสนคำ ๑ น้ำปูนใส ๑ ผาง(ฝาง) ๑ ฝนให้ขุ่นกินดีฯ สิ่ง ๑ เอาหัวพระยา ๑ ฮากขี้มอด ๑ ฮากขัดเค้า ๑ ต้มกินดีฯ ผิว่าเจ็บหัวเข่า แค่ง(แข้ง) ขา ไปมาบ่

ลานที่ ๓ หน้า ๒

ลานที่ ๔ หน้า ๑

ลานที่ ๔ หน้า ๒

ลานที่ ๕ หน้า ๑

ลานที่ ๕ หน้า ๒

(ลานที่ ๓ หน้า ๒) ได้ หน่อก้วยง้าวเผา บ่ดีเอาน้ำพิกขิงเทียม ๗ บดผง น้ำมันงาจอก ๑ น้ำก้วย ๒ จอกคนกับกันหุงให้ขุ่นทาดีแลฯ ผิว่าผอมเหลือง หาแฮงบ่ได้ เอายาหัวพัน ๑ แก่นฝางพัน ๑ แก่นตาน มาเอาพังคาใส่พวงฝังข้าวเปลือกไว้ ๑๕ วันพีดีแลฯ ยาหนิ่ว เอาฮากคูนมาต้มใส่น้ำเผิ้งกินดีฯ พาก ๑ เอาใบซาซู เข้าหมิ้นมาบดดอมกัน อุ่นไฟโพะท้องน้อย เอามันหมูเป็นน้ำกินดี ใส่ยาพัง(คา)สน่อยให้กินดี

(ลานที่ ๔ หน้า ๑) เป็นเยี่ยวบ่ออก ให้เอาแข่วเสือ ดูกเสือ ดูกกวาง ฝนทาดีฯ เสือขบ งูขบ เอาดูกกับแก้ฝนทาดีฯ งูขบ... (เอา) หัวบอนฝนทาปากบาดแก้พิษดีฯ ยาหมักหมั่นเจ็บฮ้องอยู่ ให้เอาก้วยยวนมาแช่กินดีฯ มูกเลือด เอาโกซาย ฮากก้างปามาเขี่ยวกินดีฯ พาก ๑ แห้วหมู ซาผักเสี้ยนมาเขี่ยว..ใส่พิกขิงเทียมกินดีฯ พาก ๑ หน่วยก้วยตีบดิบมาฝนให้ยางออกเสียหมดแล้ว...

(ลานที่ ๔ หน้า ๒) เอาหน่วยในหมากม่วงนั้นท่อกันปั้นน้ำหมากเดื่อเกี้ยงใส ส้มพอ กินดีฯ ยากะยือ ให้แม่มันออกกินนั้น ให้เอาปีกไก่เอา...เผาไฟ เฮ็ดตวยสูบกินควันไฟดีฯ ยาไอ เอาส้มป่อย ๑ พิก ๑ มาขั่วบดผงแล้วจิงหักน้ำ...กินดีฯ พาก ๑ ไอคอไขขำแดงก้อๆ ดังนั้น เอาเขาฮอมาเผาให้สุกแล้ว ตำแหลกแล้วอุ...ใสท่อ ๑ น้ำเผิ้งท่อ ๑ ให้กินแลวัน ๗ ทีดีแลฯ ยางูตอด เอาบีงูเหลือมทาดีดายฯ ยาแมงคาเข้าหู...

(ลานที่ ๕ หน้า ๑) ฮากท่ม ๑ ผักหนอก ๑ มาตำเอาน้ำใส่หูออกแลฯ พาก ๑ เอาหมากแหน ๑ หว่านไฟ ๑ มาบดตองเอาน้ำใส่หูออกแลฯ พาก ๑ เอาหว่านไฟ ใบหมากน้ำบดตองเอาใส่หูออกแลฯ พาก ๑ เอาฮากแตงหนู ๑ น้ำหมาก ๑ (ขี้)..เกือตำใส่ออกแลฯ พาก ๑ เอาก้านก้วยตีบ ๑ ใบภู (พลู) แก่มาตำปั้นเอาน้ำใส่ออกแลฯ เป็นขี้กาก...ฮิ้น เอาลับลืน ๑ หมากสะมอ ๑ มาบดด้วยน้ำหมากนาทาดีฯ พาก ๑ เอาหัวผักบั่วมาเผาบดใส่น้ำมันยางทาดีแลฯ

(ลานที่ ๕ หน้า ๒) พาก ๑ เอาฮากเฮื้อนกวาง ฮากกะยอม ๑ เปือกส้มพอ ๑ เข้าหมิ้น ๑ มาใส่หม้ออุ่นไฟโพะดีฯ ผิเฮื้อนสุกดังหมากก้างปานี้ เอาต้นเข้าหมิ้น ๑ หว่านไฟ ๑ ตำใส่น้ำมวกอุ่นโพะดีฯ พาก ๑ เอาปีบปีแดง ๓ ซีก เอาสันหนู น้ำมันหมากแตง ๑ มาหุงใส่ใต้ท้องทาดีฯ ยาซะดวงหน่วง เอาโคยปาฝา เปือกหมากบกฝนใส่พังคากินดีฯ ยากกแข่วไค่ เอาเปือกจำปาอมดีฯ ยาล่องแก้ว เอาตาไก้ เข้าหมิ้นขึ้น นำนมเป็นน้ำทาดีแล

ลานที่ ๖ หน้า ๑

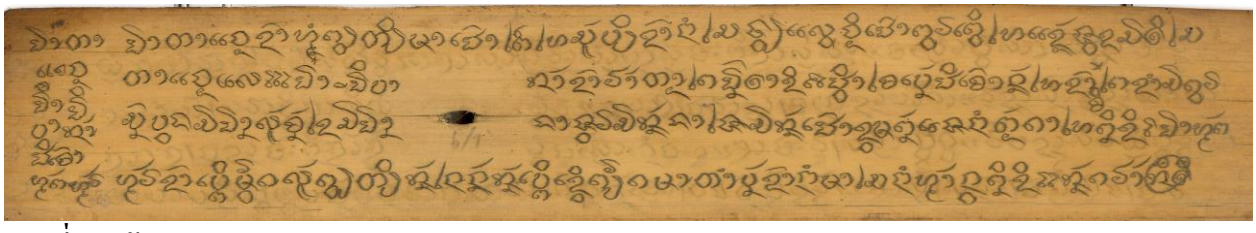

ลานที่ ๖ หน้า ๒

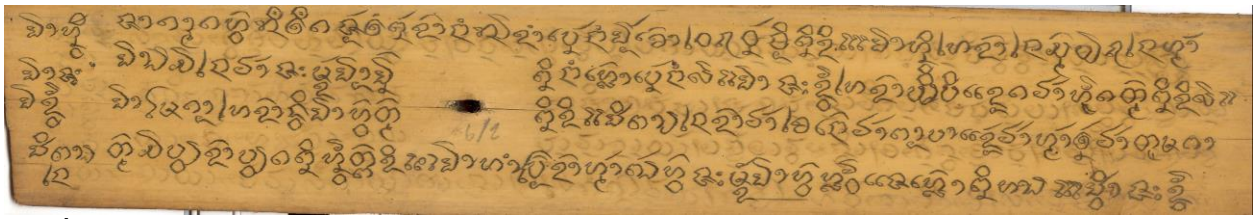

ลานที่ ๗ หน้า ๑

ลานที่ ๗ หน้า ๒

ลานที่ ๘ หน้า ๑

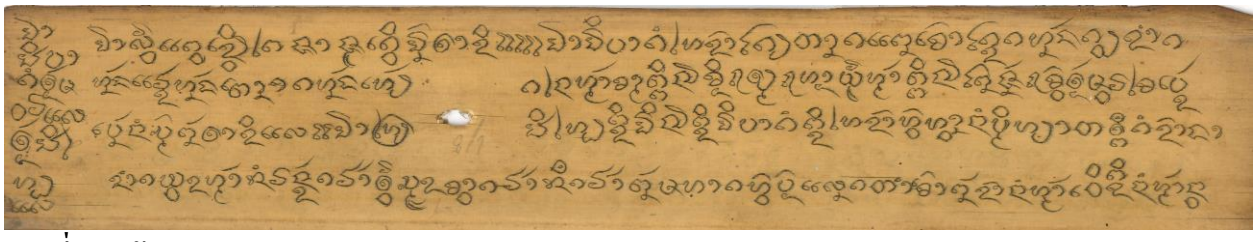

ลานที่ ๘ หน้า ๒

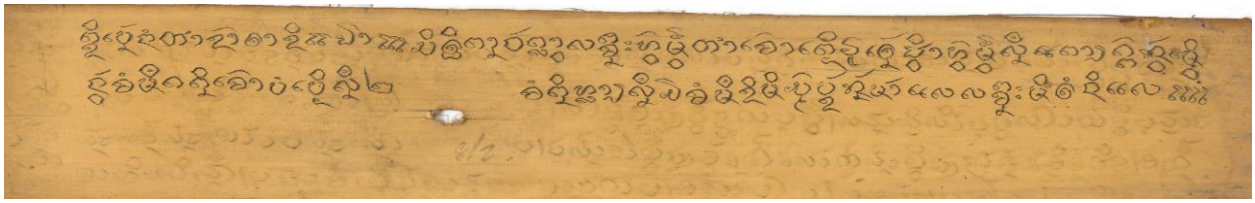

(ลานที่ ๖ หน้า ๑) ยาตาแจ้ง เอาหน่อก้วยตีบมาเผาไฟให้สุก บีบเอาน้ำใส่ถ้วยแล้วจิงเผาก้อนเกือให้แดงซวด ๓ ทีใส่ตาแจ้งแลฯ ยาฝีปาอาก เอาฮากต้างไก่ฝนทาดีฯ ผิว่าไข้เป็นผีเข้านั้น ให้เอาขี้ไก่ดำ ๓ ก้อนสนป้อง ๓ ฝาน ลูกขั้นได ๓ ฝาน งาซอน ๓ อัน งาไซ ๓ อันเผาดอมกันแช่น้ำพังคาให้กินดีฯ ยาหมักหมั้น เอาเปือกม่วง ๑ ลูก ก้วยตีบอันในอันเปือก เดื่อเกี้ยง ๑ มาตำปั้นเอาน้ำมาใส่น้ำหมากนาวกินดีฯ อัน ๑ ฮาก

(ลานที่ ๖ หน้า ๒) ซาคาม ๑ หัวอือทือ ๑ ชั่งท่อกัน เอาน้ำอ้อยดำเป็นน้ำฝังข้าวไว้ ๗ วันจิงกินดีฯ ยาหินให้เอาในส้มป่อย ๗ ในหมากฝ้าย ๓ ใน ฮากซะมัดยาง(ฝาง?)ฝนกิน น้ำเหล้าเป็นน้ำแลฯ ยาซะดวง ให้เอาปีบปีแดง ๑ ฮากหุ่ง ๑ ต้มกินดีแลฯ ยาโมคาง ให้เอางิ้ว ยาหัว ต้มกินดีฯ ฝีภายใน เอาฮากไข่เน่า ฮากก้างปาแดง ฮากหมากทัน ฮากตูมกา ต้ม ๓ บวยเอาบวย ๑ กิน หนองตกดีฯ ยาหำโปง เอาหมากกับหัวซะมัด ยาหัวหลวงแช่เหล้ากินหายฯ ผิว่าซะดวง

(ลานที่ ๗ หน้า ๑) กินโคยก็ดี ซะดวงหีก็ดี เอาพิก ขิงนี้สมตำใส่กัน เอาน้ำส่วน ๑ หุงให้ยังแต่น้ำมัน เอาปีกไก่จุ่มน้ำแล้วยอกเข้าในไปนำฮูเก่าดีฯ ผิว่าบ่แตก เอาน้ำหมากนาวบดใส่แตกฯ ยา หนิ่ว เอาฮากชาดชะโก ฮากหมากตูม ยาหัวหลวงต้ม ๓ บวย เอาบวย ๑ กินดีแลฯ ยากะยือ เอาฮากตาเสือ ฮากส้มป่อยต้มกินดีฯ ผิว่าเป็นวัด เอาหน่วยน้ำ หอยปากกว้าง ฮากข้าวจี่ตำทาดีฯ ผิว่าฝีในนมนั้น เขียวอ้อมนมนั้นชื่อว่าตาน ตำ เอา

(ลานที่ ๗ หน้า ๒) ขี้ (ขิง?) ๑ หญ้าโคยงู ๑ ผักหม ๑ หัวก้วยตีบ ๑ หย้า (หญ้า) คา๑ เอาท่อกันต้มเขี่ยวให้บกลงถ่อง ๑ จิงใส่น้ำมันให้ยังแต่น้ำไว้ใส่ฝีในนมหายฯ ยาบ้าหมู เอาบีงัวใส่เหล้ากิน ๓ ทีหายดีฯ พาก ๑ เอาฮากจันฝน เอาน้ำท่า กะนาน ๑ น้ำเคือเขาฮอ กะนาน ๑ น้ำหมากนาว กะนาน ๑ เขี่ยวให้ขูดปั้นเป็นแท่งลูกกอน บ้าหมูหายฯ พาก ๑ ผักคูน ๑ เปือกขัดเค้า ๑ เข้าหมิ้นขึ้น ๑ เอาท่อกันต้มกินดีฯ

(ลานที่ ๘ หน้า ๑) ยาล่องแก้ว (เอา) เดือยไก่ ซาซูเคือฝนทาดีฯ ยาฝีปลาค่อ ให้เอาโคยตาล ๑ แกนเข้าโคด ๑ หนังควยดำ ๑ หนังแฮด หนังฟาน ๑ หนังเฮี้ย ๑ ในหมากขาม พิกน้อย ขิง ๗ เทียม ๗ หางยูง หมากพิกน้อยก้นซัน ๗ ขั่วทั้งมวล ไข่เป็ดเป็นน้ำสมกันทาดีแลฯ ยาฝีใหญ่ก็ดี ฝีน้อยก็ดี ฝีปลาค่อก็ดี ให้เอาหัวหว่านน้ำบ่มีหญ้าตะถึกคอ เอางาดำ ๑ ยอดหมากออระนัด ๑ ฮากทองสมุดขาว ๑ ฮากอือ (ทือ) ๑ ฮากพันมหา ๑ หัวบ้งแลน(บ้งเล็น) ๑ ตำเข้ากัน เอาน้ำหมากเว่อก็ดี น้ำหมากนาว

(ลานที่ ๘ หน้า ๒) ก็ดีเป็นน้ำ ตำเอาทาดีฯ สิทธิกาน จักกล่าวลักขณะหัวมองตำข้าวเพิ่งฮู้เทิน ผิว่าหัวมองตำลื่นกลายครกออกเมือนอก ข้อมือ ๑ กินข้าวบ่เปลืองลืนๆ ๒ ข้อกินหลายลื่น ๓ ข้อมือ ดีมีสมบัติอันมากแล ลักขณะมีท่อนี้แลฯ

****

ดัชนีชื่อยา อาการและโรค

ในตำรายา ฉบับที่ ๑

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

หน้าลานที่	ชื่อยา อาการและโรค
๑/๑	ยาปวดท้อง
๑/๒	-
๒/๑	-
๒/๒	ยาปวดท้อง
๓/๑	เจ็บหัวเข่า แค่ง ขา
๓/๒	ยาหนิ่ว
๔/๑	เยี่ยวบ่ออก ยาหมักหมั่น
๔/๒	ยาไอ ไอคอไขขำแดง ยางูตอด
๕/๑	ขี้กาก
๕/๒	ยาซะดวงหน่วง ยากกแข้วไค่ ยาล่องแก้ว
๖/๑	ยาตาแจ้ง ยาฝีปาอาก ยาหมักหมั่น
๖/๒	ยาซะดวง ยาโมคาง ฝีภายใน
๗/๑	ซะดวงหี ยาหนิ่ว ยากะยือ
๗/๒	ยาบ้าหมู
๘/๑	ยาล่องแก้ว ยาฝีปลาค่อ

ดัชนีพืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร

ในตำรายา ฉบับที่ ๑

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

หน้าลานที่	ชื่อพืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๑/๑	ก้วย(กล้วย)ทานีสุก พิกน้อย เทียม มูกน้อย เขามวกแดง เปือกมาก(หมาก) เหลื่อม เปือกหมากขาม หางนกยูง ซีไม้เหลื่อม
๑/๒	ซีไม้ล่วง ซีไม้แคน หมากบ้า ในซี ใบทองปาน ดินสอดำ ดินจี่ อ้อยดำ หมากนาว น้ำเผิ้ง ใบพิลา ใบแลงซอน เขาควายด่อน เข้าหมิ้นขึ้น คั่งดิบ ผักเทียม พิกน้อย จันแดง จันขาว
๒/๑	หนังหมี หนังฟาน เขาฟาน ขี้ซี ดินสอขาว คั่งดิบ หัวสีไค พิกน้อย ผักเทียม ขิง ในหมากฝ้าย ฮากหมาก ฮากบูฮา ฮากขัดเค้า อ้อยดำ ฮากหมาก ฮากแค่ง ก้วยตีบ ยอดพิลา ทัน ดินจี่
๒/๒	น้ำอ้อย น้ำดินจี่ คั่งดิบ เปือกค้อ เปือกมูกน้อย ผีเสื้อ อ้อยดำ ฮากพวงพี ฮาก เล็บแมว เคือไส้ตัน เคือหมากแตก ฮากคูน ฮากดูกใส แก่นจำปา อ้อยดำ ใบปีบปีแดง เปือกพอก(กอก?) พริกไทย
๓/๑	ลีปี ขิง เทียม เนื้อสด ใบผีเสื้อ พิกไทย แก่นดู่ชั่ง แก่นแดงชั่ง แก่นขี้เหล็ก บอระเพ็ด พระยามือเหล็ก จันแดง จันหอม พระยามือเหล็ก เปือกแสนคำ น้ำปูนใส หัวพระยา ฮากขี้มอด ฮากขัดเค้า
๓/๒	หน่อก้วยง้าว น้ำพิก ขิง เทียม น้ำมันงา น้ำก้วย แก่นฝาง แก่นตาน ข้าวเปือก ฮากคูน น้ำเผิ้ง ใบซาซู เข้าหมิ้น มันหมู
๔/๑	แข้วเสือ ดูกเสือ ดูกกวาง เสือขบ ก้วยยวน โกซาย ฮากก้างปา แห้วหมู ซา ผักเสี้ยน หน่วยก้วยตีบดิบ
๔/๒	หน่วยในหมากม่วง น้ำหมากเดื่อเกี้ยงใส ส้มพอ ปีกไก่ ส้มป่อย พิก เขาฮอ น้ำเผิ้ง บีงูเหลือม
๕/๑	ฮากท่ม ผักหนอก หมากแหน หว่านไฟ หว่านไฟ ใบหมากน้ำ ฮากแตงหนู น้ำหมาก ก้านก้วยตีบ ใบพลูแก่ ลับลืน หมากสะมอ หัวผักบั่ว

หน้าลานที่	ชื่อพืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๕/๒	ฮากเฮื้อนกวาง ฮากกะยอม เปือกส้มพอ เข้าหมิ้น หมากก้างปา ต้นเข้าหมิ้น หว่านไฟ ปีบปีแดง สันหนู น้ำมันหมาก โคยปาฝา เปือกหมากบก เปือกจำปา ตาไก้ เข้าหมิ้นขึ้น
๖/๑	หน่อก้วยตีบ ก้อนเกือ ฮากต้างไก่ ขี้ไก่ดำ ลูกขันได งาซอน งาไซ เปือกม่วง ก้วยตีบ เปือกเดื่อเกี้ยง น้ำหมากนาว
๖/๒	ซาคาม หัวอือทือ น้ำอ้อยดำ ในส้มป่อย ในหมากฝ้าย ฮากซะมัดยาง(ฝาง?) ปีบปีแดง ฮากหุ่ง งิ้ว ยาหัว ฮากไข่เน่า ฮากก้างปาแดง ฮากหมากทัน ฮากตูมกา หมากกับหัวซะมัด
๗/๑	พริก ขิง ฮากชาดชะโก ฮากหมากตูม ยาหัวหลวง ฮากตาเสือ ฮากส้มป่อย หน่วยน้ำ หอยปากกว้าง ฮากข้าวจี่
๗/๒	ขี้ (ขิง?) หญ้าโคยงู ผักหม หัวก้วยตีบ หญ้าคา บีงัว ฮากจันทน์ น้ำเคือเขาฮอ น้ำหมากนาว ผักคูน เปือกขัดเค้า เข้าหมิ้นขึ้น
๘/๑	เดือยไก่ ซาซูเคือ โคยตาล แกนเข้าโคด หนังควยดำ หนังแฮด หนังฟาน หนังเฮี้ย ในหมากขาม พิกน้อย ขิง เทียม หางยูง หมากพิกน้อยก้นซัน งาดำ ยอดหมากออระนัด ฮากทองสมุทรขาว ฮากอือ(ทือ) ฮากพันมหา หัวบ้งแลน(บ้งเล็น) น้ำหมากเว่อ น้ำหมากนาว

ใบลานตำรายา ฉบับที่ ๒

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ตัวอักษรธรรม

ลานที่ ๑ หน้า ๑

ลานที่ ๑ หน้า ๒

ลานที่ ๒ หน้า ๑

ลานที่ ๒ หน้า ๒

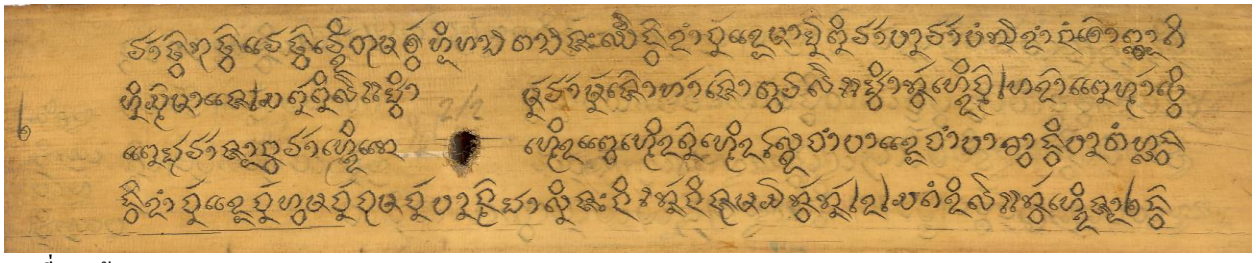

ลานที่ ๓ หน้า ๑

คำอ่านปัจจุบัน

ตำรายา ฉบับที่ ๒

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ปริวรรตโดย นายสมัย วรรณอุดร

(ลานที่ ๑ หน้า ๑) ผิว่าไข้ฮ้อนพวนซอดหัวซอดตีนนั้น ออกแดงน้อยแดงหลวงแลฯ ผิว่าไข้ฮ้อน พวน หนหวยฮากนั้น ว่าออกไฟลามโกนกับแปวจงอางแลฯ ผิว่าไข้ฮ้อนพวนตีนมือบ่ซอดนั้นว่าออกเมือกปลาเดิดแล เห่าห้อมแลฯ ผิว่าไข้บ่มืนหูมืนตานั้น ว่าออกเหือดจม สับซางงัวแลฯ ผิว่าออกซางงัวตีนมือเหลืองนั้น ซางงัวแลฯ ผิว่าไข้บ่อยากตึงตนตึงโต เย็นเป็นปั้นเป็นท่อนนั้น ออกเหือดซาง ซางงัวซางควายแลฯ ผิว่า

(ลานที่ ๑ หน้า ๒) ออกซางควาย ตีนมือดำแม่นซางควายแลฯ ผิว่าไข้คึงเย็น เป็นปั้นเป็นท่อน ถิ้มข้อถิ้มแขนไปมานั้นว่าไข้ออกลับน้อยลับหลวงแลฯ ผิว่าไข้บ่อยากตึงตนตึงโต ควายแต่หัวนั้น ถามบ่ปากนั้นว่าออกพานตาวันแลฯ ผิว่าไข้ชักตีนชักมือนั้นชื่อว่า ออกเกี้ยวดำกับดาวน้อยดาวหลวงแลฯ ผิว่าไข้พวนในหนาวนอก กินน้ำบ่เซานั้นว่าปานดำกับทำทานแลฯ ผิว่าไข้คึงฮ้อนบ่หนาวหากหนักเนื่อยใจคึงเป็นเกิดบวมนั้น

(ลานที่ ๒ หน้า ๑) ว่าออกซางกายเปื่อยกับทำทานฟักไข่แลฯ ผิว่าไข้ไอ ท้องไค่ขึ้นนั้นว่า เห่าคอดำแลฯ ผิว่าไข้ทกแขง(แขน) ทกขาเอ็นลมดำนั้นว่าเห่าห้อม แลฯ ผิว่ายาพยาธิทั้งมวลแลฯ ผิว่าออกแดงน้อยแดงหลวง ให้เอาแก่นเหลื่อมสมกับแตงแซงซุมแสง งิ้วบ้าน หางนกกี้ เขากวางซี ขี้แฮดขาวอันนี้ซุม ๑ ฯ ผิว่าไข้ออกไฟลามโกนแลแปวจงอาง ให้เอาฮากไข่เน่า เหม้านา ฮากมวก แพงคำฮ้อย ฮากดอกฮัก

(ลานที่ ๒ หน้า ๒) ฮากถั่วพู ถั่วแฮ ถั่วเฮือด ตูมทอก หิงหาย พายซะเลียง งิ้วดำ จันแดง มาฝนกิน ฮากป่าน ฮากปอ อ้อยดำ น้ำเทากวาง(กลาง?)คี หินส้ม มาแช่ใส่กันกินแลฯ ผิว่า มันฮาก มันเซา หากเซาพวนแลฯ ผิว่าออกเหือดจม ให้เอาแก่นหมากเบือ แก่นผู้ ฮากช้างน้าว เหมือดแอ่ เหมือดแกว เหมือดคน เหมือดโลด จำปาแดง จำปาขาว งิ้วบ้านพ่อหลวง งิ้วดำ จันแดง จันหอม จันจูม จันบาน นมผา ลิ้นชะนี อันนี้ชุม ๓ ออกอันใดใส่ก็ดีแลฯ ออกเหือดซาง ซางงัว

(ลานที่ ๓ หน้า ๑) ซางควายก็ใส่ซู่อันแลฯ ผิว่าออกลับน้อยลับหลวง ให้เอาลำต้นลำเคือเหมือดแกว จูมคาน ฮากเอี่ยนด่อน นางแซง นางสิง แลงซอน ฮากดอกฮัก ฮากดอกซ้อนน้อย ดอกเข็มแดง เข็มขาว แฮนทำทานไค ทำทานไค หางนาก สีไคต้น คุคะหัดซะดำ กาบยวาง กำลังช้างสาร แสงเบือ ฮากหมากเบือ ฮากผักหวานเบือ จันจูม จันบาน จันแดง จันหอมฯ อันนี้ชุม ๔ ใส่ลับน้อย ลับหลวง พานตาวัน ใส่คอดีแลฯ ออกดาวน้อย

ลานที่ ๒ หน้า ๒

ลานที่ ๔ หน้า ๑

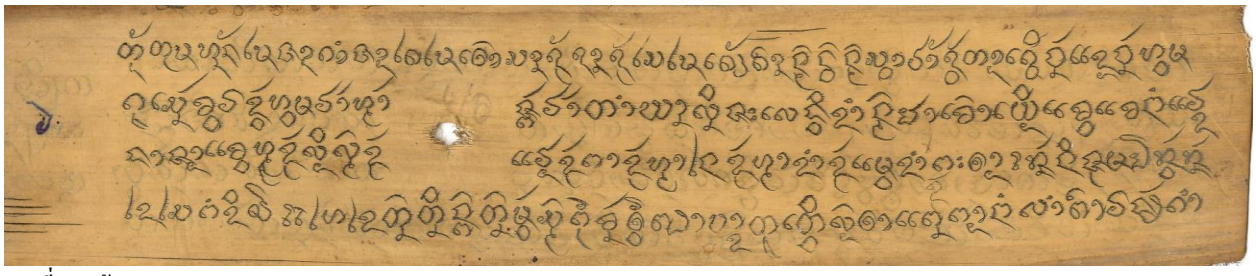

ลานที่ ๔ หน้า ๒

ลานที่ ๕ หน้า ๑

ลานที่ ๕ หน้า ๒

(ลานที่ ๓ หน้า ๒) ดาวหลวง ให้เอาฮากล่ำ ฮากข่าเบี้ย บูฮา ผีเสื้อ ผีหยิก หมากตอด หมากหลอด ตังนาย เขาเยือง แพงคำฮ้อย ฮากสัง ฮากนาว ฮากหมากเฟือง ฮากหมากเอิกฯ อันนี้ซุม ๕ ใส่ดาวน้อย ดาวหลวง ลับน้อย ลับหลวงแลฯ ผิว่า ปานดำ ปานแดง ให้เอาไคทำทาน เก็ดพันชาด ฮากเอี่ยนด่อน บะชาด ฮากแห้วหมู จำปาแดง ฝนแสนห่า หานช้างฮ้อง ฮากหมากหลอด เหมือดแอ่เคือ ผักหวานเบือ ฮากหมากเบือ ฮากตาเสือ ฮากผีหยิก ฮังฮ้อน ฮังหวาน ฮังคาว ตูมตัง

(ลานที่ ๔ หน้า ๑) ตัง ตูมหนัง ใบซางคำ ซางไพ ไม้เท้าสาน ดูกดาน ดูกใส ไม้เพี้ยฟาน นมงัว นมสาว ฮากดอกตางเคือ จันแดง จันหอม คูเสน ข้วนดอกหอม ฮากหมากซัก ฮากตำยาน ลิ้นซะเล งิ้วดำ นมผา เขาเยือง แข่วแข้ นอแฮด งาช้าง แข่วหมู ดูกลิงลม ดูกแฮ้ง ดูกกา ดูกหมาไน ดูกหมาดำ ดูกแมวดำ ดูกกะท้างฯ อันนี้ซุม ๖ ออกอันใดใส่ก็ดีแลฯ ให้ได้ต้นตีนนก ต้นมวกส้มกุ้ง ขันทองพยาบาท ตูเตือลง ท่าแก่นกลางน้ำ ลำฟ้าระงับ คำ

(ลานที่ ๔ หน้า ๒) พามา แพงคำฮ้อย ดูกหนัง ซาซู่ต้น ซาซู่เคือ หางนกกิ้ นมราชะสี อองพะบาด เขามวกขาว เขามวกแดง เคือหมากบ้า หันแดง เสี้ยวเงินเลียง จันแดง จันหอม งิ้วดำ ขวยขี้บิ้ง แมงเงามาขั่วโฮยน้ำยา อันนี้ซุม ๗ แลฯ น้ำส้างน้อยกับน้ำไส้เดือนตัดสู่ซุมแลฯ ให้ได้หวดข่า ฮากคอแลนตาไก้ ตากวาง ตาปลา มาต้มกินหายแลฯ ผิว่ามันหากกึบปาก ให้เอาฮากเขือบ้า ๑ หมอน้อย ๑ ยานาง ๑ ซุม

(ลานที่ ๕ หน้า ๑) พู ๑ อิเลี่ยน ๑ อิฮุม ๑ ฮากอิตู่ ๑ อันนี้แก้กึบแลฯ ผิว่ามันหากจุกท้องไค่ เอาฮาก ปวกเขามาต้มเอายาควันทานีต้มกินแลฯ ผิว่ามันหากทาวไย(เท้าใหญ่?) เอาฮากถั่วพู ถั่วแฮ ฮากนาวเหมือดแอ่ มาฝนเฮือดเม่นใส่หายแลฯ ผิว่ามันหากซะเออะ ลางเทากางคี น้ำพังคา ยางน้ำ เขาฮอให้กินแลฯฯ *โอมสัพพะพิษเจ้าทั้งหลาย กูจักเป่าพิษฮ้อนให้เย็นปานซาย(ทราย) กูจักเป่าพิษอายให้เย็นปานน้ำพิษผ่ำแลพิษฝี*

(ลานที่ ๕ หน้า ๒) *ยากูดีกูจักเป่า ละลอกปอกแต่หัวลง โอมทงเย็นส(า)ละพัด ทงเย็น มะ อะ อุ ทุกขัง อะนิจจัง อะนัตตา กุสลา ธัมมา อิติสะพุทธะคุนโน โส ภะคะวา สะละคะนังพัดหะวัสสะมิฯฯ* อันนี้เป่าพิษทั้งมวลแลฯ โอมคะหลุกๆ กูจักปลุกฮากเอี่ยนด่อน กูนี้เป็นพิษยิ่งกั่วไฟ โอมไพยะตะหลุก กูจักปลุกฮากยานาง กูนี้เป็นพิษยิ่งกั่วจงอางสางฮา กูได้แล้วกูข้า(ฆ่า)พยาธิให้ตาย ให้แพ้ ให้ดีปานแปง ให้กะแด้งปานปูน โอมสะวาหะ

ลานที่ ๖ หน้า ๑

ลานที่ ๖ หน้า ๒

ลานที่ ๗ หน้า ๑

ลานที่ ๗ หน้า ๒

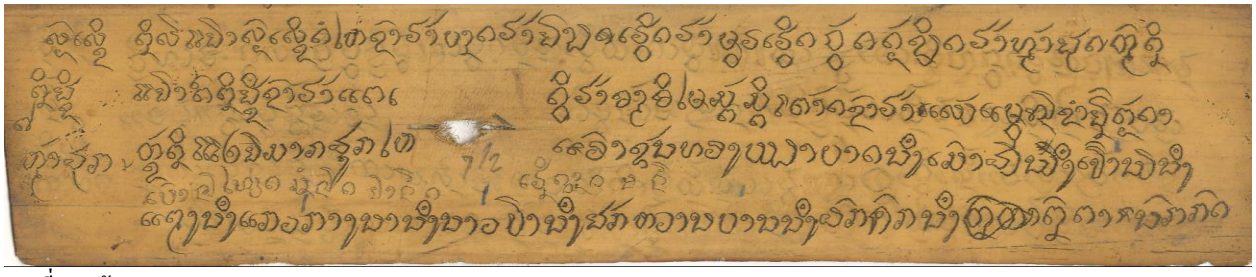

ลานที่ ๘ หน้า ๑

(ลานที่ ๖ หน้า ๑) สะหายะฯ อันนี้เสกยาแลฯ สิบปากพ่อหมอเถ้ามาเต้าท่อนี้ ๙ ฮ้อยพ่อหมอหลวงมาโฮมเท่านี้ คำผีป่าว่าให้บอกซะออ(อัง?)ซะอัด หินตัดซะออ สะออ สะหุม ฯ ผิว่ายาแก้ยาจันแดน(แดง?)กวาง(กลาง?)สมุทรเปลือกลิ่นยา(ฟ้า?)มาฝนใส่พังคากินทั้งทาแลฯ ยาแก้จุก แก้ฮาก เจ็บเสียบ ให้เอาหมอน้อย ยานาง ๑ จันแดง ๑ พายซะเลียง ๑ บีงูเหลือม ๑ น้ำพังคาตัดให้กินแลฯ ยาขี้ฮาก ฮากล่วง ให้เอานางกะเดา ๑ นางซายเด็น ๑ ให้ขูดเปือกนอกออกเสีย ให้ขูดเอานวนมันแซ่น้ำกินแลฯ ยากินผิดก็ดี เพิ่นมาใส่ผิดก็ดี แก้ผิดก็ดี ให้เอาฮากขี้

(ลานที่ ๖ หน้า ๒) เผิ้ง ๑ ฮากขัดเค้า ๑ ซาดซะโก ๑ ฮากหมากเกือ ๑ ฝนกินแลฯ ยาเจ็บเสียบท้องไค่เป็นลมทั้งมวน เอาหว่านไฟบาด ๑ เข้าหมิ้นขี้นบาด ๑ ฟันผักกาดบาด๑ พิกเฟื้อง ๑ ขิงแค่งเฟื้อง ๑ เทียมเฟื้อง ๑ ตำใส่น้ำปั้นลูกกอนให้กินดีฯ ไข้ฮากลม บ่กินข้าว คันกินฮากออก เสียบ ๒ ขาหน้าหลังนั้นชื่อว่ามาก(หมาก)โหกลม เอาหญ้าลับลืนทั้งมวลเขี่ยว ๓ เอา ๑ ใส่พิก ขิงพอเผ็ดใส่น้ำอ้อยพอหวานจิงกินฯ ผิว่าฮากโจกก้นโจกปาก เอาเปลือกกอก ฮากหญ้าแพง ฮากหญ้าผาก

(ลานที่ ๗ หน้า ๑) ควายท่อกันต้มกินฯ ยาเยี่ยวบ่ออก เอาหัวหมากนัด แกนหมากกอผู้ ขี้เจียสน่อยต้มกินฯ ยาคัดอก ซะเออะ เอาฮากหมากเอิก ฮากผักกาดย่า ในหมากซะมอ ในขามป้อม ฝนตัดพังคากินฯ ยาเบื่อเห็ด แกนเข้าโคด แก่นฮังแช่กินฯ ผิว่ากินผิด เอาฮากขาม ขี้ซาดซะโก ฮากเพ็ก ฝนน้ำพังคาตัดกันฯ ยาออกสุก เจ็บคอ เอานมลาชะสี หางนกกี้ฝนกินฯ ยาขี้บ่ออก เอาเคือตาปา พิก ๗ เทียม ๗ ตำโพะท้องน้อย ผิบ่ดีเอาน้ำใส่ดอมกัน

(ลานที่ ๗ หน้า ๒) กินแลฯ ยาลงเลือดคอ ให้เอาฮากป่าน ๑ ฮากฝ้ายเฮื้อ ๑ ฮากมอนเฮื้อ ๑ จอก ๑ คั่งดิบ ๑ ฮากหมากผู้ ๑ ต้มกินฯ ยาแก้กินผิด เอาฮากแกเคือ ฮากขามขี ไม้สักสิกฯ พาก ๑ เอาฮากเล็บแมว อ้อยดำฝนพังคาตัดกินฯ *(อักษรไทยน้อย)* ยามาก(หมาก)สุก ให้เอาขันทองพยาบาด นึง(หนึ่ง) เส้าส้อย นึง เป้าน้อย นึง เป้าใหญ่ ๑ หมอน้อย ๑ ยานาง ๑ เฮื้อนกวาง ๑ นางแซง นึง แก้วกางนา นึง นาวป่า นึง ผักหวานบ้าน นึง ต้นตานกกด

(ลานที่ ๘ หน้า ๑) นึง มาก(หมาก)ล่ำ นึง นมงัว นึง นมสาว นึง ฮุนไฮ นึง น้ำเต้าแล่ง นึง แลงซอน นึง ช้างน้าว นึง ซายเดิน(เด็น) นึง แคซาย นึง ค่าลิ้น นึง ซาดซะโก นึง มาก(หมาก)หม้อ นึง เหมือดโลด นึง เหมือดเหล้า นึง เหมือดแอ่ นึง ส่องฟ้า นึง ซะมัด นึง ตูมตัง นึง นาม (หนาม)กุ นึง ฮากเพ็ก นึง ตับเต่าเคือ นึง พังคี นึง คอแลน นึง

ลานที่ ๘ หน้า ๒

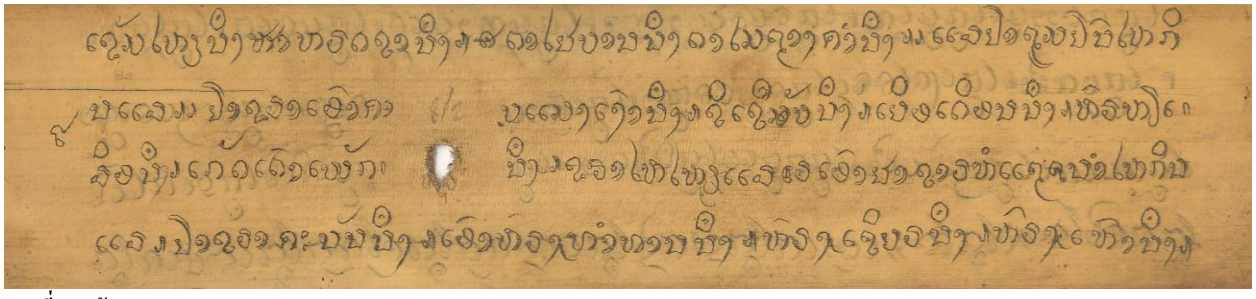

ลานที่ ๕ หน้า ๑

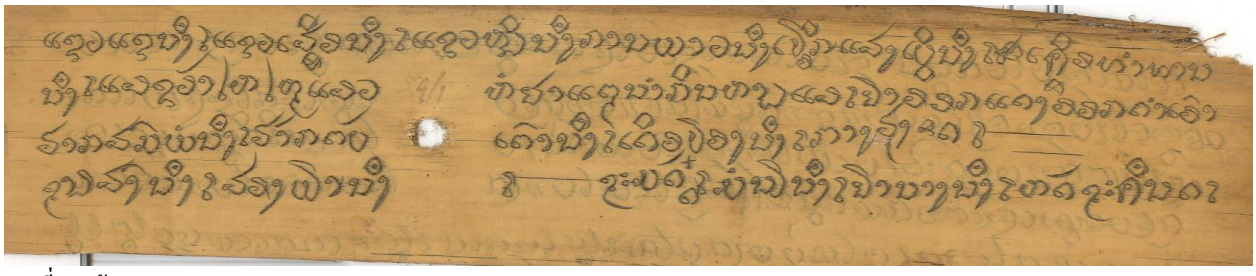

ลานที่ ๕ หน้า ๒

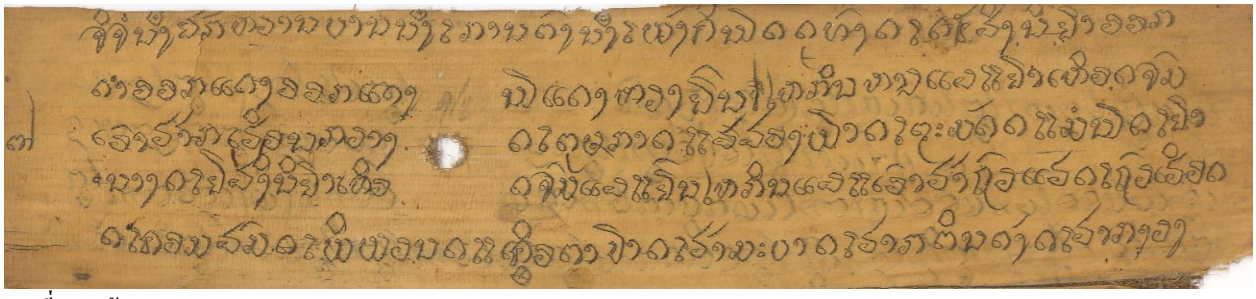

ลานที่ ๑๐ หน้า ๑

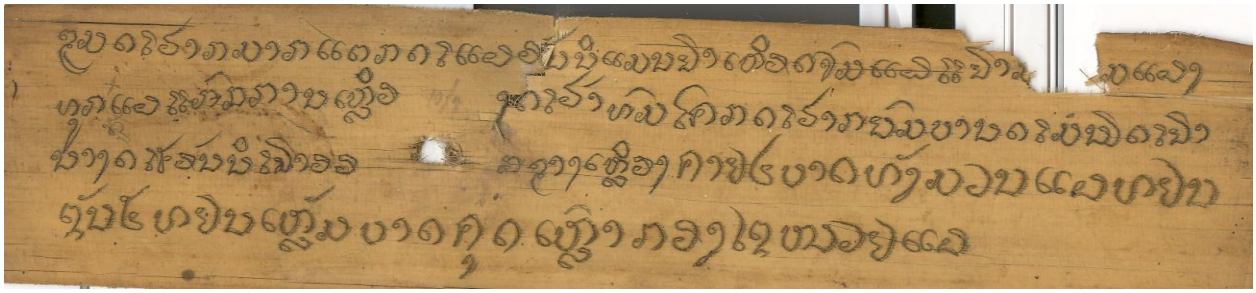

(ลานที่ ๘ หน้า ๒) เข็มใหญ่ นึง หวดข่า นึง ตาไผ่บ้าน นึง ตาไม้ซางคำ นึง แลยาซุมฝนให้กิน แลฯ ยาขวงเอาคาบแมงเงา นึง ขี้เข็บ นึง เยื่อเดือน นึง หัวหอยเลื่อ นึง เก็ดเต่าเพ็ก นึง ขวง(ขั่ว)ให้ไหม้แล้วเอาผ้าขาวห่อแช่น้ำให้กินแลฯ ยาขวง คะนัน(ขนาน)นึง เอาหัวงูทำทาน นึง หัวงูเขียว นึง หัวงูเห่า นึง

(ลานที่ ๙ หน้า ๑) แข่วแข้ นึง แข่วเสือ นึง แข่วหมี นึง ก้านฟ้าว นึง เปือกแสงเบือ นึง เคือทำทาน นึง แลขว่า(ขั่ว)ให้ไหม้แล้วห่อผ้าแช่น้ำกินหายแลฯ ยาออกแดงออกดำ เอาฮากส้มพอ นึง ฮากตับเต่า นึง เคือป้อง นึง กางฮุ่ง ๑ ซายสง นึง ส่องฟ้า นึง ซะมัด ๑ มอ(หมอ)น้อย นึง ยานาง นึง หัดซะคืน ๑

(ลานที่ ๙ หน้า ๒) จี่จ้อ นึง ผักหวานบ้าน ๑ ก้านตง นึง พังคีน้อย ๑ คุทง ๑ ฯ ๑๕ สิ่งนี้ ยาออกดำออกแดง ออกแดงน้อย แดงหลวง ฝนให้กินหายแลฯ ยาเหือดจม เอาฮากเฮื้อนกวาง ๑ ตูมกา ๑ ส่องฟ้า ๑ ซะมัด ๑ มอ(หมอ)น้อย ๑ ยานาง ๑ ฯ ๖ สิ่งนี้ยาเหือดจมแล ฝนให้กินแลฯ เอาฮากถั่วแฮ ๑ ถั่วเฮือด ๑ คอมส้ม ๑ พีพ่วน ๑ เคือตาปา ๑ ฮากมะบา (หมากบ้า?)๑ ฮากตีนตัง ๑ สากงวง

(ลานที่ ๑๐ หน้า ๑) ซุม ๑ ฮากมาก(หมาก)แตก ๑ แลอันนี้แม่นยาเหือดจมแลฯ ยาม...มแลงทุกอันแลฯ กกก้านเหลือง ๑ ฮากท่มโคก ๑ ฮากยมบ้าน ๑ มอ(หมอ)น้อย ๑ ยานาง ๑ฯ ๕ อันนี้ยาออกซางเหลืองฯ คาย ๔ บาททั้งมวลแล เทียนขัน ๕ เทียนเหล้มบาท คู่ ๑ เหล้าก้องไข่หน่วยแล

****

ดัชนีชื่อยา อาการและโรค

ในตำรายา ฉบับที่ ๒

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

หน้าลานที่	ชื่อยา อาการและโรค
๑/๑	ออกแดงน้อยแดงหลวง ออกเหือดจม ออกเหือดซาง
๑/๒	ออกซางควาย ออกเกี้ยวดำ ดาวน้อยดาวหลวง
๒/๑	ออกซางกายเปื่อย ทำทานฟักไข่ ออกแดงน้อยแดงหลวง
๒/๒	ออกเหือดจม ออกเหือดซาง ซางงัว
๓/๑	ซางควาย ออกดาวน้อย
๓/๒	ดาวหลวง ปานดำ ปานแดง
๕/๑	จุกท้องไค่ ซะเออะ
๖/๑	ยาแก้จุก แก้ฮาก เจ็บเสียบ ยาขี้ฮาก ฮากล่วง
๖/๒	ยาเจ็บเสียบท้องไค่เป็นลม
๗/๑	ยาเยี่ยวบ่ออก ยาคัดอก ซะเออะ ยาเบื่อเห็ด ยาออกสุก เจ็บคอ
๗/๒	ยาลงเลือดคอ ยาแก้กินผิด
๘/๒	ยาขวง
๙/๑	ยาออกแดงออก
๙/๒	ยาออกดำออกแดง ออกแดงน้อย แดงหลวง ยาเหือดจม
๑๐/๑	ยาออกซางเหลือง

ดัชนีพืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร

ในตำรายา ฉบับที่ ๒

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

หน้าลานที่	ชื่อพืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๑/๑	-
๑/๒	-
๒/๑	แก่นเหลื่อม แตงแซง ซุมแสง งิ้วบ้าน หางนกกี้ เขากวางซี ขี้แฮดขาว ฮากไข่เน่า เหม้านา ฮากมวก แพงคำฮ้อย ฮากดอกฮัก
๒/๒	ฮากถั่วพู ถั่วแฮ ถั่วเฮือด ตูมทอก หิงหาย พายซะเลียง งิ้วดำ จันแดง ฮากป่าน ฮากปอ อ้อยดำ น้ำเทากวาง แก่นหมากเบือ แก่นผู้ ฮากช้างน้าว เหมือดแอ่ เหมือดแกว เหมือดคน เหมือดโลด จำปาแดง จำปาขาว งิ้วบ้านพ่อหลวง งิ้วดำ จันแดง จันหอม จันจูม จันบาน นมผา ลิ้นชะนี ออกเหือดซาง ซางงัว
๓/๑	ลำต้นลำเคือ เหมือดแกว จูมคาน ฮากเอี่ยนด่อน นางแซง นางสิง แลงซอน ฮากดอกฮัก ฮากดอกซ้อนน้อย ดอกเข็มแดง เข็มขาว แฮน หางนาก สีไคต้น คุคะหัดซะดำ กาบยวาง กำลังช้างสาน แสงเบือ ฮากหมากเบือ ฮากผักหวานเบือ จันจูม จันบาน จันแดง จันหอม
๓/๒	ฮากล่ำ ฮากข่าเบี้ย บูฮา ผีเสื้อ ผีหยิก หมากตอด หมากหลอด ตังนาย เขาเยือง แพงคำฮ้อย ฮากสัง ฮากนาว ฮากหมากเฟือง ฮากหมากเอิก เก็ดพันชาด ฮากเอี่ยนด่อน บะชาด ฮากแห้วหมู จำปาแดง ฝนแสนห่า หานช้างฮ้อง ฮากหมากหลอด เหมือดแอ่เคือ ผักหวานเบือ ฮากหมากเบือ ฮากตาเสือ ฮากผีหยิก ฮังฮ้อน ฮังหวาน ฮังคาว ตูมตัง
๔/๑	ตูมหนัง ใบซางคำ ซางไพ ไม้เท้าสาน ดูกดาน ดูกใส ไม้เพี้ยฟาน นมงัว นมสาว ฮากดอกตางเครือ จันแดง จันหอม คูเสน ข้วนดอกหอม ฮากหมากซัก ฮากตำยาน ลิ้นชะเล งิ้วดำ นมผา เขาเยือง แข้วแข้ นอแฮด งาช้าง แข้วหมู ดูกลิงลม ดูกแฮ้ง ดูกกา ดูกหมาไน ดูกหมาดำ ดูกแมวดำ
๔/๒	แพงคำฮ้อย ดูกหนัง ซาซู่ต้น ซาซู่เครือ หางนกกี้ นมราชะสี อองพะบาด เขามวกขาว เขามวกแดง เคือหมากบ้า หันแดง เสี้ยวเงินเลียง จันแดง จันหอม งิ้วดำ ขวยขี้บิ้ง แมงเงา หวดข้า ฮากคอแลน ตาไก้ ตากวาง ตาปา ฮากเขือบ้า หมอน้อย ยานาง ซุมพู

หน้าลานที่	ชื่อพืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๕/๑	อิเลี่ยน อิฮุม ฮากอิตู่ ฮากปวกเขา ฮากถั่วพู ถั่วแฮ ฮากนาว เหมือดแอ่ ยางน้ำ เขาฮอ
๕/๒	ฮากเอี่ยนด่อน ฮากยานาง
๖/๑	กวาง(กลาง?)สมุทร เปลือกลิ่นยา(ฟ้า?) หมอน้อย ยานาง จันแดง พายซะเลียง บีงูเหลือม นางกะเดา นางซายเด็น ฮากขี้เผิ้ง
๖/๒	ฮากขัดเค้า ซาดซะโก ฮากหมากเกือ หว่านไฟ เข้าหมิ้นขึ้น ฟันผักกาด พริก ขิงแค่ง เทียมเฟื้อง หญ้าลับลืน น้ำอ้อย เปลือกกอก ฮากหญ้าแพง ฮากหญ้าผากควาย
๗/๑	หัวหมากนัด แกนหมากกอผู้ ขี้เจีย ฮากหมากเอิก ฮากผักกาดย่า ในหมากซะมอ ในขามป้อม แกนเข้าโคด ฮากขาม ขี้ซาดซะโก ฮากเพ็ก นมลาชะสี หางนกกี้ เคือตาปลา พิก เทียม
๗/๒	ฮากป่าน ฮากฝ้ายเฮื้อ ฮากมอนเฮื้อ คั่งดิบ ฮากหมากผู้ ฮากแกเคือ ฮากขามขี ฮากเล็บแมว อ้อยดำ เส้าส้อย เป้าน้อย เป้าใหญ่ หมอน้อย ยานาง เฮื้อนกวาง นางแซง แก้วกางนา นาวป่า ผักหวานบ้าน ต้นตานกกด
๘/๑	มาก(หมาก)ล่ำ นมงัว นมสาว ฮุนไฮ น้ำเต้าแล่ง แลงซอน ช้างน้าว ซายเดิน (เด็น) แคซาย ค่าลิ้น ซาดซะโก มาก(หมาก)หม้อ เหมือดโลด เหมือดเหล้า เหมือดแอ่ ส่องฟ้า ซะมัด ตูมตัง นาม (หนาม)กุ ฮากเพ็ก ตับเต่าเครือ พังคี คอแลน
๘/๒	เข็มใหญ่ หวดข่า ตาไผ่บ้าน ตาไม้ซางคำ คาบแมงเงา ขี้เข็บ เยื่อเดือน หัวหอยเลื่อ เก็ดเต่าเพ็ก หัวงูทำทาน หัวงูเขียว หัวงูเห่า
๙/๑	แข้วแข้ แข้วเสือ แข้วหมี ก้านพ้าว เปือกแสงเบือ เคือทำทาน ฮากส้มพอ ฮากตับเต่า เคือป้อง กางฮุ่ง ซายสง ส่องฟ้า ซะมัด มอ(หมอ)น้อย ยานาง หัดซะคึน
๙/๒	จี่จ้อ ผักหวานบ้าน ก้านตง คุทง ฮากเฮื้อนกวาง ตูมกา ส่องฟ้า ซะมัด มอ(หมอ)น้อย ฮากถั่วแฮ ถั่วเฮือด คอมส้ม พีพ่วน เครือตาปา ฮากมะบา (หมากบ้า?) ฮากตีนตัง
๑๐/๑	ฮากมาก(หมาก)แตก กกก้านเหลือง ฮากท่มโคก ฮากยมบ้าน มอ(หมอ)น้อย ยานาง

ใบลานตำรายา ฉบับที่ ๓

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ตัวอักษรธรรม

ลานที่ ๑ หน้า ๑

ลานที่ ๑ หน้า ๒

ลานที่ ๒ หน้า ๑

ลานที่ ๒ หน้า ๒

คำอ่านปัจจุบัน

ตำรายา ฉบับที่ ๓

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ปริวรรตโดยนายอภิชาต จันนาเวช

(ลานที่ ๑ หน้า ๑) บัดนี้จักกล่าวยาหมากไม้ทั้งหลายไว้ให้แจ้งก่อนแลฯ แม่นว่าออกเห่าห้อม ทำทานดำปานแดงก็ถึก ออกเหี่ยวออกซางออกเงา ออกแงน ออกก่อมนางนอนออกฝนแสนห่าออก เหลือง...หมากไหม้แลงก็ถึกซู่พันซ่องแลฯบัดนี้จักบอกยาไว้ให้แจ้งก่อนแลฯ ยาให้เอาแก่นดู่ ๑..... แก่นแดง ๑ แก่นจิก ๑ แก่นฮัง ๑ ฮังหนาม ๑ แก่นกุงขน ๑ ฮากดูกใส ๑ ไม้เท้าสาน ๑ ฮากข่า.....

(ลานที่ ๑ หน้า ๒) เอามาฝนใส่น้ำให้กินเกิดหมากสุกหมากไม้ใช้ได้พันซ่องแลฯ บัดนี้จักกล่าวซุมนี้ไว้ให้แจ้งก่อน...แลฯยาให้เอาจันแดง ๑ จันขาว ๑ ฮากก้านของ ๑ ฮากขาม ๑ ฮากขามลา ๑ นมผา ๑ นกอินที ๑ ฮากขัดมอน ๑ งิ้วดำ ๑ หยั่งสมุด (สมุทร) ทั้ง ๓ ๑ ฮากหมากล่ำเคือ ๑ ซุมนี้แต่.... ไม้ใช้ได้พันซ่องแลฯ แม่นว่ากินสังผิดก็ให้เอายาซุมนี้แก้ถ้าว่าคนดี.....

(ลานที่ ๒ หน้า ๑) ให้ฝนยาซุมนี้ให้กินแก้กินสังเบื่อใช้ได้ซู่ประการแลฯถ้าว่าเป็นหมากไม้มันให้ออกฮ้อนให้ฝนใส่น้ำเข้าจ้าวให้เอาเข้าจ้าวแช่ฝนยาลงใส่ให้กินแลฯถ้าว่ามันไห้ฮ้อนพวนทางนอกให้เอายานี้แก้ยาให้เอาฮากขัดมอน ๑ ฮากขัดเค้า ๑ ดินบุด ๑ ให้เอาเข้าจ้าวแช่ฝนยาลงใส่ให้กินแลฯ ถ้าว่ามันไห้ฮ้อนแลเอาใบผักตำนินย่องใส่ลงผิวทางนอกแลถ้าว่าบ่ฟังให้เอาใบเดื่อป่องใบข่อยย่องใส่

(ลานที่ ๒ หน้า ๒) น้ำผิวแก้ฮ้อนทางนอกแลฯ ถ้าว่ามันไห้ฮ้อนฮนหนหวยให้เอายานี้แก้ยาให้เอาฮากล่ำเคือ ๑ ฮากหมากเฟือง ๑ เอามาตำแช่น้ำให้กินแก้ฯถ้าว่ากินของผิดให้เอาฮากลังเค็ดฝนใส่น้ำให้กินแลฯ บัดนี้จากยาดูกก่อนแล ให้เอาดูกงูจงอางทำทาน ๑ กระดูกแฮ้งกา ๑ ดูกหมาดำไก่ดำ ดูกแมวดำ ๑ ดูกฟาน.....ดูกลิงลม ๑ แข่วแฮด ๑ แข่วแข่แข่วเสือ ๑ ดูกงูเหลือม ๑ นอ งา

ลานที่ ๓ หน้า ๑

ลานที่ ๓ หน้า ๒

ลานที่ ๔ หน้า ๑

ลานที่ ๔ หน้า ๒

ลานที่ ๕ หน้า ๑

(ลานที่ ๓ หน้า ๑) เหล็กดิบ ๑ นมผา ๑ ขี้นกสักขั้นไดลิง(นกหัสดีลิงค์) ๑ กวางสมุด หยั่งสมุด หินสมุด ๑ คำดิบ ๑ ยารีดสมแล้ว ๑ หินป่า๑ กั่วซืนฝนใส่น้ำให้กินแลฯยาซุมนี้ถึกปัวได้ซู่อันแลฯถ้าว่าออกปานดำปานแดงให้เอาพิมเต่าก้นเต่ากาเต่าหัวหลวง ๑ ขี้หมาพายแขฝนใส่น้ำให้กินแลฯถ้าว่ามันไห้ฮ้อนยาแก้ทาพิด (พิษ) ให้เอาหว่านนางคำฝนใส่น้ำเหล้าเด็ดทาแลฯซุม ๑ ออกดำออกแดงออก

(ลานที่ ๓ หน้า ๒) มึกออกซางออกปานดำปานแดงออกเหือดจมออกแงนออกแกดแฮดไฟลาม เต้นเซียด(เสียด)ไฟ ยาให้เอาฮากถั่วพูฮากมุ้งกะต่ายฮากหิงหายฮากปอกเข้าฮากหย้าฮับลืนฮากหย้าผาก ควยขาวแช่น้ำให้กินแลฯ ถ้าว่าบ่ดีให้เอาฮากเหมือดปาซิว ฮากหนามแท่งใหญ่แท่งน้อย ฮากเงี่ยงดุก ฮากลกคกฮากส้มกบฝนใส่น้ำให้กินแลฯยาทั่งพิดหมากไม้ให้เอากั่วซืนแข่วเขานองา

(ลานที่ ๔ หน้า ๑) ขวยขี้ไก่เดือนฝนใส่น้ำให้กินแลฯออกดำให้เอาฮากน้ำเต้าน้อยฮากหวดฝนใส่น้ำให้กินแลฯออกดำให้เอาจันทั้ง ๒ ฮากเหมือดคนฝนใส่น้ำให้กินแลฯ อัน ๑ ให้เอาฮากหมากเข้า ฮากหมากน้ำฝนใส่น้ำให้กินแลอัน ๑ ให้เอาฮากหนามขี้แฮดฮากหย้าคาฟ้าซิงับฮากถั่วพูฮากอ้อยดำฝนใส่น้ำกินแล ยาอาบเอาขี้ใส้เดือนฮางคาวแตงแซงถ้าว่าพวนในให้เอาน้ำส้างน้อยฮากกล้วยตีบแช่ให้กินแล อัน ๑ เอาฮากส้ม

(ลานที่ ๔ หน้า ๒) กบฮากขามฝนให้กินแลฯ ถ้าว่าซะเออะเอาฮากขี้อ้นฮากหมากอกฮากหย้าโคยงูฝนใส่น้ำเข้าจ้าวให้กินแล ถ้าว่าบ่ฟังให้เอาฮากคีไฟนกขุ่มฮากขี้อ้นเคือฮากหย้าแซงตาเปาฮากหย้าคาฮากหย้าผากควยฮากหย้าขัดมอนหินแฮ่ ๗ ก้อนเอามาแช่เอาเข้าจ้าวใส่กำ ๑ ให้กินแลฯ ถ้าว่าออกเห่าหุมทำทานยาให้เอาฮากขัดเค้าส้มพอฮากชะมัดชมชื่น

(ลานที่ ๕ หน้า ๑) ฮากขามป้อมฮากชะคามฮากปีบปีแดงหัวพันมหาฝนใส่น้ำให้กินแลฯยาออกเหือดจมยาให้เอาฮากเหมือดแอ่ฮากซาซูต้นฮากซาซูเคือฮากหวดข้าฮากทันน้ำฮากช้าคามฮากส้มป่อยฮากดังอีทก ฮากตีนจำ แพงคำฮ้อย มูกน้อยช้างน้าวฮากนมงัวจันแดงฝนใส่น้ำเหล้าตัดกินแลฯบัดนี้จักกล่าวยาพากปัวคนก็ได้ปัวควยก็ได้แลฯยาให้เอาฮากแจง เมื่อซิเอาอย่าให้ไผเห็นให้กำก้านสีนขุดเอาฮากจักปัวควยให้เอา

ลานที่ ๕ หน้า ๒

ลานที่ ๖ หน้า ๑

ลานที่ ๖ หน้า ๒

ลานที่ ๗ หน้า ๑

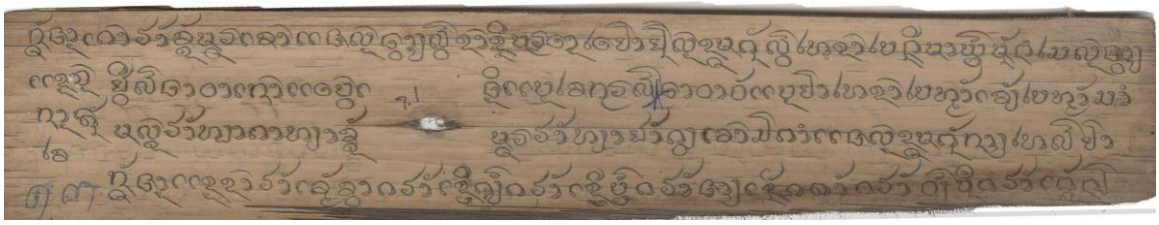

ลานที่ ๗ หน้า ๒

(ลานที่ ๕ หน้า ๒) โพ่นเหม้นท่อหน่วยไข่ฮากแจง ๗ ฝานหม้อก็ดีเป็นฮางคุก็ดีให้เอายาใส่ไว้แล้วให้ต้มน้ำฮ้อนถอกใส่ให้กินถ้าว่ามันบ่กินให้ซอมบั้งไม้ยาไฮ่ลงอุบเข้าไว้ถอกลงใส่ปากแลฯยาคั้นลิ้นควยยาให้เอาฮากขี้มอดฮากอิเลิดฝนใส่น้ำเหล้าคั้นลิ้นแลฯซอม ๑ ให้เอาในหมากพอกเผาไฟให้ไหม้แล้วเอาผักบั่วผักเทียมหมกไฟแล้วเอาเคือเขาฮอหมากเกือ ยาฝูงนี้ตำเข้ากันคั้นลิ้นแลฯถ้าว่าขี้บ่ออกให้เอา

(ลานที่ ๖ หน้า ๑) ยอด อ้อ ตำให้กินแลฯ ถ้าว่าป๋วคนเอาฮากแจงใส่ ๒ ฝานให้ใส่ถ้วยไว้แล้วต้มน้ำฮ้อนถอกใส่ให้ได้เป่าได้กินแลฯบัดนี้จักจาลัคณาคนไข้คนป่วยให้แจ้งก่อนถ้าว่าไข้มื่อ ๑ มัน ไข้น้อยมื่อ ๑ มันให้ไข้บ่สู้จักความคนนั้นเพิ่นว่าไข้พากถ้าว่ามันไข้สู้ความคนนั้นให้ป๋วยาซุม ถ้าว่ามันไข้ลมจมนั้นไข้เอ็นไข้เลือดลมยาให้กินยาแซ่ยาซุมแลฯถ้าว่าไข้มื่อไข้มื่อน้อยมื่อไข้หลาย

(ลานที่ ๖ หน้า ๒) บ่ให้สู้จักความคนนั้นเพิ่นว่าไข้พากมันไห้ฮ้อนกิ้ง (กลิ้ง) ไปมาอยู่ให้พิจารณาดูลิ้น ถ้าว่าลิ้นขาวว่าให้ป๋วยาพากถ้าว่าลิ้นขาวจักซ่อยยาพากให้เอาแต่เปือกเม็กมาตำปั้นเอาน้ำเขี่ยวให้ขุ่นทาลิ้นแลฯยาพากคายได้เฮียน ถ้าว่าควย ว่าโตต่อโตบางวางนี้ ๒ บาทก็ป๋วเทิน เทียน ๔ คู่ซวย ๔ ซวย แลฯถ้าว่าป๋วคนมันไห้ไข้แนวใด ๆ ก็ดีเทินมันไห้ออกฮ้อนกลิ้งไปมาอยู่ยาให้เอายานี้แก้ยาให้เอาฮากขัด

(ลานที่ ๗ หน้า ๑) เค้าฮากขัดมอนเข้าแช่ลงถ้วยแล้วเอาดินปูนทางเทยาฝนลงดอมกันแล้วให้เอาใบนินมาย่องมันน้ำใส่ลงถ้วยผิวแลฯถ้าว่าเอ้าแท้ป๋วเถิงแปงไข้พุ่นแลฯถ้าว่าจักแปงยาให้เอาใบหมากเขียใบหมากสำมะลดฮากหย้าคาหย้าขัดมอนฮากหย้าผากควยเขา ๓ กำแช่ลงดอมกันอาบให้แลฯยาออกซางแดงเอาฮากเข็มขาว ๑ ฮากเดื่อเกลี้ยง ๑ ฮากเดื่อป่อง ๑ ฮากซายเด็น ๑ พาก ๑ ฮากเจียงปืน ๑ ฮากเกล็ดน้อย

(ลานที่ ๗ หน้า ๒) ๑ ฮากหมากพิก (พริก) ดำ ๑ ฮากทองพันชั่ง ๑ ยาสิ่งนี้มาฝนดีแลฯ พาก ๑ จงอางฟันไข่ ยาเอาไม้เกล็ดแข่ ๑ ไม้สัก ๑ไม้ซอขี ๑ เหมือดปาซิว ๑ เหมือดคนดำ ๑ ข่า ๑ ฮากหมากเขือเคือ ๑ ฮากปอหมัน ๑ฯ พาก ๑ ฮากมะลิ ฮากเพี้ยฟาน ฮากคอนหมา ๑ ฮากไส้ไก่ ๑ หัวปอเต่าไห้ ๑ ฮากปอแดง ๑ จงอาง ซำคนตาย ฮากหมากคึงเอามาฝนกินดีแลฯพาก ๑ ออกซางเมื่อยเอาฮางจืด ๑ ไม้เหม้นคือซอขี ๑ บ๋าชาด เคือแฮนต้น

ลานที่ ๘ หน้า ๑

ลานที่ ๘ หน้า ๒

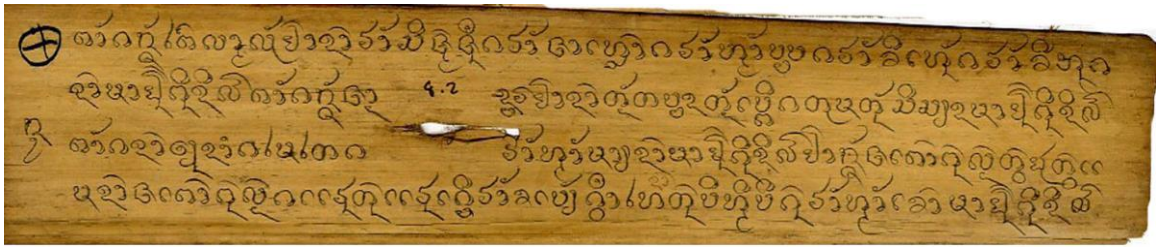

ลานที่ ๙ หน้า ๑

ลานที่ ๙ หน้า ๒

ลานที่ ๑๐ หน้า ๑

(ลานที่ ๘ หน้า ๑) แฮนเคือ หยิกบ่ถอง ๑ ฮากพ้าว (พร้าว) ฮากตาน (ตาล) ๗ แบกไม้ใต้เอามาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ เอายานางต้น ๑ ซำคนตาย ๑ เหมือดคนแดง ๑ หัวปอเต่าไห้ ๑ มาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ ออกย่องเลือด ยา เอากลิ้งกลางดง ๑ไม้ดำ ๑ ไม้สัก ๑ ฮากสีดา ๑ ฮากพิลา ๑ ฮากดอกฮัก ๑ ฮากกุงขน ๑ ฮากเหมือดหัวตองทึงเอามาฝนกินดีแลฯออกย่องลม ยาเอาฮากมี่ ๑ ตาไก้ ๑ ตากวาง ๑ บูฮา ๑ มาฝนกินดีแลฯ

(ลานที่ ๘ หน้า ๒) พาก ๑ ออกไฟลามลุก ยาเอาฮากสีชมชื่น ๑ ฮากส่าเหล้า ๑ ฮากหมากบวบ ๑ ฮากขี้เห็น ๑ ฮากขี้หมู ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ ออกซางด่อน ยา เอาตังตาบอด ตังเปือก ๑ ตูมตัง สีเสียดมาฝนกินดีแลฯพาก ๑ เอาเทียนดำ ๑ ไม้ใต้ ๑ ฮากหมากมายเอามาฝนกินดีแลฯ ยาออกซะเพา กนลงตัวผู้ตัวแม่เอาซะเพากนลง ๑ แฮนต้นแฮนเคือฮากขะเบี้ยคือว่าให้เอาต้นบีหมีบีคนฮากหมากเขามาฝนกินดีแลฯ

(ลานที่ ๙ หน้า ๑) พาก ๑ ออกเมือกปาเซือม ยาเอาฮากแหน ๑ ฮากหมากเบ็น ๑ ฮากแดง น้อย ๑ คือ ๑ หัดชะดำ ๑ หัดชะแดง ๑ เอามาฝนกินแลฯ พาก ๑ เอาฮากตาปู ๑ ตาไก้ ๑ ฮากกะเดาช้าง ๑ จำปาแดง ๑ ฮากโน ๑อ้อยดำมาฝนกินดีแลฯ พยาธิเสือออกเลาชื่อว่าอันนี้ฮ้ายแท้แลฯยาเอาแดงต้นแดงเคือหูลิงช้างน้าวแสงเบือ ๑ มาฝนกินดีแลฯ ยาแก้คอเจ็บ เอาอ้อยดำจันแดงฮากขี้แฮดด่อนมาฝนดีแล ยาแก้ทำทาน

(ลานที่ ๙ หน้า ๒) เอาดูกงูทำทานมาเผาให้ไหม้แล้วจิงเอาเคือทำทานมาฝนตัดกินดีแลฯ พาก ๑ ดูกบ่างดูกลิงลมหัวอิงอย ๑ มาฝนกินแก้ในดีแลฯ พาก ๑ ยาแก้จงอางเอาหัวพังพอน ๑ เสี้ยนไม้ฟ้าผ่า ๑ เอาอันมันสักดินอยู่นั้นจิงกลั้นใจเอาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ เอาหัวกะท้าง ๑ ดูกแลน ๑ ดูกใส ๑ ไม้ซอขี ๑ เอาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ ออกซางสอให้เอาฮากหมากหม้อ ๑ ฮากเบ็น ๑ ตากวาง ๑ ลิงงอ ๑ ซำคนตายต้นซำคนตายเคือฮาก

(ลานที่ ๑๐ หน้า ๑) แลงซอนงิ้วดำงิ้วแดง ฮากหมากแน่ง ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ เหลือมแท้ ยาแก้เอาฮากแคขาวแคแดงฝนกินแก้ในดีแลออกเงาเลือด ยาเอาไหม้หม้อ ฮากมี่ ๑ ดอกคำ ๑ ฮากดอกเงิน ๑ ฮากชะมด ๑เอาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ ฮากพ้าวฮากตาน ๑ แส้ม้าฮ่อ ๑ ฮ่มแสนเมือง ๑ มาฝนกินดีแลฯ พาก๑ เหลือมหลวงเอาฮากกุ่มฮากก่าม ๑ แลงซอน ๑ แกนหมากมาย ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ ออกเหลือม

ลานที่ ๑๐ หน้า ๒

ลานที่ ๑๑ หน้า ๑

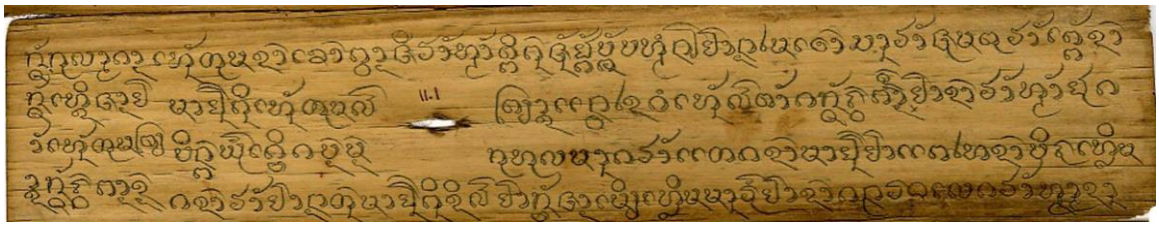

ลานที่ ๑๑ หน้า ๒

ลานที่ ๑๒ หน้า ๑

ลานที่ ๑๒ หน้า ๒

(ลานที่ ๑๐ หน้า ๒) มานสุ่งเอาเทียนดำเทียนแดงพระยาอิน ๑ ทิบพระสิง ๑ ฮากแม่ฮ้าง ๑ ส้มพอหลวง ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ ออกพูลามคาง พระยาด (พยาธิ)แฮงแท้เอาฮากสัง ๑ ฮากตูมตัง ๑ ตูมเบย (เบี้ย?) ๑ แมนต้น ๑ บีนกยูง ๑ พันชาดต้น ๑ พันชาดเคือ (เครือ) ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ ออกเหือดซางยาเอาหางช้างฮ้อง ๑ งิ้วแดงงิ้วดำ ๑ งิ้วขาว ถั่วซะแดด เดื่อป่อง ๑ แก่นคูน ยอส้ม ๑ ฮากพูพ่อค้า ๑ มาฝนกินดีแลฯ ผิอยาก

(ลานที่ ๑๑ หน้า ๑) เห็นตุ่มเอาเขากวางซี ฮากหมากพิกก้นชัน ผักปัง หมอน้อย ยานาง ไม้เท้าสาน ฮากชุมพูฮากเพ็กเอามาฝนกินเห็นตุ่มแลฯ พระยาด (พยาธิ) แนวใดก็เห็นแลฯ พาก ๑ ออกงัวกลางดงยา เอาฮากหมากผุ ๑บีนกยูงเคือ ๑ บ้งมั่ง พู หุละมาน ๑ ฮากแต้ ๑ เอามาฝนยาแก้ให้เอาบีงูเหลือม๑ เอาฮากยานางต้นมาฝนกินดีแลฯ ยาออกซางเมื่อยเหลือมมานสุ่งยาเอาคะนุนธะเล ๑ ฮากหนามดาน

(ลานที่ ๑๑ หน้า ๒) ต้น ๑ ฮากขามแพด ๑ ฮากตาน ๑ ฮากพ้าวไฟ ๑ ฮากหมากซาง ๑ เคือโพ่นเหม้น ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ ยาพิดขึ้นเอาฮากตูมตังมาฝนกินในแดงผิวแด่ดีแลฯยาออกเมือกปาบึกยาเอาฮากหมากแตกต้น ๑ ฮากหมากแตกเคือ ๑ จันแดง ๑ จันหอมงิ้วดำงิ้วแดง ๑ มาฝนกินดี ฯพาก ๑ ออกแงน ยาเอาหยิกบ่ถอง ๑ ฮากช้างมง (ช้ามั่ง) ๑ ฮากผาฮ้ายหลวง ๑ ฮากหมากฟัก ๑ มาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ เอาฮาก

(ลานที่ ๑๒ หน้า ๑) มอนสา ๑ เขากวางซี ๑ เขาเยือง ๑ ขี้นกหัสดีลิง ๑ ฮากคันจ้องเอาฝนกินดีแลฯออกงมเลือด ยาเอาฮากหมากมาย ๑ ฮากจานขาวจานแดงสีไคต้น เข้ามวกแดง แก่นหมากซาง ผักขาเคือ ๑ มาฝนกินดีแลฯพาก ๑ เอาฮากหมากมาย ๑ ฮากส่องฟ้า ๑ ชะมัดน้อย ๑ ชะมัดหลวง ๑ ฮากสัง ๑ แลงซอน ๑ มาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ ออกเหือดจมตัวแม่ ยาเอาฮากขา เบี้ย ๑ ฮากดังอิทก ๑ ฮากชมแสง ๑ ฮากเม็ก ๑ มา

(ลานที่ ๑๒ หน้า ๒) ฝนกินดีแลฯ พาก ๑ ออกเหือดจมตัวผู้ ยาเอากวางกัวอัน ๑ ฮากล่ำ ๑ ฮากแก ๑ นางหว่าน ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ เอาฮากตาไก้ ๑ จำปาขาวจำปาแดง ๑ งิ้วดำ ๑ ฮากเพี้ยฟาน ๑ ฮากคอนหมา ๑ เอาฝนกินดีแลฯ พาก ๑ ออกซางเหม้าเมก ยาเอางิ้วดำ ๑ ฮากหมากกกอกค่อน ๑ ฮากอึ่งกา ๑ แปจงอาง ๑ เคือทำทาน ๑ ไม้เท้าสาน ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ ยาเหือดเหลือมให้เอาตาไก้ ๑ ตากวาง ลุมพุก ๑ เอ็นอ้า ฮากแกฮากเหม้า คัด

ลานที่ ๑๓ หน้า๑

ลานที่ ๑๓ หน้า ๒

ลานที่ ๑๔ หน้า ๑

ลานที่ ๑๔ หน้า ๒

ลานที่ ๑๕ หน้า ๑

(ลานที่ ๑๓ หน้า ๑) เค้าเข็มขาวยานางมาฝนกินดีแลฯ ยาเหือดซางให้เอาแก่นเหมือดแอ่ ๑ แก่นเฮื้อนกวาง ๑ แก่นขี้หมู ๑ แก่นส้มโฮง ๑ เคือออมไอ แก่นท่มโคก ๑ แช่กินดีแลฯ ยาออกพระยาด (พยาธิ) ออกแดงน้อยแดงหลวงเห่าห้อมทั้งมวลเอาแก่นบก ๑ แก่นขี้หมู ๑ ฮากแฝกเฮื้อ ๑ แช่กินดีแลฯ ยาปิ้นตุ่มให้เอาดูกแฮ้งดูกกาดูกหมาดำแมวดำจุมปวกซะเล กวางสมุด นมผา นองา ฮากหมู(ขี้หมู?) ฝนกินจักถ้วยก็ดี จักเป็น

(ลานที่ ๑๓ หน้า ๒) ตุ่มดีแลฯ ยาแก้ซางเมี่ย(เมื่อย)เอาฮากสัง ๑ ฮากเว่อหวาน ๑ ฮากตำซาน้อย ๑ มาฝนกินดีแลฯ ยาเลือดแข่วออกเอาหย้า (หย้า) หางเสือ ๑ แก่นตูมตัง ๑ ฮากคันจ้อง ๑ ลุมพุก ๑ เอามาต้มอมดีแลฯ ผิว่าเลือดหากออกฮ้ายแท้ยาแก้เอาฮากมอนสาฮากคีไฟนกขุ่มมาต้มกินดี ๓ แคง ๑ ยาให้กินหลายแท้ สบยาว่าดังนี้ สักกะ ปะ วะรัง ๓ ที เป่าพระยาด (พยาธิ) วะโร ปะ วะระสัพพา เท่าหมดแลฯ

(ลานที่ ๑๔ หน้า ๑) ยาลงท้องเลือดเน่าในคอก็ดีหมากโหกแตกก็ดีเอาฮากตับเต่าฮากขี้เหล็กท่อกันต้มกินดีแลฯ สบับ ๑ เลือดคอลงก็ดีออกก็ดี เอาหย้าคาฮากยอท่อกันต้มกินดีแลฯ เลือดลงทวารดังนี้เอาน้ำเผิ้งมันงาน้ำหมากเว่อ ท่อกันใส่เกือ (เกลือ) สน่อยต้มกินดีแลฯ ยาเลือดขึ้น มาด ๑ ขี้เจียดิบ ๑ พลูเหลือง ๗ พิก ๗ เทียม ๗ ขิง ๗ ตำเข้ากันห่อแพขาวแล้วเอาน้ำหม้อคำเข้านั้นมาแช่ลงเอาซีคอกยาใส่กินดีแลฯ ยาทาวไยคอ

(ลานที่ ๑๔ หน้า ๒) เจ็บเป็นแลฯ ยาเลือดขึ้นเอาเอาเลือดหัวใจแฮด ๑ ดอกคำคันเข้าหมิ้น ๗ ฝาน เอาเข้ากันทำดีแลฯ ยาลงเลือดส้านโดเด ฮากดูกอึ่ง ๑ หัวเพ็ก ๑ ฮากออมสา ๑ ฮากเคือซูด ๑ ท่อกันต้มกินดีแลฯ ยาเลือดขึ้นเอาพิกน้อย ขิงผักเทียม ผักอิตู่ สีไค ตำยัดใส่ในบีงัวแดงปะไว้ให้มันแห้ง คันเลือดขึ้นฝนใส่เหล้าให้กินดีแลฯ ยาอันนี้ให้ทำไว้เทินดีแลฯยาลงเลือดออกทางทวารปากให้

(ลานที่ ๑๕ หน้า ๑) มีหมากคำ ๑ ไปวานเอาเปือกนกกดมาต้มกินดีแลฯ ยากำก็เป็นแลฯ ยาเลือดขึ้นให้เอาแก่นจานขาวจานแดงก็ดีต้มกินดีแลฯ ยาเจ็บท้องเอาหัวหว่านน้ำหัว ๑ ข่า ๑ พิก ๗ ขิง ๗ เทียม ๗ ตำเข้ากันน้ำเหล้าเป็นน้ำตำตองให้กินดีแลฯ ยาลงท้องให้เอาหมากขามอันในขาว ๆ นั้นขิง ๗ เทียม ๗ พิก ๗ เขี่ยวบดให้ห่อแพ (แพร) ขาวแช่น้ำกินดีแลฯ ยาปวดขี้ฮากให้เอาหนังฟานมาผ่าฮาบเอาเผาบดห่อแพแช่น้ำแล้วจิงเอาใบหมอน้อย

ลานที่ ๑๕ หน้า ๒

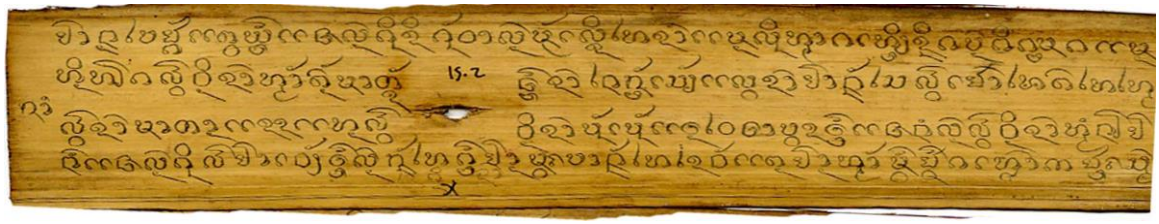

ลานที่ ๑๖ หน้า ๑

ลานที่ ๑๖ หน้า ๒

ลานที่ ๑๗ หน้า ๑

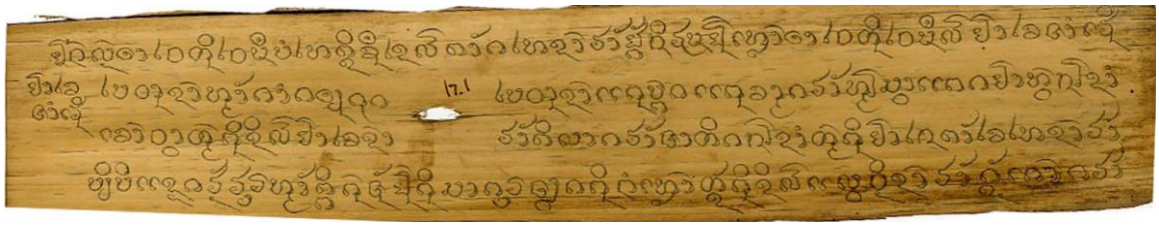

ลานที่ ๑๗ หน้า ๒

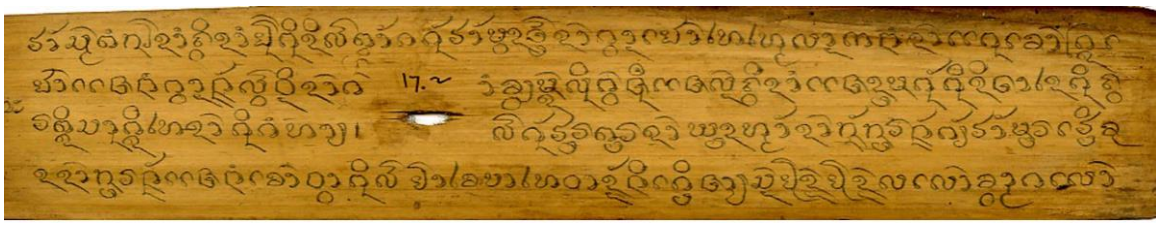

(ลานที่ ๑๕ หน้า ๒) ยานางใบผักแพวย่องแช่ลงกินดี คันว่าลงมูกเลือดให้เอาแมงลิ้นหมา ๑ เหยื่อดิน ๑ บ้งกือก้อม ๑ แมงหิ่งห้อย ๑ แล้วจิงเอาหมากฟักมาตัดถองเอาในออกเสียแล้วเอายานั้นใส่แล้วเผาไฟให้ไหม้แล้วเอามาตากแดดแห้งแล้วจิงเอาปั้นเป็นแท่งไว้ถ้าปวดท้องแช่น้ำลงแล้วจิงเอาหมอน้อยยานางแช่ลงกินแลฯ ยาเจ็บท้องลงอันใดก็ดีเอายางม่วงป่านั้นให้ได้จักแพ่งยางหมากม่วงผอง ๑ เหล้า ๓ ผองสม

(ลานที่ ๑๖ หน้า ๑) กันแล้วจิงเอาเปือกไข่ฮ้างฮังขั้วให้ไหม้บดแหลกสมลงจิงเอายางไซแช่ลงแล้วฝังเข้าไว้ ๓ วันจิงกินดีแลฯ ยาเจ็บท้องให้เอายานางงิ้วดำบีงูเหลือมฝนน้ำเหล้าตัดกิน พาก ๑ ให้เอาตาไก้เคือหมากแตกฮากปานฝนกิน พาก ๑ เอาเขามวกเขามวงทั้ง ๒ ฝนกินแลฯ พาก ๑ ให้เอาฮากหมากหูด ฮากหมากนาวฮากบูฮาผีเสื้อ พังคีน้อยฝนกิน พาก ๑ ให้เอาฮากพายซะเมา ฮากหมากแคว้งฮากเขือขื่นฮากตีนตั่งน้อยดูกงู

(ลานที่ ๑๖ หน้า ๒) เหลือมฝนกินแลฯ ถ้าว่ามันฮ้อนพวนในให้เอาจันขาวนมผาขี้นกสักกะไดลิงกวางสมุด โคยตานฝนกินดีแลฯ ยาทั่งพิดให้เอาจันแดงจันขาวเคือหมอน้อยฮากยานางฮากส่องฟ้าชะมัดฝนเหล้าตัดกินแล พาก๑ ให้เอาหมอน้อยยานางฮากตูมกาฮากชันฮากส่องฟ้าฮากเพ็กฝนเหล้าตัดกินแลฯยาดึงพิดทางนอกให้เอาแบง หน่วย ๑ เห็ดแกบเนาขาวเผาเข้ากันให้ไหม้น้ำเหล้าเป็นน้ำเอาฮากผักหวานบ้าน

(ลานที่ ๑๗ หน้า ๑)ฝนลงทาใจตีนใจมือบ่ให้พิดขึ้นได้แลฯ พาก ๑ ให้เอาฮากผักอิฮุมฝนเหล้าทาใจตีนใจมือแลฯ ยาไข้ซำเฮื้อไปวานเอาหมากคำ ๑ เทียนคู่ ๑ ไปวานเอาแก่นบก ๑ แก่นขาม ๑ ฮากหมอยสาวแก่ ๑ ยาหัวอ้อยดำเข้าจ้าวต้มกินดีแลฯ ยาไข้เอาฮากพิลา ๑ ฮากชาตี ๑ อ้อยดำต้มกิน ยาไอพากไข้ให้เอาฮากปีบปีแดง ๑ ฮังฮ้อนหมากพิกก้นชันฝนกินสาก่อนถ้วย ๑ กินน้ำเหล้าตัดกินดีแลฯ แล้วจิงเอาฮากคัดเค้า ๑ ฮาก

(ลานที่ ๑๗ หน้า ๒)ส้มพออ้อยดำ งิ้วดำฝนกินดีแลฯ พาก ๑ คันฮากปวดท้องเอากวางเผาให้ไหม้ล้าง ๓ น้ำ เอาแกนเข้าโคดเผาแช่น้ำกวางนั้นแล้วจิงเอาเงินคำขวยมดลิ้นกั่วซืนแช่ลงงิ้วดำแช่ดอมกันกินดีถ้าได้กินง้วนก็ดีสานก็ดีให้เอากินก็หายฯ แลคันฮ้อนพวนเอายอดหมากเอาอันอ่อนนั้นกับฮากมอนเฮื้อขูดเอาอ่อนนั้นแช่น้ำเข้าจ้าวกินแลฯ ยาไข้ป่าให้ว่าดังนี้เคือซายสงอยู่ดงเลาขวาม ๑ เลา

ลานที่ ๑๘ หน้า ๑

ลานที่ ๑๘ หน้า ๒

ลานที่ ๑๙ หน้า ๑

ลานที่ ๑๙ หน้า ๒

ลานที่ ๒๐ หน้า ๑

(ลานที่ ๑๘ หน้า ๑) หาเจ้ามาป๋วไข้ปวดหัวหาเจ้ามาแก้ แอ้แต้แก่ผี ไข้ป่าให้ทักเอาเถิง ๓ กกออก เอาฮากซายสงให้เต็มกำมือต้มกินแลฯยาไข้หวัดให้เอาผากไม้โดนต้มกินแลฯ ยาขี้ฮากสองลอง เปือกพอกเข้าจ้าวอ้อยดำแช่น้ำลงแล้วย่องยานางใส่น้ำกินดีแลฯยาไข้เด็กน้อยไห้ดิ้นตาย ไปนั้นให้เอาฝอยลม ๑ หมากพิกน้อยเผาใส่น้ำเหล้าให้กินหายแลฯ ยากางเด็กน้อยให้เผาหมาก

(ลานที่ ๑๘ หน้า ๒) เบี้ยกับผมเหมี่ยงเผาบดให้ละเอียดน้ำมันงาเป็นน้ำทาดีแลฯ ยากางขึ้นหัวเด็กน้อยหัวเปื่อยให้เอาก้างปาแดกกับหมากมี่ขั้วให้ไหม้น้ำเข้าหม่าเป็นน้ำทาดีแลฯ ยากางเป็นในคอให้เอาฮากพิลา ๑ ซือซอน ๑ น้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำฝนอมดีแลฯ ยาโม้คางยาเอ็นยาโมเอาแก่นติ้วแดง ๑ ฮากคางฮุง ๑ ฮากพิมาน ๑ ใส่น้อยกว่าเพิ่น กั่วซืน ๑ แกลบเข้าจ้าวแช่อาบกินดีแลฯ กินในอัน ๑

(ลานที่ ๑๙ หน้า ๑) เคือเบ็นน้ำ ๑ เงินคำแช่กินดีแลฯ ยาโม้คางให้เอาหัวกุงหนัก ๕ ตำลึง ตาอ้อย ดำ ๗ ตา ยาหัว ๕ บาทต้มกินดีแลฯ ยาเอ็น ยาหัวฮ้อย ๑ แก่นแดงฮ้อย ๑ แก่นจิกฮ้อย ๑ แก่นตูมตังฮ้อย ๑ แก่นแคน ฮ้อย๑ เอามาต้มเขี่ยวเอาผองท่อกันกับเหล้ากินเทื่อแลฯ ซอม ฯยาฟกอันใดก็ดีเอาเคือพูช้าง ๑ ชะมัด ๑ช้ามั่ง ๑ บ้งมั่ง ๑ ฮากเขือลื่น ๑ เปือกลิ้นฟ้า ๑ ขี้เหล็กบ้าน ๑ ให้เอาแลสิ่งละ ๔ ตำลึงหย้าแห้วหมู

(ลานที่ ๑๙ หน้า ๒) ๑ ฟักให้มุ่นสมเข้ากันแล้วประสมใส่เหล้าสาโทต้มเป็นเหล้าเด็ดแล้วเอาบีควยค่อน ๓ บาทบีงูเหลือมบาท ๑ ประสมเข้าเหล้าเด็ดนั้นกินดีแลฯ ยาทาเอาใบหมากน้ำ ๑ เปือกลิ้นฟ้า ๑ ขวยขี ๑ ตำเข้าจอก ๑ แช่เป่าแช่ซู่เช้าซู่แลง ยาฟกพาก ๑ เอาต้นถ่อนทั้งเปือกทั้งแก่นต้นข่าลิ้นทั้งแก่นไฮใบน้อยทั้งแก่นทั้งเปือกทั้งฮากซู่ต้นแลหัวข่าทั้งฮากทั้งใบปาดดีแล้วเอาหัวเข้าเย็นกับขี้หม้อนินฝน

(ลานที่ ๒๐ หน้า ๑) ทาดีแลฯยาทาหลังไก่พองให้เอาดูกแมวดำ ๑ ดูกม้า ๑ งาช้าง ๑ หินแห่ ๑ ให้เอาหมากฟักมาขูดปั้นเอาน้ำใส่ในโบกมันแล้วให้ฝนลงหั้นทาแลกินดีแลฯ ยาโพะเอาหัวดู่ทั่ง ๑ เปือกพันชาด ๑ เข้าจ้าวตำเข้ากันต้มโพะแลฯ ยากำแม่ยิง (หญิง) ให้เอาฮากกะจาย ๑ฮากซายเด็น ๑ ฮากหนามคอง ๑ ฮากแก ๑ ฮากเหม้า ๑ ฮากขัดเค้า ๑ ขัดเค้าให้ใส่น้อย

ลานที่ ๒๐ หน้า ๒

ลานที่ ๒๑ หน้า ๑

ลานที่ ๒๑ หน้า ๒

ลานที่ ๒๒ หน้า ๑

ลานที่ ๒๒ หน้า ๒

(ลานที่ ๒๐ หน้า ๒) กว่าเพิ่นแด่ยาเด็กน้อยไห้ให้เอาแค ๑ ฮากสีไคอย่าง ๑ ฝนทาปากดีปวดแข่ว เอาเปา(เปลือก) ขามป้อมต้มอมดี ยาผ่ำดูกหัวหนวดแมวฮังมดดำ ๑ ขี้ควยด่อน ๑ ปาแดกปาเดิด ๑ ต้ม ฮมดีแลฯ ยาผ่ำเอาหัวหุนเบี้ย ๑ หย้าไช ๑ ปาแดกปาน้อย ๑ เข้าจ้าวต้มโพะดีแลฯ ยาจุดตุ่มพระยาด (พยาธิ) เห็ดพิมาน ๑ ฮากน้ำแนด ๑ ฮากดอกซ้อน ๑ ฮากเทียนดำ ๑ หัวพันมหา ๑ แมงวัน ๓ ตัวฝนใส่

(ลานที่ ๒๑ หน้า ๑) น้ำเหล้าเด็ดแต้มแลฯ ออกขัดปานดำปานแดงได้หมดแลฯ ยาเย็นเอาแก่นทองบ้านแก่นงิ้วบ้านฮากหย้าลับลืนฮากหย้าขัดหย้าคามาแช่กินคึงเย็นยาปวดหัวยาลมเอาเข้าหมื้นขึ้น ๑ เขาฮอ ๑ ฮากผักอิเลิด ๑ เปือกอิฮุม ๑ ใบหมากเขียบ ๑ใบชมชะลด ๑ เปือกทองบ้าน ๑ ใบเว่อ ใบนาวใบตูมพิกน้อยเทียมขิงแล อันละ ๗ ตำนิน ๑ ตำเข้า

(ลานที่ ๒๑ หน้า ๒) กันแลใส่หม้อต้มให้ฟดแล้วเอาบั้ง ๑ นิ้วมือนิ้วกลางนั้นต้มกับก้อนยาหั้นแล้วมาจ้ำบ่อนพิดให้จ้ำตัดไว้ปวดหัวแลฯ ยาเลือดคอออกให้เอาเห็ดพิมาน ๑ ฮากดอกพุด ๑ ฮากส่องฟ้า ๑ จันแดง ๑ หยั่งสมุดฝนใส่น้ำเหล้าฝังเข้าไว้ ๗ วัน จิงกินดีแลฯ ยาลางเอาฮากมูกไปเขี่ยวต้มกินดีคายตำลึง ๑ แลฯ ยาล่องแก้วยาลมมาดซำเฮื้อก็ดีเอาฮากจิก ๑ ฮากคุนทา ๑ ฮากชะมัด ๑ ฮากส่า

(ลานที่ ๒๒ หน้า ๑) เหล้า ๑ ฮากเอ็นอ้า ๑ น้ำมวกสมเป็นน้ำต้มฮมดีฯยาโฮยเอาเปือกเหมือดแอ่บดโฮยดีแลฯ ยาซุมนี้ถือกซู่พระยาด (พยาธิ) เอาฮากนมงัว ๑ ฮากเข็มขาว ๑ ฮากเดื่อป่อง ๑ ฝนกินดีแลฯ ยาสารบาด ผักตมโตใบหมากนัดตำห่อแพตั้ง พาก ๑ เปือกซายเด็นตำตั้งแลฯ ยาหืดเอาฝอยลม ๑ บีปาฝา ๑ แช่เหล้าฝังเข้าไว้ ๗ วันจิงกินดียาเอ็นให้เอาหัวปอเต่าไห้ตำใส่กวัยตีบสุกแล้วปั้นลูกกอนแล้วตาก ๗ หมอก ๗ แดดแล้ว

(ลานที่ ๒๒ หน้า ๒) จำเรินกินตำอิด(ทำอิด/ครั้งแรก)ก้อน ๑ ลำดับขึ้นเถิง ๗ ก้อนแล้วพัดหลบคืนมากินลำดับขึ้นเถิง ๗ ก้อนดังเก่าแล้วให้เอาหมากเขือขื่นมาผ่านึ่งเอาน้ำฝื่นมันแล้วเอาหัวหย้าแห้วหมูมาตำเอาน้ำมันแล้วผองท่อกันน้ำฝื่นหมากเขือแล้วเอาเหล้าเด็ดมาผองท่อกันน้ำหมากเขือหัวหย้าแห้วหมูนั้นแล้วจิงเอาน้ำหมอกน้ำอ้อยเลาสมเข้ากันแล้วทาไว้ทั่วโตแล้วจิงเอาใบเป้าใบขามต้มอาบเถิง ๓ หม้อ

ลานที่ ๒๓ หน้า ๑

ลานที่ ๒๓ หน้า ๒

ลานที่ ๒๔ หน้า ๑

ลานที่ ๒๔ หน้า ๒

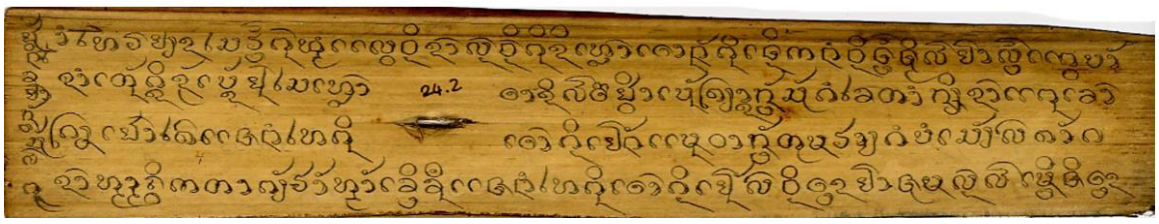

ลานที่ ๒๕ หน้า ๑

(ลานที่ ๒๓ หน้า ๑) แล้วดีนักแลฯ ยาจำเรินธาตุแลฯ ยาฮานเอาในหมากฝ้ายขี้ปวก (ปลวก) นก ทา ๑ ตาไม้เฮื้อ ๑ ฮากขี้อ้นแดง ๑ หัวหย้าคมปาว ๑ ต้มกินดียาเจ็บหลังเจ็บแอวให้เอาน้ำเผิ้งมากวนน้ำพอหวานแซบดีเอาหมากเกือ ๑ ฮากกะยอม ๑ ฮากแกเผาไฟแช่ลงแบ่งหน่วย ๑ ไว้ ๓ คืน กินดีแลฯ ยาลูกกอนเนื้อชุม ให้ปีบปีแดง ๓ ผอง เขาฮอ ๒ ผอง เข้าหมิ้นขึ้นผอง ๑ ตำให้ละเอียดสมกันเข้าน้ำให้กิน

(ลานที่ ๒๓ หน้า ๒) คะว่าอยากมีกำลังลายน้ำฮ้อนกินแฮงแลฯ ยาพีให้เอาหมากคุดคู้อายุเกือ ผอง ๑ เข้าผอง ๑ เอาใส่หม้อบองไว้เท่าผองเปิดเอาไปตากแดดไว้คะว่าบกน้ำเอาน้ำใส่ไว้กินไปเทินดีพีแลฯ ยาทะมะลาซวดอองเอาแลงซอนดูกลิงลมฝนทาทั้งอมดีแลฯ ยามุททกุด(มุตกึด)ในลิ้นให้เอาไคหางนากหัวต้างไก่หน่อย ๑ ต้มเขี่ยวเอาน้ำยา ๒ ผองน้ำเหล้าผอง ๑ สมเข้ากันฝังเข้าไว้ ๗ วันกินดีแลฯ คะว่าลิ้นไค่อันใดเอาหน่วยแตงแซง

(ลานที่ ๒๔ หน้า ๑)มาปาดหัวออกแล้วเอาเกือใส่หมกไฟอุ่นแล้วเอายอยลิงไว้ดีแลฯ คะว่ามันเปื่อยนั้นให้เอาหน่วยในหมากขามนั้นขั้วให้ไหม้เอาแต่เปือกมันแล้วบดให้แหลกเหล้าเป็นน้ำทาแลฯ ยาฝีอันใดก็ดีให้มีเทียนซวย ๑ หมากคำ ๑ ไปวานเอาฮากกะจายให้เสกปลุกเอากับฮากเล็บแมวต้มเข้าจ้าวเป็นน้ำยาฝนทาดีแลฯ ยาเอ็นให้เอาเปือกสัง ฮ้อย ๑ เปือกก่ามฮ้อย ๑ เปือกส้มป่อยฮ้อย ๑ เปือกหมาม(หนาม)แท่งฮ้อย ๑

(ลานที่ ๒๔ หน้า ๒) ตำให้ละเหยียด (เอียด) ใส่ฮองก้นหม้อแล้วจิงเอาลงจี่กินดีเหล้าโทนั้นกินเถิง ๓ น้ำจิงถองถิ้มแลฯ ยาล่องแก้วปากดำเต้นก็ดีดูกเป็ดฝนใส่เหล้าทาดีแลฯ ผิว่าเป็นพระยาด (พยาธิ) ออกสุกคอไข้ตำอิดเอาแกนเข้าโคดเผาไฟแช่น้ำให้กินเท่าคึงเย็นแม่นว่าออกตุ่มฮ้ายก็บ่เสียแลฯพาก ๑เอาหมาม(หนาม) งิ้ว ๓ ตากับฮากหมากเขือขื่นแช่น้ำให้กินเท่าคึงเย็นแลฯ จิงทอดยาซุมลงแลฯเมื่อซิทอด

(ลานที่ ๒๕ หน้า ๑) ยาซุมลงนั้นให้เอาคาถาอันนี้ผอกเสียก่อนให้มีทงหน้างัวอัน ๑ ไข่หน่วย ๑ เข้าปั้น ๑ ให้เอาคาถาบทนี้ผอกว่าดังนี้ ฝันคืนนี้ฝันเห็นผีหุงผีห่า ฝันว่าเห็นผีบ้านผีเมือง แถนหลวงจิงให้กูมาขับหมู่นกคอพากขับหมู่นากคอลายพายอำอักมึงนี้พายอำแอกมึงหนีพายฮุ่งพายเฮี่ยอยู่หัวเมืองหนีซะดีสองพายสองตางหว่างนี้สูอย่าเข้าทุกค่ำเช้าสูอย่าคืนมา อมสะหะฯเสก ๓

ลานที่ ๒๕ หน้า ๒

ลานที่ ๒๖ หน้า ๑

ลานที่ ๒๖ หน้า ๒

ลานที่ ๒๗ หน้า๑

ลานที่ ๒๗ หน้า ๒

(ลานที่ ๒๕ หน้า ๒) ที อันนี้มนผอกแลฯผอกแล้วจิงให้กินยาซุมเทินผิว่าตุ่มเป็นหนองแล้วขุ่นให้แต่งขันทงเข้าตอกดอกไม้ธูปเทียนแกงส้มแกงหวานเข้าขาวเหลืองกล้วยอ้อยหมากพลูใส่ขันทงแล้วตั้งไว้ปายตีนจิงเอาหมาม(หนาม) ผักขามา ๔ หนามมาเกาะหน้าผากเอาหนามอันเกาะนั้นเช็ดหนองใส่ขันทงไว้เอาหนามใหม่ ๒ อันเกาะ ๒ บาดแก้มเอา ๒ อันเช็ดหนองใส่ทงไว้เอาหนามใหม่เกาะหัวอกหนามเช็ดใส่ขันโทงหั้นแล้วจิง

(ลานที่ ๒๖ หน้า ๑) สูดมนละเบิก ๓ คาบแล้วอมน้ำยาเป่าพ่นผุย ๓ ตุ่ม ๓ เที่อแล้วเอาทงหัวฝีส่งออกไปนอกบ้านเบื้อตาวันตกพุ้นแลฯ ให้เอามนละเบิกอันนี้สูด ๓ คาบให้ว่าดังนี้ โอมละเบิกมะหะละเบิก โอมกูซิเบิกพิดลมพิดเลือดสหายะ โอมละเบิกมหาละเบิกสะระกาเบิกกูเบิกฝีหัวดำหัวแดงสวาหายะ โอมละเบิกมหาละเบิก สาลัพพะเบิกกูซิเบิกพิดฝีหัวก่ำหัวขาวสวาหายะ โอมละเบิกมหา

(ลานที่ ๒๖ หน้า ๒) ละเบิกสาระพะพิด ระเบิกสวาหายะฯ อันนี้มนเป่าสาระพิดทั้งมวลแลฯ ให้อามนต์ระเบิกอันนี้เป่าเบิกออกแล้วเบิกได้พันซ่องแลฯ ให้เอามนละเบิกเป่าพ่นก่อนมนทั้งหลายจิงดีดายผิว่าตุ่มบ่ขึ้นให้เอามนอันนี้เป่าว่าดังนี้ โอมพุทโธ ธัมโมโอมกูซิเป่าฝีหัวดำแลหัวแดง โอมกูซิเป่าฝีหัวสิ่วแลหัวเหลืองหัวขาวหัวยาวหัวซ้อนตุ่มฮ้อนแลตุ่มไฟ โอมกูจักเป่าตุ่มหลวงให้ตื่น โอมจักเป่า

(ลานที่ ๒๗ หน้า ๑) ตุ่มตูมตื่นให้ฟู โอมสิทธิการครูบาอาจาน (อาจารย์) พ่อหมอให้ อมสวาหายะ อันนี้มนต์เป่าตุ่มขึ้นแลฯ ยาตุ่มแห้งเอานางค้อ ๑ ตุมแสง ๑ ฮากเหลื้อม ๑ นมงัว ๑ เหมือดแอ่ ๑ ลำทั้งมวลซู่อันซู่ซะดีขึ้นทั้งมวลเอามาพร้อมกันแล้วแช่ปี่นหน้าเมือเบื้องตาวันออกนั่งย่องย่อแช่แล้วผุดจิงให้กิน พาก ๑ เอานมงัว ๑ เปือกตาไก้ ๑ ส้มกบ ๑ แก่นทอง ๑ ซาซู เปือกหมากมี่หน่อย ๑ แช่ให้กินดีแลฯ ยาอาบให้เอาตา

(ลานที่ ๒๗ หน้า ๒) ไก้มาอาบเป็นหนองออกดีแลฯ เมื่อจักไปขุดเอายาให้เอามนอันนี้ผาบทิพพระยาทอนจอนลับเมกหัวหลวงซะหมอกขอกคอนกูซิตอกหัวทิพพระยาทอน โอมสะหะ แลจิงเอามนต์อันนี้เสกกกยาว่าโอม กุหลุกุหลุกูซิค้นเอาพระยาให้ลุกก็ลุกกูปลุกเอาพระยายาให้ตื่นก็ตื่นไปซิอื่นก็ให้มาเข้ากกลีลาให้มาเข้ากกยาลีล่าวเชื้อลูกท้าวฝูงหมู่พระยายาโอมพิชชะยายำสะหุมฯ

ลานที่ ๒๘ หน้า ๑

ลานที่ ๒๘ หน้า ๒

ลานที่ ๒๙ หน้า ๑

ลานที่ ๒๙ หน้า ๒

ลานที่ ๓๐ หน้า ๑

(ลานที่ ๒๘ หน้า ๑) มนอันนี้เสกกกยาแลฯ เมื่อซิฝนยาให้สบคาถาบทนี้สบใส่ฮากยาว่า อา มะ กุ กัง กุ กะ สะ หะ อันนี้คาถาฝนยาแลฯ คาถาสบใส่ถ้วยยาให้กินว่า มะ นะ นา อะ อะ อุ วะ อันนี้สบใส่ถ้วยยาให้กินสบ ๗ ทีแลฯ วิสุกัมมัง อาจาริยัง ปะถะหวิงคันตา นิจจังอุภิ สะหะ อันนี้คาถาสบใส่ถ้วยยาแลฯ นะวะภา ผาติโนเยนาเยนา นานิ ขิ ติมานิโนเยเนเยโนพุทธะ ภะวันนะธัมมะภะวันนะ สังฆะ

(ลานที่ ๒๘ หน้า ๒) ภะวันนะ โอม คัสสวาหายะฯ อันคาถาเสกใส่ถ้วยยาให้กินแลฯ เมื่อจักลดให้เอาคาถาบทนี้เสกใส่น้ำลดให้กินว่าดังนี้ ปุพพะมะโท ทิตะ มะสะรัง สะเร นะ วิโยชะเย แล้วจิงผิวแต่หัวลงให้อยู่ข้างเบื้องซ้ายผิวล่วงอยู่ข้างเบื้องขวาผิวล่วงอยู่เบื้องหน้าผิวล่วงอยู่เบื้องหลัง ผิวล่วง อันนี้คาถาอ่วยพิดลดแลล่วงจิงเอาคาถาบทนี้เสกใส่น้ำลดหดลงว่าดังนี้ ปัตติสังขาโยนิโส มึงไปกูยัง สะหายะ ปัตติสังขา

(ลานที่ ๒๙ หน้า ๑) โยนิโส ปิณ ฑะปาตัง มึงไปกูยัง สะหายะ ปัตติสังขาโยนิโสเสนาสะนัง มึงไปกูยัง สะหายะ ปัตติสังขาโยนิโส คิระนะปัจจัยยะ มึงไปกูยัง สะหายะ แล้วจิงว่า พุทธังปัจจักขามิ ธัมมังปัจจักขามิ สังฆังปัจจักขามิ เป่าลดลงแล้วเอาทงไปส่งเสียเทิน ทงหน้างัวใส่เข้าเหลือง เข้าขาวเข้าแดงหมากภู (พลู) แลยาเจ็บหัวใจเอาเปือกโดน ๑ ผัก มุง (บุ้ง) ๑ หัวมันแกวขาว ๑ เข้าจ้าว ๑ เอามา

(ลานที่ ๒๙ หน้า ๒) ดอมกัน ตองเอาน้ำให้กินดีแลฯ พาก ๑ เอาแข่วเสือ ๑ เคือนมแน่๑ มาฝนกินดีแลฯ ผิว่ามันหากลงเบื้องให้เอายาอันนี้ตุ้มไว้ ให้เอาตูมตัง ๑ ตุมกาต้น ๑ เคือหุมกา ๑ ไม้แม่ฮ้าง ๑ มาฝนกินบ่ลงเบื้องแลฯ ผิว่ามันหากชักมือก็ดีชักตีนก็ดีให้เอาไม้หมากบวบฝนจุดจี่ขี้เผาแช่น้ำยาฝนนั้นให้กินแลฯ ยาลิ้นหดเอาเคือภู (พลู) ช้างบิดเอาหมากนาวเป็นน้ำแจะใส่ลิ้นปากแลฯ พาก ๑ เอาฮากหย้า

(ลานที่ ๓๐ หน้า ๑) ขัดฮากยานางฮากผักหวานบ้านฮากก้านตงฝนกับอ้อยดำกินดี พาก ๑ เอาเปือกไข่เป็ดไส้เดือนแดง๗ ตัวคันคากฟักทาดี ฯ ยาไข้เหื่อบ่ออกเอาฮากเดื่อป่องฮากเข็มตาอ้อยดำเข้าจ้าวเป็นน้ำตำตองให้กินดีฯ พาก ๑ เอาฟ้าซิงับ ฟ้าซิแงบแช่กินดีแลฯ พาก ๑ เอาฮากหย้าคมปาว ฮากเข้าเย็นแช่น้ำให้กินดีแลฯ สิทธิการกล่าวยาออกสุกให้เอาหมอน้อยยานางจันขาวจันหอม

ลานที่ ๓๐ หน้า ๒

ลานที่ ๓๑ หน้า ๑

ลานที่ ๓๑ หน้า ๒

ลานที่ ๓๒ หน้า ๑

ลานที่ ๓๒ หน้า ๒

(ลานที่ ๓๐ หน้า ๒) จันแดงจวง สีไคต้น เอี่ยนด่อน แก่นตูมกา หยิกบ่ถอง บ๋ะชาด มูกน้อย ดู่ท่ง ฮากนางแซง ขี้แฮดด่อน เข้ามวกแดง แก่นลาว แก่นขี้หมู ฮากผักหวานบ้าน เปือกแก่นเสน ไม้ซอขี เคืองูเห่า ผักขะ ต้นยานาง ยานางแดง จี่นายก้อม ปีบปีแดง ต้นเหมือดคนดง เหมือดคนเหลือง เหมือดคนขาว เหมือดแดง ต้นดอกเงิน ต้นดอกคำ ฮัง(ฮาง) จืด อุคะ หัชชะดำ พันชาดน้อย พันชาดหลวง แฮนทำทาน แฮนจงอาง เห่าห้อม แฮนต้น แฮนเคือ

(ลานที่ ๓๑ หน้า ๑) แฮนตัวแม่แฮนคอคำก่านป้องแฮนคันคากแฮนเบื้อป่าหัวท่อมเลือดหว่านเล็บแฮด ง้วนดอกเหลือง ง้วนดอกขาวอาบพร้อมหยั่งสมุด เปือกแสงซุมนี้ยาแฮนแลฯ ยาซุมนี้ให้เอาฮากปลวกเขาฮากขัดมอนฯฮากลับลืน ฮากขามขี หมากเชือก หมากซะมอ หมากบาฮ้าย แพงคำฮ้อยฮากผักหวานบ้าน ฮากก้านตง ถั่วพู นมสาว นมงัวต้น นมงัวเคือ นมราชสี เหมือดแกว หนามงัวซัง หนามงัวเลีย ฮากขี้ดังช้างฮาก

(ลานที่ ๓๑ หน้า ๒) ก่อมก้อยลอดขอนฮากแกดำฮากดอกไหมพวงฮากหมากหลวงแก่นจำปาแดงหัวตองทึงเคือน้ำแน่แก่นค้อนแก่นหมากซางแก่นผุเคือยืดไย งิ้วดำ ฮากแลงซอน ฮากหมากหวีดยาซุมแลฮากหมากหวีดเย็นยาผาบยาก็เป็นแลฯ ซุมยาดูกให้เอาดูกแฮ้งดูกกาดูกหมาดำแมวดำดูกไก่ดำดูกเป็ดดูกงูทำทานดูกงูเหลือมดูกงูเห่าแข่วแฮดแข่วเสือแข่วแข่แข่ว

(ลานที่ ๓๒ หน้า ๑) หมูแข่วหมีดูกลิงลมเขาฟานเขาเยืองขี้นกสักขั้นไดลิง(สักกะไดลิง) กวางสมุดเบี้ยผุ จุมปลวกซะเล ลิ้นซะเลนมผาราชสีสมแล้วเยืองให้สมคามกาบแมงดาน้ำซะเลดูกปาฝาไลปาฝา นอ งาดูกนกซุม ดูกงูจงอางแล ผิว่าพระยาด (พยาธิ) หากฮ้ายแท้มันหากกึบก็ดีมันหากป่วงวินก็ดีพิดมันหากตีขึ้นก็ดีให้เอายาดูกกับยาซุมแฮนฝนลงดอมกันถ้วย ๑ ให้ทับไข่เป็ดลงเอาแต่ไข่ขาวลงดอม

(ลานที่ ๓๒ หน้า ๒) กันให้กินผิมันหากบ่ฟังให้เอาเหยื่อเดือน ๓ ตัวมาฟักลงให้เอาเลือดหมาดำเลือดไก่ดำเลือดแมวดำเลือดเป็ดเลือดคนดำเลือดเหยื่อเดือนน้ำดอกคำเลือดหัวใจแฮดแมงวัน ๓ ตัวฝูงนี้ให้ลงยาดูกกับยาแฮนให้(เอา)แมงเงาแมงบ้งแกบมาลอยถ้วยยา คะว่ามันฝังแล้วให้ปิ้งไว้ให้สุกแล้วจิงเอามาบีบใส่ถ้วยยาดูกตาบต่อเท่าผองหมดแมงเงากับบ้งแกบฝูงนี้พระยาด (พยาธิ)

ลานที่ ๓๓ หน้า ๑

ลานที่ ๓๓ หน้า ๒

ลานที่ ๓๔ หน้า ๑

ลานที่ ๓๔ หน้า ๒

ลานที่ ๓๕ หน้า ๑

(ลานที่ ๓๓ หน้า ๑) ฮ้ายแท้จิงกินแลฯคะว่ามันหากฝังแล้วให้แจะถ้วยยาดูกถ้วยยา ๑ ยาซุมถ้วย ๑ ยาซุมแฮนถ้วย ๑ผิว่าพระยาด (พยาธิ) บ่แฮงให้เอายาแฮนกับยาซุมเข้ากันถ้วย ๑ แลฯ ผิว่าพิดบ่ซอดตีนมือให้ใส่ยาทั่งพิดถ้วย ๑ กินยาทั่งพิดแล้วจิงกินถ้วยยาดูกแล้วจิงกินถ้วยยาซุมแล้วจิงกินถ้วยยาแฮนแลฯ คะว่าพระยาด (พยาธิ) หากอ่วยก้ำหน้าแล้วให้เซายาดูกเสีย คันลงกายแอวแล้วให้เอาซุมยาแฮน

(ลานที่ ๓๓ หน้า ๒) กับยาซุมเข้ากันถ้วย ๑ แลให้พิจารณาดูพยาธิหากฮ้ายแท้ให้ใส่ยาแฮนลงหมดคันพอปานกลางให้ถอกสิ่งแฮนนั้นไว้เสียก่อนคันพยาธิอ่อนให้สมพอแลฯ ผิว่าพยาธิหากฮ้ายออกสับหลายสิ่งหลายอันให้เอาหัวหมากออระนัดฮากปอหมากบิดฝนขี้เจียดิบหัวหย้าแห้วหมูตำห่อแพแช่ให้กินอันนี้ยาแก้ตุ่มฮ้ายทางในบ่ให้พิดขึ้นได้แลฯ ยาแก้ตุ่มฮ้ายพาก ๑ เอาอ้อยช้าง ๑ แก่น

(ลานที่ ๓๔ หน้า ๑) หมากมายฝนกินดีแลฯ ยาแก้ตุ่มฮ้ายพาก ๑ เอาแก่นแคฝอย ๑ แคบ้าน ๑ ฮากหมี้ ๑ ฝนให้กินอันนี้ยาแก้ตุ่มฮ้ายทางในแลฯ บัดนี้จักกล่าวยาทั่งพิดก่อนแลฯ ยาให้เอาหมอน้อยยานางไม้เท้าสานฮากเพ็กเหมือดแอ่ ตูมกามุยด่อน มุยแดง แตงหนูฝนกินอันนี้ยาทั่งพิดแลฯ ยาทั่งพิดพาก ๑ ให้เอาฮากพังคีฮากนมราชสี ฮากหมากหลอด ฮากนางแซงเลือดหัวใจ

(ลานที่ ๓๔ หน้า ๒) แฮดน้ำดอกคำฝนใส่น้ำให้กินพิดบ่ขึ้นได้แลฯ ยาดึงพิดทางนอกให้เอาฮากพังคีน้อยแบงหน่วย ๑ เปือกลิ้นฟ้าตำเข้ากันทาใจตีนใจมือแลฯ ผิว่าพิดขึ้นถือหัวถือตาให้เอาใบตูม ๑ ใบตูมตัง ๑ เคือภูช้าง ๑ ใบช้าคามน้อย ๑ ในผักกาดในผักชีมาตำเข้ากันห่อแพขาวตั้งหัวให้พิดลงแลฯ ยาตั้งพิดขึ้นถือหัวพาก ๑ ให้เอาใบตูมใบซางไพใบอ้อยดำฮากผักอิตู่หัวสีไคทั้งฮากเป้าฮากชะมัดฮากส่องฟ้า

(ลานที่ ๓๕ หน้า ๑) เอามาตำเข้ากันห่อแพขาวตั้งหัวให้พิดลงแลฯ ผิว่าพิดพระยาด (พยาธิ) ขึ้นถือหัวถือตาถือคอออกฮ้อนออกพวนในก็ดีให้เอาใบหมากนาวใบหมากเว่อใบหมากเขียบใบหมากทันใบหมากชมมะรดผักตำนินตำใส่น้ำเป่าผิวพิดลงแลฯ ยาตั้งพิดขึ้นถือหัวพาก ๑ ให้เอาใบตูมใบหำฮอกใบหมากเขียบผักกะแยงมาตำดอมกันห่อแพขาวตั้งปากหม้อพออุ่นนี้แล้วจิงเอามาตั้งหัวพิดลงแลฯ ยาอ่วยพิดเอาบะชาดฮากคีน้อยมาตำดอมกันมา

ลานที่ ๓๕ หน้า ๒

ลานที่ ๓๖ หน้า ๑

ลานที่ ๓๖ หน้า ๒

ลานที่ ๓๗ หน้า ๑

ลานที่ ๓๗ หน้า ๒

(ลานที่ ๓๕ หน้า ๒) แปะคะม่อมพิดลงแลฯ ยาอ่วยพิดทางในให้เอาหมากพ้าวน้อยอยู่ป่า ๑ จัน แดงจันขาวสีไคต้นยานางต้นยานางเคือถั่วดำฝนกินพิดลงแลฯ ยาอ่วยพิดในเอาฮากดอกซ้อนน้อยฮาก ทองบ้านฮากก้ามปูฮากดอกฮักฮากหมอน้อยฮากยานางชั่งท่อกันฝนกินในแลฯ ยาผิวพิดนอกให้เอาใบไผ่บ้านใบซางคำใบซางไพใบหมากเขียบใบหมากชมรดใบผักตำนินใบตูมใบชมชื่นแช่ผิวแลฯ ยาแก้พิดทางนอกเอาฮากหมอน้อยฮาก

(ลานที่ ๓๖ หน้า ๑) ยานางฮากแตงหนูฝนน้ำเหล้าเป็นน้ำผิวแลฯ ยาแก้พิดทางในเอาลำกว้าย (กล้วย) น้อยมาผ่าเจาะทางในเอาเหยื่อเดือนยัดใส่ในแล้วจิงเผาไฟบิดเอาน้ำแล้วจิงเอาฮากหมอน้อยฮาก ยานางขี้แฮดด่อนฮากซายสงฝนลงดอมกันแล้วจิงให้กินแลฯ ยาแก้พิดทางในพาก ๑ เอาไม้สัก ฝนให้กินดีแลฯ ยาแก้พิดทางในมันพวนฮ้ายมันหากขบแข่วดังนั้นเอาไส้เดือน ๓ ตัวแมงลิ้นหมา ๓

(ลานที่ ๓๖ หน้า ๒) ตัวขั้วแช่น้ำเหล้าตัดกินแลฯ ผิว่าหานใจคัดเอาตับคันคากเอาบีออกเสียอย่าให้บีแตกผิว่าบีแตกให้ล้างเสียเอาแต่ตับมาฟักมุ่นแหลกแล้วเอาพิก ๗ ขิง ๗ เทียม ๗ บดให้แหลกคุลิกา ดอมตับคันคากน้ำเหล้าตัดให้กินในคันหานใจลงดีแล้วจิงฝนยาดูกยาซุมให้กินเทินตับคันคากนี้ เป็นยาขันพิดทางในแลฯ ผิว่าพิดถือในขบแข่วอยู่สิ่วไง้แข่วเอายาสิ่งนี้จอกใส่ปากให้กินแลฯ บัดนี้จักกล่าว

(ลานที่ ๓๗ หน้า ๑) ยาพวนผิว่าพวนตุ่มบ่ออกให้เอาบีงูเหลือมฮากยานางฝนน้ำเหล้าตัดกินแลฯ ยาแก้พวนตุ่มเอานมผานมราชสีห์ฝนน้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำกินแลฯ ยาดับพิดเอานองาไม้เท้าสานจันแดงหัวฤภู (ถั่วพู?) ฝนกินน้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำแลฯ ผิว่ามันหาวพิดขึ้นเอาฮากตูมทอกแช่อาบทั้งกินทั้งเป่าแลฯ ยาออกสุกพวนในให้เอานอแฮดเขาควยจันแดงแก่นเหมือดคนฮากหมากดูกฝนคุลิกากันกินแลฯ ยาพวนในพาก ๑ เอานมผานองาฮากผักหวาน

(ลานที่ ๓๗ หน้า ๒) บ้านฮากนมงัวฮากนมสาวแก่นเหมือดคนฮากอิทกฝนกินเท่าลดเทินยาพวนในพาก ๑ เอาหมากฟักมาผ่าง่องขูดย่องในออกเสียไว้แต่ก้นอันแฮงกินนั้นเอาไส้เดือนมาแช่ไว้คราวน้อย ๑ เอาแต่น้ำนั้นให้กินดีทันใจแลฯ สิทธิกานจักกล่าวยาแก้ป่วงวินเอาฮากกาสักฝนกินเหล้าตัดป่วงแลฯ ยาแก้ป่วงวินเอาฮากพังคีฮากหย้าคาฮากหย้าผากควยฮากหย้าลับลืนน้ำส้างน้อยเป็นน้ำน้ำส้าง น้อยกว้ายตีบมา

ลานที่ ๓๘ หน้า ๑

ลานที่ ๓๘ หน้า ๒

ลานที่ ๓๙ หน้า ๑

ลานที่ ๓๙ หน้า ๒

ลานที่ ๔๐ หน้า ๑

(ลานที่ ๓๘ หน้า ๑) ตัดน้ำพังคาตัดดอมกันกินแลฯ ยาแก้บ้าตุ่มเอาฮากขัดเค้าน้อยขัดเค้าใหญ่ฝนกลั้นใจเอาไม้สักสีกมาแช่ดอมกันกินแลฯ ยาแก้บ้าตุ่มเอาไม้สักสีกฮากขามขีเอาขี้ไก่ขาว ๓ ก้อน ขี้หนู/หมู ๑ จุดจี่ขี้ ๓ ตัวคันคากแดง ๓ ตัวบ้งกือก้อม ๓ ตัวแมงลิ้นหมา ๓ ตัวแล้วจิงมาขั้วเข้ากันบดให้แหลกเอาแพขาวมาห่อแช่น้ำแล้วเอาน้ำเหล้าเด็ดตัดให้กินแลฯ ยาแก้ป่วงวินฮากผักหวานบ้านฮากก้านตงฮากดอกซ้อนน้ำ

(ลานที่ ๓๘ หน้า ๒) ส้างน้อยน้ำฮากซายตัดกินแลฯ ยาแก้ป่วงวินพาก ๑ เอาฮากท่อนมาฝนแล้วเอาบิ้งมาแช่ให้เด็ดแข่วบิ้งเสียแล้วจิงกินแก้เทินผิว่าเป็นบ้าพิดเอาฮากถั่วภูฝนให้กินแลฯ ยาแก้ป่วงมันกึบเอาฮากมอนอ้อยดำขี้แห้งน้ำขี้สีกซู่อันซู่หากแช่น้ำขี้สีกซู่อันน้ำขี้สีกผอง ๑ หมู่นั้น ๒ ผองขี้แห้งให้ขั้วเสียผองเข้ากันกินดีแลฯ บัดนี้จักกล่าวยาคอให้เอาฮากตำยานฮากหมากแคว้งฮากหมากเขือขื่นฮาก

(ลานที่ ๓๙ หน้า ๑) หมากเอิกฮากหมากนาวน้ำทาเป็นน้ำเหล้าจิงตัดผิว่าพ่อชายให้ตัด ๗ บุบ แม่หญิงตัด ๙ บุบแลฯ ยาแก้คอพาก ๑ ให้เอาหมากพิกน้อยผักเทียม ๗ ขิง ๗ ปีบปีแดงน้ำเหล้าเป็นน้ำฝนกินแลฯ ยาแก้คอพาก ๑ เอาหมากฟักเก็ดลิ่นน้ำเงินน้ำคำแช่ให้กินดีแลฯ ยาแก้คอพาก ๑ ให้เอากวางสมุดแก่นจำปาแดงไม้ไต้แก่นพันชาดฝูงนี้ยาแก้คอตุ่มฮ้ายจิงให้กินเทินผิมันหากถือคอเจ็บคอให้เอาฮาก นมงัวฮากดอก

(ลานที่ ๓๙ หน้า ๒) ซ้อนฝนตัดยากินแลฯ ยาเจ็บคอพาก ๑ เอาหมาก สิ่ง ๑ หมากบก สิ่ง ๑ หมากคอมหมาม(หนาม) สิ่ง ๑ หมากเชือก ๑ หมากขามป้อม ๑ หมากซะมอ ๑ บีงูเหลือมน้ำเหล้าตัดกินแลฯ ยาแก้คอเอาตับเต่าเถือ ฮากหมากล่ำฮากกะจายฝนกินแลฯ พาก ๑ ฮากชาดซิ(ซะ)โกฝนกิน ผิว่าปากบ่ออกเอาเลือดหมาดำน้ำขี้สีกมาสมกันให้กินผิว่าบ่ถือกเอาฮากบูฮาฮากหิง(หาย)แช่กินแลฯ ยาแก้คอเอาหมากซะมอไม้เท้าสานจันแดงเบี้ยผุหมอ

(ลานที่ ๔๐ หน้า ๑) น้อยยานางฝนเหล้าตัดกินฯยาแก้คอปอกเอาในหมากฝ้าย ๗ ใน แมงวัน ๗ ตัวหย้าแห้วหมู ๓ หัวเอาลำเอื้องเผาไฟบิดเอาน้ำบดแช่กินคืน ๑ ทาทางนอกแลฯ ยาเจ็บคอเอาหัวเอื้องหัวกานทูนหัวดอกคำฝนตัดน้ำเหล้ากินแลฯ ผิว่าถือคอถือปากบ่ออกเอาพิมานยางจันแดงฝนดอมกันบีงูเหลือมน้ำเหล้าตัดกินดีแลฯ บัดนี้จักกล่าวยาแก้คอแหบให้เอาแก่นหมวก ๑ ไม้เท้าสานหมากชักฝนให้กินแลฯยาแก้

ลานที่ ๔๐ หน้า ๒

ลานที่ ๔๑ หน้า ๑

ลานที่ ๔๑ หน้า ๒

ลานที่ ๔๒ หน้า ๑

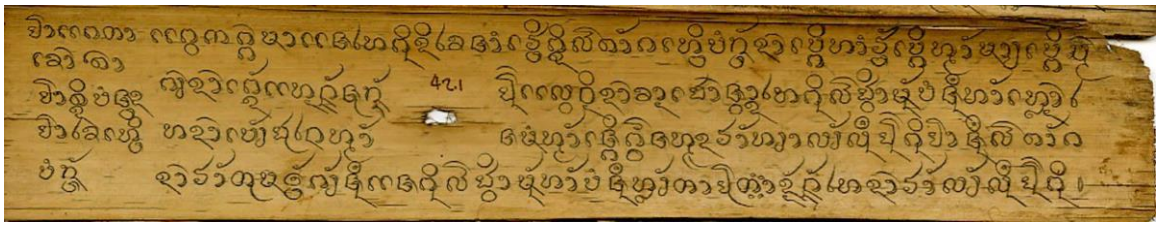

ลานที่ ๔๒ หน้า ๒

(ลานที่ ๔๐ หน้า ๒) คอแหบให้เอาฮากดุกฮากหมากชักฝนกินแลฯ ยาแก้คอแหบเอาฮากผักหวานบ้านฮากหมากแคว้งเคือบีงูเหลือม ๑ ฝนน้ำเหล้าตัดกินดีแลฯผิว่ามันหากแฮดคอเอาฮากหมากเหลื้อมฝนให้กินแลฯยาคางเขากับใบหมากน้ำกับงาดำเข้าจ้าวอุ่นคั้นคอกกลิ้น ลิ้นหดก็ดีตีนโขมือโขก็ดีแลฯยาคางเข้ากับเอาฮากหมากบ้ามาตำใส่น้ำมันงาทาคางเบื้องลุ่มดีแลฯ พาก ๑เอาฮากหมากเขือขื่นฝนทา

(ลานที่ ๔๑ หน้า ๑) แลฯ ผิว่ามันหากขบแข่วให้เอาฮากผักอิฮุมหัวหย้าแห้วหมูน้ำงาฝนพังคาตั้งให้กินดีแลฯยาขบแข่วให้(เอา)ไส้เดือนเป็นน้ำเอาทองแดงฝนยายออกพาก ๑ แช่เอาน้ำหอยจูบเป็นน้ำเอาจันแดงฝนจ้ำยายออกผิว่าตาเป็นฝ้าออกหมากสุกให้เอาหอย ในหมากบ้ามาจี่เอาถ่านไม้ส่องฟ้าก็ดีถ่านไม้จิกก็ดีจี่ให้สุกแล้วจิงเอาเปือกเหมือดเหล้ามาแช่ดอมกันแล้วจิงแจะใส่ตาดีแลฯ ยาแก้

(ลานที่ ๔๑ หน้า ๒) ตาเข้าฝ้าหมากสุกให้เอาน้ำหอยจูบในหมากฝ้ายในหมากขามยางดิบคั่งดิบแช่ลงดอมกันน้ำนมตัดแจะใส่แลฯ ยาเป่าให้เอาผักแมวน้ำใบติ้วแดงเปือกขามแช่เป่าแลฯ แล้วจิงแจะยานั้นใส่แลฯ ผิว่าพิดมันหากบ่ซอดลางบ่อนฮ้อนลางบ่อนเย็นเป็นบั่นทอนอยู่ดังนั้นยาให้เอาแก่นเฮื้อนกวางแก่นจี่นายฝนน้ำเหล้าตัดกินแลฯไข้เหื่อบ่ออกให้เอาหย้าลับลืน ๗ กก หย้าผากควย ๗ กกแพงคำฮ้อย ๗ กก หย้าหอม

(ลานที่ ๔๒ หน้า ๑) แก้ว ๗ กกมาแช่ให้กินดีฯ ไข้ซำเฮื่อก็ดีแลฯ พาก ๑ เหื่อบ่ออกเอาเปือกหำฮอกเปือกหมากมายเปือกส้มกบเอาเก็ดแห้งนั้นซู่อันฝนแล้วจิงเอาขางเผาซวดให้กินแลฯผิว่ามันบ่ชื่นหากเหลงเหลาให้เอาเบี้ยผุในหมากซะมอหมากเชือกกวางสมุดฮากหย้าลับลืนฝนกินยาชื่นแลฯ พาก ๑ เอาฮากตูมทอกกับชื่นแช่กินแลฯ ผิว่ามันหากบ่ชื่นหลับตาอยู่ดังนั้นให้เอาฮากลับลืนฝนกิน

(ลานที่ ๔๒ หน้า ๒) เซาซื่นแลฯ ยาป่วงเอาหลายเหงือกคันป่วงให้ฝนทาแอวคันพวนทา ๒ หัวไหล่แกว่งหัวให้ทาข้อหัวเข่าโขให้ทาหัวเข่ากับให้ทาคางก้ำตีนมือให้ทาข้อตีนข้อมือหายแลฯ ยาแก้เลือดแก้ยางให้เอาเถ้ากลางคีกั้นใจเอามาแช่ไว้เอาเข้าจ้าวกองไว้บ่อน ๑ ก่อนแลลือแล้วเอาคำมาแช่เอาน้ำให้ได้เปือกไข่ ๑ก็ดีง่อง ๑ ก็ดีเอาน้ำเถ้าใส่เป็นน้ำซู่อันแล้วจิงให้เอากวางกั้นใจ

ลานที่ ๔๓ หน้า ๑

ลานที่ ๔๓ หน้า ๒

ลานที่ ๔๔ หน้า ๑

ลานที่ ๔๔ หน้า ๒

ลานที่ ๔๕ หน้า ๑

(ลานที่ ๔๓ หน้า ๑) ฝนเบื้องซ้ายลุก ๓ บาดยานางกองเป่าไฟก็ลูกเดียวดังขี้สูดดินก็ฝนดังเดียวแล้วจิงให้กินดีอันนี้ยาแก้เลือดคอแก้ยางดีแลฯ ผิว่าพิดถือคอปากบ่ออกเจ็บฮูคอกินน้ำกินเข้าบ่ได้ดังนั้นให้เอาชะเอมเทศฝนน้ำนมคนตัดกินแลฯ พาก ๑ เอาเปือกนางหวานฝนน้ำนมคนตัดกินแลฯ ผิว่าหาบ่ได้เอาบีงูเหลือมตัดน้ำเหล้ากินแลฯผิว่ามันบ่อยากน้ำอยากเข้าให้อาชะเอมก็ดีเปือกนางหวาน

(ลานที่ ๔๓ หน้า ๒) ก็ดีอ้อยแสนสวนก็ดี ๓ สิ่งนี้ได้อันใดก็เอามาฝนน้ำเหล้าเป็นน้ำตัดเสมอกันแลฯพาก ๑ เอาหมากสมอเปือกนางหวานฝนคุลิกากันให้กินอยากแลฯ ยาบ่อยากน้ำเอาหนังแข่หนังแฮดฮากสีดาดอกขาวฝนกินแลฯ ผิว่ามันหากออกหมุ่นหม่านสับพิด ออกแต่มันก็ดีแลฯชะเออะก็ดีแลฯ แก้พิดพยาธิก็ดีให้เอาฮากถั่วภูฮากผักหวานบ้านฮากก้านตงฮากหย้าลับลืนฮากอ้อยดำฮากพายสงเข้าจ้าวให้ชั่งท่อกันทั้ง

(ลานที่ ๔๔ หน้า ๑) มวน (มวล) บดให้แหลกแช่กินถือซู่พันซ่องแลฯ ยาหมุ่นหม่านพาก ๑ เอาขวยมดง่ามบดแช่น้ำเหล้าทาดีแลฯ ยาหมุ่นหม่านพาก ๑ ให้เอาเถ้ากลางคีน้ำเหล้าเด็ดเป็นน้ำแช่ให้พออุ่นนี้ทาแลฯ บัดนี้ยาห้ามฮากเอาเปือกสังตำใส่เข้าสุกแช่น้ำกินยาห้ามฮากพาก ๑ เอาเปือกพอก ฮากตะนำ(ตะแบกน้ำ?)ฮากหมากแตก ฝนน้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำกินดีแลฯ ยาห้ามฮากพาก ๑ เอาอ้อยดำเผาไฟบิดเอาน้ำเอาแก่นก้านของฝน

(ลานที่ ๔๔ หน้า ๒) กินแลฯ ยาห้ามฮากให้เอาเปือกหมากเว่อเปือกช้างน้าวกับเข้าสุกตำใส่กันจิงแช่น้ำให้กินแลฯ ผิว่ามันหากท้องไค่เอาฮากเฮื้อนกวางน้อยฝนให้กินดีแลฯ ยาท้องพาก ๑ เอาหัวหมาม(หนาม)พระยาฝนกินแลฯยาท้องไค่พาก ๑ เอาขี้แกลบไหม้ต้มกินดีแลฯ ผิว่าท้องหากซุเอาฮากซูดแช่กินแลฯ พาก ๑ เอาฮากหมากแตกฮากพิลาฝนกินแลฯ พาก ๑ เอาหมากฟันมาเฮ็ดเบ้าเอาขวยขีห่อแพแช่กินแลฯ ผิว่าลดแล้วมันต่าว

(ลานที่ ๔๕ หน้า ๑) ลงท้องให้เอาเปือกม่วงกะสัง เปือกดุกเปือกค้อ/กอก ๓ อันนี้ฝนให้กินแลฯ เจ็บท้องพาก ๑ เอาเปือกคองเปือกค้อส้มเปือกขามป้อมซุมนี้แช่กินดีแลฯ ยาเจ็บท้องแลงเอาแมงสาบแมงมุมหางยูงบีงูเหลือมน้ำเหล้าตัดกินดีแลฯ ผิว่ามันหากเป็นห่าเอาฮากชาดซะโกฝนให้ขุ่นทาปากขูดให้อมก็ดีแลฯ ผิว่ามันเป็นห่าก็ดีเป็นเสดก็ดีเอาฮากอิเลี่ยนบีงูเหลือมฝนน้ำเหล้าตัด ๓ บุบก็ดีจักกินทาทางนอกไว้แลฯ ยากางให้เอาน้ำดังเคือเขาฮอ

ลานที่ ๔๕ หน้า ๒

ลานที่ ๔๖ หน้า ๑

ลานที่ ๔๖ หน้า ๒

ลานที่ ๔๗ หน้า ๑

ลานที่ ๔๗ หน้า ๒

(ลานที่ ๔๕ หน้า ๒) ผอง ๑ น้ำอ้อยดำผอง ๑ เอานวนหมากขี้กา ๑ ซีแช่ลงคอมกินแลฯ ผิว่าพระยาด (พยาธิ) หากอ่วยให้เอาลำงาแช่เป่าหัวลงแลฯ ผิว่ามันหากลงคางก็ดีกานก็ดีเอาฮากหมากแตกฝนหมากพ้าวขูดเอาเก็ดเปือกเปือยตำให้แหลกตองเอาแล้วจิงเอาเข้าหมิ้นฝนเอาน้ำแล้วจิงเอาน้ำมันงาก็ดีน้ำมันพ้าวก็ดีมาสมกันแล้วจิงหุงให้สุกทาดีแลฯ ยาแก้ลงเก็ดโก พาก ๑ ให้เอาดูกงูเหลา(เหลือม)กับในหมากฝ้ายขั้วให้ไหม้บดให้แหลกน้ำมัน

(ลานที่ ๔๖ หน้า ๑) งาเป็นน้ำทาดีแลฯ ยากุบเก็ดเอาเลือดเอี่ยนกับเห็ดขี้ควยขั้วดอมกันน้ำเหล้าเป็นน้ำทาเก็ดตกแลฯ พาก ๑ เอาฮากดอกฮักน้ำคาวเอี่ยนแมงลิ้นหมาพังคาตัดกินดีแลฯ ซุมนี้ฮ้ายแท้จิงใส่เทินยากุมเก็ดเอาฮากส้มป่อยฝนทาน้ำมันงาเป็นน้ำทาตกเก็ดแลฯ พาก ๑ เอาเปือกลิ้นฟ้าฝนน้ำมันงาน้ำเป็นน้ำทาตกเก็ดแลฯ ยาตุ่มเก็ดบ่ตก

(ลานที่ ๔๖ หน้า ๒) ให้เอาหัวหอยจูบก็ดีไงหอยจูบก็ดีกับในหมากส้มป่อยขั้วให้ไหม้บดให้แหลกน้ำมันงาเป็นน้ำทาดีแลฯ ยาตุ่มข่อนเอาขี้หมากบกหัวหมากแตกมาเผาให้ไหม้บดให้แหลกน้ำมันงาเป็นน้ำทาดีแลฯ ยาตุ่มข่อนพาก ๑ เอาหมากซะมอเปือกขามป้อมถากเอาตับดินฝนน้ำเหล้าเป็นน้ำทาตุ่มข่อนดีแลฯ ยาตุ่มข่อนพาก ๑ เอาใบเหมือดแอ่กับ

(ลานที่ ๔๗ หน้า ๑) เห็ดพิมานกับเปือกหว้าชุมพูฝนทาดีแลฯ ผิว่ามันหากไค่แค่งไค่ขาบ่อนใดบ่อน ๑ ก็ดีเอาฮากเขือบ้าฝนด้วยยาพังคาน้ำนมตัดทาดีฯผิว่าตุ่มฮ้ายให้เอาทาพิดออกหมดหายเสียดีแลฯ ยาไค่พองกับพระยาด (พยาธิ) หมากสุกพาก ๑ เอาง้วนหมูฝนน้ำเหล้าเป็นน้ำทาแลฯยาไค่พองพาก ๑ เอาฮากต้างไก่แดงฝนทาเหล้าเป็นน้ำแลฯผิว่าข่อนก็ดีมันไค่ก็ดีมันเป็นล่องแก้วตุ่มก็ดีให้เอาเก็ดขามกับยางดิบกับซืน ๑ ฝนทา

(ลานที่ ๔๗ หน้า ๒) เหล้าเป็นน้ำแลฯ ผิว่ามันไค่พองก็ดีมันเป็นล่องแก้วก็ดีเอาฮากจี่จ้อฝนทาเหล้าเป็นน้ำแลฯ ยาล่องแก้วเป็นตาควยเอาฮากหมากค้อติบนวดฝนทาเหล้าเป็นน้ำแลฯยาล่องแก้วปากดำเอาหัวดอกคำบ้าจันแดงบีงูเหลือมฮากแลงซอนน้ำเหล้าเป็นน้ำฝนทาดีแลฯ พาก ๑ ยาล่องแก้วตุ่มเอาขี้กะต่ายกับขี้ปอมแจขั้วดอมกันบดแล้วเหล้าเป็นน้ำฝนทาดีแลฯ ยาล่องแก้วพาก ๑ เอาฮากต้างไก่ฝนทาดีแลฯ พาก ๑ เอาขี้แมง

ลานที่ ๔๘ หน้า ๑

ลานที่ ๔๘ หน้า ๒
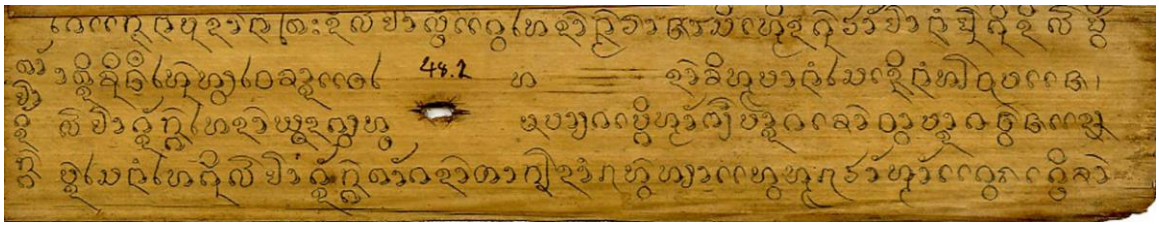
ลานที่ ๔๙ หน้า ๑

ลานที่ ๔๙ หน้า ๒

ลานที่ ๕๐ หน้า ๑

(ลานที่ ๔๘ หน้า ๑) ไยบดน้ำส้างน้อยเป็นน้ำทาแลฯ ยาล่องแก้วตาควยให้เอาเห็ดขี้ควยคาบ (คราบ) งู ๑ เอาเบ้าเคาควยขาดคาดัง ๑ เผาดอมกันใส่ดีแลฯ พาก ๑ เป็นวัดก็ดีเป็นล่องแก้วก็ดีเอาไคแอ่ง น้ำ ๑ ซืน ๑ ยางดิบ ๑ ข่วนหมากน้ำฝนทาดีแลฯ ผิว่าออกล่องแก้วปากดำก็ดีล่องแก้วปั้นก็ดีให้เอาเขา ควยดำก็ดีขูดเอาไคแอ่ง(น้ำ)ไหมเข้าจ้าวเขาควยเผาไฟให้ไหม้เข้าจ้าวบดให้แหลก

(ลานที่ ๔๘ หน้า ๒) ไคแอ่งน้ำปั้นเอาน้ำโพะดีแลฯ ยาล่องแก้วให้เอานมราชสีเหมือดคนฮากยา นางฝนกินดีแลฯผิว่าพิดขึ้นถือไห้หนหวยใจขาดแท้ให้เอาขี้หมูป่าน้ำไส้เดือนน้ำหอยจูบแช่ แลฯ ยาคัดอกให้เอายอดกล้วยหอม บาท ๑ เปือกหมากเกลี้ยงบาท ๑ เข้าจ้าวบาท ๑ ถั่วซะแดด บดใส่น้ำให้กินแลฯ ยาคัดอกพาก ๑ เอาตาอ้อยดำ ๗ หัวหย้าแห้วหมู ๗ ฮากหมากแคว้งเคือเข้า

(ลานที่ ๔๙ หน้า ๑) จ้าวตำดอมกันให้กินดีแลฯ ยาคัดอกพาก ๑ แลพวนในให้เอาฮากยานางฮาก งวงสุมฮากเดื่อฮากปลวกเขาน้อยตำดอมกันแช่กินซุมคัดอกพวนในกินดีแลฯ บัดนี้จักกล่าวยาซะเออะ ก่อนแลฯ ยาเข้าติดกก ๗ หางม่วง ๗ ลูกขั้นได ๗ ตาอ้อยดำ ๗ ตาไม้ซางไพ ๗ ตาไม้ไผ่บ้าน ๗ ตาแช่กิน แลฯ ยาซะเออะเอาเปือกล่ำตาควยน้ำไส้เดือนเป็นน้ำฝนกินแลฯ ยาซะเออะเอาฮากนมราชสี

(ลานที่ ๔๙ หน้า ๒) หมากซะมอหมากเชือกฝนกินแลฯ ยาซะเออะเอาซะมอหมากขามป้อมตา ไม้ซางไพน้ำหม้อนึ่งเป็นน้ำฝนกินดีแลฯ พาก ๑ เอาไม้เท้าสานหมากซะมอนอแฮดฮากหมากเอิกฮากขี้ แฮดด่อนฝนกินดีแลฯพาก ๑ เอานมผานอแฮดฝนน้ำเข้าจ้าวน้ำนมตัดกินแลฯ บัดนี้จักกล่าวยาแก้กึบให้ เอาจุดจี่ขี้กับขี้แห้งเผาไฟบดห่อแพแช่น้ำเหล้ากินแลฯ พาก ๑ เอาหนังแฮดหัวหย้าแห้วหมูเหมือด

(ลานที่ ๕๐ หน้า ๑) คนฝนกินแก้กึบแลฯ ยาแก้กึบเอาดูกแฮ้งดูกกานองาเปือกอิเลี่ยนยากึบแลฯ ยาแก้กึบพาก ๑ เอาฮากหมาน้อยฮากยานางฮากเพ็กฮากเหมือดแอ่มาตำกินฝนกินก็ดี เหล้า ๓ บุบตัดกิน แลฯ ยาแก้กึบเอาหัวหย้าแห้วหมูเหยื่อเดือนน้ำพังคาตัดกินแลฯ ผิหากบ่ฟังเอาน้ำส้างน้อยส้างก้วยตีบตัด ยาซุมนี้แลฯ ยาแก้กึบเอาหัวดอกพันมหาฝนกินแลฯ ผิว่ามันไข้มื่อ ๑ ก็ดี ๒ ๓ มื่อก็ดีแลฯมันหาก กึบเสดก็ดีให้

ลานที่ ๕๐ หน้า ๒

ลานที่ ๕๑ หน้า ๑

ลานที่ ๕๑ หน้า ๒

ลานที่ ๕๒ หน้า ๑

ลานที่ ๕๒ หน้า ๒

(ลานที่ ๕๐ หน้า ๒) เอาแฮน ๑ หัวตองทึงตับคันคาก ๑ เอาอย่าให้บีแตก บีแตกให้ล้างเสียแฮนกับหัวตองทึงฝนโตนคันคากฟักดอมกันแลฯ อันนี้เป็นยากันขนาดพิดทางในแลฯ บัดนี้จักกล่าวยาแก้เสดให้ยางดำฝนกินแก้เสดแลฯ ยาแก้เสดให้เอาจุดจี่ขี้เผาห่อแพแช่เหล้ากินแลฯ ยาแก้เสดเอาหมากเชือกหมากซะมอไม้เท้าสานหมอน้อย ยากัดเสดแลฯ ยาเสดเอาดูกแฮ้ง

(ลานที่ ๕๑ หน้า ๑) กับชะเอมฝนใส่น้ำพังคาตัดกินดีแลฯ ยาเสดเอาจันแดงจันขาว บะชาดช้าซะโกแกบีงูเหลือมน้ำเหล้าฝนกินแลฯ บัดนี้จักกล่าวยายอมยาโลมตุ่มก่อนแลฯ ผิว่าตุ่มออกมาแล้วแลหลุบเสียอัน ๑ ตุ่มบ่ชื่นแลเหี่ยวอัน ๑ ตุ่มเวาแลบ่เป็นหนองดังนั้นให้เอาไข่เป็ดหน่วย ๑ เอาแต่น้ำไข่ขาวนั้นเอาเลือดเดือนนั้นมาตัดสน่อยพิกขิงเทียม ๗ บดให้แหลกน้ำเบนคุลิกากินตุ่มออกมาแล้วแลหลุบเสียอัน ๑ ตุ่มบ่ชื่นแลเหี่ยวอัน ๑ ตุ่มเวาแลบ่เป็นหนองอัน ๑ ตุ่มบ่ออกพร้อมกันดังนั้นให้เอาฮากเหมือดคนต้นสิ่ง ๑ เอาฮากเหมือดโลด ๑

(ลานที่ ๕๑ หน้า ๒) เหลาเอาฮากอิทก ๑ ฮากหมาก ๑ ฮากพ้าว ๑ ฮากผักหวานบ้าน ๑ หนังจิแช่ ๑ อองปาฝา ๑ น้ำมันงูเหลือมดูกแฮ้งดูกกาไข่เป็ดเอาแต่ไข่แดงยาสิ่งนี้ฝนเอาน้ำพังคาตัดผิว่าเป็นกินวัน ๑ โลมนอกเท่าลงแด่ ผิว่าบ่เป็นหนองเอาใบยม ๑ ใบดูกใส ๑ ฮากช้าซะโก ๑ ใบดอกซ้อนน้อยกำ ๑ ไข่เป็ดเอาแต่ไข่ขาวมันงาเป็นน้ำทาเป็นหนองแลฯ ผิมันหากขึ้นเสร็จก่อนแล้วเอาฮากดอกเข็มขาวฮาก ซุมคานแช่อาบดีแลฯซะเออะซะอื้นก็ดียากวดพิดออกพาก ๑ เอาฮากตดหมา ๕ บาทฮากหย้าโคยงู ๕ บาทฮากเดือยของ ๕ บาทฮากก้วยตีบ ๕ บาทฮากหมากอ้อยดำ ๗

(ลานที่ ๕๒ หน้า ๑) ข้อ ๗ ตาเอาฮาก ๕ บาทเข้าจ้าว ๕ บาทถั่วซะแดดเบี้ย ๑ คุลิกันตำแหลกน้ำใส่ตองเอากินฯ สิทธิกานจักกล่าวยาโลมออกหมากสุกทั้งมวลก่อนแม้ว่าเป็นตุ่มฮ้ายก็โลมตุ่มบ่ขึ้นก็โลมตุ่มออกมาแล้วแลหลุบเสียก็โลมตุ่มบ่เป็นหนองก็โลมฮ้ายแท้ก็โลมยาโลมนอกให้เอาผักบุ้งทั้งใบกำ ๑ ใบเขือบ้ากำ ๑ ใบสักกำมือ ๑ ใบผักหวานบ้านกำ ๑ ยา ๕ สิ่งนี้ตำคุลิกากัน

(ลานที่ ๕๒ หน้า ๒) แหลกแล้วลูบเอาคาวปาค่อตั้งคางขาวเป็นน้ำทาโลมตบตัวปาค่อนั้นแช่น้ำไว้ให้อาบยาโลมพาก ๑ให้เอาก้านพ้าวห้าวมาตำคุลิกาดอมกันยา ๕ สิ่งนี้ปั้นเอาน้ำโลมนอกพาก ๑ เอามันหมูมันงูเหลือมเอามาคุลิกาดอมกันยา ๕ สิ่งนี้ทาโลมเที่อ ๑ แต่หัวลงไปกายสายบือโลม ๒ เที่อแต่หัวลงให้กายหัวเข้าโลม ๓ เที่อแต่หัวให้ฮอดปายตีนปายมือยาซุมนี้โลมให้

ลานที่ ๕๓ หน้า ๑

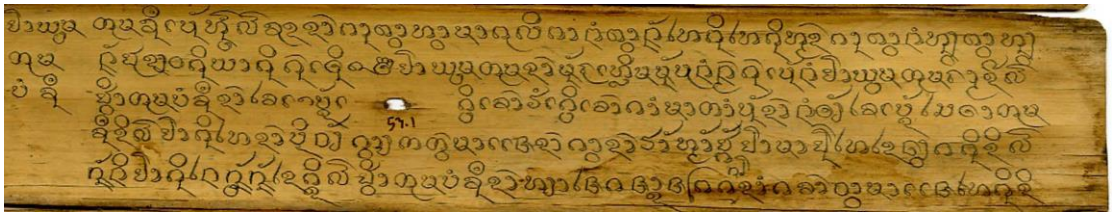

ลานที่ ๕๓ หน้า ๒

ลานที่ ๕๔ หน้า ๑

ลานที่ ๕๔ หน้า ๒

ลานที่ ๕๕ หน้า ๑

(ลานที่ ๕๓ หน้า ๑) ตุ่มขึ้นเป็นหนองแลฯ ขูดเอาก้านพ้าวหว่ามาคุลิกาน้ำพ้าวนั้นให้กินให้กินหมดก้านพ้าวน้ำหน่วยพ้าวหน่วยนั้นผู้เดียวกินยากินคนเทินฯ ยาย้อมตุ่มเอามันงูเหลือมมันปูน้ำนมคนเป็นน้ำยาย้อมตุ่มงามดีแลฯผิว่าตุ่มบ่ขึ้นเอาไข่เป็ดเคือเขาฮอเคือเขาคำมาตำปั้นเอาน้ำทับไข่เป็ดใส่ทาตุ่มขึ้นดีแลฯ ยากินให้เอาปิงจับควย ๓ ตัวมาแช่เอาคาวเอาฮากหมากผักฝ่ามาฝนให้ได้ถ้วย ๑ กินดีแลฯ อันนี้ยากินในออกอันใดก็ดีแลฯ ผิว่าตุ่มบ่ขึ้นเอาหย้าไช ๑ ชาดซะโก ๑ อ้อยดำ ๑ เข้าจ้าวมาแช่ให้กินดีฯ

(ลานที่ ๕๓ หน้า ๒) แลฯ ผิว่าตุ่มบ่ขึ้นเอาไข่เป็ดมันงูเหลือมสมกันทาดีแลฯ พาก ๑ เอาฮากถั่วภูหย้าผากควยหย้าแพดน้ำมันงาแลฯ อันละจอกคนกันทาดีแลฯ พาก ๑ เอาไข่เป็ดน้ำมันหมูคนกันทาขึ้นดีแลฯ ผิว่าตุ่มได้ออกมาบ่พอตึงแลมาแตกเสียบ่เป็นหนองเอากวางสมุดมาฝนดอกคำเป็นน้ำทาตุ่มเป็นหนองแลฯ ยายอมตุ่มให้เอาเลือดหัวใจแฮด๑ ดอกคำน้ำเหล้าเป็นน้ำแต้มตุ่มออกงามแลฯ ตุ่มใดออกมาดำ ๆ ชื่อว่าออกเมือกฯ พาก ๑ เอาใบไส้ไก่ ๑ หัวเข้าหมิ้น หัวข่า พิกน้อยคุลิกากันตำเหล้าเป็นน้ำทาคันแลฯ ยาแก้คันพาก ๑ เอาใบพลูแก่ ขิงแคงพิกน้อยตำ

(ลานที่ ๕๔ หน้า ๑) แหลกแช่อาบดีแลฯ ยาแก้คันคาย พาก ๑ เอาฮากทองสมุดขาวแบ่งเหล้า ๑ น้ำพังคาเป็นน้ำทาที่คันดีแลฯพาก ๑ เอาตูมกามาขูดเอาเปือกเหล้าเป็นน้ำปั้นเอาน้ำมาทาที่คันคายยาแก้คันคายเอาฮากยานางฮากหวดข้าฝนน้ำเหล้าเป็นน้ำทาที่คันคายแลฯ ผิว่ากินยามันหากโพดยาก็ดีให้เอาฮากยานางฮากหมอน้อยหัวเอื้องฝนกินอันนี้ยาแก้กินยาผู้อื่นผิดกินแก้เสียแลฯยากินผิดพิดยาเพิ่นมาใส่ผิดยา

(ลานที่ ๕๔ หน้า ๒) โตก็ดีกินอาหารผิดก็ดีตองกินฮมอาบก็ดีให้เอาฮากยานาง ๑ เปือกแฟง เข้าจ้าว อ้อยดำฝนให้กินยางวดยาคอสิ่งเดียวนี้แลฯ พาก ๑ เอาเปือกขามแช่น้ำกินเสียจักแพ่งแลฯ อันนี้ยาแก้ยาแลฯ ผิว่ากินอาหารผิดไค่ทั้งคึงเอายาแก้ให้เอามันหมูคาวกับทาเป็นตุ่มดีแลฯ ตุ่มได้ออกมาแห่มเสียชื่อว่าตุ่มเข้าจี่ยาแก้เอาหนังแข่ปาฝาฝนดอมกันทาตุ่มดีแลฯ ตุ่มออกมาแลใหญ่เป็น

(ลานที่ ๕๕ หน้า ๑) เลือดชื่อว่าล่องแก้ว ยาแก้ให้เอาเห็ดพิมานฝนทาตุ่มคันแตกแลฯ ยาแก้พิดเอาไส้เดือน ๓ ตัวฟักมุ่นน้ำหม้อนึ่งมาแช่ทาดีแลฯ ตุ่มออกมาเป็นดังหนังแฮดชื่อว่าออกแกดแฮดยาแก้เอาแมงลิ้นหมาตัว ๑ บึ้งตัว ๑ ขั้วให้ไหม้บดมุ่นน้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำตัดกินยาโลมบีงูเหลือมมันหมูท่อกันทาตุ่มดีฯ ผิว่าตุ่มเลือดเอาเปือกคันคากฝนทาดีแลฯบทนี้จักกล่าวยาแก้คันคายยาแก้คันคายให้เอาเคือเขาฮอเคือหางหนู ๑ ใบดอกขิก ๑ ใบกาสัก ๑ ใบคนทา ๑ ตำเข้ากันน้ำเหล้าเป็นน้ำทาที่คันแลฯยาแก้คันคายพาก ๑

ลานที่ ๕๕ หน้า ๒

ลานที่ ๕๖ หน้า ๑

ลานที่ ๕๖ หน้า ๒

ลานที่ ๕๗ หน้า ๑

ลานที่ ๕๗ หน้า ๒

(ลานที่ ๕๕ หน้า ๒) เอาใบกาสัก ๑ ใบคนทา ๑ ใบผักไส่น้ำพังคาทาแลฯยาแก้คันคายหัวเอื้องหลวงฮากแนดดูกผีแช่เอาขี้หมูเผาให้ไหม้แพห่อไส้เดือนเป็นน้ำแช่ให้กินทั้งตัวหายแลฯ ยาแก้กินผิดเอาฮากส้มป่อยฮากขามฮากปานน้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำตาอ้อยดำฝนกินแลฯ ยาแก้กินผิดเอาเฮื้อนกวาง ๑ ช้าซะโก ๑ อ้อยดำ แก่นบก ๑ ฝนกินยาแก้กินผิดเอาฮากหมากพิกก้นชันฮากหมากขามน้อยฮากหิงหายกินแก้กินผิดแลฯ ยาแก้กินผิดพาก ๑ เอาแพงคำฮ้อยฮากแตงหนูตังตาบอดแก้กินผิดแลฯ ยาพุนผิดตองลมก็ดีฮากหมอน้อยยานางฮากเพ็กฮากพิกก้นชันฮากขามขีฮาก

(ลานที่ ๕๖ หน้า ๑) ส่องฟ้าฮากนำแน้ดฮากดอกฮักฮากช้าคามฮากชาตียาทั้งมวนนี้ฝนน้ำพังคาตัดกินดีแลฯ ยาแก้กินผิดแลฯตองกินตองลมก็ดีให้เอาฮากหมากเอิก ฮากแต้ ๑ ฝนกินดีแลฯ ยาแก้กินผิดมันพวนให้เอาฮากขามขีฮากหมากพิกก้นชันอ้อยดำฝนดอมกันเอาขวยขีห่อแพแช่ดอมกันกินแก้พวนฮมหนหวยก็ดีแลฯผิว่าไข้มันเขี่ยวเอาใบไผ่บ้าน ๑ ใบดูกใสบีงูมันหมู ก้านพ้าวห่าวไข่เป็ด ๑ เหล้าเป็นน้ำทาดีแลฯ ผิว่ายาผิวมันดำก็ดีผิวเหลืองก็ดีให้เอาก้านพ้าวขูดเอาห่อแพเอาน้ำใส่ถ้วยปั้นเอาน้ำผิวเสียสีมัน

(ลานที่ ๕๖ หน้า ๒) แลฯ เอาในหมากส้มโฮงตำห่อแพน้ำใส่มันเอาน้ำเป่าเสียสีผิว่าบ่ให้เสียเอาฮากยานางฮากผักหวานบ้านฝนทาตุ่มบ่เปื่อยดีแลฯ ผิว่าขี้บ่ออกเยี่ยวบ่ออกให้เอาขี้มอดขี้หนูเผาแช่ให้กินแลฯ เยี่ยวบ่ออกออกเอาหน่วยไฟฝ้ายเผาไฟแช่น้ำให้กินดีแลฯ ขี้บ่ออกเอาฮากเพี้ยฟานขูดตำเอาน้ำพังคาตัดให้กินออกแลฯ เยี่ยวบ่ออกให้เอาหางยูง ๑ ไคลแอ่งน้ำตอกกิ้วซ้าย ๓ เส้น กิ้วขวา ๓ เส้นขั้วให้ไหม้เอาน้ำเหล้าแช่กินดีแลฯ ผิว่าเจ็บปวดทางนอกให้เอาฮากก้านตงฝนทาดีแลฯยาเจ็บปวด

(ลานที่ ๕๗ หน้า ๑) ทางนอกเอาฮากมุยด่อนฝนทา พาก ๑ เอาฮากชายสงฝนทา พาก ๑ เขาฮอฝนทากันบ่ถึกเอาเข้ากันทั้ง ๓ฮากเทิน ยาปวดตีนปวดมือให้เอาเข้าจ้าวเข้าดอใบหมากเขียบใบผักตำนินใบผักอิเลิดใบอ้อยดำตำเข้ากันทาตีนมือแลฯ พาก ๑ เอาหัวคู่ท่งหัวปอเต่าไห้ฮากปีบปีแดงฮากปีบปีขาวฝนให้กินแลฯ บัดนี้จักกล่าวยาลดก่อนแล ยาลดทางในให้เอาแก่นซุมแสงแก่นไม้ตีนนกแก่นท่มโคกฝนกินฯทางในแลฯ ยาลดทางในให้เอาฮากหิงหายฮากหว้าชุมพูฮากกะยอม ๑ ฝนกินยาลดในแลฯ ยาลด

(ลานที่ ๕๗ หน้า ๒) นอก พาก ๑ เอาเปือกกุงเปือกเปือยแช่อาบแลฯ ยาลดนอกพาก ๑ เอาต้นก้างปาหูลิงเฮื้อนกวางแช่อาบลดทางนอกแลฯ ผิว่าลดแล้วมันออกตุ่มใหม่ซ้อนเอาฮากอิทกฮากอิเลี่ยนฮากหนามพระยาน้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำทาดีแลฯ พาก ๑เอาฮากเท้าสานฮากกำน้อยพังคาบีงูเหลือมตัดกินในยาออกสุกแลฯ ผิว่าลดลอกเอาแก่นมอก ๑แก่นไข่เน่า ๑ ต้นเหลื้อม ๑ ยาอาบลดแลฯ ผิว่าจิงเอาไม้เม็กแช่อาบแลฯ ผิว่าลดบ่ถ้วนเอาขี้เหล็ก ๑ หูลิงก้านกล้วยตีบแช่อาบลดแล้วมากุมเก็ดเอาหัวเบงอาบตกแลฯ ผิว่าลดแล้วมันบ่ขัวเก็ด

ลานที่ ๕๘ หน้า ๑

ลานที่ ๕๘ หน้า ๒

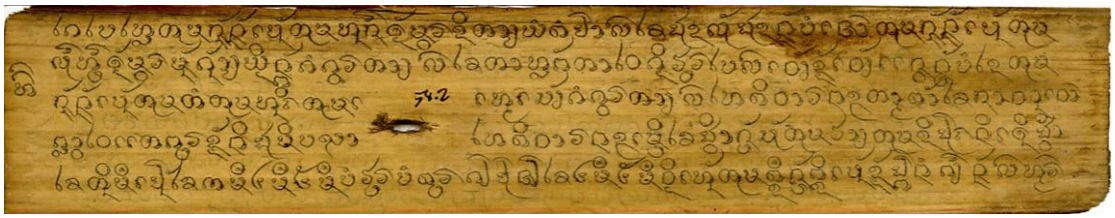

ลานที่ ๕๙ หน้า ๑

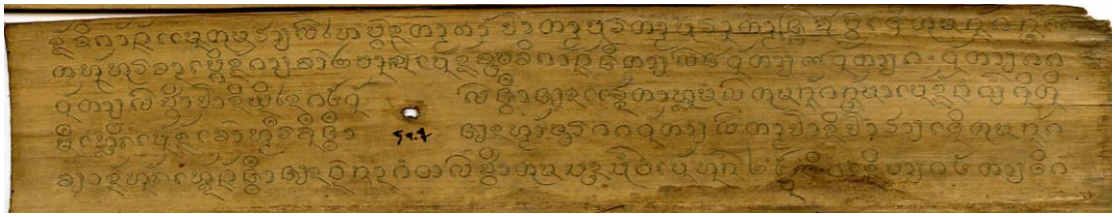

ลานที่ ๕๙ หน้า ๒

ลานที่ ๖๐ หน้า ๑

(ลานที่ ๕๘ หน้า ๑) มันกุมเก็ดอยู่ดังนั้นให้เอาไม้เหมือดแอ่ไม้โกทา ๒ อันนี้ให้ตัดเอาค่าค่อมือยาให้เสาะแช่อาบขัวแลฯ ยากินให้เอาฮากเหมือดแอ่ฝนกินในแลฯ บัดนี้จักกล่าวลักขณะไข้ออกหมากสุกก่อนแลฯ ผิว่าผู้ไข้บ่วะแลซะดุกตื่นอันนั้นเป็นตุ่มน้ำทั้งมวลก็ฮ้ายยอพอยาได้แลฯ ผิว่าไข้มันฮู้วะฮู้ส่วง ตุ่มออกนั้นเป็นตุ่มหนองทั้งมวนบ่ตายแลฯ ผิว่าไข้บ่วะบ่ส่วงตุ่มอันนั้นแล้วเย็นไปซู่ยามอันนั้นเป็นตุ่มควนตายแลฯ ไข้เจ็บแอวทั้งคึงตึงคึงบ่ได้เป็นดังผีเข้าแท้ตุ่มอันนั้นตุ่มแห้มก็ควรตายแลฯ ผิว่าไข้คลั่ง

(ลานที่ ๕๘ หน้า ๒) ได้ไปไหลตุ่มอันนั้นเป็นตุ่มหนองทั้งมวนดีตายย่อพอยาแลฯ ไข้ผุดลุกผุดนั่งบ่เซาตุ่มอันนั้นเป็นตุ่มลุงหองทั้งมวลมันคันคายยิ่งนักก็ควรตายแลฯ ไข้ตาหลักตาไวคึงฮ้อนไปแลเจ็บดังเจ็บแอวนอนบ่ได้ตุ่มอันนั้นเป็นตุ่มต้อตุ่มหนองตุ่มแห้มเสียก็ควรตายแลฯ ให้พิจารณาดูตามพากไข้อาจารย์เจ้ากล่าวไว้แต่ก่อนดังนี้ผู้มีปัญญาให้พิจารณาดูเมื่อไข้ผิว่าออกสุกตุ่มฮ้ายตุ่มดีฝูงนี้เทินผิว่าไข้ตืนมือเย็นไข้ ๓ มื่อ ๔ มื่อ ๕ มื่อบ่ฮ้อนบ่พวนคอยอยู่ซ่อยไข้ ๔ มื่อ ๕ มื่อจิงเห็นตุ่มพิดออกก็ดีเป็นดังฝักน้ำเกี้ยงนั้นแลหม่น

(ลานที่ ๕๙ หน้า ๑) ดังขี้กากนั้นแม่นตุ่มฮ้ายแลฯ ให้บวกดูตามพากตามบุน(บุญ)ตามบูฮาณตามโชก(โชค) ผู้บวกเทินออกแต่หันหุนข้างเปือกดังคายเขาเขาบ้านเป็นดังขี้กากนั้นถือตายแลฯ ถ่าวันตายฯ วันตาย ๑๐ วัน ๑๑วันตายแลฯ ผิว่ายาดียิ่งได้ ๑๕ วันแลฯ ชื่อว่าเซียดแฮดตาหลุบแลฯ ตุ่มอัน ๑ ออกมาเป็นดังน้ำเกลี้ยงกินตืนมือเหลืองเป็นดังเข้าหมิ้นขึ้นชื่อว่าเซียดจงอางก็ว่าแลฯ ผิว่าตุ่มสวดสูงบ่เป็นหนอง ๒ ๕ วันที ๑ เดือนปาย ๑๕ ตายที ๑

(ลานที่ ๕๙ หน้า ๒) แลฯ ตุ่มอัน ๑ เขียวดังหมากออกหากเข้าไข้สน่อยชื่อว่าเซียดหมากนัดก็ว่าเซียดหมากยอก็ว่าเป็นดังขี้มูกย้อยนั้น ๑๓ วันที ๑ ๑๗ วันตายแลฯ ตุ่มอัน ๑ ออกมาเป็นดังขอบขี้กลากหัวตุ่มอ่อนขาวชื่อว่าฮาดขี้กัวนั้นฮดตาเข้า๑๔วันตายแลฯ ๑๘ วันตายที ๑ แลฯ ผิว่าออกหมากสุกชื่อว่าตุ่มหนังแฮดผิว่าตุ่มเป็นแถวลามแหลมปายสน่อยชื่อว่าเซียดไฟผิว่าตุ่มพองสิ่งแมงเยี่ยวใส่ชื่อว่าตุ่มไฟผิว่าแหลมดำไฟไหม้ชื่อว่าออกจงอางผิว่าตุ่มแดงชื่อว่าเข้าจี่ผิว่าตุ่มใหญ่หม่นชื่อว่าตุ่มมีบีน้ำผิว่าตุ่มว่าปาย

(ลานที่ ๖๐ หน้า ๑) บ่เป็นหนองชื่อว่าตุ่มหมากบอนผิว่าตุ่มขาวเหลื้อมเป็นจันชื่อว่าเก็ดลองดำ ผิว่าตุ่มขาวใสชื่อว่าล่องแก้วขาวผิว่าตุ่มเป็นแถวชื่อว่าตุ่มเชือกผิว่าแห่ง ๑ ดำแห่ง ๑หม่นชื่อว่างูทำทานผิว่าตุ่มแห่ง ๑ ดีแห่ง ๑ บายเข้าแขกันชื่อว่าแกวเวียนแลฯ ผิว่าตุ่มหนังแฮดตุ่มชนโคนฮ้ายเมื่อขึ้นผิว่าตุ่มเซียดไฟบายพุง ผิว่าตุ่มจงอางล่องแก้วขาวตุ่มเลือดซุมนี้ฮ้ายเรงแลฯ ผิว่าตุ่มเข้าจี่ฮ้ายเมื่อขึ้นผิว่าตุ่มหมากบอนเก็ดงูฮ้ายเมื่อลงผิว่าตุ่มลองแกวเวียนตุ่มทำทานตุ่มเชือกฮ้ายเมื่อ

ลานที่ ๖๐ หน้า ๒

ลานที่ ๖๑ หน้า ๑

ลานที่ ๖๑ หน้า ๒

ลานที่ ๖๒ หน้า ๑

ลานที่ ๖๒ หน้า ๒

(ลานที่ ๖๐ หน้า ๒) ลงแลฯ บัดนี้จักกล่าวจาตุ่มออกคัดบ่อนฮอมก่อนแล ฯ ผิว่ามันออกหว่างคิ้วหน้าผากผมตัดกกหูหัวใจใต้คางคอหอยข้างสุดส่วนฮวกสายบือแขนศอกใจตีนใจมือตาตีนหัวนมทั้ง ๒ ขี้แร้ทั้ง ๒ ท้องน้อยไหล่ฮอมออกหมู่นี้ให้เอายายายตุ่มพิดออกเทินยายายให้เอาเหม้าตาควยจ้ำยายออกเสียเทินหญิงยายขวาชายยายซ้ายยายายพาก ๑ เอาหัวดอกทองสมุดขาวคาบแมงมุม ๓ คาบแมงวัน ๓ ตัว เลือดเหยื่อเดือนกวางสมุดฝนลงดอมกันจากลากออกจากคัดแลฯโอมปุวะมหาปุวะสาระพะพิดถอดสานพิด

(ลานที่ ๖๑ หน้า ๑) สหายะฯ อันนี้คาถายายตุ่มแลฯ ยาขัวให้เอาตอกกิ้วซ้าย ๗ กิ้วขวา ๗ ลูกเล็บตีนเล็บมือ ๗ ผมหยุ่ง๗ คำหมากแห้ง ๗ ไม้สักสีก ๗ คาบแมงมุม ๗ หางมอง ๗ สากกะมอง ๗ ลูกขั้นได ๗ ดินใต้ขี้สีกก้อน ๑ ยาทั้งมวลนี้ขั้วเข้ากันทั้งมวลแลฯ คะว่าเพิ่นใส่ก่อนให้เอายาอันนี้แก้ผาบซู่อันแลฯ เอาไม้หมากหวีดฝนน้ำเอายาซุมนี้ตัดซู่ถ้วยยาแลฯ ผิว่าตุ่มออกหมดแล้ว ๔ มื้อ ๕ มื้อผิว่าคึงยังฮ้อนให้เอาเข้าสานใส่อ่างกำ ๑ใส่น้ำ ๓ บวยอาบพอทั่วคึงก่อนอย่าฟ้าวอาบหลายอยู่ซอมดูก่อนมื้อ ๑ จิงอาบหลายเทินฯ สิทธิกานจัก

(ลานที่ ๖๑ หน้า ๒) กล่าวยาออกสุกให้วุธี (วุฒิ) สีสวัสสดียาให้เอาฮากพานตาวันมาแช่ให้กินคันบ่ฟังให้เอาพระยายากับฮากตุมกากับปีบปีแดง ๑ ฮากเก็ดลิ่นน้อยฮากตาปาฮากก้างปาแกนขี้เหล็กฝนแสนห่าฮากหมากแคว้งขาวฮากขัดเค้า ๑ ยาซุมนี้ออกแฮดก็ถือกออกเหม้าน้อยก็ถือแลฯ พาก ๑ ให้เอาพายซะเมาพายซะเลียงหางนกกี้ดังเคือดังหมากเห็บจันแดงกอแคคอนแคนแหลงหนูฮากคันจ้องซุมนี้ให้ใส่เหม้ากับตุ่มเข้าคัดแลฯ พาก ๑ ให้เอาโคยตานนมงัวเคือดูกใสหัวปอเต่าไห้ดู่ท่งก่ามน้ำก่ามบก

(ลานที่ ๖๒ หน้า ๑) ฮากชาตรีจันขาวถ่อนดอกเหลืองถ่อนขาวสีไคต้นฮากน้ำเต้าน้อยให้หยุมตีนหมากับตุ่มน้ำแลฯพาก ๑ ให้เอาเข้ามอกแดงเข้ามอกขาวคอแลนนมสาวฮากนกกดช้างน้าวตังตาบอดซุมนี้ใส่ไฟลามลุกใส่ออกแถนแลฯ พาก ๑ ให้เอาลิ้นซะเล ๑ หยั่งสมุดงิ้วดำงิ้วแดงจำปาดำจำปาแดงจำปาขาวฮากเพ็กฮากกำแมดฮากก้อนเปือกแก้มอ้นฮากขันคำเพี้ยปาซุมนี้ใส่ออกเหือดจมสับลาดกัวแลฯ พาก ๑ ให้เอาฮากตูมคาน ๑ ฮากตูมบ้าน ๑ ฮากอึ่งกา ๑ ฮากส่องฟ้า ๑ ฮากซะมัด ๑ฮากซามัด

(ลานที่ ๖๒ หน้า ๒) น้อยฮากตีนตั่งน้อยฮากนางแซงเปือกแสงเปือกฮากเสนฮากดู่ท่งฮากแกขี้ซีนกฮาก ๑ นุนทะเล ฮากผาฮ้ายหลวง ๑ ฮากขามป้อม ๑ ให้เอาฮากซัน ฮากเฮื้อนกวาง ๑ เคือทำทานเคือจงอางเห่าห้อมฮากส้มพอหลวงฮากส้มป่อยเคืออิเลี่ยนต้น อิเลี่ยนเคือตากวางหนามขี้แฮดหนามงัวชนซาซูต้นซาซูเคือฮากผักกะย่าฮากคอนหมาจันหอมจันแดง ลิงงอ ไม้เท้าสาน ฮากเดือน(เดื่อ) ดินฮากเดื่อเกี้ยงฮากเดื่อป่องหยั่งสมุดเขาเยืองงิ้วดำฮากหัชชดำซุมนี้ให้ใส่ออกอมถานออกเทาหลวงแลฯ พาก ๑ เอาปีบปี

ลานที่ ๖๓ หน้า ๑

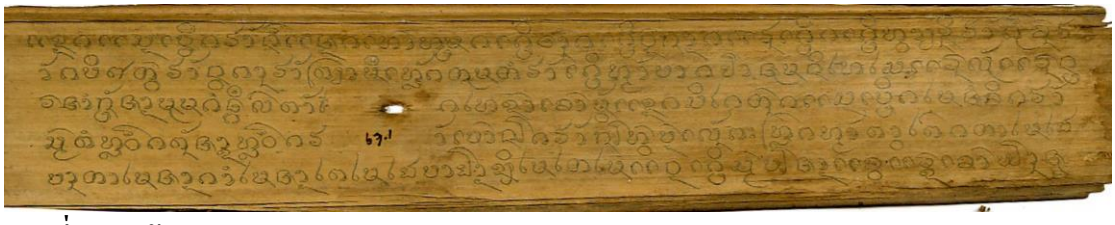

ลานที่ ๖๓ หน้า ๒

ลานที่ ๖๔ หน้า ๑

ลานที่ ๖๔ หน้า ๒

ลานที่ ๖๕ หน้า ๑

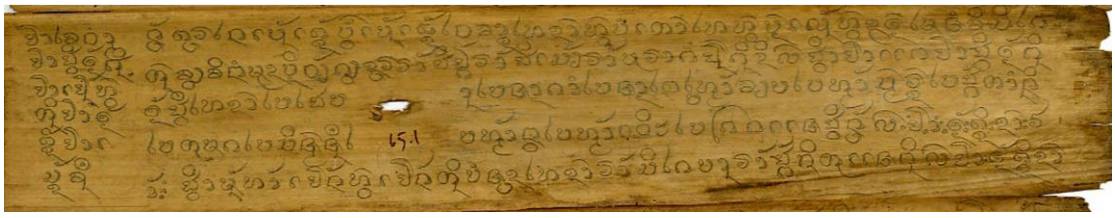

(ลานที่ ๖๓ หน้า ๑) แดง ๑ แสงเบือ ๑ ฮากนางแซง ๑ เห่าห้อม ๑ เคือทำทาน ๑ เคือจงอาง ๑ แฮนเคือ ๑ เคือหวายดินฮากกุงขน ฮากกะบี้ ๗ตัว ฮากนาวก้านฮากพระยามือเหล็กตุมตังฮากเคือหมากบ้า ๑ ยาซุมนี้ให้ใส่แฮนลุกแฮนนอนซำออกซางมุมก็ถือแลฯ พาก ๑ ให้เอาเข้ามวกแดง ๑ สีไคต้น ๑ แสงเบือ ๑ ไม้ซอขี ๑ ฮากส้มพอหลวง ๑ พันชาติหลวง ๑ ฮากเปล้าน้อย ๑ ฮากอ้อยหัวบงเลนกะโหลกหมากพ้าวไฟ ๑ ตาไม้ไผ่บ้านตาไม้ซางคำไม้ซางไพไม้ไผ่ป่ายางดิบไม้ใต้ไม้แจงเคือส้มป่อยซางแข่วแฮดเขาฟานซุม

(ลานที่ ๖๓ หน้า ๒) นี้ให้ใส่เหือดดอกแก้วไฟลามโกนแลพาก ๑ยาแก้แกดแฮดให้เอาเป้าน้อย ๑ ฮากแคงขาวฮากหมากเขือบ้าฮากนมสาวฮากมอนสาฮากพวงพี ๑ คันบ่ถือให้เอาอ้อยดำ ๑ ฮากหมากหอ ๑ ฮากหิงหาย ๑ ฮากถั่วเฮือด ๑ หมากถั่วแฮ ๑ ขี้เหล็กบ้าน ๑ อันนี้ซุมพาก ๑ ยาแก้ไฟลามลุกให้เอาเก็ดโพให้มีเทียน ๒ คู่บูชาเอาเก็ดโพขี้ดินจี่ ๑ ขี้นกสักกะไดลิง ๑ อันนี้ซุม ๑ ทั้งกินทั้งทาคันว่าบ่ถือให้เอาใบไผ่บ้านใบตดหมาใบสีชมชื่นใบตูมมาย่องใส่น้ำทั้งผิวทั้งกินให้เอาคาถาอันนี้เสกว่าวิปัตติว่าให้ฮอด อุปปะ

(ลานที่ ๖๔ หน้า ๑) ปะหายะ พาก ๑ ยาแก้ลาดกัวให้เอาฮากคีไฟนกขุ่มฮากอิเลี่ยนต้น ๑ ไม้สักสีก ๑ น้ำส้างน้อย ๑ ขี้ไส้เดือน ๑ คันว่าบ่ถือให้เอาขี้แห้งมาขั้วใส่ใบข่อยกับเข้าจ้าวขอดแพขาวแช่กินดีแลฯ พาก ๑ ยาแก้ชะมัดเก็ดโพกับเก็ดชาดชะโก ๑ เก็ดหมากเกือ ๑ มาแช่ให้กินดีแลฯ คันบ่ถือให้เอาฮากน้ำกับหมู่ฮากช้าคามฮากจำปาฮากนำแน้ดฮากผีเสื้ออันนี้ซุม ๑ พาก ๑ ยาแก้ออกแดงให้เอาก้านตานฮากหมากเขือบ้าในหมากฝ้ายหัวหย้าแห้วหมูอันนี้ซุม ๑ พาก ๑ ยาแก้ออกดอกเข้า

(ลานที่ ๖๔ หน้า ๒) โคดให้เอาฮากแฝก ๑ อ้อยดำตูมกา ๑ ฮากฝ้ายเฮื้อฮากช้าคามน้อย ๑ พาก ๑ ยาเจ็บคอให้เอาฮากนมรชสีฮากส้มพอฮากเนินฮากฮวงสุมฮากเนินอันซุม ๑ ผิว่าหากบ่ฟังเอาใบซอขีมาแก้ ผิว่าบ่ฟังให้เอาทองแดงกับซืนมาแช่ให้กินแลฯ ยาซะเออะให้เอาฮากส้มพอกับใบส้มพอเข้าเปือก ๗ เม็ดมาขั้วปะสมเข้ากันห่อแพเอาหม้อใหม่แช่กินดีแลฯ คะว่ามันหากออกในตาให้เอาน้ำไส้เดือนทองแดงฝนยายออกพาก ๑ เอาจันแดงฝนกับน้ำหอยจูบยายออกแลฯ ผิว่ามันไข้ไอจามหนาว

(ลานที่ ๖๕ หน้า ๑) นอกพวนในเป็นเพ็ดป่วงเป็นเพ็ดใจขาดให้เอาหัวปอเตาให้หัวบ้งเลนหัวดู่ท่งไม้ซอขีสีไคต้นขวยขีน้ำมูดปิงจับควยด่อนฮากผีฝักฮากผีเสื้อฮากบูฮา ๑ ฝนกินดีแลฯ ผิว่ายาแก้ยาผิวทั้งกินทั้งผิวให้เอาใบไผ่บ้านใบซางคำใบซางไพใบหมากเขียบใบหมากส้มรดใบผักตำนินใบตูม ๑ ใบสีชมชื่นใบหมากนาวใบหมากเว่อใบโก ๑ แช่ผิวนอกแลฯ ผิว่ามันหากเย็นหัวเย็นตีนบ่ซอดให้เอาฮากสีไคบ้านฮากผักอิตู่แช่กินแลฯ ยาทั่งพิดเอา

ลานที่ ๖๕ หน้า ๒

ลานที่ ๖๖ หน้า ๑

ลานที่ ๖๖ หน้า ๒

ลานที่ ๖๗ หน้า ๑

ลานที่ ๖๗ หน้า ๒

(ลานที่ ๖๕ หน้า ๒) ฮากหมอน้อยฮากยานางสีไคต้นฝนให้กินดีแลฯ ยาเสดขึ้นให้เอาอิเลี่ยนเคือ อิเลี่ยนต้นฮากฟ้าฝนให้กินแลฯ ยาลดให้เอาใบคอนหมา ๑ เคือหมากแตกมาแช่ลดแลฯ ยาออกหมากสุก คันมันหากเหงาบ่ชื่นยาแก้ให้เอาก้านตองกุงขน ๓ ก้านหัวหย้าคมปาวหัวหย้าผากควยมาตำเข้ากันปั้น เอาน้ำแมงวัน ๓ตัวย่องใส่แมงเงาลอยเด็ดไลเสียแช่น้ำยากินแลฯ ยาไค่พยาธิหมากสุกให้เอาฮากมูกน้อย ดอกขาวกับหมากปะลายฮากต้างโขงน้ำเหล้าเป็นน้ำฝนทาแลฯ ผิว่าตุ่มบ่ขึ้นให้เอาหน่อกล้วยทานี ๑

(ลานที่ ๖๖ หน้า ๑) เหยื่อเดือน ๓ ตัวยัดใส่บั้งเอาน้ำเปือกฮางคาวเคือลิ้นแฮดฝนกินยาแก้คอเอา บีงูเหลือมในหมากซะมอฮากหุ่งแดงฝนกินคันทาทางนอกพังคาเป็นน้ำทาแลฯ ยากางกับหมากสุกให้เอา ดังเคือ ๑ เคือเขาฮอผอง ๑ อ้อยดำผอง ๑ เอานวนหมากขี้กา ๑ ขีไม้จิก ๑ แช่ลงดอมกันกินแลฯ ผิว่าขี้บ่ ออกกับหมากสุกเอาฮากนางแซงฮากปอเต่าไห้หัวถั่วพูฝนกินแลฯ ยาแก้ฮากกับหมากสุกให้เอา เปือกหมากเว่อเปือกช้างน้าวตำใส่เข้าสุกจี่แช่น้ำให้กินดีแลฯ ยาแก้ไอเอาเคือเข้ามวกขาวเปือกอิ

(ลานที่ ๖๖ หน้า ๒) เลี่ยนเปือกล่ำใหญ่ฮากหลายเงือกแช่กินแลฯ ยาแก้พิดทางในเอาฮากต้างไก่ แดงแก่นงิ้วดอกขาวฮากปอสาหัวก้านทูนฮากหย้าลับลืนฝนกินแลฯ ยาแก้พิดทางนอกให้เอาฮากหมาก ฟักหัวเอื้องฮากจานเคือฮากหมากยมฝนผองท่อน้ำพังคาผิว่าทาทางนอกแลฯ ผิว่านอนบ่หลับให้เอา หอยเลื่อฝนในน้ำแจะใส่ตาผิว่านอนหลับโพดให้เอาน้ำเหล้าเป็นน้ำฝนแจะใส่ตาฯ ผิว่าแดงหลวงให้เอา ฮากมูกน้อยนางแซงฮากมูกใหญ่ฮากอิโอกแดงคอหมอในตาให้เอามือหมากน้ำ ๓ มือหอยจูบ ๓ หน่วย อ้อยดำ ๓ ตาไม้ไผ่บ้าน ๓ ตาเอาเงิน

(ลานที่ ๖๗ หน้า ๑) คำแช่ลงดอมกันแจะใส่ดีแลฯ พาก ๑ เอายางดิบ แก ฝนดอมกันแล้วเอาก้าน ภูจ้ำยายออก ฯ ผิว่าตาหากส่อนเอาหมอน้อย ๓ ต้นฮากยานาง ๓ ต้น หอยจูบ ๓ หน่วย หมากฝ้ายปอก เอาใน เงินคำแช่ลงดอมแล้วแช่ใส่ขี้เหยื่อเดือนแช่ลงดอมกันแล้วเอาเหยื่อเดือนแก่ลากตาแลฯ ยาตาส่อนหมากสุกเอางาช้างกับยางฝนใส่ดีแลฯ พาก ๑ เอาเฮือด ๗ ตัวย่องใส่น้ำแจะใส่ดีแลฯ ยา ทั้งหลายฝูงนี้กล่าวมานี้ดีแท้ดีหลีแลเจ้าเฮย ฯ สิทธิกล่าวยาหมากไม้แล้งจำ

(ลานที่ ๖๗ หน้า ๒) พาก ๑ ก่อนแลฯ คือว่าหมากไม้มีตุ่มก็ดีบ่มีตุ่มก็ดีคือว่าออกปานดำปาน แดงก็ดีออกเห่าห้อมตุ่มทานก็ดีเหือดจมก็ดีออกแงนออกเงาก็ดีออกเบิกยาเพิกก็ดีออกซางแลออกแกด แฮดก็ดีออกไฟลามโกนแลเซียดไฟก็ดีออกอันบ่สู้ก็ดีแลฯ อันสู้แลขีออกก็ดีแลถือซู่อันนั้นแลฯ ยาให้เอา ฮากหย้าว่อ ๑ ฮากหมอน้อย ๑ ฮากยานาง ๑ จันขาวจันแดง ๑ นองา ๑ ยาหมดท่อนี้แลเจ้าเฮยให้ฝนดอม กันให้ถ้วย ๑ เอาน้ำทาเป็นน้ำกินดีแลฯ อันนี้ดีซู่อันพาก ๑ นั้นให้เอาฮากถั่วภูฮากมูกกะต่าย ๑ ฮากหิง หาย ๑ ฮากปอกเข้า ๑ ฮากหย้า

ลานที่ ๖๘ หน้า ๑

ลานที่ ๖๘ หน้า ๒

ลานที่ ๖๙ หน้า ๑

ลานที่ ๖๙ หน้า ๒

ลานที่ ๗๐ หน้า ๑

(ลานที่ ๖๘ หน้า ๑) ลับลืน ๑ ฮากหย้าผากควย ๑ ฝนดอมกันให้กินก็ดีขั้วแช่น้ำให้กินก็แลฯ ยา ๒ ซุมนี้ถือซู่อันผิว่ามันหากกึบปากบ่ได้ให้เอาฮากหมอน้อย ๑ ฮากยานาง ๑ เห็ดขี้ควยเบื่อ ๑ ขี้แห้ง ๒ อันนี้ให้บดผงใส่ดอมกันฮากหมอน้อยยานางฝนดอมกันเอาน้ำทาเป็นน้ำให้กินดีแลฯ ผิว่าบ่ดีให้เอาลูกขั้นไดขั้น ๑ ไลปักตู ๑ หวายตกขี้สีก ๑ เสี้ยนมาด ๑ ไม้กินตองปักตู ๑ ฝนดอมกันปากแลฯ ๒ ซุมนี้ยาแก้กึบหมากไม้แลฯ ผิว่ามันซะเออะให้เอาฮากขี้อ้น ๑ ฮากหมากเอิก ๑ ฮากหย้าโคยงู ๑ ฝนดอมกันกินเข้าน้ำ

(ลานที่ ๖๘ หน้า ๒) เข้าจ้าวเป็นน้ำแลฯ ยาอ่วยพิดหมากไม้ให้เอาขี้สูดฮากฮังคาว ๑ ฮากแตงแซง ๑ แช่ดอมกันเป่าอาบก็ดีแลฯ อันนี้ยาอาบพิดแลฯ ผิว่ายาหมากไม้คางมันหากจ่อยหากบ่พี ยาให้เอาฮากปาน ๑ ฮากมอน ๑ ฮากลางเค็ด ๑ ฝนดอมกันใส่น้ำทาเอาเงินคำแช่ดอมกันให้กินดีแลฯยาออกเหลืองให้เอาหัวหวายนั่ง ๑ ฮากไม้ซางคำทั้งต้นทั้งใบต้มดอมกันกินดีแลฯ ผิว่าบ่ดีให้เอาแก่นหนามแท่งเคือ ๑ ฮากส้มกุง ๑ ต้มดอมกันกินก่อนงายดีแลฯ ยาเยี่ยวบ่ออกให้เอาแก่นทองหลาง ๑ อ้อย

(ลานที่ ๖๙ หน้า ๑) ดำ ๑ แช่ดอมกันกินดีแลฯ ยาแมงคาเข้าหูให้เอาก้านกล้วยตีบใบพลู ๑ แต้ ๑ ตำดอมกันเอาน้ำใส่หูแลฯ ผิว่าบ่ดีให้เอาผักเสี้ยนตำโพะหูดีแลฯ บัดนี้จักกล่าวยาซางพีก่อนแลฯ ให้เอาฮากหมากฟัก ๑ เปือกขาม ๑ ฮากเดื่อ ๑ เคือดอกต้าง ๑ อ้อยดำ ๑ ให้ชั่งท่อกันขิง ๗ เทียม ๗ พิกน้อย ๗ บดผงดอมกันปั้นลูกกอนแล้วให้กินพีดีแลฯ ยาอาบซางให้เอาเคือหวาย ๑ ผักพีพวย ๑ ต้นหอม ๑ มาแช่ดอมกันกินสูฮางเดียวอาบซู่วันพีดีแลฯ ยาซางหมดท่อนี้แลฯ ยาผู้หญิงออกลูกง่ายแห่บ่ออกก็ดีลูกตายในท้องก็ดียาให้เอาหัวผักบัว ๑ หัวผักเทียม ๑ หัวว่านไฟ ๑ บด

(ลานที่ ๖๙ หน้า ๒) ดอมกันใส่น้ำมันงา ๑ ให้กินให้เสกสำแดงอาบัติ ๗ ทีบทปริวาส ๗ ทีให้กินออกแลฯ ผิว่าขี้บ่ออกให้เอาเปือกคูนเปือกมูกเคือหมากแตก ๑ แช่ดอมกันกินออกแลฯ ยาไข้ปวดหัวให้เอาฮากขามป้อม ๑ เคือเขาฮอ ๑ผักหมยา ๑ หมากพิกน้อย ๗ ในชะเอมเทศ ๑ ท่อกันทั้งมวลแช่น้ำดอมกินแลตบหัวเทินดีแลฯ ยาฝีหัวข่วมให้เอาฮากยานางฝนใส่น้ำเข้าจ้าวทาแด่กินแด่ดีแลฯ ยาวัดให้เอาใบตาไก้ ๑เข้าจ้าว ๑ ตำดอมกันใส่น้ำสน่อยทาดีแลฯ ยาแก้ซะเออะผิว่ามันซะเออะให้เอาฮากขี้อ้น ๑ ฮากหมากเอิก

(ลานที่ ๗๐ หน้า ๑) ๑ ฮากหย้าโคยงู ๑ ฝนดอมกันกินเอาน้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำแลฯ ยาทั่งพิดพยาธิให้เอาฮากตูม ๑ ฮากงิ้ว ๑ในหมากฝ้าย ๑ เข้าจ้าว ๑ ตำดอมกันน้ำทาเป็นน้ำทาทั้งโลมดีแลบ่ดีพาก ๑ ยาทั่งพิดพระยาด (พยาธิ) ให้เอาเข้าหมิ้นขึ้น ๑ ฮากข่าบ้าน ฮากหมอน้อย ๑ฮากยานาง ๑ ฝนดอมกันน้ำทาเป็นน้ำเอาพังคาตัดดอมกันกินดีแลฯยาแก้พวนทางในให้เอาหนังแฮด ๑ ในหมากขาม ๑ ฮากก้างปาแดง ๑ จุดจี่ขี้ ๑ จุดจี่ขี้ให้ขั้วห่อแพแช่น้ำเผิ้งกับน้ำทาเป็นน้ำฝนดอมกันให้กินดีแลฯ ยาเสียขี้พะยาด (พยาธิ) ใบตาไก้กับทั้งเปือก

ลานที่ ๗๐ หน้า ๒

ลานที่ ๗๑ หน้า ๑

ลานที่ ๗๑ หน้า ๒

ลานที่ ๗๒ หน้า ๑

ลานที่ ๗๒ หน้า ๒

(ลานที่ ๗๐ หน้า ๒) คอมกันเข้าจ้าว ๑ ตำแพห่ออุ่นน้ำให้ฮ้อนแล้วจิงเอาห่อยามาจุ่มน้ำปกดิงดีแลฯ อันนี้ยาเสียขี้พระยาด(พยาธิ)แลฯ ยาพายเลือดให้เอาฮังมดแดงฮ้าง ๓ ฮังยอดไม้ตายพาย ๑ ฮากดัง กุ่มก่าม ๑ ฮากค้อ ๑ ตำคอมกันแล้วจิงเอาฮังหมามมาต้มเปือกก็ดีฮากก็ดีแล้วจิงเอาเหยื่อยาแพห่อคอมกันแช่น้ำให้กินดีแลฯ ผิว่าบ่ดีอันนี้ยาแก้พายเลือดแลเจ้าเฮยยาแก้กินผิดอันใดก็ดีแลฯ ให้เอาแก่นยูง ๑ ฮากหมากพิกก้นชันขาว ๑ น้ำทาเป็นน้ำฝนดอมกันให้กินดีแลฯ ผิว่าบ่ดีให้เอาฮากกว้ายยวนฝน

(ลานที่ ๗๑ หน้า ๑) ใส่น้ำทาให้กินดีแลฯ ยาแก้เบื่ออันใดก็ดีให้เอาอากเฮื้อนกวาง ๑ ใบค้อก็ดี ๑ ต้มดอมกันให้กินดีแลฯ อันนี้ยาแลฯ เมื่อจักเอายาอันใดก็ดีแลฯ ให้มีหมาก ๒ คำเทียน ๒ คู่เทินอย่าให้เงาเลยต้นยาแลฯเมื่อซิกินยาอันใดก็ดีแลฯ ให้มีเทียน ๔ คู่เหล้าก้องไข่หน่วยเงินตำลึง ๑ แพวา ๑ แลเจ้าเฮย ฯ บัดนี้จักกล่าวยาหมากไม้ทั้งมวนก่อนแลฯ คือว่าออกเมือกยาเดือดแลออกปานดำปานแดงแลออกแดงน้อยแลแดงหลวงก็ดีออกเหือดจมแลเซียดไฟก็ดีลามโกนน้อยแลลามโกนหลวงก็ดีออกมอยแล

(ลานที่ ๗๑ หน้า ๒) ออกแงนออกเห่าห้อมแลทำทานจงอางแลออกเงาแลนางนอนก็ดีแลพระยาด (พยาธิ) ทั้งหลายฝูงนี้ให้เอาฮากกะจายฮากน้ำเต้าน้อย ๑ ฮากหมากฟัก ฮากหมอน้อย ๑ ฮากยานาง ๑ ปวกเขา (ปอกเข้า?) ๑ ฮากหิงหาย ๑ ฮากเหมือดโลดเหมือดเหลาเหมือดแอ่เหมือดแกวเหมือดคนฮากตับเต่าเคือ ๑ ฮากไม้หมดท่อนี้แลฯ ฝนดอมกันให้ได้ถ้วย ๑ น้ำเข้าจ้าวถ้วย ๑ น้ำเหยื่อเดือนถ้วย ๑ แล้วจิงเอาสมดอมกันให้กินดีแลฯ ยาซุมนี้ถือซู่อันแลเจ้าเฮยยาหมากไม้แล้งหมดท่อนี้แลเจ้าเฮยอย่าสงกาเทินดีนักแลฯ

(ลานที่ ๗๒ หน้า ๑) ยาซุมหมากไม้แล้งให้เอาไม้เหมือดแอ่ ๑ ไม้เหมือดโลด ๑ ไม้เหมือดเหลา ๑ ไม้เฮื้อนกวาง ๑ ไม้ตาไก้ ๑ ไม้ซาง ๑ ไม้ซางไพ ๑ ไม้ซางคำ ๑ พายซะเมา ๑ พายซะเลียง ๑ เหมือดคนขาว๑ เหมือดคนแดง ๑ แฮนคอคำแฮนหอม ๑ แฮนทำทาน ๑ แฮนจงอาง ๑แฮนปล้อง ๑ แฝน ๑ คอนแคน ๑ แขนนาง ๑ ซาซู ๑ เซี้ยวเงินเลียง ๑ ขี้นกสักกะไดลิง ๑ กวางสมุด ๑ งิ้วดำ ๑ ยาซุมนี้หมากไม้ลงแลเจ้าเฮยฯ บัดนี้จักกล่าวยาเฮื้อนก่อนแลฯยาให้เอาฮากขามป้อม ๑ ผมหยุ่ง ๑ หมากบ้า

(ลานที่ ๗๒ หน้า ๒) วิง ๑ ผักหนอก ๑ แกนเข้าโคด ๑ ผักแว่น ๑ คันคาก ๑ กะบือ ๗ ตัวแมงวัน ๗ ตัวน้ำมันงายาเฮื้อนแลฯ ยากางหลวงให้เอาฮากกุนทา ๑ ฮากกะจาย ๑ ฮากส้มพอ ๑ ฝนทาแด่เจ้าเฮย ฯ เข้าหมิ้นขึ้น ๑ เคือเขาฮอ ๑หมากหูดขี้ม้า ๑ ให้เอา ๒ พูดนั้นหนักพ่างหมากหูดขี้ม้าแล้วให้ฟักตากแดดแห้งแล้วตำให้แหลกแล้วใส่หม้อใหม่แลเกือแพ่ง ๑ คนเข้ากันแพไหมเขียนนะโมตาบอดใส่ปกปากหม้อแลเจ้าเฮยฯ ยาอายุวัดทะนะ (วัฒนะ) แลฯ จักกล่าวยาดีก่อนยาให้เอาฮากหมากเขือ ๑ ฮากหมากแค้ง ๑

ลานที่ ๗๓ หน้า ๑

ลานที่ ๗๓ หน้า ๒

ลานที่ ๗๔ หน้า ๑

ลานที่ ๗๔ หน้า ๒

ลานที่ ๗๕ หน้า ๑

(ลานที่ ๗๓ หน้า ๑) ฮากหมากเขือลิง ๑ ไม้ไค่นุ่น ๑ หัวผุก ๑ ฮากปีบปีแดง ๑ หนักชั่ง ๑ เคือเขา ฮอตำลึง ๑ ๕ ฮากนั้นให้ได้หนัก ๒ ตำลึงทุกอัน ๗ จำพวกนี้น้อยยานางผิว่าออกแดงหลวงก็ดีขึ้นถึกตา ให้อาแก่นผุแก่นบ้งมั่งแก่นเฮื้อนกวางแช่ตบหัวดีแลฯ ยากินแก้ออกแดงหลวงผิดเอาฮากหมากแคว้งขาว ฮากหมอน้อยยานางฝนกินดีแลฯ ยาแก้กินผิดเอาขามขีฮากผักหวานบ้านก้านตงฝนกินดีแลฯ ยาแก้เซียด

(ลานที่ ๗๓ หน้า ๒) ไฟให้เอาฮากลิ้นฟ้าฮากฟักยาฮากล่ำตาควยฮากหมากหวีดผักหมฟ้าแช่กินดีแลฯ ยาทาให้เอาเปือกแหนเปือกทันเปือกตีนนกเข้าจ้าวมาบดให้แหลก ๆ จงฝนลงแล้วทาแลฯ ยาแก้ซะเออะเอาฮากลางเค็ด ๑ แอ้ปา ๑ ขั้วเสียแล้วจิงเอายาสองฮากฝนลงกินแลฯยาเอ็นให้เอาฮากปีบปีแดง ฮ้อย ๑ ฮากตีนตั่งน้อยฮ้อย ๑ หัวหย้าแห้วหมูฮ้อย ๑ หัวปุมเป้าฮ้อย ๑ หัวกลอยฮ้อย ๑ เปือก

(ลานที่ ๗๔ หน้า ๑) ตังตาบอดฮ้อย ๑ เปือกตูมตังฮ้อย ๑ เอามาฟักตากแดดไว้ ๗ หมอก ๗ แดด แล้วมาตำให้แหลกแล้วจิงผองให้ท่อกันแล้วจิงใส่เหล้าสาโทต้มคนเค็ดนั้นแลฯ ยาขบแข่วเคี้ยวลิ้นสม คามฝนน้ำหม้อนึ่งเป็นน้ำกินแลฯ ผิว่าถือลิ้นหลุนเอากวางสมุดฝนน้ำพังคาตัดกินแลฯ ยาขบแข่วเคี้ยวลิ้น เอาฮากเสี้ยวเงินเลียงฮากหมากแคว้งเคือฝนยาพังคาตัดกินแลฯ ผิว่าสบเบี้ยวให้เอาหมากกับจันแดงฝน ดอมกัน

(ลานที่ ๗๔ หน้า ๒) ทาดีแลฯ ผิว่าลิ้นหลุนให้เอาเยี่ยวควยด่อนกับกวางสมุดฝนกินดีแลฯ ผิว่า กางเขากับเอามันหมูท่อมันงาฮากฝนแสนห่ากินแลฯ ยากินในเอาน้ำหมอก บวย ๑ จันแดงจันขาวหัวบัว แบ้น้ำหม้อนึ่งเป็นน้ำฝนกินทาก็ทาแลฯยาลิ้นหดเอาช้าคาม ๑ ไม้เท้าสาน ๑ ฝนน้ำเหล้า เป็นน้ำกินแลฯ ผิว่าบ่ดีเอาหินส้มใส่ภูเหลืองน้ำหม้อนึ่งเป็นน้ำแช่กินแลฯ ผิว่ามันหากไอให้เอาเคือเขา

(ลานที่ ๗๕ หน้า ๑) มวกเขา ๑ เปือกอิเลี่ยนเปือกล่ำใหญ่ฮากหลายเงือกแช่กินแลฯ ผิว่าพิด พระยาด (พยาธิ) มันหากตีขึ้นคัดอกให้เอาฮากเพ็กทั้งใบกับหย้าหอมแก้วมาตำเข้ากันน้ำใส่สน่อยปั้นเอา น้ำฮากหย้าลับ(ลืน)มาฝนใส่แล้วจิงเอาน้ำมันงาก็ดีน้ำมันหมากพ้าวก็ดีมาตัดสน่อยกินดีแลฯ อันนี้ ยาอ่วยพิดบ่ให้ขึ้นแลฯ ยาแก้คอก็ดียาแก้เสดก็ดีลงเค็ดโกก็ดีให้เอาใบส้มป่อยใบขาม ๒ สิ่งนี้มาตำเข้ากัน จิงขูดเอาหมากพ้าวอ่อนใส่ดอมกันใส่น้ำมันงาสน่อยให้กินแด่ทาทางนอกแก้เสดก็ได้ทาลงเค็ดโกก็ได้ แลฯ ผิว่าออกในคอเจ็บปากบ่ออกเอาชะเอมฝนเอา

ลานที่ ๗๕ หน้า ๒

ลานที่ ๗๖ หน้า ๑

ลานที่ ๗๖ หน้า ๒

(ลานที่ ๗๕ หน้า ๒) น้ำผอง ๑ น้ำมันงา ๒ ผองหุงพอฮ้อน เย็นแล้วจิงทาแตกแลฯ ผิว่าออกใน คอเอาบีปาฝาแช่เหล้ากินดีแลฯ

(ลานที่ ๗๖ หน้า ๑) บัดนี้จักสาละพิดก่อนแลฯ วัน ๑ ตุดตั้งอยู่ต้น สวยอยู่ใบเที่ยงอยู่ฮากค่ำอยู่เปือก ฯ วัน ๒ ตุดตั้งอยู่ฮากสวยอยู่ต้นเที่ยงอยู่ใบ ค่ำอยู่เปือก ฯ วัน ๓ ตุดตั้งอยู่ใบ สวยอยู่เปือก เที่ยงอยู่ลำค่ำอยู่ฮาก ฯ วัน ๔ ตุดตั้งอยู่ฮาก สวยอยู่ใบเที่ยงอยู่เปือกค่ำอยู่ต้น ฯ วัน ๕ ตุดตั้งอยู่ต้น สวยอยู่ใบเที่ยงอยู่ฮาก ค่ำอยู่เปือก ฯ วัน ๖ ตุดตั้งอยู่ใบ สวยอยู่ฮาก เที่ยงอยู่เปือก ค่ำอยู่ฮาก ฯ วัน ๗ ตุดตั้งอยู่ฮาก สวยอยู่ลำ เที่ยงอยู่เปือก ค่ำอยู่ใบฯ ผิหายาให้หานำนี้เทินฯ

(ลานที่ ๗๖ หน้า ๒) ต้นซายเด็น ๑ ต้นดูกใหญ่ ๑ ต้นดูกใส ๑ ต้นหมากหม้อ ๑ ยาพากแลฯ

ดัชนีชื่อยา อาการและโรค

ในตำรายา ฉบับที่ ๓

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลาน/หน้าลาน	ชื่อยา อาการและโรค
๑/๑	ยาหมากไม้ ออกเห่าห้อม ทำทาน (ปาน)ดำปานแดง ออกเหี่ยว ออกซาง ออกเงา ออกแงน ออกก่อมนางนอน ออกฝนแสนห่า ออกเหลือง หมากไหม้แลง
๒/๑	หมากไม้
๓/๑	ออกดำ ออกแดง ออกซาง
๓/๒	ออกมึก ออกปานดำ ปานแดง ออกเหือดจม
๔/๑	ออกดำ
๔/๒	ออกเห่าหุมทำทาน
๕/๑	ยาออกเหือดจม ยาพาก
๕/๒	ยาคั้นลิ้นควย
๖/๑	ไข้พาก ไข้เอ็น ไข้เลือดลม
๖/๒	ไข้พาก
๘/๑	ออกย่องเลือด
๘/๒	ออกไฟลามลุก ออกซางด่อน
๙/๑	ออกเมือกปาเซือม ยาแก้คอเจ็บ
๙/๒	ยาแก้จงอาง ออกซางสอ
๑๐/๑	ออกเงาเลือด ออกเหลือมมานฮุ่ง
๑๐/๒	ออกพูลามคาง ออกเหือดซาง
๑๑/๑	ออกงัวกลางดง ยาออกซางเมื่อยเหลือมมานฮุ่ง
๑๑/๒	ยาออกเมือกปาบึก ออกแงน
๑๒/๑	ออกงมเลือด ออกเหือดจมตัวแม่
๑๒/๒	ออกเหือดจมตัวผู้ ออกซางเหม้าเมก ยาเหือดเหลือม
๑๓/๑	ยาเหือดซาง ยาออกพระยาด (พยาธิ) ออกแดงน้อย แดงหลวง เห่าห้อม
๑๓/๒	ยาแก้ซาง ยาเลือดแข่วออก
๑๔/๑	ยาลงท้อง เลือดเน่าในคอ

ลาน/หน้าลาน	ชื่อยา อาการและโรค
๑๔/๒	ยาเลือดขึ้น ยาลงเลือดส้านโดเด ยาเลือดขึ้น ยาลงเลือดออกทางทวารปาก
๑๕/๑	ยาลงท้อง ยาปวดขี้ฮาก ปวดท้อง
๑๖/๑	ยาเจ็บท้อง
๑๖/๒	ยาดึงพิด
๑๘/๑	ไข้ปวดหัว ยาไข้หวัด ยาขี้ฮาก ยาไข้เด็กน้อย ยากางเด็กน้อย
๑๘/๒	ยากางขึ้นหัวเด็กน้อยหัวเปื่อย ยากางเป็นในคอ
๑๙/๑	ยาโม้คาง ยาฟก
๑๙/๒	ยาฟก
๒๐/๑	ยาทาหลังไค่พอง ยากรรมแม่หญิง
๒๐/๒	ยาเด็กน้อยไห้ ยาผ่ำ ยาจุดตุ่ม
๒๑/๑	ออกขัด ปานดำ ปานแดง ยาเย็น ยาปวดหัว ยาลม
๒๑/๒	ยาเลือดคอออก ยาลาง ยาล่องแก้ว ยาโฮย ยาเอ็น
๒๓/๑	ยาฮาน ยาเจ็บหลัง เจ็บแอว
๒๓/๒	ยาทะมะลาซวดออง ยามุททกุด(มุตกึด)ในลิ้น
๒๔/๑	ยาเอ็น
๒๔/๒	พระยาด (พยาธิ) ออกสุกคอไข้ ออกตุ่ม
๒๗/๑	ยาตุ่มแห้ง
๒๙/๒	ยาลิ้นหด
๓๐/๑	ยาไข้เหื่อบ่ออก ยาออกสุก
๓๔/๑	ยาแก้ตุ่ม
๓๔/๒	ยาดึงพิด ยาตั้งพิดขึ้นถือหัว
๓๕/๑	พิดพยาธิขึ้นถือหัว ถือตา ถือคอ ออกฮ้อน ออกพวน
๓๕/๒	ยาอ่วยพิด
๓๖/๑	ยาแก้พิดทางใน
๓๗/๑	ยาแก้พวนตุ่ม ยาดับพิด ยาออกสุกพวนใน
๓๘/๑	ยาแก้บ้าตุ่ม ยาแก้ป่วงวิน

ลาน/หน้าลาน	ชื่อยา อาการและโรค
๓๘/๑	ยาแก้ป่วงวิน
๓๘/๒	ยาแก้ป่วงมันกึบ ยาคอ
๓๙/๑	ยาแก้คอ เจ็บคอ
๓๙/๒	ยาเจ็บคอ
๔๐/๑	ยาแก้คอปอก (พอก) ยาแก้คอแหบ
๔๐/๒	ยาแก้คอแหบ ยาคางเข้ากับ
๔๑/๑	ยาขบแข่ว
๔๑/๒	ยาแก้ตาเข้าฝ้าหมากสุก
๔๒/๒	ยาแก้เลือด แก้ยาง
๔๓/๑	ยาแก้เลือดคอ แก้ยาง
๔๓/๒	แก้พิดพยาธิ
๔๔/๑	ยาหมุ่นหม่าน ยาห้ามฮาก
๔๔/๒	ยาห้ามฮาก ยาท้อง ยาท้องไค่
๔๕/๑	เจ็บท้อง ยากาง
๔๕/๒	ยาแก้ลงเก็ด
๔๖/๑	ยากุบเก็ด
๔๖/๒	ยาตุ่มข่อน
๔๗/๑	ยาไค่พอง พระยาด (พยาธิ) หมากสุก
๔๗/๒	ยาล่องแก้วเป็นตาควย ยาล่องแก้ว
๔๘/๑	ยาล่องแก้วตาควย
๔๙/๑	ยาคัดอก ยาซะเออะ
๔๙/๒	ยาซะเออะ ยาแก้กึบ
๕๐/๑	ยาแก้กึบ
๕๐/๒	ยากันขนาดพิดทางใน ยาแก้เสด
๕๑/๑	ยาเสด ยาย้อม ยาโลมตุ่ม
๕๒/๑	ยาโลม
๕๓/๑	ยาย่อมตุ่ม
๕๓/๒	ยาย่อมตุ่ม ยาแก้คัน

ลาน/หน้าลาน	ชื่อยา อาการและโรค
๕๔/๑	ยาแก้คันคาย ยากินผิด
๕๕/๑	ยาแก้พิด ยาแก้พิด
๕๕/๒	ยาแก้คันคาย ยาแก้กินผิด ยาพุนผิด
	ยาแก้กินผิด
๕๖/๒	ขี้บ่ออกเยี่ยวบ่ออก
๕๗/๑	ยาปวดตีน ปวดมือ
๕๘/๑	ไข้เจ็บแอวทั้งคึง
๖๒/๑	ออกเหือดจม
๖๒/๒	ออกอมถาน ออกเทาหลวง
๖๓/๑	ออกซาง
๖๔/๑	ยาแก้ออกแดง ยาแก้ออกดอกเข้าโคด
๖๕/๒	ยาไค่พยาธิ
๖๖/๑	ยากางกับหมากสุก ยาแก้ไอ
๖๗/๑	ยาหมากไม้แล้ง ออกปานดำ ปานแดง ออกเห่าห้อม ออกแงน ออกเงา
๖๘/๒	ยาอ่วยพิดหมากไม้ ยาออกเหลือง
๖๙/๑	ยาแมงคาเข้าหู ยาซางพี ยาอาบซาง
๖๙/๒	ขี้บ่ออก ยาไข้ปวดหัว ยาฝีหัวข่วม ยาแก้ซะเออะ
๗๐/๑	ยาทั่งพิดพยาธิ
๗๐/๒	ยาพายเลือด
๗๑/๑	ยาหมากไม้
๗๒/๑	ยาซุมหมากไม้แล้ง
๗๒/๒	ยาอายุวัฒนะ
๗๓/๑	ยากินแก้ออกแดงหลวงผิด
๗๓/๒	ยาแก้เซียด
๗๔/๑	ยาขบแข่ว
๗๔/๒	ยาลิ้นหด
๗๕/๑	ยาแก้คอ ยาแก้เสด

ดัชนีพืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร

ในตำรายา ฉบับที่ ๓

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๑/๑	แก่นดู่ แก่นแดง แก่นจิก แก่นรัง ฮังหนาม แก่นกุงขน ฮากดูกใส ไม้เท้าสาน ฮากข่า
๑/๒	จันแดง จันขาว ฮากก้านของ ฮากขาม ฮากขามลา นมผา นกอินที ฮากขัดมอน งิ้วดำ หยั่งสมุด ฮากหมากล่ำเคือ
๒/๑	ฮากขัดมอน ฮากขัดเค้า ดินบุด
๒/๒	ฮากล่ำเคือ ฮากหมากเฟือง ดูกงูจงอาง ทำทาน กระดูกแฮ้งกา ดูกหมาดำไก่ดำ ดูกแมวดำ ดูกลิงลม แข่วแฮด แข่วแข่ แข่วเสือ ดูกงูเหลือม นอ งา
๓/๑	เหล็กดิบ นมผา ขี้นกสักขั้นไดลิง กวางสมุด หยั่งสมุด หินสมุด คำดิบ หินป่า กั่วซืน พิมเต่า ก้นเต่า กาเต่าหัวหลวง ขี้หมา
๓/๒	ต้นมะคาน ฮากแพงคำฮ้อย ฮากฟ้า ฮากเหมือดปาซิว ฮากหมาม ฮากเงี่ยงดุก ฮากลกคก ฮากส้ม
๔/๑	ขวยขี้ไก่เดือน ฮากน้ำเต้าน้อย ฮากหวด ฮากเหมือด ฮากหมากเขา ฮากหมากน้ำ ฮากหนามขี้แฮด ฮากหย้าคา ฟ้าซิงับ ฮากถั่วภู ฮากอ้อยดำ ฮากกล้วยตีบ ฮากส้ม
๔/๒	ฮากขาม ฮากขี้อ้น ฮากหมากอก ฮากหย้าโคยงู ฮากคีไฟนกขุ่ม ฮากขี้อ้นเคือ ฮากหย้าแซงตาเปา ฮากหย้าคา ฮากหย้าผากควย ฮากหย้าขัดมอน หินแฮ่ ฮากขัดเค้า ส้มพอ ฮากชะมัด ชมชื่น
๕/๑	ฮากขามป้อม ฮากชะคาม ฮากปีบปีแดง ฮากเหมือดแอ่ ฮากซาซูต้น ฮากซาซูเคือ ฮากหวดข่า ฮากทันน้ำ ฮากช้าคาม ฮากส้มป่อย ฮากดังกละทก ฮากตีนจำ แพงคำฮ้อย มูกน้อย ช้างน้าว ฮากนมงัว จันแดง
๕/๒	โพ่นเหม้น ฮากขี้มอด ฮากอิเลิด หมากพอก ผักบั่ว ผักเทียม เคือเขาฮอ หมากเกือ
๖/๑	ยอดอ้อ ฮากแจน
๖/๒	เปือกเม็ก
๗/๑	ฮากขัดมอน ดินปูน ใบนิน ใบหมากเขีย ใบหมากสำมะลด ฮากหย้าคา หย้าขัดมอน ฮากหย้าผากควย ฮากเข็มขาว ฮากเดื่อเกลี้ยง ฮากเดื่อป่อง ฮากซายเด็น ฮากเจียงปืน ฮากเกดน้อย

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๗/๒	ฮากหมากพิกดำ ฮากทองพันชั่ง จงอางฟันไข่ ไม้เกล็ดแข่ ไม้สัก ไม้ซอขี เหมือดปาชิว เหมือดคนดำ ข่า ฮากหมากเขือเคือ ฮากปอหมัน ฮากมะลิ ฮากเพี้ย ฟาน ฮากคอนหมา ฮากไส้ไก่ หัวปอเต่าไห้ ฮากปอแดง จงอางซำคนตาย ฮาก หมากคีง ฮางจืด ไม้เหม้นคือซอขี บะชาดเคือ แฮนต้น
๘/๑	แฮนเคือ หยิกบ่ถอง ฮากพ้าว ฮากตาน ยานางต้น ซำคนตาย เหมือดคนแดง หัวปอเต่าไห้ เหมือดคนแดง กลิ้งกลางดง ไม้ดำ ไม้สัก ฮากสีดา ฮากพิลา ฮากดอกฮัก ฮากกุงขน ฮากเหมือดหัว ตองทึง ฮากมี่ ตาไก้ ตากวาง บูฮา
๘/๒	ฮากสีชมชื่น ฮากส่าเหล้า ฮากหมากบวบ ฮากขี้เห็น ฮากขี้หมู ตังตาบอด ตัง เปือก ตูมตัง เทียนดำ ไม้ไต้ ฮากหมากมาย ซะเพากนลง แฮนเคือ ฮากขะเบี้ย ต้นบีหมี บีคน ฮากหมากเข้า
๙/๑	เมือกปาเซือม ฮากแหน ฮากหมากเบ็น ฮากแดง น้อย หัชชะดำ หัชชะแดง ฮากตาปู ตาไก้ ฮากกะเดาช้าง จำปาแดง ฮากโน อ้อยดำ เคือหูลิง ช้างน้าว แสงเบือ ช้างน้าว แสงเบือ อ้อยดำ จันแดง ฮากขี้แฮดด่อน
๙/๒	ดูกงู ดูกบ่าง ดูกลิงลม หัวอิงอย หัวพังพอน หัวกะท้าง ดูกแลน ดูกใส ไม้ซอขี หมากหม้อ ฮากเบ็น ตากวาง ลิงง้อ ต้นซำคนตาย
๑๐/๑	งิ้วดำ งิ้วแดง ฮากหมากแน่ง ฮากแคขาว แคแดง ฮากมี่ ดอกคำ ฮากดอกเงิน ฮากชะมด ฮากพ้าว ฮากตาน แส้ม้าฮ่อ ฮ่มแสนเมือง ฮากกุ่ม ฮากก่าม แลงซอน แกนหมากมาย
๑๐/๒	เทียนดำ เทียนแดง ฮากแม่ฮ้าง ส้มพอหลวง ฮากสัง ฮากตูมตัง ตูมเบย แมนต้น บีนกหาง ช้างฮ้อง งิ้วแดง งิ้วดำ งิ้วขาว ถั่วซะแดด เดื่อป่อง แก่นคูน ยอส้ม ฮากพูพ่อค้า ยูง พันชาดต้น พันชาดเคือ
๑๑/๑	เขากวางซี ฮากหมากพิกก้นชัน ผักปัง หมอน้อย ยานาง ไม้เท้าสาน ฮากชุมพู ฮากเพ็ก ฮากหมากผุ บีนกยูง บ้งมั่ง พูหุละมาน ฮากแต้ บีงูเหลือม ฮากยานาง ฮากหนามดาน
๑๑/๒	ฮากขามแพด ฮากตาน ฮากพ้าวไฟ ฮากหมากซาง เคือโพ่นเหม้น ฮากตูมตัง ฮากหมากแตกต้น ฮากหมากแตกเคือ จันแดง จันหอม งิ้วดำ งิ้วแดง หยิกบ่ถอง ฮากช้างมง (ช้ามั่ง) ฮากผาฮ้ายหลวง ฮากหมากฟัก เขากวางซี เขาเยือง ขี้นกหัสดีลิง ฮากคันจ้อง ฮากจานขาว จานแดง สีไคต้น

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๑๒/๑	เข้ามวกแดง แก่นหมากซาง ผักขา ฮากหมากมาย ฮากส่องฟ้า ชะมัดน้อย ชะมัดหลวง ฮากสัง แลงซอน ฮากขา เบี้ย ฮากดังอิทก ฮากชมแสง ฮากเม็ก
๑๒/๒	กวางกัวอัน ฮากลำ ฮากแก นางหว่าน ฮากตาไก้ จำปาขาว จำปาแดง งิ้วดำ ฮากเพี้ยฟาน ฮากคอนหมา ฮากหมากกกอกด่อน ฮากอึ่งกา แปจงอาง เคือทำทาน ไม้เท้าสาน ตากวาง ลุมพุก เอ็นอ้า ฮากแก ฮากเหม้า
๑๓/๑	คัดเค้าเข็มขาว ยานาง แก่นเหมือดแอ่ แก่นเฮื้อนกวาง แก่นขี้หมู แก่นส้มโฮง เคือออมไอ แก่นท่มโคก แก่นบก แก่นขี้หมู ฮากแฝกเฮื้อ ดูกแฮ้ง ดูกกา ดูกหมา ดำ แมวดำ จุมปวกซะเล กวางสมุด นมผา นองา ฮากหมู
๑๓/๒	ฮากสัง ฮากเว่อหวาน ฮากตำซาน้อย หย้าหางเสือ แก่นตูมตัง ฮากคันจ้อง ลุมพุก ฮากมอนสา ฮากคีไฟนกขุ่ม แคง
๑๔/๑	ฮากตับเต่า ฮากขี้เหล็ก หย้าคา ฮากยอ น้ำเผิ้ง มันงา น้ำหมากเว่อ มาด ขี้เจียดิบ พลูเหลือง พิก เทียม ขิง
๑๔/๒	เลือดหัวใจแฮด ดอกคำคัน เข้าหมิ้น ฮากดูกอึ่ง หัวเพ็ก ฮากออมสา ฮากเคือซูด พิกน้อย ขิง ผักเทียม ผักอิตู่ สีไค
๑๕/๑	หมาก เปือกนกกด แก่นจานขาว จานแดง หัวหว่านน้ำหัว ข่า พิก ขิง เทียม หมากขาม หนังฟาน ใบหมอน้อย
๑๕/๒	ยานาง ผักแพว แมงลิ้นหมา เหยื่อดิน บ้งกือก้อม แมงหิ่งห้อย หมากฟัก หมอน้อย ยางม่วงป่า ยางหมากม่วง
๑๖/๑	เปือกไข่ฮ้างฮัง เหล้า ยางไซ งิ้วดำ บีงูเหลือม ตาไก้ ฮากบูฮาผีเสื้อ พังคีน้อย ฮากปาน เขามวกเขามวง ฮากหมากหูด ฮากหมากนาว ฮากพายชะเม้า ฮากหมากแคว้ง ฮากเขือขื่น ฮากตีนตั่งน้อย
๑๖/๒	ดูกงูเหลือม จันขาว นมผา ขี้นกสักกะไดลิง กวางสมุด โคยตาน จันแดงเคือ หมอน้อย ฮากยานาง ฮากส่องฟ้า ยานาง ฮากตูมกา ฮากชัน ฮากส่องฟ้า ฮาก เพ็ก แบง เห็ดแกบเนาขาว ฮากผักหวานบ้าน
๑๗/๑	ฮากผักอิสุม หมาก เทียน แก่นบก แก่นขาม ฮากหมอยสาวแก่ ยาหัวอ้อยดำ เข้าจ้าว ฮากพิลา ฮากชาตรี อ้อยดำ ฮากปีบปีแดง ฮังฮ้อน หมากพิกก้นชัน ฮากคัดเค้า
๑๗/๒	ฮากส้มพอ อ้อยดำ งิ้วดำ แกนเข้าโคด เงินคำ ขวยมด ลิ้น กั่ว ซืน งิ้วดำ ยอด หมาก ฮากมอนเฮื้อ เคือซายสง

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๑๘/๑	ฮากซายสง เปือกพอก เข้าจ้าว อ้อยดำ ยานาง ฝอยลม หมากพิกน้อย
๑๘/๒	หมากเบี้ย ผมเหมี่ยง น้ำมันงา ก้างปาแดก หมากมี่ เข้าหม่า ฮากพิลา ซือซอน แก่นติ้วแดง ฮากคางฮุง ฮากพิมาน กั่ว ซืน แกลบเข้าจ้าว
๑๙/๑	เคือเบ็นน้ำ เงิน คำ หัวกุง ตาอ้อยดำ ยาหัว แก่นแดงฮ้อย แก่นจิกฮ้อย แก่นตูม ตัง แก่นแคน เคือพูช้าง ชะมัด ช้ามั่ง บังมั่ง ฮากเขือลื่น เปือกลิ้นฟ้า ขี้เหล็กบ้าน หย้าแห้วหมู
๑๙/๒	บีควยด่อน บีงูเหลือม ใบหมากน้ำ เปือกลิ้นฟ้า ขวยขี ตำเข้าจอก ต้นถ่อน ต้นข่าลิ้น แก่นไฮ หัวข่า หัวเข้าเย็น ขี้หม้อนิน
๒๐/๑	ดูกแมวดำ ดูกม้า งาช้าง หินแห่ หมากฟัก หัวดู่ทั่ง เปือกพันชาติ เข้าจ้าว ฮากแก ฮากกะจาย ฮากซายเด็น ฮากหนามคอง ฮากเหม้า ฮากขัดเค้า
๒๐/๒	แค ฮากสีไค ขามป้อม ดูกหัวหนวดแมว ฮังมดดำ ขี้ควยด่อน ปาแดกปาเดิด หย้าไช ปาแดกปาน้อย เข้าจ้าว เห็ดพิมาน ฮากน้ำแน่ ฮากดอกซ้อน ฮากเทียนดำ หัวพันมหา แมงวัน
๒๑/๑	เหล้าเด็ด แก่นทองบ้าน แก่นงิ้วบ้าน ฮากหย้าลับลืน ฮากหย้าขัด หย้าคา เข้าหมิ้นขึ้น เขาฮอ ฮากผักอิเลิด เปือกอิฮุม ใบหมากเขียบ ใบชมชะลด เปือกทองบ้าน ใบเว่อ ใบนาว ใบตูม พิกน้อย เทียม ขิง
๒๑/๒	เห็ดพิมาน ฮากดอกพุด ฮากส่องฟ้า จันแดง หยั่งสมุด ฮากมูก ฮากจิก ฮากคุนทา ฮากชะมัด ฮากส่า
๒๒/๑	ฮากเอ็นอ้า น้ำมวก เปือกเหมือดแอ่ ฮากนมงัว ฮากเข็มขาว ฮากเดื่อป่อง ผักตมโพ ใบหมากนัด เปือกซายเด็น ฝอยลม บีปาฝา หัวปอเต่า
๒๒/๒	หมากเขือขื่น หัวหย้าแห้วหมู เหล้าเด็ด น้ำหมากเขือ น้ำหมอก น้ำอ้อยเลา ใบเปล้า ใบขาม
๒๓/๑	ในหมากฝ้าย ขี้ปลวกนกทา ตาไม้เสื้อ ฮากขี้อ้นแดง หัวหย้าคมบัว น้ำเผิ้ง หมากเกือ ฮากกะยอม ฮากแก เขาฮอ เข้าหมิ้น
๒๓/๒	หมากคุดคู้ เกือ เข้า(ข้าว) ไคหางนาก หัวต้างไก่ หน่วยแตงแซง น้ำเหล้า
๒๔/๑	ในหมากขาม เทียน หมากคำ ฮากกะจาย ฮากเล็บแมว เข้าจ้าว เปือกสัง เปือกก่าม เปือกส้มป่อย เปือกหมาม(หนาม)แท่ง
๒๔/๒	ดูกเป็ด หมาม(หนาม) งิ้ว ฮากหมากเขือขื่น

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๒๕/๑	ทงหน้างัว ไข่หน่วย เข้าปั้น
๒๕/๒	หมาม(หนาม)ผักขา
๒๗/๑	นางค้อ ตุมแสง ฮากเหลื้อม นมงัว เหมือดแอ่ เปือกตาไก้ ส้มกบ แก่นทอง ซาซู เปือกหมากหมี่หน่อย
๒๘/๑	เข้าขาว เข้าแดง หมากพลู เปือกโดน ผักมุง (บุ้ง) หัวมันแกวขาว เข้าจ้าว
๒๘/๒	แข่วเสือ นมแน ตูมตัง ตุมกาต้น เคือหุมกา ไม้แม่ฮ้าง เคือพลูช้าง หมากนาว
๓๐/๑	ฮากหย้าขัด ฮากยานาง ฮากผักหวานบ้าน ฮากก้านตง ฮากเดื่อป่อง ฮากเข็มตา อ้อยดำ เข้าจ้าว หมอน้อย ยานาง จันขาว จันหอม
๓๐/๒	จันแดง จวง สีไคต้น เอี่ยนด่อน แก่นตูมกา หยิกบ่ถอง บะชาด มูกน้อย ดู่ท่ง ฮากนางแซง ขี้แฮดด่อน เข้ามวกแดง แก่นลาว แก่นขี้หมู ฮากผักหวานบ้าน เปือกแก่นเสน ไม้ซอขี เคืองูเห่า ผักขะ ต้นยานาง ยานางแดง จี่นายก้อม ปีบปีแดง ต้นเหมือดคนดง เหมือดคนเหลือง เหมือดคนขาว เหมือดแดง ต้นดอกเงิน ต้นดอกคำ ฮังจืด หัชชะดำ พันชาดน้อย พันชาดหลวง แฮนทำทาน แฮนจงอางเห่าห้อม แฮนต้น แฮนเคือ
๓๑/๑	แฮนตัวแม่ แฮนคอคำ ก่านป้อง แฮนคันคาก แฮนเบื้อป่า หัวท่อมเลือด หว่าน เล็บแฮด ง้วนดอกเหลือง ง้วนดอกขาว หยั่งสมุด ฮากปลวกเขา ฮากขัดมอน ฮากลับลืน ฮากขามขี หมากเชือก หมากซะมอ หมากบาฮ้าย แพงคำฮ้อย ฮากผักหวานบ้าน ฮากก้านตง ถั่วพู นมสาว นมงัวต้น นมงัวเคือ นมราชสี เหมือดแกว หนามงัวซัง หนามงัวเลีย ฮากขี้ดังช้าง
๓๑/๒	ฮากก่อมก้อยลอดขอน ฮากแกดำ ฮากดอกไหมพวง ฮากหมากหลวง แก่นจำปาแดง หัวตองทึง เคือนำแน้ แก่นค้อน แก่นหมากซาง แก่นผุ เคือยืดไย งิ้วดำ ฮากแลงซอน ฮากหมากหวีด ดูกแฮ้ง ดูกกา ดูกหมาดำ แมวดำ ดูกไก่ดำ ดูกเป็ด ดูกงูทำทาน ดูกงูเหลือม ดูกงูเห่า แข่วแฮด แข่วเสือ แข่วแข่
๓๒/๑	แข่วหมู แข่วหมี ดูกลิงลม เขาฟาน เขาเยือง ขี้นกสักขั้นไดลิง(สักกะไดลิง) กวางสมุด เบี้ยผุ จุมปลวกซะเล ลิ้นซะเล นมผาราชสีห์ กาบแมงดาน้ำ ดูกปาฝา ไลปาฝา นองา ดูกนกซุม ดูกงูจงอาง ไข่เป็ด
๓๒/๒	เหยื่อเดือน เลือดหมาดำ เลือดไก่ดำ เลือดแมวดำ เลือดเป็ด เลือดคนดำ เลือดเหยื่อเดือน น้ำดอกคำ เลือดหัวใจแฮด แมงวัน แมงเงา แมงบ้งแกบ

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๓๓/๒	หัวหมากออระนัด ฮากปอ ขี้เจียดิบ หัวหย้าแห้วหมู อ้อยช้าง
๓๔/๑	หมากมาย แก่นแคฝอย แคบ้าน ฮากหมี้ ยานาง ไม้เท้าสาน ฮากเพ็ก เหมือดแอ่ ตูมกา มุยด่อน มุยแดง แตงหนู ฮากพังคี ฮากนมราชสี ฮากหมากหลอด ฮากนางแซง
๓๔/๒	เลือดหัวใจแฮด ดอกคำฝน ฮากพังคีน้อย เปือกลิ้นฟ้า ใบตูม ใบตูมตัง เคือพูช้าง ใบช้าคามน้อย ในผักกาด ในผักชี ใบซางไพ ใบอ้อยดำ ฮากผักอิตู่ หัวสีไค ฮากเปล้า ฮากชะมัด ฮากส่องฟ้า
๓๕/๑	ใบหมากนาว ใบหมากเว่อ ใบหมากเขียบ ใบหมากทัน ใบหมากชมมะรด ผักตำนิน ใบตูม ใบหำฮอก ผักกะแยง บะชาด ฮากคีน้อย
๓๕/๒	หมากพ้าวน้อย จันแดง จันขาว สีไค ต้นยานางต้น ยานางเคือ ถั่วดำ ฮากดอกซ้อนน้อย ฮากทองบ้าน ฮากก้ามปู ฮากดอกฮัก ฮากหมอน้อย ฮากยานาง ใบไผ่บ้าน ใบซางคำ ใบซางไพ ใบหมากเขียบ ใบหมากชมรด ใบผักตำนิน ใบตูม ใบชมชื่น ฮากหมอน้อย
๓๖/๑	ใบยานาง ฮากแตงหนู ลำก้วยน้อย เหยื่อเดือน ฮากหมอน้อย ฮากยานาง ขี้แฮดด่อน ฮากซายสง ไม้สัก ไส้เดือน ตัวแมงลิ้นหมา
๓๖/๒	ตับคันคาก พิก ขิง เทียม
๓๗/๑	บีงูเหลือม ฮากยานาง นมผา นมราชสี นองา ไม้เท้าสาน จันแดง หัวถั่วพู ฮากตูมทอก นอแฮด เขาควย จันแดง แก่นเหมือดคน ฮากหมากดูก นมผา นอ งา ฮากผักหวาน
๓๗/๒	หมากฟ๊ก ไส้เดือน ฮากกาสัก ฮากพังคี ฮากหย้าคา ฮากหย้าผากควย ฮากหย้าลับลืน กว้ายตีบ
๓๘/๑	น้ำพังคา ฮากขัดเค้าน้อย ขัดเค้าใหญ่ ไม้สัก ฮากขามขี ขี้ไก่ขาว ขี้หนู/หมู จุดจี่ขี้ คันคากแดง ตัวบ้งกือก้อม ตัวแมงลิ้นหมา ฮากผักหวานบ้าน ฮากก้านตง ฮากดอกซ้อน
๓๘/๒	ฮากซาย ฮากท่อน ฮากถั่วพู ฮากมอน อ้อยดำ ขี้แห้ง
๓๙/๑	หมากเอิก ฮากหมากนาว หมากพิกน้อย ผักเทียม ขิง ปีบปีแดง หมากฟักเก็ดลิ่น กวางสมุด แก่นจำปาแดง ไม้ไต้แก่น พันชาด ฮากนมงัว
๓๙/๒	ฮากดอกซ้อน หมากบก หมากคอมหมาม(หนาม) หมากเชือก หมากขามป้อม

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
	หมากซะมอ บีงูเหลือม ฮากหมากล่ำ ฮากกะจาย ฮากชาดซิ(ซะ เลือดหมาดำ น้ำขี้สึก ฮากบูฮา ฮากหิงหาย หมากซะมอ ไม้เท้าสาน จันแดง เบี้ยผุ
๔๐/๑	หมอน้อย ยานาง หมากฝ้าย แมงวัน หย้าแห้วหมู ลำเอื้อง หัวเอื้อง หัวพาน ทูนหัว ดอกคำ พิมานยาง จันแดง แก่นหมวก ไม้เท้าสาน หมากชัก
๔๐/๒	ฮากดุก ฮากหมากชัก ฮากผักหวานบ้าน ฮากหมากแคว้ง เคือบีงูเหลือม ฮากหมากเหลื้อม ใบหมากน้ำ งาดำ ฮากหมากบ้า ฮากหมากเขือขื่น
๔๑/๑	ฮากผักอิสุม หัวหย้าแห้วหมู น้ำงา ไส้เดือน ทองแดง น้ำหอยจูบ จันแดง ถ่านไม้ส่องฟ้า ถ่านไม้จิก เปือกเหมือด
๔๑/๒	น้ำหอยจูบ ในหมากฝ้าย ในหมากขาม ยางดิบ ครั่งดิบ น้ำนม ผักแมวน้ำ ใบติ้วแดง เปือกขาม แก่นเสื้อนกวาง แก่นจี่นาย หย้าลับลืน หย้าผากควย แพงคำฮ้อย หย้าหอมแก้ว เปือกหมากมาย เปือกส้มกบ เบี้ยผุ ในหมากซะมอ หมากเชือก กวางสมุด
๔๒/๒	เถ้ากลางคี เปือกไข่
๔๓/๑	ยานาง ชะเอมเทศ น้ำนม เปือกนางหวาน บีงูเหลือม
๔๓/๒	อ้อยแสนสวน หมากสมอ เปือกนางหวาน หนังแข่ หนังแฮด ฮากสีดาดอกขาว ฮากถั่วพู ฮากผักหวานบ้าน ฮากก้านตง ฮากหย้าลับลืน ฮากอ้อยดำ ฮากพายสง
๔๔/๑	ขวยมดง่าม น้ำเหล้า เถ้ากลางคี เปือกสัง เปือกพอก ฮากตะนาก ฮากหมากแตก อ้อยดำ เข้าจ้าว แก่นก้านของ
๔๔/๒	เปือกหมากเว่อ เปือกช้างน้าว ฮากเฮื้อนกวางน้อย หัวหมาม(หนาม)พระยา ขี้แกลบไหม้ ฮากซูด ฮากหมากแตก หมากฟัน ขวยขี
๔๕/๑	เปือกม่วง กะสัง เปือกดุก เปือกค้อ/กอก เปือกคอง เปือกค้อส้ม เปือกขามป้อม แมงสาบ แมงมุม หางยูง บีงูเหลือม เหล้า ฮากชาดซะโก ฮากอิเลี่ยน เคือเขาฮอ
๔๕/๒	น้ำอ้อยดำ นวนหมากขี้กา ลำงา ฮากหมากแตก หมากพ้าวขูด เก็ดเปือกเปือย เข้าหมิ้น น้ำมันงา น้ำมันพ้าว เก็ดโก ดูกงูเหลา(เหลือม) ในหมากฝ้าย
๔๖/๑	น้ำมันงา เลือดเอี่ยน เห็ดขี้ควย ฮากดอกฮัก น้ำคาวเอี่ยน แมงลิ้นหมา พังคา ฮากส้มป่อย เปือกลิ้นฟ้า
๔๖/๒	หอยจูบ ไงหอยจูบ ในหมากส้มป่อย ขี้หมากบก หัวหมากแตก หมากซะมอ เปือกขามป้อม

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๔๗/๑	เห็ดพิมาน เปือกหว้าชุมพู ฮากเขือบ้า หมากสุกพาก ง้วนหมู เก็ดขาม ยางดิบ
๔๗/๒	ฮากจี่จ้อ ฮากหมากค้อ หัวดอกคำบ้า จันแดง บีงูเหลือม ฮากแลงซอน ขี้กะต่าย ขี้ปอมแจ เหล้า ฮากต้างไก่แดง ขี้แมงไย
๔๘/๑	เห็ดขี้ควย คราบงู เบ้าเคาควยขาดคา ไคแอ่งน้ำ ไหมเข้าจ้าว ซืน ยางดิบ เขาควยดำ
๔๘/๒	ไคลแอ่งน้ำ นมราชสีห์เหมือดคน ฮากยานาง ขี้หมูป่า น้ำไส้เดือน น้ำหอยจูบ ยอดกล้วยหอม เปือกหมากเกลี้ยง ถั่วซะแดด ตาอ้อยดำ หัวหย้าแห้วหมู ฮากหมากแคว้งเคือ เข้าจ้าว
๔๙/๑	ฮากยานาง ฮากงวงสุม ฮากเดื่อ ฮากปลวกเขาน้อย เข้าติดกก หางม่วง ลูกขั้นได ตาอ้อยดำ ตาไม้ซางไพ ตาไม้ไผ่บ้าน เปือกล่ำตาควย น้ำไส้เดือน ฮากนมราชสี
๔๙/๒	หมากซะมอ หมากเชือก หมากขามป้อม ตาไม้ซาง นอแฮด ฮากหมากเอิก ฮากขี้แฮดด่อน นมผา เข้าจ้าว น้ำนม จุดจี่ขี้ ขี้แห้ง หนังแฮด หัวหย้าแห้วหมู เหมือดคน
๕๐/๑	ดูกแฮ้ง ดูกกา นองา เปือกอิเลี่ยน ฮากหมาน้อย ฮากยานาง ฮากเพ็ก ฮากเหมือดแอ่ เหล้า หัวหย้าแห้วหมู เหยื่อเดือน น้ำพังคา กล้วยตีบ หัวดอกพันมหา
๕๐/๒	หัวตองทึง ตับคันคาก จุดจี่ขี้ หมากเชือก หมากซะมอ ไม้เท้าสาน หมอน้อย ดูกแฮ้ง
๕๑/๑	ชะเอม จันแดง จันขาว บะชาด ช้าซะโก บีงูเหลือม เลือดเดือน ไข่เป็ด พิก ขิง เทียม น้ำเบน ฮากเหมือดคน ฮากเหมือดโลด
๕๑/๒	ฮากอิทก ฮากหมาก ฮากพ้าว ฮากผักหวานบ้าน หนังจิแข่ อองปาฝา น้ำมันงูเหลือม ดูกแฮ้ง ดูกกา ไข่เป็ด น้ำพังคา ใบยม ใบดูกใส ฮากช้าซะโก ใบดอกซ้อนน้อย ฮากดอกเข็มขาว ฮากซุมคาน ฮากตดหมา ฮากหย้าโคยงู ฮากเดือยของ ฮากกล้วยตีบ ฮากหมาก อ้อยดำ
๕๒/๑	เข้าจ้าว ถั่วซะแดด ผักบุ้ง ใบเขือบ้า ใบสัก ใบผักหวานบ้าน
๕๒/๒	คาวปาค่อ ก้านพ้าวหว่า มันหมู มันงูเหลือม
๕๓/๑	ก้านพ้าวหว่า มันงูเหลือม มันปู น้ำนมคน ไข่เป็ด เคือเขาฮอ เคือเขาคำ ปลิงจับควย คาว ฮากหมากผักฝ่า หย้าไช ชาดซะโก อ้อยดำ
๕๓/๒	ไข่เป็ด มันงูเหลือม ฮากถั่วพู หย้าผากควย หย้าแพด น้ำมันงา น้ำมันหมู กวางสมุด เลือดหัวใจแฮด ใบไส้ไก่ หัวเข้าหมิ้น หัวข่า พิกน้อย ใบพลูแก่ ขิง

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๕๔/๑	ฮากทองสมุดขาว น้ำพังคา ตูมกา เปือกเหล้า ฮากยานาง ฮากหวด ฮากหมอน้อย หัวเอื้อง
๕๔/๒	ฮากยานาง เปือกแฟง อ้อยดำ เปือกขาม มันหมูคาว หนังแข่ปาฝา
๕๕/๑	เห็ดพิมาน ไส้เดือน แมงลิ้นหมา น้ำเข้าจ้าว บีงูเหลือม เปือกคันคาก เคือเขาฮอ เคือหางหนู ใบดอกขิก ใบกาสัก ใบคนทา
๕๕/๒	ใบกาสัก ใบคนทา ใบผัก น้ำพังคา ฮากแนด ขี้หมูเผา ฮากส้มป่อย ฮากขาม ฮากปาน น้ำเข้าจ้าว น้ำตาอ้อยดำ เฮื้อนกวาง ช้าซะโก อ้อยดำ แก่นบก ฮากหมากพิกก้นชัน ฮากหมากขามน้อย ฮากหิงหาย แพงคำฮ้อย ฮากแตงหนู ตังตาบอดฮากหมอน้อย ยานาง ฮากเพ็ก ฮากพิกก้นชัน ฮากขามขี
๕๖/๑	ฮากส่องฟ้า ฮากน้ำแนด ฮากดอกฮัก ฮากช้าคาม ฮากชาตี ฮากหมากเอิก ฮากแต้ ฮากขามขี ฮากหมากพิกก้นชัน อ้อยดำ ใบไผ่บ้าน ใบดูกใส บีงูมันหมู ก้านพ้าวห้าว ไข่เป็ด
๕๖/๒	ในหมากส้มโฮง ฮากยานาง ฮากผักหวานบ้าน ขี้มอด ขี้หนู หน่วยไนฝ้าย หางยูง ไคแอ่งน้ำ
๕๗/๑	ฮากมุยด่อน ฮากชายสง ฮากเทิน เข้าจ้าว เข้าดอ ใบหมากเขียบ ใบผักตำนิน ใบผักอิเลิด ใบอ้อยดำ หัวดู่ท่ง หัวปอเต่าไห้ ฮากปีบปีแดง ฮากปีบปีขาว แก่นซุมแสง แก่นไม้ตีนนก แก่นท่มโคก ฮากหิงหาย ฮากหว้าชุมพู ฮากกะยอม
๕๗/๒	เปือกกุง เปือกเปือย ก้างปา หูลิง เฮื้อนกวาง ฮากอิทก ฮากอิเลี่ยน ฮากหนาม พระยา ฮากเท้าสาน ฮากกำน้อย พังคา บีงูเหลือม แก่นมอก แก่นไข่เน่า ต้นเหลื้อม ขี้เหล็ก หูลิงก้าน กล้วยตีบ หัวเบง
๕๘/๑	ไม้เหมือดแอ่ ไม้โกทา
๖๐/๒	หัวดอกทองสมุดขาว คาบแมงมุม คาบแมงวัน เลือดเหยื่อเดือน กวางสมุด
๖๑/๑	คำหมากแห้ง ไม้สักสีก คาบแมงมุม หางมอง สากกะมอง ลูกขั้นได ไม้หมากหวีด
๖๑/๒	ฮากตุมกา ปีบปีแดง ฮากเก็ดลิ่นน้อย ฮากตาปา ฮากก้างปา แกนขี้เหล็ก ฮากหมากแคว้งขาว ฮากขัดเค้า เหม้าน้อย พายซะเมา พายซะเลียง หางนกกี้ หมากเห็บ จันแดง กอแคคอน แคนแหลงหนู ฮากคันจ้องซุม โคยตาน นมงัว เคือดูกใส หัวปอเต่าไห้ ดู่ท่ง ก่ามน้ำ ก่ามบก
๖๒/๑	ฮากชาตี จันขาว ถ่อนดอกเหลือง ถ่อนขาว สีไคต้น ฮากน้ำเต้าน้อย

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
	เขามอกแดง เขามอกขาว คอแลน นมสาว ฮากนกกด ช้างน้าว ตังตาบอด ลิ้นซะเล หยั่งสมุด งิ้วดำ งิ้วแดง จำปาดำ จำปาแดง จำปาขาว ฮากเพ็ก ฮากกำแมด ฮากก้อน เปือกแก้มอ้น ฮากขันคำ เพี้ยปา ฮากตูมคาน ฮากตูมบ้าน ฮากอึ่งกา ฮากส่องฟ้า ฮากซะมัด ฮากซามัดน้อย
๖๒/๒	ฮากตีนตั่งน้อย ฮากนางแซงเปือก แสงเปือก ฮากเสน ฮากดู่ท่ง ฮากแก ขี้ซีนก นุนทะเล ฮากผาฮ้ายหลวง ฮากขามป้อม ฮากซัน ฮากเฮื้อนกวาง เคือทำทาน เคือจงอาง ฮากส้มพอหลวง ฮากส้มป่อย เคืออิเลี่ยน ต้นอิเลี่ยน เคือตากวาง ฆ หนามขี้แฮด หนามงัวชน ซาซูต้น ซาซูเคือ ฮากผักกะย่า ฮากคอนหมา จันหอม จันแดง ลิงงอ ไม้เท้าสาน ฮากเดือนดิน ฮากเดื่อเกลี้ยง ฮากเดื่อป่อง หยั่งสมุด เขาเยือง งิ้วดำ ฮากหัชชดำ
๖๓/๑	ปีบปีแดง แสงเบือ ฮากนางแซง เห่าห้อม เคือทำทาน เคือจงอาง แฮนเคือ เคือหวายดิน ฮากกุงขน ฮากกะบี้ ฮากนาว ฮากพระยามือเหล็ก ตุมตัง ฮากเคือหมากบ้า เข้ามวกแดง สีไคต้น แสงเบือ ไม้ซอขี ฮากส้มพอหลวง พันชาดหลวง ฮากเปล้าน้อย ฮากอ้อย หัวบงเลน กะโหลกหมากพ้าวไฟ ตาไม้ไผ่บ้าน ตาไม้ซางคำ ไม้ซางไพ ไม้ไผ่ป่า ยางดิบ ไม้ไต้ ไม้แจง เคือส้มป่อย ซางแข่วแฮด เขาฟาน
๖๓/๒	เป้าน้อย ฮากแคงขาว ฮากหมากเขือบ้า ฮากนมสาว ฮากมอนสา ฮากพวงพี อ้อยดำ ฮากหมากหอ ฮากหิงหาย ฮากถั่วเฮือด หมากถั่วแฮ ขี้เหล็กบ้าน เก็ดโพ ขี้ดินจี่ ขี้นกสักกะไดลิง ใบไผ่บ้าน ใบตดหมา ใบสีชมชื่น ใบตูม
๖๔/๑	ฮากคีไฟนกขุ่ม ฮากอิเลี่ยน ไม้สัก ขี้ไส้เดือน ฮากช้าคาม ฮากจำปา ฮากน้ำแนด ฮากผีเสื้อ ฮากหมากเขือบ้า ในหมากฝ้าย หัวหย้าแห้วหมู
๖๔/๒	ฮากแฝก อ้อยดำ ตูมกา ฮากฝ้ายเฮื้อ ฮากช้าคามน้อย ฮากนมราชสีห์ ฮากส้มพอ ฮากเนิน ฮากฮวงสุม ใบซอขี ทองแดง ซืน
๖๕/๑	หัวปอเตา หัวบ้งเลน หัวดู่ท่ง ไม้ซอขี สีไคต้น ขวยขีน้ำมูด ปิงจับควยด่อน ฮากผีฝัก ฮากผีเสื้อ ฮากบูฮา ใบไผ่บ้าน ใบซางคำ ใบซางไพ ใบหมากเขียบ ใบหมากส้มรด ใบผักตำนิน ใบตูม ใบสีชมชื่น ใบหมากนาว ใบหมากเว่อ ใบโก ฮากสีไคบ้าน ฮากผักอิตู่
๖๕/๒	ฮากหมอน้อย ฮากยานาง สีไคต้น อิเลี่ยนเคือ อิเลี่ยนต้น ฮากฟ้า ใบคอนหมา

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
	เคือหมากแตก ก้านตองกุง หัวหย้าคมปาว หัวหย้าผากควย น้ำแมงวัน ฮากมูกน้อยดอกขาว หมากปะลาย ฮากตางโขง
๖๖/๑	เหยื่อเดือน น้ำเปือกฮางคาว เคือลิ้นแฮด บีงูเหลือม ในหมากซะมอ ฮากหุ่งแดง เคือเขาฮอ อ้อยดำ เอานวนหมากขี้กา ขีไม้จิก ฮากนางแซง ฮากปอเต่า เปือกหมากเว่อ เปือกช้างน้าว เคือเข้ามวกขาว เปือกอิเลี่ยน
๖๖/๒	เปือกล่ำใหญ่ ฮากหลายเงือก ฮากต้างไก่แดง แก่นงิ้วดอกขาว ฮากปอสา หัวก้านทูน ฮากหย้าลับลืน ฮากหมากฟัก หัวเอื้อง ฮากจานเคือ ฮากหมากยม หอยเลื่อ ฮากมูกน้อย นางแซง ฮากมูกใหญ่ ฮากอิโอกแดง หอยจูบ อ้อยดำ ไม้ไผ่บ้าน
๖๗/๑	ยางดิบ ก้านพลู หมอน้อย ฮากยานาง หอยจูบ หมากฝ้าย ขี้เหยื่อเดือน งาช้าง
๖๗/๒	ฮากหย้าว่อ ฮากหมอน้อย ฮากยานาง จันขาว จันแดง นองา ฮากถั่วพู ฮากมูกกะต่าย ฮากหิงหาย ฮากปอกเข้า ฮากหย้าลับลืน
๖๘/๑	ฮากหย้าผากควย ฮากหมอน้อย ฮากยานาง เห็ดขี้ควยเบื่อ ขี้แห้ง ลูกขั้นได ไลปักตู หวายตกขี้สีก เสี้ยนมาด ไม้กินตองปักตู ฮากขี้อ้น ฮากหมากเอิก ฮากหย้าโคยงู
๖๘/๒	ฮากฮังคาว ฮากแตงแซง ฮากปาน ฮากมอน ฮากลางเค็ด หัวหวายนั่ง ฮากไม้ซางคำ แก่นหนามแท่งเคือ ฮากส้มกุง
๖๙/๑	ก้านกล้วยตีบ ใบภู (พลู) แต้ ผักเสี้ยน ฮากหมากฟัก เปือกขาม ฮากเดื่อ เคือดอกต้าง อ้อยดำ ขิง เทียม พิกน้อย เคือหวาย ผักพีพวย ต้นหอม หัวผักบัว หัวผักเทียม หัวว่านไฟ
๖๙/๒	น้ำมันงา เปือกคูน เปือกมูก เคือหมากแตก ฮากขามป้อม เคือเขาฮอ หมากพิกน้อย ในชะเอมเทศ ผักหม ฮากยานาง ใบตาไก้
๗๐/๑	ฮากหย้าโคยงู ฮากตูม ฮากงิ้ว ในหมากฝ้าย เข้าหมิ้น ข่าบ้าน ฮากหมอน้อย ยานาง หนังแฮด ในหมากขาม ฮากก้างปาแดง จุดจี่ขี้
๗๐/๒	ยอดไม้ตายพาย ฮากดังกุ่มก่าม ฮากค้อ ฮังหมาม ฮากหมากพิกก้นชันขาว ฮากกล้วยขวน
๗๑/๑	ฮากเฮื้อนกวาง ใบค้อ
๗๑/๒	ฮากกะจาย ฮากน้ำเต้าน้อย ฮากหมากฟัก ฮากหมอน้อย ฮากยานาง ปอกเข้า ฮากหิงหาย ฮากเหมือดโลดเหมือด เหมือดแอ่ เหมือดแกว เหมือดคน ฮากตับเต่า น้ำเหยื่อเดือน

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๗๒/๑	ไม้เหมือดแอ่ ไม้เหมือดโลด ไม้เหมือดเหลา ไม้เฮื้อนกวาง ไม้ตาไก้ ไม้ซาง ไม้ซางไพ ไม้ซางคำ พายซะเมา พายซะเลียง เหมือดคนขาว เหมือดคนแดง แฮนคอคำ แฮนหอม แฮนทำทาน แฮนจงอาง แฮนปล้อง แฝน คอนแคน แขนนาง ซาซูเซียวเงินเลียง ขี้นก สักกะไดลิง กวางสมุด งิ้วดำ
๗๒/๒	ผักหนอก แกนเข้าโคด ผักแว่น คันคาก กะบือ แมงวัน ฮากกุนทา ฮากกะจาย ฮากส้มพอ เข้าหมิ้น เคือเขาฮอ หมากหูดขี้ม้า ฮากหมากเขือ ฮากหมากแค้ง
๗๓/๑	ฮากหมากเขือลิง ไม้ไค่นุ่น หัวผุ ฮากปีบปีแดง เคือเขาฮอ ตำลึง ฮากผักหวานบ้าน ก้านตง ฮากหมอน้อย ยานาง ฮากหมากแคว้งขาว
๗๓/๒	ฮากลิ้นฟ้า ฮากฟัก ฮากล่ำตาควย ฮากหมากหวีด ผักหมฟ้า เปือกแหน เปือกทัน เปือกตีนนก เข้าจ้าว ฮากลางเค็ด แอ้ปา ฮากปีบปีแดง ฮากตีนตั่งน้อย หัวหย้าแห้วหมู หัวปุ่มเป้า หัวกลอย
๗๔/๑	เปือกตังตาบอด เปือกตูมตัง ฮากหมากแคว้งเคือ หมาก จันแดง
๗๔/๒	เยี่ยวควยด่อน กวางสมุด มันหมู มันงา จันแดง จันขาว หัวบัวแบ้ หินส้ม ภู (พลู) เหลือง
๗๕/๑	เคือเขา มวกเขา เปือกอิเลี่ยน เปือกล่ำใหญ่ ฮากหลายเงือก ฮากเพ็ก หย้าหอมแก้ว ฮากหย้าลับลืน น้ำมันหมากพ้าว หมากพ้าวอ่อน ใบส้มป่อย ใบขาม
๗๕/๒	น้ำมันงา บีปาฝา
๗๖/๒	ต้นซายเด็น ต้นดูกใหญ่ ต้นดูกใส ต้นหมากหม้อ

ใบลานตำรายา ฉบับที่ ๔

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

อักษรธรรม

ลานที่ ๑ หน้า ๑

ลานที่ ๑ หน้า ๒

ลานที่ ๒ หน้า ๑

ลานที่ ๒ หน้า ๒

ลานที่ ๓ หน้า ๑

คำอ่านปัจจุบัน

ตำรายา ฉบับที่ ๔

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ปริวรรตโดยนายอภิชาต จันนาเวช

(ลานที่ ๑ หน้า ๑) เข้าจ้าวตำดอมกันใส่ฮังแมงไย..ไข้มันควยตีนคว่างมือนั้นว่าเป็นสารบาดแลฯ ..ให้เอาขนนกยูง ๑ เบี้ยผุ ๓ หน่วยเผาทั้งมวนบดดอมกันน้ำเผิ้งปั้นลูกกอนกินดีฯ พาก ๑ เอาหย้าลับลืน ๓ ฮากหย้าขัด ๖ หย้าผากควย ๓ อ้อยดำ ๓ ตาหย้าคา ๓ นอ(หน่อ)ฮากกล้วยตีบ ๓ ฮากเปือกหมากสัง ๓ กีบน้ำหม้อนึ่งเป็นน้ำกินดีลูกมูกลงเลือดลงดำลงแดงให้เอาฮากกะจาย ๑ ฮากกาว/พ้าวเปือกเดื่อเกี้ยง

(ลานที่ ๑ หน้า ๒) ฮากหมากแคว้งฮากตีนจำดงฮากหมากแตกเปือกกาเซาต้มกินดีเกี่ยวกินกะดากกะด้างทั้งกิ่งให้เอางาดำ๑ ฮากข่าตำดอมกันใส่น้ำมันกัน(กิน)หายแลฯ เป็นเกี่ยวดำเอาใบหุ่งเทามาลนไฟแซ่สมหมากเว่อน้ำปูนคั้นทั้งคีงดีแลฯ จักมันซุเอาเปล้าหลวง ๑ เปือกกอก ๑ กล้วยตีบหน่วย ๑ หมากพิลาหน่วย ๑ ตำดอมกันปั้นก่อนกินหายแลฯ ยาซะเออะให้กลั้นใจบิดเอาซายตำใส่น้ำเผิ้งกินดีฯ พาก ๑ เอาเปือกหมากสังมาต้มกินดีแลฯ

(ลานที่ ๒ หน้า ๑) ไข้บ่หลบเอาหัวผักกูดหลวงฝนใส่น้ำเข้าจ้าวให้กินดีแลฯ พาก ๑ เอาอ้อยดำ ๗ ข้อไม้บูฮา ๗ ข้อขูดติวเสียก้วยตีบดิบ ๗ กีบต้มกินดีฯ ไข้คีงฮ้อนเอาหมากพัก(ฟัก)๑ อ้อยดำปอกเปือกเสียเอาเปือกกอกตำดอมกันใส่น้ำตองกินไข้หนาวในเอาใบบูฮาขูดเปือกเสียต้มกินดีฯ พาก ๑ เอาขี้แมงไยแซ่น้ำเอาบูฮาใส่ดอมกันกินดีฯ ไข้หนาวนอกเอาฮากพ้าวฮากหมากกล้วยตีบตาอ้อยดำ ๗ ตาเอาเปือกทองตำดอมกันใส่น้ำถ่อง ๑ ต้มกินคันว่าฮ้อน

(ลานที่ ๒ หน้า ๒) ก้นเอาถั่วซะแดดเข้าจ้าวตำดอมกันใส่น้ำถ่อง ๑ กินดีฯ ผิว่าน้ำลายบ่มีลิ้นไขเอาขี้ไก่ขาวอันติดฮังมาเผาห่อแพแซ่น้ำกินดีฯเสดเกี้ยวคอเอาฮากหมากซำดงฝนใส่น้ำอ้อยกินหายแลฯ เป็นฮากลงเอาเปือกทัน ๑ เอาเข้าติดกล่องอันแห้งนั้นเอากล้วยตีบสุกตำดอมกันถ่อง ๑ กินดีฯผิน้ำลายไหลออกจากปากก็ดีให้เอาผักปอด๑ เข้าติดกล่อง ๑ กล้วยตีบดิบ ๑ ใบม่วงแมงวันตำดอมกันใส่น้ำถ่อง ๑ กินดีฯเจ็บอกเอาใบตองกุงหว่านไฟ ๓ กีบ

(ลานที่ ๓ หน้า ๑) เผาตองกุงใส่แล้วตำดอมกันพิก ๗ เทียม ๗ ขิง ๗ ฝานตำใส่น้ำถ่อง ๑ กินดีฯ พาก ๑ ไข้เหื่อบ่ออกเอาเปือกหำฮอก๑ เปือกส้มกบแห้งฝนดอมกันทั้งมวนแลฯเผาขาน(ขาง)ซวดน้ำยาให้กินออกแลฯ เป็นแสบมะโหกเอายอดทันนา ๓ ใบยอดส้มพอ ๓ ใบพิกขิง ๗ ขี้แมงไยตำดอมกันแล้วให้สีฝ่าตีนฝ่ามือสีหูสีดังสีหัวหายแลฯเจ็บอกเอาฮากผักงวน(หงอน?) ไก่ฮากเข็มขาวฝนใส่น้ำเข้าจ้าวให้กินหายแลฯเป็นพังระดีขี้เยี่ยวบ่ออกเอาหน่อไม้ออต้มกินดี

ลานที่ ๓ หน้า ๒

ลานที่ ๔ หน้า ๑

ลานที่ ๔ หน้า ๒

ลานที่ ๕ หน้า ๑

ลานที่ ๕ หน้า ๒

(ลานที่ ๓ หน้า ๒) ยาลงเลือดเอาแก่นยางต้มกินดีแลฯลงเลือดทวารเอาแก่นขามป้อมต้มกินดีฯ ลงท้องดอย(น้อย?)เอาใบบูฮาปอกเปือกเสียเอาอ้อยดำ ๑ ขูดเปือกเสียต้มกินดีฯลงท้องเป็นขี้ฮากเอาพิก น้อยตำใส่น้ำเผิ้งเกือแกน(แกง)ซวาดน้ำกินดีฯเป็นมะเฮงลามเอาผักเบี้ยเพาะดีออกเกี้ยวดำเอาเปือกกุ่มกุง ๑ หมากฟัก ๑ อ้อยดำ ๑ เข้าจ้าวเอาน้ำไส้เดือนเป็นน้ำตำใส่นำถ่อง ๑ ดีฯ ผิว่าถือหัวเอาใบส้มพอ ใบทัน ใบหย้าขับ/ขัดใบหย้าลับลืนถั่วซะแดก (ซะแดด?) ผักตำ

(ลานที่ ๔ หน้า ๑) นินเข้าจ้าวตำดอมกันคั้นหัวดีฯผิไข้ซู่มื้อมันบ่สู้หายดังนั้นให้เอาใบส้มพอ ๓ กำอ้อยดำ ๓ ปล้องขูดเสียเข้าจ้าวทั้งเปือก ๓ กำต้มให้กินดีฯปั้นแซ่เอาผักอิเอียน ๑ เอาน้ำหม้อนึ่งเป็นน้ำต้มให้กินดีฯเป็นคะยือเอาฮากถั่วเฮื้อ ๓ ปี นำแน้ดอกขาวต้มให้กินดีฯผิว่าผู้ญิงประสูติลูกลงเลือดเอาฝ้ายเฮื้อเอาใบมันตำเอาน้ำต้มให้กินดีฯ ประสูด (ประสูติ) ลูกฮกบ่ตกให้เอาฮากหุ่งแดง ๑ ฮากปีบปีแดง ๑ ฝนทา ลูกผู้ซายทาเบื้องขวา ลูกผู้

(ลานที่ ๔ หน้า ๒)ยิง (หญิง) ทาตีนก้ำซ้ายออกแลฯ ยาออกลูกตกง่ายเอาหมากนา(น้ำ)ขมไคงูน้อย ๑ ฝนผักกาดท่อกันทาท้องน้อยออกง่ายแลฯยาฮานคายดูกลิ่น ๓ บาทดูกนกกดฮ้อย ๓ บาทฮากบงนั่ง ๓ บาทหน่วยในหมากบ้าเบื่อ ๑ แก่นขามพกแรกให้ห่อแพแซ่ยาพังคากินดีฯสบับ ๑ เอาต้นดูกอึ่ง ๑ เคือคางเหนื่อย ๑ ฮากหมากเปิก ๑ ต้มกินดีฯ ยาฝีหัวขว่ำภายในเอาน้ำเต้าน้อย ๑ กระปุกเคือ ๑ ต้นเฮื้อนกวาง ๑ ให้เอาฮากเคือนาทกซักฟ้าก็ว่าน้ำเกียนครกสุง(โคกสุ่ง?)มาต้มกินฯ

(ลานที่ ๕ หน้า ๑) ยาคันทะมาลาทั้งมวนมี ๕ จำพวกแลฯคันทะมาลาดอกไหม ๑ คันทะมาลาไก ๑ คันทะมาลาหน่วย ๑ คันทะมาลาเก็ดหอย ๑ คันทะมาลาสุดออง ๑ คาถาสบยาคันทะมาลาให้ว่าดังนี้สิทธิกุตตะกัมมังสิทธิการะตะวาถาคะเตสัพพะระสิทธะกัสเสวะนะ นามโมเต สิทธิกัมมัตโตโอเทวากา กานังนิกากาวาเทสะวาหายะให้สมคาม ๑ ฮากดอกซ้อนห่อหนึ่งฮากหมากเขาหัวบัวขี้แป้ ๑ ทั้ง ๕ สิ่งนี้เอามาฝนคุลิกาสมกันเอาเป็นน้ำ

(ลานที่ ๕ หน้า ๒) สียายอนซักหนึ่งบดสมยาพังคากินให้แต่งคายเงิน ๕ ฮ้อยคำ ๒ บาท เบี้ย พัน ๑ หมากหัวเกือก้อนขิงให้ได้ฮ้อย ๑ ผักเทียมฮ้อย ๑ หมากพู (พลู) เทียน ๘ เหล่มใส่จิงบดเทินดีนักแลฯ ยาทาให้เอาฮากลิ่นน้อย ๑ ฮากเข้าหมิ้นนางมัททีย ๑ ฮากน้ำเต้าน้อย ๑ ๓ ควย ๑ ให้ฝนทาฝนสมยาพังคาทาดีแลฯยาฝีหัวขว่ำภายในเอาน้ำเต้าน้อยกระปุกเคือ ๑ เฮื้อนกวาง ๑ เคือนาทก ๑ ฝูงนี้มาต้มกินดีเมื่อจักกินให้ล่วงท้องเสียก่อนจักต้ม ๓ ควยคาวคามา

ลานที่ ๖ หน้า ๑

ลานที่ ๖ หน้า ๒

ลานที่ ๗ หน้า ๑

ลานที่ ๗ หน้า ๒

ลานที่ ๘ หน้า ๑

(ลานที่ ๖ หน้า ๑) เสียแลฯยาซะคิวลมเอาเปือกคุมพัน/กุมพัน ๑ ผักคาด ๑ เข้าหมิ้นท่อกันมาตำใส่น้ำ มันหมูเพาะที่เจ็บดีแลฯผิว่าเสียบลมแทงเจ็บหลังเจ็บข้างเจ็บคอเจ็บหัวเข่าเจ็บแค่งเจ็บแขนเจ็บแอวนั้นซื่อว่าสาระบาตลูกพันลาแลฯ จักยาให้เอาใบฮวงสุมทั้งต้นทั้งฮากพัน ๑ กาบกล้วยยวนพัน ๑ หัวข่าพัน ๑ มาเขี่ยวใส่ยาพังคากินดีฯ เป็นลมซะคิวให้เอาฮากจันได ๑ ขิงแคงมาแล้วห่อหมกอุ่นโพะดีลมเพดซะคานถือหูถือตา

(ลานที่ ๖ หน้า ๒) นำดีแลฯ ยาออกหมากไม้เอาฮากปอกเข้าฮาหย้าลับลืน ๑ ฮากหย้าขัดฮากหย้าคาอ้อยดำเข้าจ้าวเป็นน้ำแซ่กินดีฯ ยาเป็นลมพิกขิงเทียมปีบปีแดงซั่งท่อกันบดผงไว้จำเริญกินดอมน้ำฮ้อนดีฯยาลมเอาฮากผักอิเลิดซีก ๑ ปีบปีแดงซีก ๑ ฮากเทียมดีปี (ดีปลี) ๑ เกือท่อกันบดผงไว้ใส่เกือกินดีใส่เหล้ากินก็ดีแลฯ ยาลมเอาฮากเดื่อดินฮากแลงซอน ๑ พิกขิงดีปลี ๑ เกือท่อกันบดผงไว้ใส่น้ำฮ้อนให้กินได้กินอันฮ้าย

(ลานที่ ๗ หน้า ๑) จิแข้หัวงูทำทานหัวงูจงอางหัวขี้เบ็บ ๑ ฝนแข่วให้ฝน ๗ อันนี้เผาซุมหย้านั้นยางตายให้ไข้จิงบดใส่น้ำยาพังคากินดีแลฯ ยาทูดให้เอาน้ำเกี้ยงจอก ๑ ยางเล็บเงิก/เงือกจอก ๑ ขี้เจียจอก ๑ น้ำหมากนาวเป็นน้ำจอก ๑ อันนี้ยาทาแลฯยากินในเอายาพังคาพัน ๑ เคือฮางฮางฮะมาเก็บตากให้ไขจิงซั่งให้ได้ห้าฮ้อยแซ่ไว้ ๗ วันจิงกินแล้วทายา ๗ วันจิงอาบ

(ลานที่ ๗ หน้า ๒) ก้านพิก ๗ ลูก เทียมงีมตำให้แหลกปั้นลูกกอนให้กินหายแลฯ โอมลิลวยกองลิลวยอันนี้สบยาแลฯยาแก้คูหนังคูหางเอี่ยนแก้คูหนังให้เอาหนังบาท ๑ หนังแฮดบาท ๑ หนังขี้โกะ ๑ แมงลิ้นหมา ๑ เป็นน้ำเหล้าเป็นน้ำให้กินดีแลฯ ยาข่าผีให้เอายอดบูฮา ๗ ยอด
หย้าคา ๗ ยอดหย้าขัด ๗ ยอดไคงูน้อย ๗ ยอดไคงูหลวง ๗ ยอดแข่วหมาแข่ว

(ลานที่ ๘ หน้า ๑) ๑ ผักหมแดง ๑ มาเขี่ยวใส่น้ำเผิ้งกินดีฯปวดแซ่เอาหางยูง ๕ เส้นเผาบดใส่พิก ขิง ๖ ลูกใส่น้ำฮ้อนกินดีฯยามะโหกเอาตับเต่าหลวง ๑ ฮากทุกลาย ๑ ฮากอ้อยแดง ๑ ฮากเหม้าตาควย ๑ เขี่ยวกินดีฯ ไข้เจ็บหัวเอายอดฝ้าย ๗ ยอดพิก ๖ ลูกขิง ๖ ลูกกอนฝานเทียม ๖ งีมตำเอาน้ำสุบทางดัง ดีฯ เอาซะเอมท่อ ๑ ซะคาม ๒ ท่อมาบดแซ่น้ำขิงไว้กินฯลิ้นแข็งนักฮากแลงลัก ๑ ฮากหมาก

ลานที่ ๘ หน้า ๒

ลานที่ ๙ หน้า ๑

ลานที่ ๙ หน้า ๒

ลานที่ ๑๐ หน้า ๑

ลานที่ ๑๐ หน้า ๒

(ลานที่ ๘หน้า ๒).....ใส่น้ำยาน้ำฮ้อนกินน้ำลิงก็มีหลายแลฯจักหุงน้ำมันยาเอาขิง ๑ เอาข่า ๑ เข้าหมิ้นหน่อ๑ ผักเทียม ๑ น้ำหมากเว่อ ๑ น้ำมันผักกาด ๑ น้ำพิกท่อกันเขี่ยวให้บกเกิ่ง ๑ แล้วเอาน้ำมันผักกาดบดผงใส่มันงาใส่หุงไว้ใส่วาดฝีก็ดีเปื่อยเจื่อย/เปื่อยเจ็บ ท้องก็ดีพร้าบาดมีดบาดเป็นกาก (กลาก) เป็นเจี้ยน(เกลื้อน)เจ็บหูเจ็บตาก็ดีทาดีแลฯเป็นหนิ่วเอาฮากไม้หูกวางมาต้มกินดีแลฯเป็นหนิ่วเยี่ยวเป็นเลือดให้เอาฮากคูน

(ลานที่๙ หน้า ๑) ดีฯยาแก้หว่านก็ได้แลฯยาพีเอาแก่นดู่ ๑ แก่นยูง แก่นยางแก่นถ่อนเปือกฮางคาวท่อกันมาเขี่ยวเอาน้ำยา ๒ ส่วนน้ำอ้อยส่วน ๑ น้ำเผิ้งส่วน ๑ ดงไว้ ๗ วันหนิ่วเอาหัวสีไค ๑ หัวแห้วหมู ๑ เอาผากจับไม้ฮัง ๑ ต้มกินดีฯ เป็นกีมเมื่อยลมขึ้นซะเออะเอาเคือเขาฮอฮากกะจายท่อกันพิกขิงต้มกินดีฯกินเข้าบ่ลงผอมเหลืองเอาฮากผีเสื้อ ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ หย้าลับลืน ๑ ท่อกันใส่พิกขิงต้มกินดีฯผิลมขึ้นเลือดขึ้นให้เอาฮากกะจายมาต้มใส่พิกขิงกินดีฯลมเลือดแผ่เป็นตุ่มเป็นฟกไต่ตนแลตีนก็ดีให้เอาฮากกะจาย

(ลานที่ ๙ หน้า ๒) ทังกินดีฯเจ็บหัวเอาฮากนุมแน ๑ หว่านไฟ ๑ ตำโพะดีฯพาก ๑ เอาใบผีเสื้อมาตำโพะดีฯลงกุมลมดนเอาใบหอมแก้ว ๑ ฮากสีไค ๑ ใบเว่อใบไผ่ ๑ เข้าหมิ้น ๑ ซาซู ๑ ท่อกันต้มกินดีฯพาก ๑ เอาฮากพิลายอดส้มพอยอดกุ่มน้อยยอดกุ่มหลวงหย้าหอมแกวยอดทันยอดช้ามั่งท่อกันใส่ขิงสน่อยปั้นลูกกอนไว้กินดีฯ พาก ๑ เอาฮากตีนเป็ดหบแหบหย้าขี้อ้นหย้างัวซาง/งวงซ้าง?ท่อกันต้มใส่พิกขิงกิน

(ลานที่ ๑๐ หน้า ๑) ๑ ท่อกันตำเอาน้ำมาสมยาพังคากินดีฯยาซะดวงเป็นลำเอาฮากอ้อยหมู ๑ ฮากง้วนหมู ๑ ท่อกันต้มกินดีฯยาบาดหลวงเอาเคือหมากล่ำฮากหมากผุฮากหย้าขัดฮากหย้าลับลืนฮากเขิงอ้อยแสนสวนท่อกันทั้งมวลต้มกินดีฯยาคะยือเอาฮากซะคาม ๑ หมากเขือบ้ามาเผาท่อกันน้ำหมากนาวเขี่ยวปั้นลูกกอนกินดีฯยาเฮื้อนแดง/แดด เฮื้อนลมเอาต้นหว้าขี้มด ๑ ต้นเฮื้อนกวาง ๑ ต้นถั่วเฮิด ๑ ขาเฮิด ๑ ต้นตุมตัง ๑ เอาท่อกันต้มอาบ

(ลานที่ ๑๐ หน้า ๒) ออมไอเปือกงิ้วเดื่อป่องต้มกินดีฯไข้ฮ้อนเนื้อฮ้อนคึงเอาเปือกเดื่อเกลี้ยงฮากอ้อยซาง ๑ อ้อยดำ ๑ แซ่น้ำกินดีฯ ไข้แลไอเอาเคือเขาบิว/ปวกมาต้มน้ำเผิ้งตัดสน่อยกินดีฯผิขัดอกเอาเปือกหมากซักเปือกยางเปือกถ่อนท่อกันบดผงมาหนัก/หมักดอมปลีกล้วยไว้เมื่อจักกินพิกขิง ๗ บดปั้นลูกกอนไว้กินดีฯเป็นซะคิวก็ดียาปะดงเอาเปือกกอนเปือกบงกามเปือกตีนเป็ดเปือกขามป้อมท่อกันใส่หวดนึ่งใส่ตองนอนดีฯยาซะดวงท้องเอาฮากหย้าขัด ๑ ฮากผักหมแดง

ลานที่ ๑๑ หน้า ๑

ลานที่ ๑๑ หน้า ๒

ลานที่ ๑๒ หน้า ๑

ลานที่ ๑๒ หน้า ๒

ลานที่ ๑๓ หน้า ๑

(ลานที่ ๑๑ หน้า ๑) ซะคึนฮากพันมหาฮากเปล้าฮากเดื่อดินตากแห้งไว้บดผงสมกันวัน ๑ แล้วเอาน้ำมันงามาใส่ดอมกันไว้๗ วันจิงคั้นเป็นลมทั้งมวนคั้นดีแลฯไข้ฮ้อนในหนาวนอกเอาหน่วยหมากโมมาตำเอาน้ำเอางาช้าง ๑ ดูกหัวปาบึก ๑ มาฝนเอาน้ำแล้วเอาฮากหย้าคาฮากคาวน้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำตองให้กินดีฯฮ้อนคึงเอาเยี่ยวคนใส่สน่อยกินดีฯเป็นลมคัดใจเอาฮากส้มกบพิกมาบดใส่กินดีฯเจ็บท้องลงมูกลงแดงเอาฮากหมากแตกฮาก

(ลานที่ ๑๑ หน้า ๒)...(-าง)องไฟ ๑ ใบส้มพอ ๑ เอาหนังหน้าผากควยมาเผาบดเอาใส่ดอมยาทั้งมวลเอาน้ำหมากนาวเป็นน้ำใส่บวง/บองไว้เจ็บซู่มื่อหมั่นนักแลฯจักกระทำน้ำมันยาให้เอาใบผีเสื้อใบผักบาสปีบปีแดงหัวข่าแดงหว่านไฟท่อกันปั้นเอาน้ำมันแล้วจิงเอาน้ำมันงาท่อกันทั้งมวลใส่หม้อทองหุงพอใกล้ไฟหวนสุกจิงเอามาไว้แก้ยาพะยาด (พยาธิ) ทั้งมวลหายเมื่อยทั้งมวลคั้นดีซู่อันแลฯเป็นกึมซะคิวลมเอาใบหมากตอดใบหัด

(ลานที่ ๑๒ หน้า ๑) ซะ ยาพังคากินดีฯเป็นซะดวงท้องเอาเปือกคางฮุงเอ็นอ่อนฮากตางไก้ท่อกันมาฟักตากแดดไว้แซ่ยาพังคาไว้ ๗ วันจิงกินดีฯ เยี่ยวบ่ออกเอาฮากหย้าคาฮากเลาฮากอ้อยหนูอ้อยดำซั่งท่อกันกินดีฯ เอาหมากบ้ามาปิ้งให้สุกตำผงไว้ใส่พิกขิงผักเทียมทอกบดผงใส่ยาพังคากินหายพระยาด (พยาธิ) ทั้งมวนแลฯ ยามะโหกเลือดเอาเปือกส้มโฮง ๑ ส้มกบเปือกทันฮากส้มกบท่อกันเขี่ยว ๖ บวยเอาบวย ๑ ใส่ยาพังคากินดีฯยา

(ลานที่ ๑๒ หน้า ๒) ๑ เคือเขาฮอ ๑ ต้มใส่พิกขิงกินดีฯ ลมเสดขึ้นเจ็บหลังเอาเปือกตีนเป็ดเคือเอ็นอ่อนเข้าหมิ้นผักกาดน้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำอุ่นไฟคั้นที่เจ็บที่ปวดดีฯ ขี้บ่ออกเยี่ยวบ่ออกเอาเปือกส้มพอมาตำใส่น้ำเข้าจ้าวกินเอาเหยื่อมันโพะออกแลฯ ผิว่าฟกไค่เอาแก่นงิ้วมาต้มอาบดีฯ พาก ๑ เอาเปือกหมากล่ำตาควยต้มอาบซู่วันดีฯ เป็นกึมเป็นเมื่อยเอาฮากหย้าขัดเคือเขาฮอท่อกันมานึ่งตากแดดแ-

(ลานที่ ๑๓ หน้า ๑) คว่ำดูทรุ ๑ นางกาบเคือ ๑ ใส่อ้อยดำเอาสมกันจักต้มให้ออกกินดีฯ ยาอยากเข้าให้เอาคำคามา ๑ผักกูดเคือ ๑ เขิงน้อยเขิงหลวง ๑ หัวกอนกะแต ๑ ยาหัวหลวงต้มกินดีงามฯยาลงเลือดคอลงเลือดังให้เอาเข้าหมิ้นไข่ใบเหมือดโลดฮ้อย ๑ ต้นข่าเบี้ยหย้าโพงโพดอ้อยดำท่อกันต้มกินดีแลฯ สบับ ๑ เอาฮากหมากซัก ๓ ฮ้อยฮากต้างไก่ ๒ ฮ้อยให้บูซาเอาใบโพสี (โพธิ์ศรี) อันหล่นตก ๓ ฮ้อยฮากตากวางตาเสือเอาเข้าฝูงนี้คุลิ-

ลานที่ ๑๓ หน้า ๒

ลานที่ ๑๔ หน้า ๑

ลานที่ ๑๔ หน้า ๒

ลานที่ ๑๕ หน้า ๑

ลานที่ ๑๕ หน้า ๒

(ลานที่ ๑๓ หน้า ๒) กาเข้ากันต้มกินดีแลฯ อันนี้เซื่อแลฯ ยาคันทะมาลาเอาฮากขัดเค้าบาด ๑ ฮากหมากเอิกบาด ๑ ฮากแคว้งบาด ๑ เปือกหมากยมผู้บาด ๑ ใบเจียงลมบาด ๑ ฮากหมากนาวบาด ๑ ฮากหมากเว่อบาด สีไคบาด ๑อ้อยดำบาด ๑ เปือกค้อบาด ๑ ส้มลมบาด ๑ ฮากพายสงบาด ๑ ยาฝูงนี้ฝนสมกันกินดีฯแก้คะทะมาลาเดือไก่แลฯให้เอายาพังคาตัดสน่อยจิงกินแลฯยาฝีหัวขว่ำให้เอาแก่นค้อหนาม ๑ หางกวาง ๑ แก่นบ้งมั่ง ๑ ฮากช้างน้าว ๑ ช้าชะ-

(ลานที่ ๑๔ หน้า ๑) โก ๑ ฮากพีพวย ๑ อ้อยดำ ๑ ต้มกินดีฯยาแก้ปานดำปานแดงเอาเคือส้มกุง เคือขี้มอน ๑ มันแกว ๑ ซะโก๑ ต้นเสี้ยวน้อย ๑ ต้นก้ามปู ๑ ก่ามโคก ๑ เคือตาปา ๑ ต้นตีนจำโคก ๑ นางกาสบบาด ๑ นมราชสี ๑ ฝูงนี้ฝนทาแด่กินแด่หากได้เซื่อแท้ดายฯยาแก้หนังเอาหนังควยในเฮือนแม่หม้าย ๗ เฮือนมาเผาขูดเอาได้แล้วมาแกงกับใบผักเทียมพิกขิงใส่ปาแดกปาน้อยสน่อยกินแม่นว่าหนังก็ดีหากจักเหน่าออกตกเสี่ยงแลฯ

(ลานที่ ๑๔ หน้า ๒) ยาแก้กะตึก เอาคาบแมงมุม ๑ สากมอง ๗ ออกเอาไม้อันฝังอยู่ในสีก ๗ ปี ๑ เอาเบี้ยผุ ๗ หน่วยมาฝนดอมกันให้กินออกปากแลฯ สบับ ๑ กั้นใจถากเอาสากมอง ๗ กีบฝนใส่พิกขิง ๗ ฝานให้กินแม่นกะตึกก็หนีสิ้นแลฯยาฆ่าฝีให้เอาสอบาด ๑ ใบผีเสื้อบาด ๑ หว่านไฟบาด ๑ กะโดนบาด๑ เปือกกะจายบาท ๑ เคือเขาฮอ ๗ ฝานหว่านซน ๗ ฝานคาบแมงมุม ๗ ตัวก้านไม้ไผ่ ๗ ก้านภู (พลู) ๗

(ลานที่ ๑๕ หน้า ๑) เป็นฟกเป็นพองเป็นเสดก็ดีจักยาให้เอาต้นหิง ๑ ดีปี (ปลี) ๑ ฮากก้วยตีบ ๑ แก่นหมากเกือ ๑ เคือเขาฮอ๑ จี่จ้อหลวง ๑ พิกขิงท่อกันบดผงไว้ใส่น้ำฮ้อนกินหายผอมเหลืองก็ดีทั้งมวนแลฯ พาก ๑ ให้เอาหมากส้มมอดิน ๑ หมากส้มมอหลวง ๑ ฮากหมากขามป้อม ๑ พิกขิงเทียมหมากล่ำตาควย ๑ มาเขี่ยวใส่น้ำเผิ้งน้ำอ้อยไว้เป็นน้ำกินเป็นซะดวงก็ดีแลฯ ไข้สาระบาดขึ้นถือตาให้เอาเปือกกุ่มเคือเขาฮอพันผักกาดขิง

(ลานที่ ๑๕ หน้า ๒) แคงมาตำใส่โพะหัวดีฯไข้บ่สู้ดีแลฯ เจ็บท้องกินส้มอยากอาบน้ำจักตายซื่อว่าอะพิยานสาระบาดแลไข้เจ็บท้องทั้งข้างในท้องเอาฮากปีบปีแดงพิกขิงดีปี (ปลี) ท่อกันบดใส่น้ำฮ้อนกินดีฯไข้ซะเออะเอาใบภู (พลู) ๖ ใบมาขางให้แห่มเอาพิก ๗ ใส่น้ำฮ้อนให้กินดีฯไข้เสดขึ้นกลั้นใจเอาหมากส้มมอ ๑ หมากขามป้อมฮากหม้อน้อยฮากไควงูมาบดใส่น้ำหมากแคว้งกินดีฯยากัดเสดเอาสะดีปีพัน

ลานที่ ๑๖ หน้า ๑

ลานที่ ๑๖ หน้า ๒

ลานที่ ๑๗ หน้า ๑

ลานที่ ๑๗ หน้า ๒

ลานที่ ๑๘ หน้า ๑

(ลานที่ ๑๖ หน้า ๑) น้ำมันปั้นลูกกอนไว้จิงแก้พระยาด (พยาธิ) ทั้งมวนดีฯพาก ๑ เอาซะคาน ๑ ฮากบูฮา ๑ เคือเขาฮอใบขี้กาฮากอิสุมหัวหว่านไฟหัวแห้วหมูพิกขิงท่อกันตากแห้งบดผงปั้นลูกกอนกินหายพระยาดทั้งมวนแลฯ ผิเจ็บคัดอกคัดลมขึ้นข้างทั้ง ๒ เอาเคือเขาฮอฮากตาว ๑ จี่จ้อหลวงดีปี (ปลี) พิกขิงท่อกันตากบดผงปั้นลูกกอนไว้กินดีฯยาแข่วหมั่นเอาขี้เหล็กอันเพิ่นตีเสียนั้นขี้เจีย ๑ ย-

(ลานที่ ๑๖ หน้า ๒) ๑ ผักกาดผักซีฮากขี้กาน้อยท่อกันบดไว้ใส่น้ำฮ้อนกินดีฯ ปั้นเยี่ยวบวดเอาฮากลองแลนามฝนดอมน้ำหมากนาวดังไฟให้สุกกินดีฯ เป็นกะบูนลมเอาแก่นคูนส้มลม เว หลายมาต้มใส่พิกขิงกินดีฯ ยาสัตตะคุรังกาเอาหัวแห้วหมูฮากชมชื่น๑ เข่าหมิ้นขึ้นดีปี (ปลี) ใบขมซะเดาพิกขิงใส่ทั้งมวนท่อกันบดวัน ๑ หย้าหอมแก้วมาตำเอา

(ลานที่ ๑๗ หน้า ๑) พระยาด (พยาธิ) ทั้งมวลเอาฮากพันมหา ๕ บาทพิกฮ้อย ๑ หย้าหอมแก้วตำเอาน้ำปั้นลูกกอนท่อหน่วยหมากทันกินดีฯ ยาตาเอาฮางคาวหลวง ๑ ฮากพันมหา ๑ หัชชะคืน ๑ ปีบปีแดง ๑ ฮากหมากตอดขิงแคง๑ ท่อกันน้ำมันงาเป็นน้ำแซ่ยาไว้ใส่ตาแดงก็ดีตาพาง/ฟางก็ดีตาเป็นเฮื้อนก็ดีปากสุกก็ดีตาบ่สุ่งก็ดีให้จำเริน (จำเริญ) ใส่เทินเซื่อแลฯ ยาหูหนวกเอาผักหมฟ้าใบส้มป่อยกำ ๑ ใบกะจายกำ

(ลานที่ ๑๗ หน้า ๒) ๑ ใบขาม ๖ กำมาเขี่ยว ๖ บวยเอาใส่พิกขิงเกือใส่กินดีฯยาซะเออะเอาฮากคา ๑ หัวแห้วท่อกันเขี่ยวใส่พิกขิงเกือแค่กินหายแลฯ ยาซะเออะเอาหางยูงเผาแซ่น้ำกินดีฯยาลมซะคิวเมื่อยเอาปีบปีแดงฮ้อย ๑ หมากส้มมอดินฮ้อย ๑ ตำผงให้เขี่ยวดอมเยี่ยวงัวดำให้สุกแซ่ดอมกันจำเรินกินวันละแพ่งดีแลฯ พาก ๑ เอาฮากก้างปาบาส (บาท) ๑ พิกเกิ่ง ๑ เทียมเกิ่ง

(ลานที่ ๑๘ หน้า ๑) ปั้นมัน/มูกเป็นเลือดเหลือมเป็นหอนออกได้ ๕ ปีบ่สู้ดีให้เอาฮากหมากนาวอันเซินเมื่อตาวันตกมาฟักตากบดผงพิกขิงซั่งท่อกันเอาน้ำทาหนักปั้นลูกกอนจำเรินกินดีแลฯ ยาอันนี้เจ้าหงสากินดีแล้วคายฮ้อยคำดายฯยาห้ามไข้ผิว่าไข้เจ็บคึงยิ่งฮ้อนเจ็บหัวเจ็บตาเอาเปือกเดื่อเกี้ยงอ้อยดำ ๖ ป้องหมากค่ากำมือ ๑ ก้วยตีบ ๖ หน่วยมาทับแซ่น้ำกินดีฯยาห้ามไข้เอาฮากผักหมฟ้า ๑ พิกขิงเทียมหมากเว่อเป็น

ลานที่ ๑๘ หน้า ๒

ลานที่ ๑๙ หน้า ๑

ลานที่ ๑๙ หน้า ๒

ลานที่ ๒๐ หน้า ๑

ลานที่ ๒๐ หน้า ๒

(ลานที่ ๑๘ หน้า ๒) น้ำบดให้กินดีฯผิไข้หาแฮงบ่ได้เมื่อยเสียบหัวจะโพกด้างทั้งคืงแค่งขาชื่อว่าเป็นป่วงลมยาออกให้เอาหมากสมอเทด ดีปี (ปลี) เกือท่อกันเอาขิงท่อกันทั้งมวลเข้านั้นบดเขี่ยว ๖ บวย เอา ๑ กินฮ้อนดีฯ ยาขี้ทูดเอาเห็ดขาพัน ๑ ฮากส้มกบพัน ๑ หว่านซ้นพัน ๑ หว่านไฟพัน ๑ หว่านนาง เหลืองพัน ๑ หว่านตูบหมูบพัน ๑ เปือกกาสักพัน ๑ เคือขาเบียพัน ๑ ปอขี้ไก่พัน ๑ ต้นหมากหมุนพัน ๑ ผักซีซ้างพัน ๑ แก่นดู่พัน ๑ แก่น

(ลานที่ ๑๙ หน้า ๑) แดงพัน ๑ แก่นยูงพัน ๑ ต้นตับเต่า พัน ๑ แก่นขี้เหล็กพัน ๑ บัม/ปัม/มัน พัน ๑ กอยพัน ๑ ผากพัน ๑ แพงคำฮ้อยพัน ๑ ต้นตีนเป็ดพัน ๑ ฮากแพงพัน ๑ ฮากเป้าหลวงพัน ๑ แก่นจิก พัน ๑ แก่นฮังพัน ๑ แก่นคูนพัน ๑ แก่นตาแทง/ทอง พัน ๑ เคือเขาฮอพัน ๑ เคือเป้าปุนพัน ๑ เคืองิ้วนหมู พัน ๑ ต้นมูกหลวงพัน ๑ ตุมกาพัน ๑ต้นเซือกพัน ๑ ต้นหามอาวพัน ๑ ต้นปะดงแดงพัน ๑ เข้าทั้งมวลท่อกันตำให้แหลกคุลิกาดอมกันยา

(ลานที่ ๑๙ หน้า ๒) พังคาเข้ากำหมื่นทั้งมวลนั้นพัน ๑ ให้ฝังเข้าไว้เดือน ๑ จิงเอาออกมากินอย่าสนเท่หาเทินเซื่อแลฯพาก ๑แก่นกิน เปือกให้อาบดีฯพาก ๑ ให้เอาเปือกมูกหลวงได้พัน ๑ เมื่อจักเอาให้อันเชิน (อัญเชิญ) นางทรนี (ธรณี) เทวดาอันรักษาต้นไม้อันนี้อันเชิน (อัญเชิญ) เจ้ามูกหลวงเมื่อจักเอาให้มีเงินเบี้ย ๑ คำบัก ๑ แต่ท่อว่าให้กำสีนเอาดีเซื่อแลฯ พาก ๑ เอาต้นเป้าหลวงเพียงแอวเมื่อเดือนเพ็งวัน ๖ จิงเอาแก่นเขี่ยวกินพาก ๑ เอาปัม ๑ กอย

(ลานที่ ๒๐ หน้า ๑) พัน ๑ เข้าแดงพัน ๑ จำเริญกินดีนักแลฯ ยาลงมูกเอาใบมอนใบซ้างมงท่อกันตำเอาปั้นลูกกอนกินดีฯยามูกเลือดเอายอดพิลายอดมอนยอดหย้าหอมแกวท่อกันตำใส่ขิงกินดีฯ พาก ๑ เอาน้ำเต้าน้อย ๑ ฮากไส้ไก่๑ ฮากขัดเค้า ๑ ฮากหย้าหอมแก้ว ๑ ฮากหย้าขัดท่อกันต้มกินดีฯ ยาแข่วหมั่นเอาขี้เหล็กตีเสียนั้น ๑ ขูดเอาเขากวางท่อกันมาบดใส่น้ำหมากนาวเขี่ยวไว้เจียทุกมื่อหมั่นนักแลฯ ยาซะดวงท้องเอาฮากเคือไส้ไก่มาต้มกิน

(ลานที่ ๒๐ หน้า ๒) ๖ เดือนดอยดีแลฯ ผิว่าฮ้อนท้องฮ้อนคืงเอาฮากอ้อยดำฮากกล้วยตีบหย้าแห้วหมูหัวปุกเคือ ๗ กีบมาหลามใส่ไม้ปายด้วนกินเมื่อเดือนดับ เอาข่าท่อกันใส่น้ำเข้าจ้าวกินดีฯ เป็นพระยาด (พยาธิ) ขี้เยี่ยวบ่ออกคัดท้องเอาหว่านไฟ ๑ เปือกคูน ๑ หมากขาม๑ เอามาตำดอมกันแล้วจิงตองเอาน้ำกินดีฯ ยาซะดวงท้องเอาฮากเดื่อป่อง ๑ ฮากดอกแจด/จัด ๑ อ้อยดำ ๑ มาต้มกินดีฯ ยางูตอดเอาหัวกอยฝนทาดีฯ เป็นลมคัดแล่นขึ้นคัดหัวใจคัดอกเอาเปือกบก ๑ เปือกกุ่ม ๑ ก้านใบบูฮา ๑ อ้อยดำ ๑ มากินดีฯ

ลานที่ ๒๑ หน้า ๑

ลานที่ ๒๑ หน้า ๒

ลานที่ ๒๒ หน้า ๑

ลานที่ ๒๒ หน้า ๒ (ลานหาย)

ลานที่ ๒๓ หน้า ๑

(ลานที่ ๒๑ หน้า ๑) ยาลูกหนูไค่เอาเคือหบเห็บ ๑ ต้มหมาม สาย ๑ ใบผีเสื้อ ๑ พันผักกาดมาตำเข้าจ้าวเป็นน้ำอุ่นโพะดีฯ เจ็บท้องหมักหมั่นเอาฮากหมากแตก ๑ ฮากกะจาย ๑ ฮากเอ็นอ้าท่อกันมาต้มกินดีฯ ผิว่าเยี่ยวเป็นเลือดเอาฮากซาฝ่ายฮากหุ่งแดงฮากผักหมแดงฮากขัดเค้าท่อกันต้มกินดีฯ เป็นเข้าขาวพัน ๑ แล้วจิงหุงให้เป็นยาพังคาไว้แล้วต้นตุมกาเผาแซ่เอาดังยาพังคาเอาน้ำดังคุลิกาดอมกันแล้วฝังเข้าไว้เดือน ๑เอาออกมากินดีเซื่อแลฯยา

(ลานที่ ๒๑ หน้า ๒) –าอาบเอาถะระสิง ๑ ใบซะแก ๑ ใบหมากเว่อ ๑ หมากนาว ๑ ท่อกันยาอาบแล้วฯ ยาสีเอามาด ๖ บาส (บาท) ขิง ๖ บาส ขิงแคง ๓ บาสหมากพิก ๓ บาสเอาบุ/ปุ ฮ้อย ๑ เหม้ากว้ายตีบฮ้อย ๑ จี่นายก้อมฮ้อย ๑ น้ำมันงาฮ้อย ๑ ปีบปีแดงฮ้อย ๑ อันนี้ยาขี้ทูดต้มให้ออกสีแลฯ ยาทูดทั้งมวลนี้ควรค่าได้แสนคำ ๑ แลฯ ยามะเฮงให้เอาใบถั่วแฮตำเอาน้ำให้ได้แพ่ง ๑ น้ำมันงาแพ่ง ๑ สานหนูลำ ๑ บดยาทั้งมวล

(ลานที่ ๒๒ หน้า ๑) จิงหุงหวนบกน้ำใบถั่วแฮจิงทาดีแลฯ พาก ๑ เอาเคือตากวาง ๑ ซาพอก ๑ เคือหาวกวาง ๑ ฮากตาไก้ ๑ ฮากกูดผ่า ๑ ยาหัวพัน ๑ ฮากตากวางเอาหยุด/หลุด กว่าซู่อันซุมสิ่งนั้นเอาแลอันละฮ้อยให้แต่งคาย๕ บาทจิงต้มกินดอมเหล้าเข้าก่ำดีให้คำเกือ ๓ มื่อดีแลฯ พาก ๑ เอาฮากเหมือดแอ่พัน ๑ ฮากช้างน้าวพัน ๑หัวส้มโก่ยพัน ๑ ท่อกันจิงต้มเขี่ยว ๓ บวยเอา ๑ จิงเอาน้ำเผิ้งผอง ๑ ใส่ยาต้ม ๒ ผองยัน/ฝัง เข้าไว้จำเริน (จำเริญ) กิน

(ลานที่ ๒๒ หน้า ๒) -ลานหาย -

(ลานที่ ๒๓ หน้า ๑) พังคาตัดฯ ผิว่าคัดอกเอาผักใส่ ๑ ผักบาส (บาท) ๑ ใบหมากหวีด ๑ กาสัก ๑ ทาดีฯ สิทิกาน (สิทธิการ) จักกล่าวยาทั้งมวลผิว่าคัดอกเอายอดก้วยหอมบาส ๑ เปือกหมากเกี้ยงบาส ๑ เข้าจ้าวบาส ๑ ถั่วซะแดดบาส ๑ บดใส่น้ำให้กินดีฯ ยาห้ามฮากออกสุกเอาเปือกสา ๑ อ้อยดำ ๑ เข้าตอกแตกบดใส่น้ำให้กินดีฯ ผิว่าไข้บ่ วะ แลซะดุ้งตื่นอันนั้นเป็นตุ่มน้ำทั้งมวนก็ฮ้ายยังพอยาอลฯ ผิว่าไข้มันสู้วะ สู้สว่างตุ่มอันนั้นเป็นตุ่มหนองทั้งมวนบ่ตาย

ลานที่ ๒๓ หน้า ๒

ลานที่ ๒๔ หน้า ๑

ลานที่ ๒๔ หน้า ๒

ลานที่ ๒๕ หน้า ๑

ลานที่ ๒๕ หน้า ๒

(ลานที่ ๒๓หน้า ๒) ไข้บ่วะบ่สว่างตุ่มอันนั้นออกล่วงเย็นไปซู่ยามอันนั้นเป็นตุ่มน้ำ ๒ ส่วนตุ่มหนองส่วน ๑ ก็ควรตายแลฯ ไข้ไข้เจ็บเสียบแทงแล้วจิงออกตุ่มอันนั้นเป็นตุ่มเข้าจี่ทั้งมวนก็ควรตายแลฯ ไข้เจ็บแอวทั้งคึงตั้งคึงบ่ได้เป็นดังผีเข้าแท้ตุ่มอันนั้นเป็นตุ่มแห่มก็ควรตายแลฯ ผิไข้คั่งไค้ไปไหลตุ่มอันนั้นเป็นตุ่มหนองทั้งมวลดีบ่ตายยังพอยาแลฯ ไข้แลผุดลุกผุดนั่งบ่เซาตุ่มอันนั้นเป็นตุ่มลมหนองทั้งมวลมันคันคายยิ่งนักตุ่มอัน

(ลานที่ ๒๔ หน้า ๑) นั้นก็ควรตายแลฯ ผิไข้ตาหลักตาไวคึงฮ้อนไปแลเจ็บดูกเจ็บเดี้ยวนอนบ่ได้ตุ่มอันนั้นเป็นตุ่มตอตุ่มหนองตุ่มแห่มเสียแลก็ควรตายแลฯ ผิจักยาให้เอาน้ำไส้เดือน ๒ ผองยาพังคาผอง ๑ น้ำดูกผี ๒ ผองน้ำขี้โกะแดง ผอง ๑ เอาฮากแกงแซง ๑ ฮากนมแน ๑ หัวเอื้อง ๑ ฝนซู่อันให้กินห้ามพิดออกสุกทั้งมวลเสดก็ตกแลฯยาอาบเอาซ้างมังให้ลอกเปือกเสียเอาแกงแซงแซ่อาบดีแลฯ ผิบ่ดีเอาแกงแซง ๑ หัวจี่จ้อ ๑ อาบ

(ลานที่ ๒๔ หน้า ๒) ดีฯ ผิว่าตุ่มแห่มดังเข้าจี่นั้นให้เอาฮกคนเผาใส่น้ำไส้เดือนให้กินตุ่มฟูแลฯ ยาอาบเอาส้มป่อยซาง/ซ้าง/มาแซ่อาบดีแลฯ ผิว่าตุ่มไหม้มันด้านเสียดังนั้นให้เอาต้นไขแน ๑ ต้นหูลิง ๑ ลอกเปือกเสียเอาหัวเอื้อง๑ แซ่น้ำไส้เดือนกินฟูแลฯ ผิว่าฟูพร้อมกันทั้งมวลฯยาอาบเอาฮากส้มป่อยซ้างฮากแกงแซงจำเริน (จำเริญ) อาบเท่าดี ผิว่าอาบน้ำ ๓ มื่อบ่ฟูแท้ให้เอาเข้าจ้าวมาสีน้ำดังมวกเอาฮากหย้าคาฮากไควงูขาวแพงคำฮ้อยหย้าลับลืนวันฝนเอาน้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำผิว่าบ่ฝนให้ตำเอาใส่น้ำมวกเข้ายาซักตุ่มแลฯ

(ลานที่ ๒๕ หน้า ๑) ผิว่าฟูพร้อมกันทั้งมวนแล้วให้เอาใบโพสี (โพธิ์ศรี) มาแซ่อาบแลวันเทื่อดีฯ ผิว่าพิดขึ้นถือหัวเอาผักหวานบ้านก้านตงแพงคำฮ้อยเข้าจ้าวถั่วซะแดดตำดอมกันโพะหัวดีฯ ยาซะเออะเอาเปือกหมากล่ำตาควยกับน้ำไส้เดือนเอาบิงูตัดสน่อยกินดีฯ ผิว่าตุ่มบ่ฟูให้เอาเข้าจ้าวล้างเสีย ๓ น้ำแล้วจิงแซ่ดอมน้ำผักซีซ้างต้นพอกแซ่ดอมเข้าจ้าวอาบฟูดีฯ ผิว่าพิดเข้าเมือในใจจักขาดแท้

(ลานที่ ๒๕ หน้า ๒) ให้เอาหัวคามาฝนดอมน้ำไส้เดือนเอาบิงูตัดสน่อยกินผิตุ่มออกมาแล้วแห่มเป็นดังเข้าจี่ผบน้อยผดจุมนั้นให้เอาฮากม่วง ๑ ฮากไขแน ๑ ฮากหิงมาแซ่กินดีฯ ยาอาบเอาเปือกหมากขามแม่เข้าจ้าวอาบ ๑ ให้เอาผักซีซ้าง หัวคา ฮากแกงแซง ๑ แซ่อาบดีฯ อัน ๑ ให้เอาเปือกผัก เนา/แน/นำแน้ ๑ หัวคาแซ่อาบดีฯ ยาตุ่มแห่มมีท่อนี้แลฯ ผิว่าตุ่มหากขาวก็ดีแดงก็ดีให้เอาฮากหมาก

ลานที่ ๒๖ หน้า ๑

ลานที่ ๒๖ หน้า ๒

ลานที่ ๒๗ หน้า ๑

ลานที่ ๒๗ หน้า ๒

ลานที่ ๒๘ หน้า ๑

(ลานที่ ๒๖ หน้า ๑) มอกฮากคางเหนีย แพงคำฮ้อย มาดวัน ฮากแซงหัวเอื้องฝนใส่น้ำไส้เดือนแล้วจิงเอายาพังคาบีงูตัดสน่อยกินยาเย็นใจผิว่ากินเย็นใจนั้นก็หากจักฟูแลฯ ยาอาบเอาลำเอื้องฮากแกงแซงทับแซ่น้ำก่อนกาอาบดีตุ่มอันมากอยหมากหวดแลแดงดำ เทิงคึงตุ่มอันนั้นควรตายแลฯ จักยาให้เอาน้ำขี้สูดน้ำไส้เดือน ๑ ผองท่อกันเอาฮากหิงมาทับแซ่กินฟูแลฯ ยาอาบให้เอาเข้าจ้าวล้างเสีย ๓ น้ำ แลเอาเม็ด

(ลานที่ ๒๖ หน้า ๒) เข้าแซ่น้ำเอาส้มลมมาแซ่น้ำเข้าจ้าวอาบดีแลฯ ยาออกสุกเอาหัวเอื้อง ๑ แพงคำฮ้อย ๑ ต้นง้วนหมู ๑ แกงแซง ๑ ท่อกันไส้เดือนผ่าแล้วบีงูยาพังคาตัดสน่อยให้กินดีแมนว่าคางเขากับก็ดีแลฯ ผิว่าออกสุกแลฮากลมให้เอาหย้า ลยา/เลียหางแลนแซ่กินดีฯ พาก ๑ เอาคาเอาคำหามฝนกินดีฯ คอไข้ (ไค่?) เอาเคืออิฮุ/ฮุม น้ำตานซะแองน้ำเอาเข้าเหนียวกินดีฯ ผิว่ายาออกสุกเอาฮากแต้ต้น

(ลานที่ ๒๗ หน้า ๑) แกว ฝนกินบดผงใส่น้ำหายแลฯ ยาให้ตุ่มฟูเอาเลือดตายมาโพนยาพังคาตัดใส่แพ่ง ๑ ฟูงามแลฯ ออกตุ่มฮ้ายเทื่อให้เอาขี้หมูเฮือนมาเผาให้ไหม้จิงเอาแพห่อใส่น้ำไส้เดือนกินฟูแลฯ ยาหาพอดีตุ่มแกดแฮดมันปากก็ดีให้เอาเคืองง้วนหมูหมากเปิกดอกแก้วต้นตุมกาฝนใส่ยาพังคาให้กินแก้กิษหมดพิดแล้วจิงเอายาคั้นตุ่มมา ผิว่าตุ่มตายแล้วให้เอาฮากหมากล่ำเคือแซ่กินแลฯ ผิว่าตุ่มเลือดเอาเปือกดังคันคากฝนทาดีฯ ผิจักไข้เอาฮากตับเต่าน้อยฮากถั่วพูแซ่กินตุ่มดีแลฯ ยาออกสุกฮ้าย

(ลานที่ ๒๗ หน้า ๒) ทั้งมวลก็ดีท่อใจอย่าขาดให้เอาไฮคำอันใบน้อยนั้นฝนใส่น้ำไส้เดือนให้กินดีฯ ยาแก้พวนเอาฮากตูมทองใบลิ้นฟ้าเข้าจ้าวฮากหย้าคากำ ๑ ตำใส่น้ำไส้เดือนตัดกินดีฯ ยาขบแข่วเอาหอยเลื่อ ๑ กวงสมุด ๑ แพง๑ ให้สมคาม ๑ ตาไม้บง ๑ ฝนกินดีแลฯ ยาตุ่มเบิกเอาใบดอกซ้อน ๑ ใบหมากหวดข้า ๑ เข้าหมิ้นไข่ ๑ เข้าจ้าว ๑ ตำคอมกันทาดีฯ ผิว่าตุ่มดำเอาหนังแซ ๑ เคือผักแน แซ่โลมขาวแลฯ ยาแก้คอ

(ลานที่ ๒๘ หน้า ๑) แหบให้เอาฮากผักหวานบ้าน ๑ ฮากแคว้งเคือ ๑ บีงูเหลือม ๑ ตัดยาพังคากินดีฯ ผิว่าตุ่มหานเอาใบดอกขิก๑ ใบกนทา ๑ ลำพิด/ก็ดี แซ่เป่าตุ่มขึ้นดีหายแลฯ ผิว่าลงท้องให้เอาบีปาบึก ๑ โพ่นเหม้น ๑ ยาพังคาตัดกินฯ ยาแก้พวนให้เอาดูกแฮ้ง ๑ ฮากยานาง ๑ น้ำเข้าจ้าว ๑ น้ำไส้เดือน ๑ แซ่ให้กินดีฯ พาก ๑ ให้เอาฮากนมงัว ๑ ฮากนมสาว ๑ ฮากไขแน ๑ ฮากดุกหลวง ๑ มอกหลวง ๑ ฮากคางเหยน/เหม่น ๑ ดูกแฮ้ง ๑ ฝนกินดีฯผิว่าไอเอาหมากดุกหลวง ๑ ดูกแฮ้ง ๑ ฝนเอายาพังคาตัดกินดีฯผิว่าออกแกดแฮดดูกแฮ้งดูกช้างดูกม้าดูก

ลานที่ ๒๘ หน้า ๒

ลานที่ ๒๙ หน้า ๑

ลานที่ ๒๙ หน้า ๒

ลานที่ ๓๐ หน้า ๑

ลานที่ ๓๐ หน้า ๒

(ลานที่ ๒๘ หน้า ๒) หมาดูกควยด่อนหนังแฮดดูกงูเหลือมดูกแข่หนังแข่ฮากแดงฮากจันจูมจันบานหย้าไซหย้าคมปาวหย้าแพดไข่เป็ดดิบให้กินดีฯ ผิว่าบ่ดีให้เอาฮากนมงัวฮากนมสาวต้นไขแนหลวงไขแนน้อยน้ำมันงาดูกแฮ้งฮากหูลิงกินแกดแฮดแลฯพาก ๑ เอาฮากอิฮุมบ้าน ๑ ฮากหูลิง ๑ ฮากยม ๑ น้ำมันงาฝนกินแก้ตุ่มดำก็เป็นแลฯผิว่าออกปานให้เอาฮากถั่วภู(พู)ตับเต่าน้อยฝนกินดีฯพาก ๑ เอาเปือกเคือเขามวกเปือกพิลาแซ่กินฯพาก ๑ เอามดแดงหมกให้

(ลานที่ ๒๙ หน้า ๑) กินดีฯ ยาแซ่กินให้เอาหนามแพว ๑ เคือก้างปา ๑ แซ่กินดีฯ ผิว่าอาบแล้วหากคันคายให้เอายาพังคา ๑ ให้ยีย่องเอาใบหมากออระนัดใส่เป่าดีฯ ยาอาบให้ตุ่มขึ้นเอาใบยานาง ๑ แลน้ำคาวปา ๑ อาบดีแลฯ มน (มนต์) ห้ามตุ่มฮ้ายเมื่อผงไข้นั้นให้ว่าดังนี้ โอม จะมาลือ นาง มา ลือ นางหานมาขางหนางยังตากวยมาลือเจ้าฟ้าเอาแพลายยามาเบิกเสียหยุมตีนหมายามาเบิกเสียตุ่มดอกตางยามาเบิกเสียเจ้าอ้อมต้อมตุ่มงามมาคีบเ-

(ลานที่ ๒๙ หน้า ๒) เย้อว่า ๓ ทีเอาน้ำกอนกาพ่นผุยเสียออกห่างตุ่มงามแลออกก็บ่ฮ้ายแลฯ โอมพุทโธธัมโมโอมกูซิเป่าฝีหัวดำแลหัวแดงโอมกูซิเป่าฝีหัวสิ่วแลหัวเหลืองหัวขาวแลหัวยาวหัวซ้อนตุ่มฮ้อนแลตุ่มไฟโอมกูจักเป่าตุ่มหลวงให้พีน โอมกูซิเป่าตุ่มตีนให้ฟูโอมสิทิกาน (สิทธิการ) คูอาจาน (ครูอาจารย์) พระหมอกูให้โอมสวาหะอันนี้มน (มนต์) เป่าตุ่มขึ้นแลฯ ยาตุ่มแห่มเอานางค้อ ๑ ตุมแสง ๑ ฮากหมากเหลื่อม ๑ นมงัว ๑ เหมือดแอ่ ๑ เอาลำทั้งมวนซู่อันตัดมีดขึ้นทั้งมวนมา

(ลานที่ ๓๐ หน้า ๑) พร้อมกันแล้วแซ่ปิ่นหน้าเมือเบื้องตาวันออกนั่งหย่องเยอะแซ่แล้วผุดแล้วจิงให้กินฯ พาก ๑ ให้เอานมงัว ๑ เปือกตาไก้ ๑ ส้มกบ ๑ แก่นทอง ๑ ซาซู ๑ เปือกหมากหมี่น้อย ๑ แซ่ให้กินดีฯ ยาอาบให้เอาตาไก้มาอาบเป็นหนองออกดีแลฯผิว่าบ่ขึ้นให้เอาปูนาตัว ๑ มาตำอาบฯผิว่าฮ้อนพวนให้เอาดูกซ้าง ๑ ดูกแฮด ๑ดูกกับแก้ ๑ น้ำไส้เดือน ๑ หัวคา ๑ หัวหย้าคมปาว ๑ เอื้องหลวง ๑ หัวผักแพน ๑ ฝนยาทั้งมวนกินดีฯ

(ลานที่ ๓๐ หน้า ๒) พาก ๑ ให้เอานมงัวนมสาว ไขแนเอาทั้งมวลฝนยากินดีฯ ผิว่ากินผิดก็ดีให้เอาฮากยาควัน ๑ ฮากหย้าขัด ๑ บัวขาว ๑ ฯออกสุกอันตุ่มฮ้ายนั้นให้เอาน้ำไส้เดือน ๒ ผองน้ำยาผอง ๑ น้ำดูกผี ๒ ผองน้ำขี้แห้งผอง ๑ เอาฮากแกงแซงฮากนมแน ๑ หัวเอื้อง ๑ ให้ฝนซู่อันให้กินหายพิดออกสุกทั้งมวลแม่นว่าเป็นเสดขึ้นก็ตกแลฯ โอม กูจิ/ซิเป่าออกสุกให้หายกูจิ/ซิเป่าออกคายให้สว่างกูจิเป่าออกแดงซางให้หายกูจิเป่าผาบพิดแดดกูจิผาบ

ลานที่ ๓๑ หน้า ๑

ลานที่ ๓๑ หน้า ๒

ลานที่ ๓๒ หน้า ๑

ลานที่ ๓๒ หน้า ๒

ลานที่ ๓๓ หน้า ๑

(ลานที่ ๓๑ หน้า ๑) พิดแกดแฮดให้ออกทางหว่างกูจิผาบพิดจงอางให้ลงค้อยกูจิผาบพิดงูน้อย ให้ออกเมือไกลพระยา (พญา) มน (มนต์) กูใช้นาไปส่งของผีเมือส่งผีเมืองบนของคนเมือส่งคนเมือฟ้า ของข้าเมือส่งข้าภูดอยหนีไปกินช้างสี่งาหนีไปกินปาสี่เงี่ยงหนีไปกินช้างตัวพลายหนีไปกินควยตัวโซติ หนีไปกินกกขาอ่อนเจ้ามึงหนีไปกินท่อนขาขาวเจ้ามึงหนีไปกินกกเก่าหน้าผีแผ่นโอมสิทิกาน(สิทธิการ) สวาหายะฯ อันนี้เป่าผาบพิดเสียแลฯ อะ อุ อัง อิ ติ ปะ/ปิ โส ภะ คะ วา นะโม พุ ทายยะ ติ สิ วิ ยา อิ ติ วิ สิ ตะ คาถาสบผาบเอาฝ้ายแดงผูกค่อแขนเด็กน้อยดีแลฯ จะ หะ ระ นัง เย พะ ลิง ตัสสะมาหิ

(ลานที่ ๓๑ หน้า ๒) นะ ระ คัต ถะ อัปปะมา ตา ยัง คาถาอันนี้ให้จักตอกวังนาเนแลนกกินบ่ได้ แลฯ โอม ซวา วะ นะ นะ ยะ มานทะ จักตนคึง คึง ซวา วะ นะอิ่มฮังฮู คาถาอันนี้ตะระตุ่มออกสุกให้เอา สาร ๗ เม้ด หัวนางกาบ/กาย? ๓ หัวมากันจิงสบ ๗ คาบเอากวายตาห่างกอมหัวจิงพ่นผุยเสียดีแลฯ วาส ๑ ว่าแก้วมาลือเหิงเหยมาลือมา ๓ ตุ่ม ๔ ตุ่ม บดแล้วแคล้วหนีเย้อเหิงเหยหนีเย้อฯ ออกตุ่มเดียวดอกแลฯ วาส ๑ ว่าโอยท่านโอยทานจาน กูนะ จาน กูนา น้ำฟวงดงไหลมาบง ๆ ผีเค้า ๆ มา หว่านไฟกูจักตอกน้ำ วังหลวงมามอดให้มอดเป็นจางจืดห่างหนียังตากวายแลส้วยล้วยเป็นห้าตุ่มฯ ให้เอากวยตา

(ลานที่ ๓๒ หน้า ๑) ห่างมาหัวเอาน้ำกอนกามาสบ ๗ คาบผุยพ่นดิบพิดเสียดีแลฯ ผิว่าออกสุก แลถือคอให้เอาฮากฝ้ายจัก ๑น้ำเหล้า ก้วย (กล้วย) ตีบเป็นน้ำฝนยาแก้คอดีฯ พาก ๑ ให้เอาฮากเพ็ก ๑ ไม้ เท้าสาน ๑ น้ำมันงา ๑ อ้อยดำฝนให้กินดีฯ พาก ๑ เอาฮากนมงัว บานออกลำน้อยแซ่กินดีฯยากินในเอายา หัว๑ ดูกแฮดดูกกาดูกหมาดำดูกแมวดำบีงูเหลือมฝนเอายาพังคาตัดกินยาตุ่มขึ้นฯ ให้เอาตอกต้าง ฝน พังคาตัดกินดีพาก ๑ ให้เอาฮากหมากเอิก ๑ ฮากเกือคา ๑ หน่วยในหมากส้มมอ ๑ ฝนใส่น้ำทาแด่กินแด่ ดีแลฯ ผิว่าพวนให้เอาทอมเงินเลียงฝนก็ดี

(ลานที่ ๓๒ หน้า ๒) แซ่กินดีแลฯ พาก ๑ เอาเห็ดไคหินมาแซ่อาบดีแลฯ ผิว่าตุ่มล่องแก้วแกม เอาฮากดอกซ้อนน้อยฝนทาล่องแก้วก็ดีแลฯ พาก ๑ เอาเห็ดขี้ควยอันเบื่อนั้นฝนทาเอายาพังคาตัดสน่อย ทาดีแลฯ ยากินในให้เอาฮากกอกค่อน ๑ ฮากเข็มขาว๑ ฮากมุยค่อน ๑ เคือพีพวย ๑ แซ่อาบแซ่กินแก้พิด ออกพิดในทั้งมวนแลฯ ยาคะยือหางเอี่ยนเอาหอระดาน ๑ฮังแมงแอ ๑ แมง ๑ หมวน ๑ ซั่งท่อกันหอ ระดานใส่ท่อนิ้วมือฮังแมงแอกับแมง ๑ หมวนขั้วเข้ากันบดหอระดานใส่ดูดแล้วจิงเปือกหมากแซ่กิน ต่างน้ำ น้ำเย็นบ่กินแลฯ ยากินบ่ผิดให้เอาตุมกามาต้มแล้วเอายาซุ มาฝนใส่สน่อยแล้วจิงกินแลฯ

(ลานที่ ๓๓ หน้า ๑) ยาคีบตุ่มเอาหัวคากับหัวเอื้องหัวผักซีซ้างฮากกะจาย ทะวา ฮุฮา วะ หัง หะ วา ภะ วาพัง พัง พี แต่ ไก ฮาก หาฮากฯโอมสิทิกานคูอาจานพระหมอให้แก้กูชื่อว่าผีปอบกูจักจีหน้าตา ตายผีพงผีพายลาย่านตนกูกูจักเฮียกฮ้องเอิ้นกว่าคามดีมึงบ่มากูจักนำเมือข่านำตีฮอดเฮือนมึงให้เจ้ามึงกิ้ งตกเฮือนให้เจ้ามึงเป็นตกล่างให้เจ้ามึงฮ้างหนึ่งผีกินตกขาขาวกูจักเซิญสูออกมาผีฮาววางนาย กูจักเซิญสู ออกมามื่อวังปูปาเกียงลาบ

ลานที่ ๓๓ หน้า ๒

ลานที่ ๓๔ หน้า ๑

ลานที่ ๓๔ หน้า ๒

ลานที่ ๓๕ หน้า ๑

ลานที่ ๓๕ หน้า ๒

(ลานที่ ๓๓ หน้า ๒) สวาหอมฯ ออกอวนทุกอันมือทันใกล้ปิ่งปิ้งแป้งแล่งทางหลังโอมสะหะฯ ยากืบหมากสุกเอาแก่นยาง สิ่ง ๑ เขาเยือง สิ่ง ๑ หนังแฮด สิ่ง ๑ หย้าลับลืน สิ่ง ๑ กุดง่อง สิ่ง ๑ ฝนแล้ว เอาน้ำพังคาตัดน้ำขี้กาแดงผอง ๑ น้ำส้างน้อยขี้ไส้เดือนผักซีซ้างหัวคาฯ ตุ่มบ่ขึ้นเอาหนังแกแข่ น้ำมันปู ยายอมตุ่มน้ำอ้อย ๒ ผอง ๑ ปู ๕ ซาย ๗ ยางโบงแลฯ ยาให้ตุ่มฟูน้ำมันหมูเข้าหมิ้นขึ้นไข่เป็ดเจาะเอาแต่ไข่ขาวน้ำพังคาสมบีงูเหลือมน้อย ๑ คะขาบซาง/ตะขาบซ้าง? ฝนทาตุ่มฟูแลฯ

(ลานที่ ๓๔ หน้า ๑) ผิพวนอันฮ้ายแท้เอากอนแกนแซ่อาบฯ พาก ๑ น้ำมันงาเต่าน้อยแคฝอย ผักหวานบ้านหัวคาแซ่กินดีแลฯ ผิว่าเจ็บในคอเอาไขแน ฮากผักหวานบ้านฮากขี้แฮ แซ่กินดีแลฯ กิน อาหารผิดไค่ฟกพองทั้งคึงเอาหัวคา ๑ เอื้อง ๑ นุมแน ๑ ดูกผีตาย ๑ เอาขี้หมูป่าเผาห่อผ้าขาวน้ำไส้เดือน แซ่กินดีทาพิด/ก็ดีฯ ปวดหัวถั่วซะแดดน้ำเข้าจ้าวฮากมานวังตาแซ่โพะหัวหายแลฯ พวนในแก่นผุบ้านงา ซ้างฝนน้ำไส้เดือนกินดีฯ ผิบ่ดีเอาแมงลิ้นหมา ๒ ตัวบ้งกือก้อม ๒ ตัวปิงจับควยด่อน ๒ ตัวหาบ่ได้ตัว ๑ ก็เอาขี้สูดดิน ๖ ก้อน ขี้ไก่ดำท่อกันเผาไหม้ห่อผ้าขาวแซ่กินดีแลฯ ผิว่าออกอยู่ตีนหมาตุ่มแห่ม

(ลานที่ ๓๔ หน้า ๒) ตุ่มลุบก็ดีไข่เจาะเอาแต่น้ำขาวมาโลม บ่ฟังเอาดูกปาฝาดูกแฮ้งดูกกาดูกนก ซุมดูกปาขาวดูกงูเหลือมเลือดเป็ดแซ่กินฝนกินก็ดีฮ้ายแท้จิงใส่เหมือดคนนมสาวฮากซ้าซะโกฮากหมาก ดูกไขแนน้อยไขแนหลวงซุมนี้เป็นยาฝนกินแลฯ ผิว่าออกดำซาคาง คา เหม้าน้อย ๑ ซาคางคาซาซู ๑ ซาพู ๑ ส้มกบ แกงแซง ๑ ไขแนน้อย ๑ ไขแนหลวง ๑แซ่ให้กินดูก่อนคันบ่ฮ้อนบ่พวนเสมอดังคึงเฮานี้ฯ ผิว่าพวนในหัว หวายยาบ่ถึกให้ฝนกินบ่เซาเอาไส้เดือนมาแซ่เอาน้ำเข้า

(ลานที่ ๓๕ หน้า ๑) ยาออกปานดำปานแดงให้เอาคามป่า ๑ ตัง/ตอเบือ ๑ เหม้าน้อย ๑ หมากแคว้ง ๑ อ้อยซ้างฮากหวดฝนกินหากฮ้อนพวนแซ่ให้กินบ่ฟังเอาหมากผุก (?) มาตัดถ่องเงินคำแซ่กินดีแลฯ ออกเหือดอออกคายออกดำออกแดงออกเห่าห้อมอออกทำทานอออกมึกปานดำปานแดง อออกแปดออกโคมอออกกานปอง จงอางส้างฮาฯ สัพพะยาทั้งมวนใส่ดูก่อนหากบ่ถือแบ่งถ่องคนแฮงใส่ทั้งมวลไข้หนหวยพวนในปานดำอออกแกมได้ไฟเบิ่งดูเป็นดังขี้แมงวันแม่นแลฯ ปวดหัวจักแตกเห่าห้อมออกแกมเป็นดังหอม

(ลานที่ ๓๕ หน้า ๒) แปดไว้ท่อกิ่งก้อยจับหว่างผากหัวใจลักแฮตีนมือดังจูมหอมแม่นแลฯ ปวดแอวจักแตกเหือดแกมเป็นเงาฟั่นในหลังเป็นคึกมึกแม่นเหือดจมแลฯ ออกเปิกดังเดียวท่อว่าเป็นเงาดำดังเมื่อเฮานั้นประมานท่อลายมือกำไขเป็นดังไฮไต่ซื่อว่าออกคันคายสับเป่าหากมุดไปแล ไข้ออกตุ่มหนาพื้นแขนเป็นดังหมัดไต่ปาย

ลานที่ ๓๖ หน้า ๑

ลานที่ ๓๖ หน้า ๒

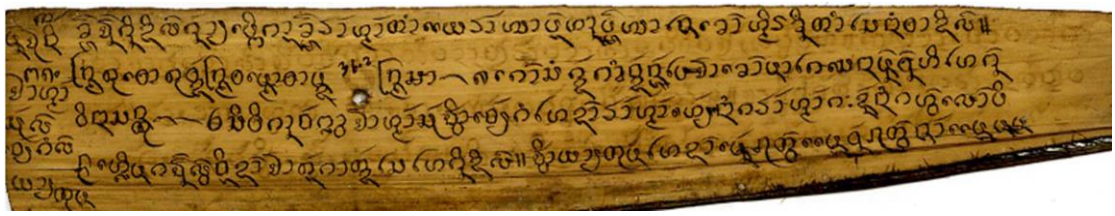

ลานที่ ๓๗ หน้า ๑
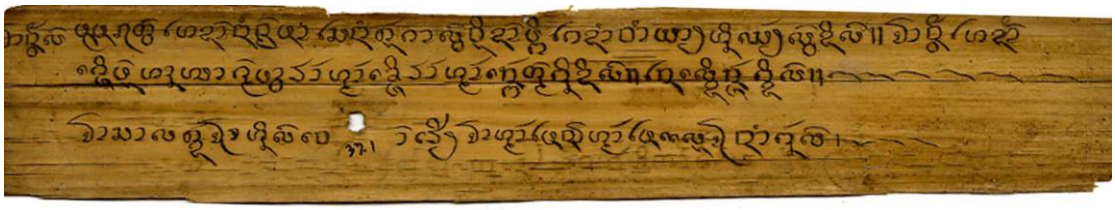
ลานที่ ๓๗ หน้า ๒

(ลานที่ ๓๖ หน้า ๑) แห้ง ๆแดง ๆ นั้นชื่อว่าเหือดไฟแกมแลฯ ผิว่าไข้ป่วงฟางแม่นอันตานไกเอาตางไก้ใส่ดอมซุมไขค่อแม่นแลฯใน ๑เอาเข้าสาลีมาเผาแช่น้ำให้กินมื่อ ๑ ออกตุ่มห้ามแลฯ ยาผิดวินทั้งพิดดิ้นตายให้เอาฮากหมอน้อย ๑ ฮากยานาง ๑ ฮากหมากพิกก้นซัน ๑ ฮากขาม ๑ ฮากอ้อยดำ ๑ ฮากหมากแคว้ง ๑ ฝนให้กินดีแลฯ เจ็บคอฮากเอ็นอ้า ๑ฮากกาง

(ลานที่ ๓๖ หน้า ๒) ของ ฝนกินดีแลฯ คันคายเปือกกางของฮากหมากตำแยฮากหย้าบ้งหานป้องหย้าไซเข้าหมิ้นขึ้นตำใส่น้ำดีแลฯโอมพุทโธ พุทัด โอมธัมโมทามัด โอมสังโฆสังฆัด กำจัดออกไปอย่าเข้ามาใกล้เสนามลฑล หิให้กันวินาสสันตุฯสิทิกานจักกล่าวยาหมากสุกผิว่าเจ็บคอให้เอาฮากหมากเห็บน้ำ ๑ ฮากหมากกะดังน้ำ ๑ หัวเลา บีงูเหลือม ๑ ฝนแล้วจิงเอายาพังคาตัดใส่ให้กินดีแลฯ ผิว่ายายตุ่มให้เอาแม่น ๗ ตัวแมงวัน ๗ ตัว ซากแมงมุม

(ลานที่ ๓๗ หน้า ๑) ๗ ตัว ให้เอาน้ำนมมาใส่น้ำพังคาแล้วจิงเอาปีกไก่ดำจ้ำยายหนีเสียแล้วดีแลฯ ยานิ่วให้เอาเคือบ้งหานหย้าคมปาวฮากหมากเขือฮากหมากเอิกต้มกินดีแลฯ ไอเลือดออกก็ดีแลฯ ยาสาระพัดอยูนี่แลเจ้าเฮยยาหมากไม้น้อยหมากไม้แลงอยู่นำกันแลฯ

(ลานที่ ๓๗ หน้า ๒) ตำรายาหมากสุกผูก ๑ อยู่นี่แลเจ้าเฮยลิจจะนาแล้วยามเที่ยงแลแล้ววัน ๒ เดือน ๕ แลเจ้าคะนะซาคดแลเจ้าเฮยฯ

ดัชนีชื่อยา อาการและโรค

ในตำรายา ฉบับที่ ๔

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลาน/หน้าลาน	ชื่อยา อาการและโรค
๑/๒	ยาซะเออะ
๒/๑	ไข้บ่หลบ ไข้คึงฮ้อน
๓/๑	ยาลงเลือด
๓/๒	มะเฮง
๔/๑	ประสูติลูกรกบ่ตก
๔/๒	ยาออกลูกตกง่าย
๕/๑	ยาคันทะมาลา
๕/๒	ยาฝีหัวขว่ำ
๖/๑	ยาซะคิวลม
๖/๒	ยาออกหมากไม้ ยาลม
๗/๒	ยาแก้คูหนัง คูหางเอี่ยน ยาข่าผี
๘/๑	ยามะโหก
๘/๒	ยาแก้หว่าน
๑๐/๑	ยาซะดวง ยาคะยือ
๑๐/๒	ยาปะดง ยาซะดวงท้อง
๑๑/๑	เจ็บท้องลงมูกลงแดง
๑๒/๑	ยามะโหกเลือด
๑๓/๑	ยาอยากเข้า
๑๓/๒	ยาคันทะมาลา
๑๔/๑	ยาแก้ปานดำ ปานแดง
๑๔/๒	ยาแก้กะตืก
๑๕/๑	เป็นฟกเป็นพองเป็นเสด ไข้สาระบาด
๑๕/๒	เจ็บท้อง ไข้ซะเออะ ยากัดเสด
๑๖/๒	กะบูนลม ยาสัตตะคุรังกา
๑๗/๑	ยาหูหนวก ยาซะเออะ

ลาน/หน้าลาน	ชื่อยา อาการและโรค
๑๘/๑	ยาห้ามไข้
๒๐/๑	ยาลงมูก ยามูกเลือด ยาแข่วหมั่น
๒๒/๑	ยาลูกหนูไค่ เจ็บท้องหมักหมั่น เยี่ยวเป็นเลือด
๒๒/๒	ยาทูด ยามะเฮง
๒๓/๒	แก้พยาธิ ยาออกสุก
๒๔/๑	ยาห้ามฮากออกสุก
๒๔/๒	ไข้เจ็บแอวทั้งคึง ไข้คลั่งไคล้
๒๕/๑	ไข้ตาหลักตาไวคึงฮ้อน
๒๘/๑	ยาให้ตุ่มฟู
๒๘/๒	ยาแก้พวน ยาแก้คอแหบ ยาตุ่มเบิก
๓๓/๒	ยาคะยือ
๓๔/๑	ยาคีบตุ่ม
๓๔/๒	ยากืบหมากสุก
๓๕/๑	กินอาหารผิด
๓๖/๑	ยาออกปานดำปานแดง
๓๗/๑	ยาผิดวิน

ดัชนีพืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร

ในตำรายา ฉบับที่ ๔

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

หน้าลานที่	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๑/๑	ขนนกยูง เบี้ยผุ หย้าลับลืน ฮากหย้าขัด หย้าผากควย อ้อยดำ ตาหย้าคา ฮากกล้วยตีบ ฮากเปือกหมากสัง ฮากกะจาย ฮากกาว/พ้าว เปือกเดื่อเกี้ยง
๑/๒	ฮากหมากแคว้ง ฮากตีนจำดง ฮากหมากแตก เปือกกาเซา งาดำ ฮากข่า ใบหุ่งเทา หมากเว่อ เปล้าหลวง เปือกกอก ก้วยตีบหน่วย หมากพิลา เปือกหมากสัง
๒/๑	หัวผักกูดหลวง อ้อยดำ ไม้บูฮา ก้วยตีบ หมากพัก(ฟัก) เปือกกอก ใบบูฮา ขี้แมงไย ฮากพ้าว ฮากหมากก้วยตีบ ตาอ้อยดำ เปือกทอง

หน้าลานที่	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๒/๒	ถั่วซะแดด ขี้ไก่ขาว ฮากหมากซำดง น้ำอ้อย เปือกทัน ก้วยตีบสุก ผักปอด ก้วยตีบดิบ ใบม่วง แมงวัน ใบตองกุง หว่านไฟ
๓/๑	พิก เทียม ขิง เปือกหำฮอก เปือกส้ม กบแห้ง ยอดทันนา ใบยอดส้มพอ ใบพิก ขิง ขี้แมงไย ฮากผักงวน(หงอน?) ไก่ ฮากเข็มขาว หน่อไม้ออ
๓/๒	แก่นยาง แก่นขามป้อม ใบบูฮาปอกเปือก อ้อยดำ พิกน้อย ผักเบี้ยเพาะ เกี้ยวดำ เปือกซุมกุง หมากฟัก อ้อยดำ ใบส้มพอ ใบทัน ใบหย้าขับ/ขัด ใบหย้าลับลืน ถั่วซะแดก ผักตำนิน
๔/๑	ใบส้มพอ อ้อยดำ ผักอิเอียน ฮากถั่วเฮื้อ ฝ้ายเฮื้อ ใบมัน ฮากหุ่งแดง ฮากปีบปีแดง
๔/๒	หมากนา(น้ำ)ขม ไคววูน้อย ฮานคายดูกลิ่น ดูกนกกดฮ้อย ฮากบงนั่ง ในหมากบ้าเบื่อ แก่นขาม ต้นดูกอึ่ง เคือคางเหนื่อย ฮากหมากเปือก น้ำเต้าน้อย กระปุกเคือ ต้นเฮื้อนกวาง ฮากเคือนาทกซักฟ้า
๕/๑	ฮากดอกซ้อน ฮากหมากเขา หัวบัวขี้แป้
๕/๒	ฮากเข้าหมิ้นนางมัททึ ฮากน้ำเต้าน้อย กระปุกเคือ เฮื้อนกวาง เคือนาทก
๖/๑	เปือกคุมพัน/กุมพัน ผักคาด เข้าหมิ้น ใบฮวงสุม ฮากพัน กาบกล้วยยวนพัน หัวข่าพัน ฮากจันได ขิงแคง
๖/๒	ฮากปอกเข้า ฮากหย้าลับลืน ฮากหย้าขัด ฮากหย้าคา อ้อยดำ พิก ขิงเทียม ปีบปีแดง ฮากผักอิเลิดซึก ปีบปีแดงซึก ฮากเทียมดีปลี ฮากเดื่อดิน ฮากแลงซอน
๗/๑	น้ำเกี้ยงจอก ยางเล็บเงิก/เงือกจอก ขี้เจียจอก น้ำหมากนาว
๗/๒	กานพิก เทียมงิ่ม หนังแฮด หนังขี้โกะ แมงลิ้นหมา ยอดบูฮา ยอดหย้าคา ยอดหย้าขัด ยอดไคววูน้อย ยอดไคววูหลวง ยอดแข่วหมาแข่ว
๘/๑	ผักหมแดง หางยูง พิก ขิง ตับเต่าหลวง ฮากทุกลาย ฮากอ้อยแดง ฮากเหม้าตาควย ยอดฝ้าย ยอดพิก เทียม ซะเอม ซะคาม ฮากแลงลัก
๘/๒	ขิง ข่า เข้าหมิ้นหน่อ ผักเทียม น้ำหมากเว่อ น้ำมันผักกาด น้ำพิก น้ำมัน ผักกาด ฮากไม้หูกวาง ฮากคูน
๙/๑	แก่นดู่ แก่นยูง แก่นยาง แก่นถ่อน เปือกฮางคาว น้ำอ้อย น้ำเผิ้ง หัวสีไค หัวแห้วหมู ผากจับไม้ฮัง เคือเขาฮอ ฮากกะจาย ฮากผีเสื้อ แก่นขี้เหล็ก หย้าลับลืน ฮากกะจาย

หน้าลานที่	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๙/๒	ฮากนุมแน หว่านไฟ ใบผีเสื้อ ใบหอมแก้ว ฮากสีไค ใบเว่อใบไผ่ เข้าหมิ้น ซาซู ฮากพิลา ยอดส้มพอ ยอดกุ่มน้อย ยอดกุ่มหลวง หย้าหอมแกว ยอดทัน ยอดช้ามั่ง ขิงสน่อย ฮากตีนเป็ดหบแหบ หย้าขี้อ้น หย้างัวซาง/งวงซ้าง
๑๐/๑	ฮากอ้อยหมู ฮากง้วนหมู เคือหมากล่ำ ฮากหมากผุ ฮากหย้าขัด ฮากหย้าลับลืน ฮากเขิง อ้อยแสนสวน ซะคาม หมากเขือบ้า น้ำหมากนาว ต้นหว้าขี้มด ต้นเฮื้อนกวาง ต้นถั่วเฮิด ต้นตุมตัง
๑๐/๒	เป็อกเดื่อเกลี้ยง ฮากอ้อยซาง อ้อยดำ เคือเขามวก เป็อกหมากซัก เป็อกยาง เป็อกถ่อน พิก ขิง เป็อกกอน เป็อกบงกาม เป็อกตีนเป็ด เป็อกขามป้อม ฮากหย้าขัด ฮากผักหมแดง
๑๑/๑	ฮากพันมหา ฮากเปล้า ฮากเดื่อดิน น้ำมันงา หน่วยหมากโม งาช้าง ดูกหัวปาบึก ฮากหย้าคา ฮากคาว น้ำเข้าจ้าว ฮากหมากแตก
๑๒/๒	ใบส้มพอ หนังหน้าผากควย น้ำหมากนาว ใบผีเสื้อ ใบผักบาส ปีบปีแดง หัวข่าแดง หว่านไฟ น้ำมันงา ใบหมากตอด ใบหัดซะ
๑๓/๑	เป็อกคางสุง เอ็นอ่อน ฮากตางไก้ ฮากตากวาง ตาเสือ
๑๓/๒	ฮากขัดเค้า ฮากหมากเอิก ฮากแคว้ง เป็อกหมากยมผู้ ใบเจียงลม ฮากหมากนาว ฮากหมากเว่อ สีไค อ้อยดำ เป็อกค้อ ส้มลม ฮากพายสง แก่นค้อหนาม หางกวาง แก่นบ้งมั่ง ฮากช้างน้าว ช้าชะโก
๑๔/๑	ฮากพีพวย อ้อยดำ มันแกว ต้นเสี้ยวน้อย ต้นก้ามปู กามโคม เคือตาปา ต้นตีนจำโคก นางกาสบบาท นมราชสี
๑๔/๒	คาบแมงมุม สากมอง เบี้ยผุ พิก ขิง ใบผีเสื้อ หว่านไฟ เป็อกกะจาย เคือเขาฮอ ฝานหว่านซน ฝานคาบแมงมุม ก้านไม้ไผ่ ก้านภู/พลู
๑๕/๑	ต้นหิง ดีปลี ฮากกล้วยตีบ แก่นหมากเกือ เคือเขาฮอ จี่จ้อหลวง พิก ขิง หมาก ส้มมอดิน หมากส้มมอหลวง ฮากหมากขามป้อม หมากล่ำตาควย
๑๕/๒	ฮากปีบปีแดง พิก ขิง ดีปลี ใบพลู ใบมาขาง หมากส้มมอ หมากขามป้อม ฮาก หม้อน้อย ฮากไควงู
๑๖/๑	ซะคาน ฮากบูฮา เคือเขาฮอ ใบขี้กา ฮากอิสุมหัว หว่านไฟ หัวแห้วหมู พิก ขิง เคือเขาฮอ ฮากตาว จี่จ้อหลวง ดีปลี ขี้เหล็ก ขี้เจีย
๑๖/๒	ผักกาด ผักซี ฮากขี้กาน้อย ฮากลองแลนาม น้ำหมากนาว แก่นคูน ส้มลม

หน้าลานที่	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
	หัวแห้วหมู ฮากชมชื่น เข้าหมื้น หย้าหอมแก้ว
๑๗/๑	ฮากพันมหา พิก หย้าหอมแก้ว ฮางคาวหลวง ฮากพันมหา หัชชะคึน ปีบปีแดง ฮากหมากตอด ขิงแคง ผักหมฟ้าใบส้มป่อยกำ ใบกะจายกำ
๑๗/๒	ใบขาม กำมาเขี่ยว ฮากคา หัวแห้ว หางยูง ปีบปีแดง หมากส้มมอดิน ฮากก้างปา พิกเกิ่ง เทียม
๑๘/๑	ฮากหมากนาว พิก ขิง เปือกเดื่อเกี้ยง อ้อยดำ หมาก กล้วยตีบ
๑๘/๒	หมากสมอเทศ ดีปลี เกือ ขิง เห็ดขา ฮากส้มกบ หว่านซน หว่านไฟ หว่านนางเหลือง หว่านตูบหมูบ เปือกกาสัก เคือขาเบีย ปอขี้ไก่ ต้นหมากหมุน ผักซีซ้าง แก่นดู่
๑๙/๑	แก่นแดง แก่นยูง ต้นตับเต่า แก่นขี้เหล็ก บัม/ปัม/มัน กลอย แพงคำฮ้อย ต้นตีนเป็ด ฮากแพง ฮากเปล้าหลวง แก่นจิก แก่นฮัง แก่นคูน แก่นตาแทง/ทอง เคือเขาฮอ เคือเปล้าปุน เคืองิ้วนหมู ต้นมูกหลวง ตุมกา ต้นเซือก ต้นหามอาว ต้นปะดงแดง
๑๙/๒	เปือกมูกหลวง แก่นเขี่ยว
๒๐/๑	กลอยพัน เข้าแดง ใบมอน ใบซ้างมง ยอดพิลา ยอดมอน ยอดหย้าหอมแก้ว น้ำเต้าน้อย ฮากไส้ไก่ ฮากขัดเค้า ฮากหย้าหอมแกว ฮากหย้าขัด ฮากหย้าขัด ฮากเคือไส้ไก่
๒๐/๒	ฮากอ้อยดำ ฮากกล้วยตีบ หย้าแห้วหมู หัวปุกเคือ หว่านไฟ เปือกคูน หมากขาม ฮากเดื่อป่อง ฮากดอกแจด/จัด อ้อยดำ เปือกบก เปือกกุ่ม ก้านใบบูฮา อ้อยดำ
๒๑/๑	เคือหบเห็บ ต้มหมามสาย ใบผีเสื้อ ผักกาด ฮากหมากแตก ฮากกะจาย ฮากเอ็น
๒๑/๒	ถะระสิง ใบซะแก ใบหมากเว่อ หมากนาว ขิง ขิงแคง หมากพิก บุ เหม้ากล้วยตีบ น้ำมันงา ปีบปีแดง
๒๒/๑	เคือตากวาง ซาพอก เคือหาวกวาง ฮากตาไก้ ฮากกูดผ่า ยาหัวพัน ฮากตากวาง เหมือดแอ่ ฮากซ้างน้าว หัวส้มโก่ย น้ำเผิ้ง
๒๒/๒	ฮากนมงัว ฮากกะจุงคาน หย้าคมปาว ฮากขัดเค้า หย้าขัด ฮากคานกาง เหล็กกั้นเตา ตีนจำฮ้อย ต้นนมซ้างน้อย เลือดปอม(กะปอม) หนังแฮด
๒๓/๑	ใบหมากหวีด กาสัก กล้วยหอม เปือกหมากเกลี้ยง เข้าจ้าว ถั่วซะแดด เปือกสา อ้อยดำ เข้าตอกแตก

หน้าลานที่	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๒๔/๑	น้ำไส้เดือน พังคา น้ำดูกผี น้ำขี้โกะแดง ฮากแกงแซง ฮากนมแน หัวเอื้อง ซ้างมัง แกงแซง หัวจี่จ้อ ผักใส่ ใบหมากหลีด กาสัก ยอดกล้วยหอม เปือก หมากเกลี้ยง ถั่วซะแดด เปือกสา อ้อยดำ เข้าตอกแตก
๒๔/๒	ฮกคน(รกคน) น้ำไส้เดือน ส้มป่อยซ้าง ต้นไขแน ต้นหูลิง ฮากแกงแซง เข้าจ้าว ฮากหย้าคา ไคงูขาว แพงคำฮ้อย หย้าลับลืน น้ำมวก
๒๕/๑	ใบโพธิ์ศรี ผักหวานบ้าน ก้านตง แพงคำฮ้อย เข้าจ้าว ถั่วซะแดด เปือกหมากล่ำตาควย น้ำไส้เดือน บีงู น้ำผักซีซ้าง
๒๕/๒	หัวคา น้ำไส้เดือน บีงู ฮากม่วง ฮากไขแน ฮากหิง เปือกหมากขาม ผักซีซ้าง หัวคา ฮากแกงแซง เปือกผัก เนาแน(นำแน) ฮากหมากมอก
๒๖/๑	ฮากคางเหนีย แพงคำฮ้อย มาด ฮากแซง หัวเอื้อง ฮากแกงแซง น้ำขี้สูด น้ำไส้เดือน ฮากหิง
๒๖/๒	เม็ดเข้า ส้มลม น้ำเข้าจ้าว หัวเอื้อง แพงคำ ต้นง้วนหมู แกงแซง เคืออิฮุ/ฮุม ฮากแต้ ต้นแก้ว
๒๗/๑	เลือด พังคา ขี้หมูเฮือน น้ำไส้เดือน เคืองง้วนหมู หมากเปิก ดอกแก้ว ต้นตุมกา ฮากหมากล่ำ เปือกดัง คันคาก ฮากตับเต่าน้อย ฮากถั่วพู
๒๗/๒	น้ำไส้เดือน ฮากตูมทองทอง ใบลิ้นฟ้า ฮากหย้าคา เข้าจ้าว หอยเลื่อ กวงสมุด แพง ให้สมคาม ตาไม้บง เคือผักแน ใบดอกซ้อน ใบหมาก หวดข้า เข้าหมิ้นไข่ หนังแซ่ เคือผักแน
๒๘/๑	ฮากผักหวานบ้าน ฮากแคว้งเคือ บีงูเหลือม ใบดอกขิก ใบกนทา บีปาบึก โพ่นเหม้น ดูกแฮ้ง ฮากยานาง น้ำเข้าจ้าว น้ำไส้เดือน ฮากนมงัว ฮากนมสาว ฮากไขแน ฮากดุกหลวง มอกหลวง ฮากคางเหยน/เหม่น หมากดูกหลวง ดูกแฮ้ง ดูกซ้าง ดูกม้า
๒๘/๒	ดูกควยด่อน หนังแฮด ดูกงูเหลือม ดูกแข่ หนังแข่ ฮากแดง ฮากจัน จูมจันบ้าน หย้าไซ หย้าคมปาว หย้าแพด ไข่เป็ดดิบ ฮากนมงัว ฮากนมสาว ต้นไขแนหลวง ไขแนน้อย น้ำมันงา ดูกแฮ้ง ฮากหูลิง แกดแฮด ฮากอิฮุมบ้าน ฮากหูลิง ฮากยม ฮากถั่วภู ตับเต่าน้อย เปือกเคือเขามวก เปือกพิลา มดแดง
๒๙/๑	หนามแพว เคือก้างปา ใบหมากออระนัด ใบยานาง น้ำคาวปา พังคา ใบหมากออระนัด ใบยานาง น้ำคาวปา

หน้าลานที่	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๒๙/๒	นางค้อ ตุมแสง ฮากหมากเหลื่อม นมงัว เหมือดแอ่
๓๐ /๑	นมงัว เปือกตาไก้ ส้มกบ แก่นทอง ซาซู เปือกหมากหมี่น้อย ปูนา ดูกช้าง ดูกแฮด ดูกกับแก้ น้ำไส้เดือน หัวคา หัวหย้าคมปาว เอื้องหลวง หัวผักแพน
๓๐/๒	นมงัว นมสาว ฮากยาควัน ฮากหย้าขัด บัวขาว น้ำไส้เดือน น้ำยา น้ำดูกผีน้ำ ขี้แห้ง ฮากแกงแซง ฮากนมแน่ หัวเอื้อง
๓๒/๑	ฮากฝ้าย น้ำเหล้า กล้วยตีบ ฮากเพ็ก ไม้เท้าสาน น้ำมันงา อ้อยดำ ฮากนมงัว ดูกแฮด ดูกกา ดูกหมาดำ ดูกแมวดำ บีงูเหลือม ตอกต้าง ฮากหมากเอิก ฮากเกือคา หมากส้มมอ ท่อมเงินเลียง
๓๒/๒	เห็ดไค ฮากดอกซ้อน เห็ดขี้ควย พังคา ฮากกอกด่อน ฮากเข็มขาว ฮากมุยด่อน เคือพีพวย หอระดาน ฮังแมงแอ แมง หมวน เปือกหมาก ตุมกา
๓๓/๑	หัวคา หัวเอื้อง หัวผักซีซ้าง ฮากกะจาย
๓๓/๒	หมากสุก แก่นยาง เขาเยือง หนังแฮด หย้าลับลืน กุดง่อง น้ำพังคา น้ำขี้กาแดง น้ำส้างน้อย ขี้ไส้เดือน ผักซีซ้าง หัวคา น้ำอ้อย ปู บีงูเหลือมน้อย หนังแข่ น้ำมันปู ยายอมตุ่ม น้ำอ้อย ปู ซาย น้ำมันหมู เข้าหมิ้นขึ้น ไข่เป็ด น้ำพังคา
๓๔/๑	กอนแกน(คอนแคน?) น้ำมันงา เต้าน้อย แคฝอย ผักหวานบ้าน หัวคา ฮากขี้แฮ หัวคา เอื้อง นุมแน ดูกผีตาย ขี้หมูป่า น้ำไส้เดือน ถั่วซะแดด น้ำเข้าจ้าว ฮากมานวังตา แมงลิ้นหมา ตัวบ้งกือก้อม ตัวปลิงจับควยด่อน ขี้สูดดิน ขี้ไก่ดำ
๓๔/๒	ดูกปาฝา ดูกแฮ้ง ดูกกา ดูกนก ดูกปาขาว ดูกงูเหลือม เลือดเป็ด ฮากซ้าซะโก ฮากหมากดูกน้อย ไขแนน้อย ไขแนหลวง ซาคางคา เหม้าน้อย ซาคางคา ซาซู ซาพู ส้มกบ ไขแนหลวง แกงแซง ไส้เดือน
๓๕/๑	คามป่า ตัง/ตอเบือ เหม้าน้อย หมากแคว้ง อ้อยช้าง ฮากหวด หมากผุก
๓๖/๑	ต้างไก่ เข้าสาลี ฮากหมอน้อย ฮากยานาง ฮากหมากพิกก้นซัน ฮากขาม ฮากอ้อยดำ ฮากหมากแคว้ง ฮากเอ็นอ้า ฮากกางของ
๓๖/๒	เปือกกางของ ฮากหมากตำแย ฮากหย้าบ้งหาน ปล้องหย้าไซ เข้าหมิ้นขึ้น ฮากหมากเห็บน้ำ ฮากหมากกะดังน้ำ หัวเลา บีงูเหลือม เม่น แมงวัน ซากแมงมุม
๓๗/๑	น้ำนม น้ำพังคา ปีกไก่ดำ เคือบ้งหาน หย้าคมปาว ฮากหมากเขือ ฮากหมากเอิก

ใบลานตำรายา ฉบับที่ ๕

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ตัวอักษรธรรม

ลานที่ ๑ หน้า ๑

ลานที่ ๑ หน้า ๒

ลานที่ ๒ หน้า ๑

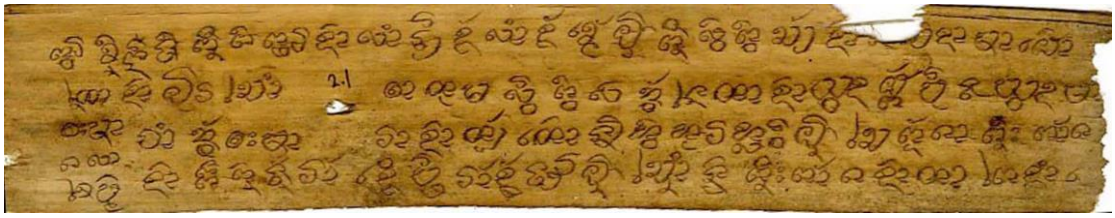

ลานที่ ๒ หน้า ๒

ลานที่ ๓ หน้า ๑

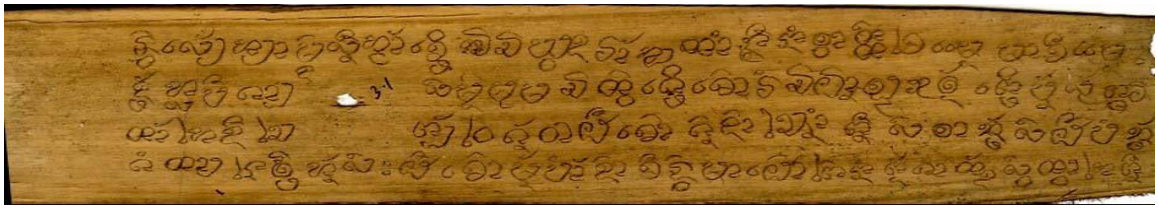

คำอ่านปัจจุบัน

ตำรายา ฉบับที่ ๕

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ปริวรรตโดยนายอภิชาต จันนาเวช

(ลานที่ ๑ หน้า ๑) พยาธิตีนตำให้เอาฮากยมผู้แก่นขามฝนน้ำเหยื่อสะเดือนตัดกินฯออกสุกให้เอาซะโกซะเกือขัดเค้าขามป้อมพันซาดเบือฮากหมากแฝนสิ่ง ๑ ฉอนต้นมอกแดงงิ้วดำฝางดำแฝกดำสีไคต้น ๔ ซา ๕ เหมือด ๔ ต้ม ๓ ตังดังกัวฟ้าดูกเอี่ยนด่อนลิงลมแข่วแฮดแข่วแข่ดูกหมากดำดูกแมวดูกม้าขาวดูกควยด่อนงวยคอกเหลืองกุงเดือกำยานคือ ๑

(ลานที่ ๑ หน้า ๒) หัชชะดำ ฟ้าระงับ ตับคันคาก บีงูเหลือม มาตัดฝนกินบ่ฟังฝนด้วยพังคายาแก้เอาแก่นหมากเกือ ๑ ฮากคา ๑ ฮากส้มป่อย ๑ แล พวนซุมนี้เอาขี้ดังช้าง ซะโก หิงหายฝนกินไข้บ่มในบ่สว่างเอาฮากแคว้งฮากเขือขาวฮากขีขามฮากฮานในตา แตงหนูหมอน้อยยานางฝนกินออกสุกเอาฮากนำแน้ฮากเขิงแซ่กินฯพาก ๑ แก่นขี้เห็นไม้

(ลานที่ ๒ หน้า ๑) ก้วยแขนนางแซ่กินแก้พวนเอาลำเงี่ยงดุกเข็มฝนกินแลว/ลอง?แกว สับเอา.... เอามาเผาในตาเอาฝุ่นใส่น้ำทาตุ่มลองแกวแลฯออกในตาเอายอดผักปุ้ง ๗ ยอดมาจ้ำออกทะมาลาเอาตับเต่าน้อยหัวหุนหลวงฝนใส่พังคากินฯพาก ๑เอาพิกก้นซันฮากเดื่อป่องฮากดอกซ้อนฝนใส่น้ำนมกินฯพาก ๑ เอาตาไก่ดำ

(ลานที่ ๒ หน้า ๒) เป็นอากำ ๑ มาตำปั้นเอาน้ำ ๒ ผองน้ำมันงาผอง ๑ หุงน้ำมันยาใส่ดียาฮานเมื่อยตีนมือเอาฮากเดื่อฮากผักหวานบ้านฮากส้มโฮง ฮากซมซื่นฮากซาโกฮากตีนจำฮากหวดเปือกดูกต้มกินอาบดีฯยาผีเข้าคนบ่ปากกะกือยู่เอาเข้าหมิ้นหว่านไฟบูฮายอดผีเสื้อ ๘ ยอดลับลืน ๘ ยอดกะจาย ๓ ยอดกนทา ๓ ยอดหย้า

(ลานที่ ๓ หน้า ๑) งัวเลียหย้ามดลิ้นหมากเขือ ๓ ยอดฮากหย้าตำนินน้ำทาว(พ้าว?)ตตไข่แมงม้าขี้แมงไยดอกหลีบคายแลแมงมุม ๓ ตัว เคือเขาฮอ ๓ ฝานเทียม ๗ ทั้งเกือปั้นลูกกอนตากให้ดีใส่กับไว้คันว่าผีเข้าคนเอาใส่น้ำกินแลทาออกแลผีบ่ออกก็ตายในท้องหั้นแลฯ ผีเข้ามันบ่ปากเอาขี้งัวมาเผาไฟน้ำพังคาตัดแล้วตาวให้กิน

ลานที่ ๓ หน้า ๒

ลานที่ ๔ หน้า ๑

ลานที่ ๔ หน้า ๒

ลานที่ ๕ หน้า ๑

ลานที่ ๕ หน้า ๒

(ลานที่ ๓ หน้า ๒) ปากแลฯ พาก ๑ เอาเก็ดเต่าเพ็กหนังฟานเผาบัว/บวกยาพังคาเป็นน้ำให้กินฯ ยากะตึกบ่ปากเอาเล็บตีนมือเหยื่อหมากสน่อยสาดฮ้ายซิ่นฮ้ายอันเขาเป็นหม้ายหัวควยดอกน้ำเต้าปุงเผา ดอมกินพังคาเป็นน้ำกินออกเหลือแดงนั้นมันถีตาแดงนั้นเอาผักหวานบ้านก้านตงฮากนำแน้ฮากสุมแสง ฮากดุกดุมฝนดอมน้ำเข้าจ้าวกินฯออกเหือดไฟไข้ฮ้อน

(ลานที่ ๔หน้า ๑) นักกินยาบ่แม่นปวดท้องแลกัดใจซื่อว่าออกเหือดไฟแลฯเอาฮากเหมือดคน ฮากสุมแสงนมงัวฮากนามผู้ฮากหมากแตงเห็นฝนใส่น้ำเข้ากินออกซะเมานั้นตุ่มแห่มเกิดอยู่ไข้ไอคาย ดังนอนแกบ/แกลบนั้นเอาฮากหย้าคาขัดแดงสุมแสงเหม่าคนภิดไฟฮากขี้แฮดน้อยฮากนมงัวฮากปาก/ ฝากกาผักหวานบ้านก้านตงออก ซะ ฝนใส่น้ำเดือนตัดกินฯ ออกเหือดนั้นแดงหัวแล

(ลานที่ ๔ หน้า ๒) คึงนั้นแม่นแลฯเอาฮากบานงามฮากเมายานางฮากหมากเขาฮากเปล้าน้อย ฮากหย้าคาฝนกิน ไข้ฮากเมาหัวพวนใจซื่อว่าออกฮากแลฯ เอาฮากขี้แฮดเปือกซาซูน้อยเปือก...(ซา?).. บัด/มัดเปือกนมงัวเข้าจ้าวออกฮากเข้าหมิ้นขึ้นท่อกันตำน้ำทาเป็นน้ำเพา/โพะดี บ่ดีให้อุ่นโพะยากกเมื่อย ไคทั้งมวลขูดยากกเอาเปือกตุมกา ฮาก

(ลานที่ ๕ หน้า ๑) เล็บแมวขูดเอาเปือกทั้งมวนตำมันงาน้ำมวกเข้าจ้าวหม้อเกาคีอุ่นนวดดีไข้ ดิ้นกำตีนกำมือเอาน้ำดอกคำฮากฮากส้มกบฝนน้ำดอกคำเอาน้ำปูนใส ๘ บุบ ยาไข้บ่มีนตาฮ้ายนักเอา เปือกถวน/ถ่อนบาท ๑ ตำดอมน้ำหมากนาวเป็นน้ำคีนโลมดี ยาแก้ง้วนสานเอายา ๗ ยอดพิกขิง ๗ มา ต้มตำกินยาซะดวงหินเอาฮากขี้เหล็กหลวงท่อ ๑ ฮากขัดเค้า ๕ ท่อเปือกดู่

(ลานที่ ๕ หน้า ๒) ๓ ท่อต้มกินออกตุ่มอันใดก็ดีเอาแพงคำฮ้อยหย้าผากควยนอ งา เขากวางอ้อย ดำฝนกินยาออกเหือดออกเห่า อันใดก็ดีเอาฮากลวงสุมอ้อยดำน้ำมวกเข้าจ้าวเป็นน้ำฝนกินยาออกตุ่มทั้ง มวนเอาฮากหัง ฮากขี้แฮดฝนกินยาพวนใจเอาออกเงานอ งา เขาฟานอ้อยดำ จาว ฝนใส่น้ำ(ไส้) เดือนตัด กิน ยาออกเงาเอาหัวกะแตลงท้อง ๑ ฝนดิน

ลานที่ ๖ หน้า ๑

ลานที่ ๖ หน้า ๒

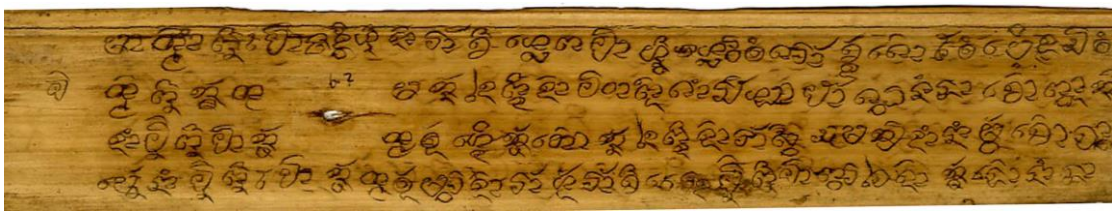

ลานที่ ๗ หน้า ๑

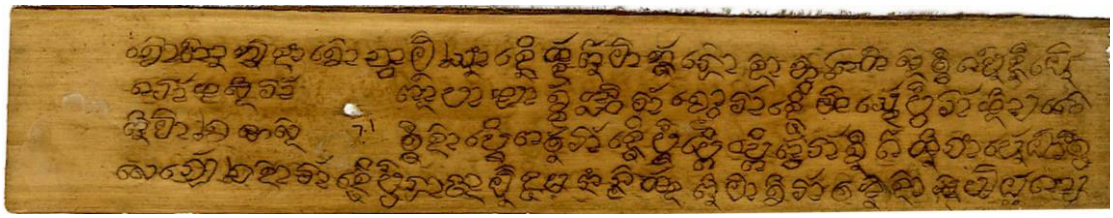

ลานที่ ๗ หน้า ๒

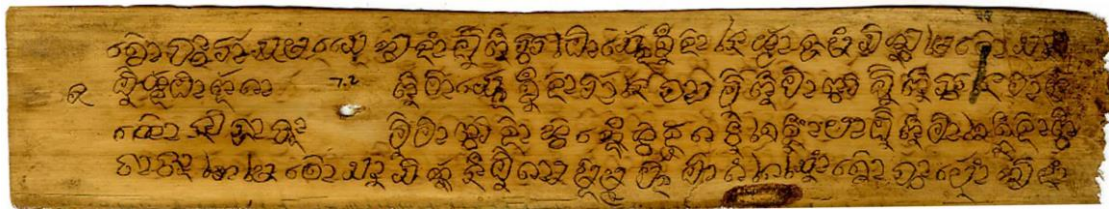

ลานที่ ๘ หน้า ๑

(ลานที่ ๖ หน้า ๑) เย็น/แผ่นดินเย็น ๑ ฮากหูลิง ฮากก้างปาหย้าขัดหลวงฮากเข็มขาวฮากเดื่อป่อง ฮากหิงหายแซ่กิน ยาไข้ลงท้องเอาเปือกทันฮากเดื่อป่องเปือกกอก ฮากยาเสดขึ้นคี ตีนจำเป็นยาท้องแล เจ็บหัวใจเอาฮากเดื่อป่องงาช้างฝนดอมน้ำนมตัดกินยาขี้ฮาก ๒ หน เอาส้มป่อยผักคาดเข้าจ้าวฮากสุม แสงอ้อยดำฝนกินยางวนยาแก้งวนสานเอาฝาก ๗ ยอด

(ลานที่ ๖ หน้า ๒) มาตำต้มกินฯ ยาซะดวงหินเอาฮากขี้เหล็กยาหนิ่วหลวงท่อ ๑ ฮากขัดเค้า ๕ ท่อเปือกคู่ ๓ ท่อต้มกินออกตุ่มอันใดก็ดีเอา ฮะวา แพงคำฮ้อยหย้าผากควย นอ งา เขากวาง อ้อยดำฝนกิน ยาออกตุ่มทั้งเหือดออกเห่าอันใดก็ดีเอาฮากลวงสุมอ้อยดำน้ำมวกเข้าจ้าวเป็นน้ำฝนกินฯ ยาออกตุ่มทั้ง มวนเอาฮากหังฮากขี้แฮดฝนกินยาพวนใจเอาออกเงานอ งา

(ลานที่ ๗ หน้า ๑) เขาฟานอ้อยดำเข้าจ้าวฝนใส่น้ำไส้เดือนตัดกินยาออกเงาเอาหัวกะแตลงท้อง ๑ แผ่นดินเย็น๑ ฮากหูลิงฮากก้างปาหย้าขัดหลวงฮากเข็มขาวฮากเดื่อยาเสดบ่วงฮากหิงหายแซ่กินยาไข้ ลงท้องเอาเปือกทันฮากเดื่อป่องเปือกกอกฮากขึนคีตีนจำเป็นยาท้องแลเจ็บใจเอาฮากเดื่อป่องงาช้างฝน ดอมน้ำนมตัดกินยาขี้ฮาก ๒ หนเอาส้มป่อยผักคาด

(ลานที่ ๗ หน้า ๒) เข้าจ้าวฮากสุมแสงอ้อยดำฝนกินฮ้อนยาเสดขึ้นเอาในหมากซะมอ ๓ หน่วย ไม้เท้าสานฝนตัดยาพังคากินยาเสดขึ้นเอาฮากในจายฝนกินยาพวนฝนกินฮ้อนในฮากน้ำเต้าน้อยงาช้าง ฝนยาพวนเอาหัวเอื้องหัวดอก ๑ วินไข้ดิ้นเอามาฝนกินยาไข้ดิ้นเอากวงงาช้างไม้เท้าสาน ๓ อันนี้ฝนคาบ แมงมุมบดยาคอไค่ใส่น้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำอ้อยดำ

(ลานที่ ๘ หน้า ๑) ตัดท่อกันกิน ยาพวนวินเอาออกเหือดฮากผักหวานบ้านก้านตงฮากส่องฟ้าซา มัดฮากสานฮากส้มพอหองฝนแล้วพังคาออกหัดคุตัดกินยาคอไค่เอาฮากหมากหวดข้าฮากผีเสื้อฮากขี้ แฮดฝนตัดยาพัง ฝีปะอาก คากิน ยาออกเหือดออกหัดเอาฮากส้มป่อยฮากแตงแตนจันแดงเหมือดคน ผักหวานบ้านก้านตงเข้าจ้าวอ้อยดำฝนดอมกันน้ำ

ลานที่ ๘ หน้า ๒

ลานที่ ๙ หน้า ๑

ลานที่ ๙ หน้า ๒

ลานที่ ๑๐ หน้า ๑

ลานที่ ๑๐ หน้า ๒

(ลานที่ ๘ หน้า ๒) ฮากซายตัดกินฝนตุ่มทั้งมวลเอา ส้ม เหือดแดง ปะดงแตก กินผิด กบ ฮากอ้อยซาง ฮากแกงแซ ฮากเดื่อป่องฮากเข็มขาวฮากนมแนไม้มอกกอกไม้นำนกอ้อยดำ เข้าจ้าว ออกทำทานแซ่ดอมกินยาเหือดแดงเอาฮากผักหวานบ้านก้านตงฮากนำแน้ฮากเหมือดคนฝนใส่เข้าจ้าวพี ยาปะดงแตกเอาเปือกส้มพอฮากหมากเขาฮากแตงเหมดเข้าจ้าวแซ่กินยาฝีปะอาก

(ลานที่ ๙ หน้า ๑) คากินยาออกเหือดออกหัดเอาฮากส้มป่อยฮากแกงแก่นจันแดงเหมือดคนผักหวานเหือดจม บ้านก้านตงเข้าจ้าวอ้อยดำฝนดอมกัน น้ำฮากซายตัดกินฝนตุ่มทั้งมวลเอาส้มกินผิดออกทำทาน ยาท้อง กบ ฮากอ้อยซางฮากแกงแซงฮากเดื่อป่องฮากเข็มขาวฮากนมแนไม้บอก/ปอกกอกไม้นำนกอ้อยดำเข้าจ้าวแซ่ดอมกิน ยาเหมือดจมตัวผู้เอาบวกจงอางนม

(ลานที่ ๙ หน้า ๒) งัวเหือดคนดูกกาสุมแสงเข้าจ้าวยาเหือดแดงเอาฮากผักหวานบ้านก้านตงฮากนำแน้ฮากเหือดคนฝนใส่เข้าจ้าวกินยาปะดงแกก/แตก เอาเปือกส้มพอฮากหมากเขาฮากแตงเหนเข้าจ้าวแซ่กินยาฝีปะอากเอาฮากผักหวานบ้านฝนกินเอายากินผิดเอาฮากผักบ่ถองฮากขี้แฮดดุนยาหมอน้อยฮากเอิงฝนกินฯกินผิดเอาฮากส้มป่อยฮากขาม/ขุม/ขามุ? ฮากเขามา

(ลานที่ ๑๐ หน้า ๑) เข้าจ้าวบมอ้อยเอาฝนกินฯพาก ๑ ฮากเฮื้อนกวงฮากซุมภู(พู)ฝนกินฯอ่วยพิดเอาฮากหมากนัดฮากปอหมากบิดหมอน้อยยานางฝน พาก ๑ ฮากพ้าวน้อยจันแดงจันขาวเหือดจมสีไคต้นยานางต้นยานางฮากพ้าวน้อยคิว งิ้วดำฝนกินยาลลดในเอาฮากหมากแหลมกินผิดคัดฝนกินฯ พาก ๑ ฮากยาหากลมทั้งมวลให้เอา

(ลานที่ ๑๐ หน้า ๒) เงี่ยงดุง อ้อยดำฝนกินพาก ๑ เอาฮากคูนยาแก้พิดแบ่งใส่เหล้ากินยาบาดเฮื้อเอาพังคีน้อยหว่านตูบหมูบมดแดงน้ำมุดน้ำบอกต้มฮมยาแก้ยาแก้ยาแก้บองพวนเอาฮากฮังคาวฮากหมากมายฮากกะจายฝนกินยาบ่ให้พิดขึ้นเอาขี้เจียออกทำทานกับหัวหย้าแห้วหมูบดน้ำขี้เจียแพขาวห่อแซ่น้ำจิงเอาฮากปอหมากบีด/ปีด

ลานที่ ๑๑ หน้า ๑

ลานที่ ๑๑ หน้า ๒

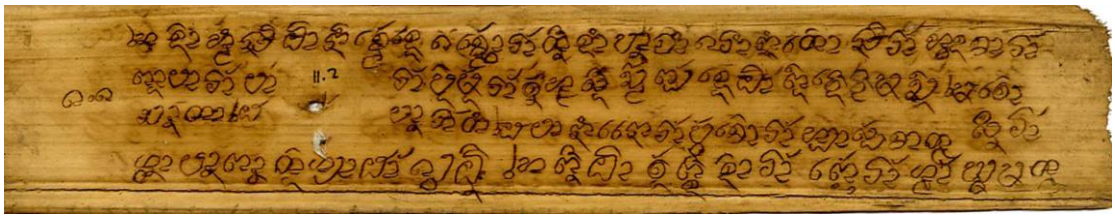

ลานที่ ๑๒ หน้า ๑

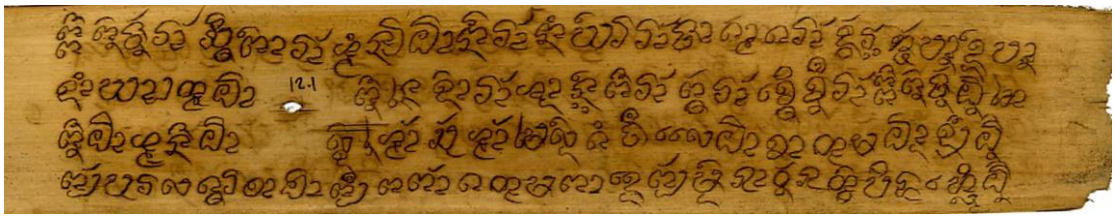

ลานที่ ๑๒ หน้า ๒

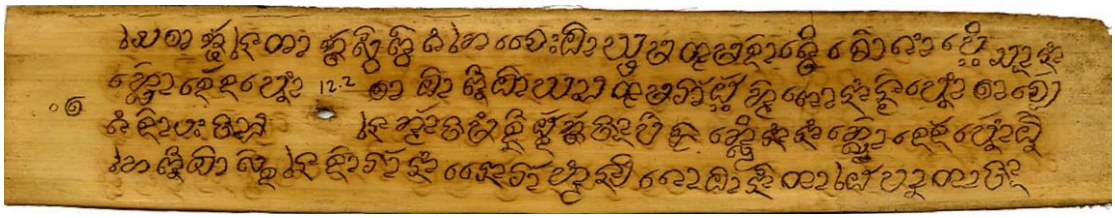

ลานที่ ๑๓ หน้า ๑

(ลานที่ ๑๑ หน้า ๑) กับหัวหมากนัดฝนยาซุมลงนำให้กินคันมันไอเอาดูกแฮ้งกับฮากหมากดูกฝนให้กินคอแหบเอากวงสมุดฝนกับน้ำปูนใสให้กินยาแก้พิดเอาหอยเลื่อจันแดงฮากหมากเขือบ้าฝนให้กินมันบองเอาหอยจูบ ๓ ฝาทุงติดหน่อยของให้ไหม้ใส่น้ำให้กินบ่แพง/ฟัง เอาฮากส่องฟ้าฝนให้กินยาออกทำทานเอาฮากดอกซ้อนฮากยาออกปานพอก ฮากขี้เหล็กเทศฝนกินยาหมาก

(ลานที่ ๑๑ หน้า ๒) ให้เอาหมอน้อยยานางเข็มแดง ๑ เข็มขาวฮากตีนดำบ้านจำ ๑ ฮากน้ำเต้าน้อยฮากหวดข้าฮากก้างปาฮากบ้าฮากบงมังฮากทันหมูลิงสมกับแดงยาแกงแซงซุมแสงไม้เท้าสานตาไผ่บ้านฮากตอไผ่ป่านำแน้ฮากปอกเข้าฮากหย้าลับ ขาตุม ลืน ฮากหวานบ้านก้านตงหย้าผากควยฝนให้กินยาทั่งพิดเอาฮากเพ็กฮากหมากยอมตุม

(ลานที่ ๑๒ หน้า ๑) พิกก้นซันฮากส่องฟ้าฮากหมอน้อยยานางฮากนำแยร ฮากซาคาม ๑ ฮากดอกฮักออกปานแดงปานดำยายตุ่มยากินในเอาฮากหางนกพีฮากพอกฮากเขือขื่นฮากพิกก้นซันฝนให้กินยาหมู่นี้ยาลดในหมากสุกหมากไม้แลงคอถือ/ก็ถึก แลฯ ยาข่าตุ่มฝาง/ยางดิบฝนกินกับปุนละครทายากึบพาก ๑ ตุมกาแดงกับแมง ถา วัน ๗ ตัวบีงูเหลือมฝน

(ลานที่ ๑๒ หน้า ๒) ใส่ทาออกในตาออกลวงแก้วก็ให้แจะยายอมตุ่มเอาเคือเขาคำเปือกสางน้ำเหล้าเด็ดเป็นน้ำทายากินยายายตุ่มฮากผักหมฟ้าน้ำนมเป็นน้ำทาเจ็บก็เอาปะซาดในหมากซะมอดิน ผัดออกซาง บีงูเหลือม น้ำเหล้าเด็ดเป็นน้ำฝนให้กินยาลดในเอาฮากนำแน้ฮากหมอน้อยเคายานางตาไผ่บ้านตาซ้าง

(ลานที่ ๑๓ หน้า ๑) ไพฮากน้ำเต้าน้อยผักหวานบ้านก้านตงฮากเพ็กอันยาหมากนี้ยาถอดพิดเมื่อซิเอาแลงยากึบเอาดูกงูหมากน้อยยานางอามาขั้วแล้วไม้ทั้งมวลจิงเอาแพขาวห่อแซ่น้ำกินออกลวงแก้วเอาฮากเดื่อป่องเข้าหมิ้นฝนน้ำกันแล้วเอาน้ำทาพาก ๑ เอาเห็ดภิมานฝนใส่น้ำหม้อนึ่งฮมคืนแล้วเอาขี้ไส้เดือน ๓ ตัวบดใส่ดอม

ลานที่ ๑๓ หน้า ๒

ลานที่ ๑๔ หน้า ๑

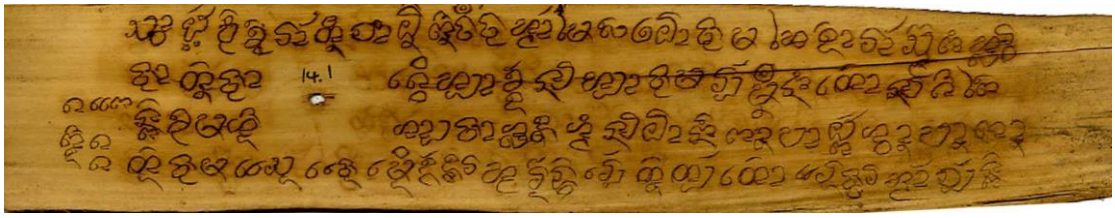

ลานที่ ๑๔ หน้า ๒

ลานที่ ๑๕ หน้า ๑

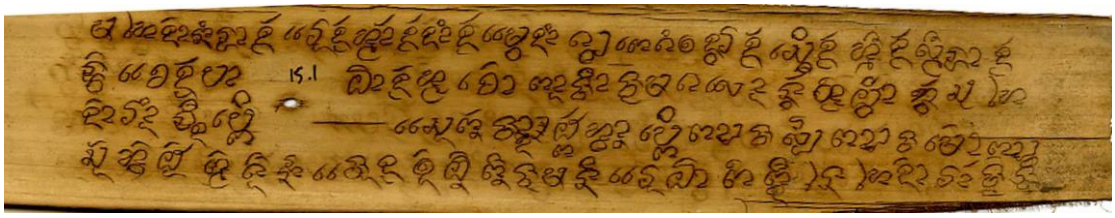

ลานที่ ๑๕ หน้า ๒

(ลานที่ ๑๓ หน้า ๒) กันยาซุมทาดียากินผิดเอาฮากหยิกบ่ถอง ๑ ขี้แฮดด่อนฝนน้ำพังคาตัดกินยาซางเอาฮากซายเด็นฮากลกคกฮากผักซีซ้างฝนให้กินยาหมากทั้งมวลเอาฮากเหมือดคนฮากนมงัวฮากไข่เน่าน้อยไข่เน่าหลวงฮากกางของฮากทองบ้านฮากหมากล่ำฮากหมากดูกเหม้าน้อยฮากลิ้นฟ้าเคือหมากเห็ดผักซีซ้างฮากขี้แฮ้งฮากโหบเหบฮากเขิงน้อยฮากนม

(ลานที่ ๑๔ หน้า ๑) สาวผักบุ้งขมฮากตีนจำฝนกิน ถือถุ/ถึกซุ หมากไม้แลฯ ยาซุมให้เอาฮากส้มพอหลวงซาซูต้นซาซูเคือหย้าขัดน้อยหย้าซุมลับมืน น้ำเต้าน้อยคีไฟนกขุ่มหิงหายซาหลอด หมอน้อยยานางก้างปาผักหวานบ้านก้านตงซุมแสงแซงเมืองดุกด่อนหูลิงงัวเลียต้นตับเต่าแลงซอนหมากจับนก

(ลานที่ ๑๔ หน้า ๒) หัวคาเอื้องแดงเอื้องขาวหัวเขิงมอกน้อยมอกหลวงเหมือดแอ่เหมือดโลดเหมือดคนเคือนำแน้ตีนมืด กงซะเดน เข้าหลามดงหัวหวายนั้นฮากเพ็กเป้าน้อยเหม้าสอยเดื่อดินอ้อยซางนางหว่านเคือมอนแก้เสียปวดท้องเฮื้อเหล็กซีดินแพงคำฮ้อยยืดไยฮากพ้าวฮากหมากฮากตานงิ้วดำงิ้วด่อนทำทานแก้คอตาผุทำทานโต

(ลานที่ ๑๕ หน้า ๑) แม่ ให้เอานองา ดูกแฮ้งดูกหมาดูกดำดูกแมวดำควย แก้ คอ ๒ ดวน ดูกเสือดูกหมี ดูกลิมงาดูกงัวแข่ ดูกปาฝาดูกหมูเขากวางซี ซุม ๑ แลลางนอกแต้มผิว่าออกสุกให้เอาฮอฮางจีดเปือกแสงพันซาดผักหวานเปือกพายซะเลียงพายซะเมาพายสงหัวผง กมคึง นางแซ่งดู่ท่ง ฝนกินซุมนี้แฮงยาแก้พิดในให้เอาฮากซมซื่น

(ลานที่ ๑๕ หน้า ๒) ฮากซามัดฮากกมคึงนางแซงดู่ท่งฝนกินซุมนี้แฮงยาแก้พิดในให้เอาฮากซมซื่นฮากซามัดฮากซ่องฟ้าแคจัน ขี้บ่ออก ขาวฝนให้กินยา คือตุ่มทางในแลผิว่าตีนมือดำให้เอาฮากหนามแท่งฮากตีนจำเงียว ฮากตางไก้หมากนาวแห้งฝนทาตีนมือ ยาปวดท้องเอาหมากซะบุน ฝนใส่เหล้ากินดีแลฯ ยาแก้คอ ๆ บ่ออกแก้พิดทางนอกให้

ลานที่ ๑๖ หน้า ๑

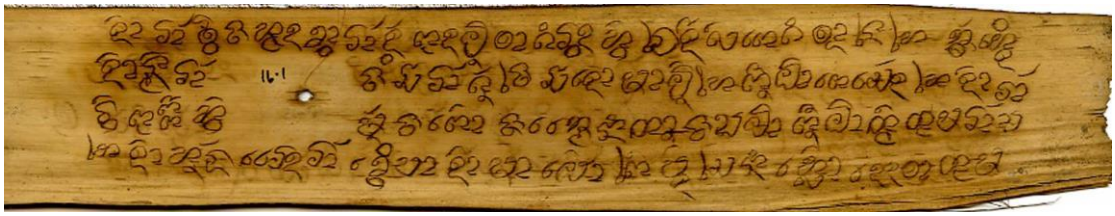

ลานที่ ๑๖ หน้า ๒

ลานที่ ๑๗ หน้า ๑

ลานที่ ๑๗ หน้า ๒

ลานที่ ๑๘ หน้า ๑

(ลานที่ ๑๖ หน้า ๑) เอาฮากทองซะหมุดขาวฮากดอกกูดฝนทาคอฮอดหัวใจดีแลฯ แก้คอทางในให้ออกเหือดเอานมราชสี ฮากคันไซสี เอามาฝนให้กินยาแก้เสดให้เอาฮากถั่วพู พิก หัวมันซะเพา ซะแอม/เอม น้ำตาว/ตาน ซาย ยากินยาแต้มตุ่มฮ้ายให้เอาหนังแฮดฮากเขือบ้าเอามาเผาไฟบดใส่น้ำเหล้าเด็ดทาตุ่ม

(ลานที่ ๑๖ หน้า ๒) ฮ้าย เอาไวตาง แกดแฮด ตุ่มมันกานภายตุ่มฮ้ายก็ดีเอาฮากรินบ่เอื้อน จุมบอก/ปวกน้ำดอกหินซะเล จันแดงจันขาวมาฝนตัดยาซุมให้กินดีฯ ยากมคึงเอาฮากดอกซ้อน ฮากดอกมาลี อันฮากดอกบังซันขาวจันขาวแคฝนกมคึง ขี้บ่ออกให้เอาฮากเดื่อดินก้ำตาวันตกมาฝนกินออก ให้เอาไค้อุน้ำไค้ขอนในน้ำผักเทียม

(ลานที่ ๑๗ หน้า ๑) หมากพิกน้อย ขิง ขี้เจียดิบไม้หมากแปบมาแต้มโพะท้องน้อยเยี่ยวออกฯ ออกเหือดจมเหือดไฟออกเปิกงา ออกปานดำออกปานแดง ออกทำทานให้เอาฮากฮังหนามฮากหมากเหลือ/เหลื่อม ไม้แฝกเอามาฝนกินเหล้าตัดแก้พิดในเอาฮากผักหวานบ้านก้านตงหย้าแห้วหมูแพงคำฮ้อยตาอ้อยดำหย้าขัดหย้าลับมืนหย้า

(ลานที่ ๑๗ หน้า ๒) ผากควยฮากถั่วแฮตำใส่หม้อขั้วเอาขวยขี้ มาขั้ว ขี้ซะเดือน มาปิ้ง ๓ ตัวเอาหมากพิกตัดควัดในออกเอายาใส่แซ่ให้กินดีฝนยากินพวนออกได้ ออกมำ เอายานั้นแก้เทินยาอาบตุ่มฮ้ายให้เอาแก่นซุมแสงแก่นสุมกัม แก่นแกงแซง มาอาบดี โอมทิพพะพยาทอนหัวหล่อนออกกอกซอกคอนกูตอกหัวทิพพะยาทอนหนีทอนมึงบ่ออกกูจักไซท้าว

(ลานที่ ๑๘ หน้า ๑) ผู้ดีริดที (ฤทธี) อันกล้ายิ่ง หน้าไม้ ทู/ธนูทอง ถึกหัวทอนกะจัดกะจาย โอมซะหายเพิกโอมสิทธิไชยไฟกูผ่า หายาบ่ได้จิงยกเอาถีโกออระหัตตั้งใจให้กูปัดพิดไข้ก็ดีเจ็บหมากไม้สาระพิด ทั้งมวล กูแก้กูปัด พิตี สิทธิระ ระ กะ วะ ระ ณะ ชะ นะ นะ ขะ ยัง วอ ระคัง วะตัง ซะหับ กูซิปัดฝูงหีดฝูงเหือดฝูงเลือดฝูง

ลานที่ ๑๘ หน้า ๒

ลานที่ ๑๙ หน้า ๑

ลานที่ ๑๙ หน้า ๒

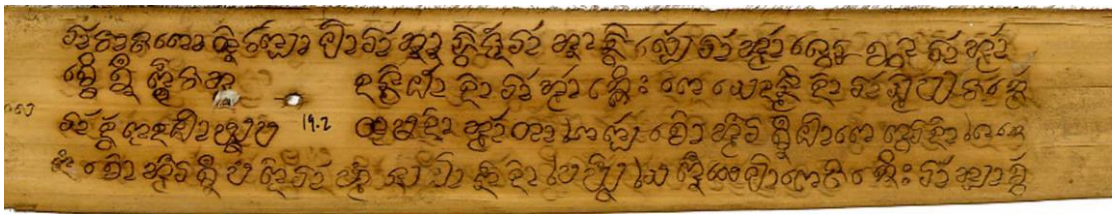

ลานที่ ๒๐ หน้า ๑

ลานที่ ๒๐ หน้า ๒

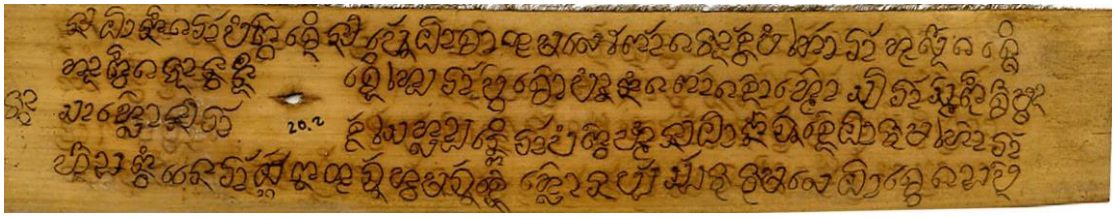

(ลานที่ ๑๘ หน้า ๒) ลมกูแก้กูปัดพิดเสือซะเคือขึ้นตั้งไม้กูแก้กูปัดซิปัดทั้งพิดฝีไซด้วยเหล็กหมาด กูซิ กูปัดทั้งฝีฮ้ายด้วยแกว่นฮอก กูแก้กูปัดมังให้คั่งให้มัวกูแก้กูปัดธาตุตูนฮ้อนคือไฟกูแก้กูปัดใจฮ้อนผ่างผ่าวใดยิงสานกูเอามาเกี้ยวได้ยิงขาวยาออกกูมาพิดก็หายโอมหูรุหูรุ ซะหาย เห่าห้อม

(ลานที่ ๑๕ หน้า ๑) ทำทานแฮนต้นแฮนเคือผักหวานเบือเปือกแสงเปือกจันแดงจันขาวดู่ท่งนมงัวนมสาวแฮนคอคำแฮนคานตับเต่าน้อยตับเต่าหลวงอันนี้ซุม ๑ ยาแก้พิดให้เอาฮากพิกก้นซันฮากเขือบ้ายาเย็นให้เอาเงิน ๑ คำ ๑ ออกสุกให้เอาหมอน้อยยานาง นางผักหวานบ้านก้านตงฮากนางแซงงิ้วดำเหมือดคนหัวหย้าคมปาวฮากนมฮากซาสี(ราชสีห์?)ฮากซามัด

(ลานที่ ๑๕ หน้า ๒) ฮากซ้าซะโกต้นพระยายาฮากหนามงัวซังฮากหนามงัวเลียฮากหมากแคว้งขาวฮากหมากเขือขื่นกวงซะหมุดนมผาเอาฮากหมากเอิกแก้เสดเอาฮากส้มป่อยซะเอมฮากดอกกูดยายอมตุ่มเอาหมากตาไก้กับเข้าหมิ้นขึ้นยาแก้พวนเอาไค้แอ่งน้ำเข้าหมิ้นขึ้นบ่ฟังฮากหมอน้อยยานางเอาไปย่องใส่กินแลฯ ยาแก้ซะเออะฮากหย้าขอก

(ลานที่ ๒๐ หน้า ๑) ต่าย จี่นายก้อม ขัดมอน ฝนให้กินบ่ฟังเอาแก่นแดง บองขวาน ฮากหมากเอิกฝนใส่ยาไลเอาไม้ซอขี เอาแมงลิ้นหมากับจับเอิกเคียดนอนกับบองขี้ไม้แพงขี ฝนฮากหนาดเกิดกองกอมฝนใส่กันดุกหน้านินมาใส่กินผีก็อยู่บ่ได้ฯ ยาซางดวกปอไห หา ฮากเหมือดแอ่ หนึ่ง ฮากหมากถั่วภู ๑ บะ ตัดตังมือ ๑ ก้างปา ๑ ฮากกะจาย ๑ หมอ

(ลานที่ ๒๐ หน้า ๒) น้อยยานาง ๑ ฮากปอแก้ว เขิงน้อยเป็นยาฆ่าตุ่มแลฯ พาก ๑ ซางดวกปอไห หา ฮากหูลิง ๑ เคือหางกวง ๑ ช้างน้าวหนึ่ง เขิงใหญ่ฮากบัวเขา ปอปานน้ำ ๑ พาก ๑ เอาเหม้าสอยฮากส้มกุงขี้มอดส่าเหล้าน้อยฮากดูกไส หลายเงือกฮากปอแก้วหมอน้อยยานางจันแดงยาซุม ไหเหาฮากหิงหาย น้ำนาว/นำแน้ฮากผักอิตู่จันหอมจันแดง เหล้า ๗ บับ สับซู่ซุมแลฯยาแข่วคายแมง

ลานที่ ๒๑ หน้า ๑

ลานที่ ๒๑ หน้า ๒

ลานที่ ๒๒ หน้า ๑

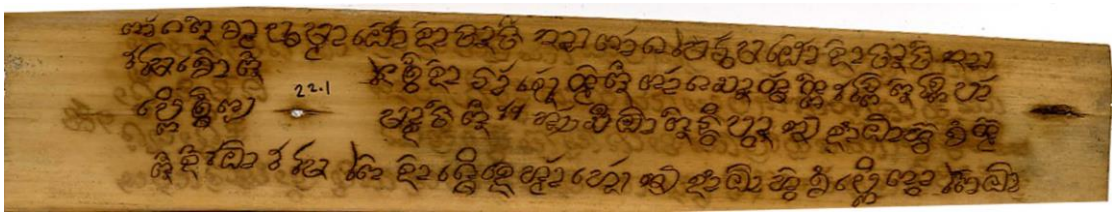

ลานที่ ๒๒ หน้า ๒

ลานที่ ๒๓ หน้า ๑

(ลานที่ ๒๑ หน้า ๑) มุม ๗ ตัวกิ้วซ้ายกิ้วขวา ๗ ไม้สักสีก ๗ แมงลิ้นหมา ๗ ฝานเหลา ๗ ปอย แมงลิ้นหมานั้นดิบแลฯ ซุมหนึ่ง แฮงเดียวยาแต้มไม้เอาขี้มอดมาแต้มเขี่ยวแต้มแลฯ พาก ๑ เอาหมาม แท่งต้มเขี่ยวทาแลฯ พาก ๑ เอาอ้อยดำยาหัวข่อ ตีนนกยาไม้กะสาพาก ๑เอาแก่นงิ้วบ้านอ้อยดำยาหัวข่อ ต้มกินดีฯ ยาโมไฟเอาเคือแดงหมากเห็บ

(ลานที่ ๒๑ หน้า ๒) อ้อยดำยาหัวข่อเปือกฟ้าวไฟฯยาแก้คันคายเอาแก่นเฮื้อนกวงมาเอาเอาซานนั้นมาแซ่อาบอันซิกินให้ล้างน้ำแล้วจิงแซ่กินฯบ่ฟังเปือกงิ้วบ้านหัวเอื้องกับแกบมาแซ่ยาต้มอาบใบเสี้ยวส้มมาแซ่อาบฯ ยาต้มอาบไม้เหมือดแอ่เปือกหว้าซุมพู พาก ๑เปือกเซือกมาต้มอาบ พาก ๑ ใบเสี้ยวส้มมาต้ม

(ลานที่ ๒๒ หน้า ๑) พาก ๑ แก่นขามป้อมมาเผาเอาถ่านแซ่อาบพาก ๑ ไม้ฮ่วมมาเผาเอาถ่านแซ่อาบโม้เข้ากินในท้องเอาฮากเบ็นต้มกิน พาก ๑ สานตอกแตกฯโจกก้นโจกปากเปือกทองกอยมาดแซ่กินฯ หนังสือยาแก่นงิ้วบ้านอ้อยดำยาหัวข่อต้มกินดีฯ ยาโม้ไฟเอาเคือแดงหมากเห็บอ้อยดำยาหัวข่อเปือกฟ้าวไฟยา

(ลานที่ ๒๒ หน้า ๒) แก้คันคายเอาแก่นเฮื้อนกวงมาเอาถ่านนั้นมาแซ่อาบอันซิกินให้ล้างน้ำแล้วจิงแซ่กินบ่ฟังเปือกงิ้วบ้านหัวเอื้องกับแกบมาแซ่อาบใบต้มอาบใบเหมือดแอ่เปือกหว้าซุมพู พาก ๑ เปือกเซือกมาต้มอาบ พาก ๑ ใบเสี้ยวส้มมาต้มอาบพาก ๑ แก่นขามป้อมมาเผาเอาถ่านแซ่อาบ พาก ๑ ไม้ฮวมเผาเอาถ่านแซ่อาบโม้

(ลานที่ ๒๓ หน้า ๑) เข้ากินในท้องเอาฮากเบ็นต้มกิน พาก ๑ สานตอกแตกต้มฯ โจกก้นโจกปากเปือกทองกับมาดแซ่กิน หนังสือยาฯ สิทธิการจักกล่าวยาถือกซื้นถือกหนังถือกยาแฝดก็ดีได้กินอันฮ้ายเพิ่นก็ดีให้เอาเคือไส้ตันต้มกินอาบแลถ้าว่าบ่หายเอาขี้แมวดำขั้วห่อแพแซ่ยาพังคากินดีแลฯ ผิว่าผู้หากแหบนั้นได้กินอันฮ้ายแลให้

ลานที่ ๒๓ หน้า ๒

ลานที่ ๒๔ หน้า ๑

ลานที่ ๒๔ หน้า ๒

ลานที่ ๒๕ หน้า ๑

ลานที่ ๒๕ หน้า ๒

(ลานที่ ๒๓ หน้า ๒) เอายาฝูงว่านี้ไข้แลท้องไค่ซื่อว่าเพิ่นใส่หนังยาแก้ให้เอาฮากหุ่งแดงเข้าจ้าวฝนกินดีแลฯ ผิว่าไข้ฮ้อนซื่อว่าเพิ่นใส่ซี้นแล ให้เอาแก่นสานต้มกินดี ผิว่าไข้แลเอิ้มซื่อว่าเพิ่นใส่น้ำเต้าปุ้งแลยาแก้เอาฮากตีนเป็ดต้มกินดีแลฯ ผิไข้เจ็บแทงซื่อว่าเพิ่นใส่ฮ่าน้อยให้เอาแก่นโดนต้มกินดีแลฯ ผิว่าหากอยู่หากล้มเพิ่นใส่งัว

(ลานที่ ๒๔ หน้า ๑) ทนูยาแก้ให้เอาตีนซิ่นแม่หม้ายใส่หีบตีนซิ่นนั้น ๗ อันผิว่าเลือดคอออกก็ดีให้เอายาอันนี้แก้ให้เอายางกล้วยตีบใส่ยาพังคากินดี ผิว่าปวดท้องบิดอยู่ซื่อว่าเพิ่นใส่หุ่นยาแก้ให้เอาตีน(ซิ่น?)แม่หม้าย ๓ เฮือนเผาใส่น้ำให้กินดีฯ พาก ๑ เอาแก่นยูงฝนใส่ยาพังคากินดีผิว่าแต่งยาให้ตั้งตาแหลว

(ลานที่ ๒๔ หน้า ๒) ๔ แจ ฝ้ายพรมจารีอ้อมแล้วจิงต้มกินแลฯ ยากันตัวให้เอาฮากเสี้ยนผีควนมาปั้นลูกกอนให้ถือแลสิ่ง ๑ เอาฮากซะมังมาขวดเสื้อไว้ซื่อว่าเพิ่นเฮ็ดเพิ่นลวงบ่ได้แลฯ ผิว่าแก้คู(ครู) หุ่นเอาฮากนำแน้ฮากลิ่นไม้หิงหายฮ้อย ๑ พิกขิงเทียมต้มแล้วจิงบดสานตอกแตกใส่พออุ่นกินซี้นหนังเปื่อยออกแลฯ พาก ๑ เอาฮาก

(ลานที่ ๒๕ หน้า ๑) นมแมวหวายฮาก ๑ ฝุกำ ๑ แซ่ท่อกันกินเปื่อยออกแลฯ พาก ๑ เอาเขากวางฝนใส่น้ำเผิ้งกินแลฯ พาก ๑ เอาหนังหน้าผากควยด่อนฝนกินดีแล ยาแก้หุ่นแล ค่าฮ้อยคำสุกแลฯ เพิ่นบังแก่นเอางาช้าง๑ ไม้ไล ๑ หัวหย้าไซ ๑ ฝนเอาหมอกเป็นน้ำทาปากบาดกินแด่ดีแลฯ ยา

(ลานที่ ๒๕ หน้า ๒) แก้เขาใส่เขาลองให้เอาหว่านน้ำ ๑ ซมซื่น ๑ ลิ่นไม้ ๑ ฝนใส่เหล้าแลพาก ๑ ให้เอาไม้ผุขูดเอาเปือกขาลายน้ำมากพ้าวยาแก้คูซี้นคูหนังคูหุ่นทั้งมวลเพิ่นใส่ในตนคนดังนั้นยาแก้ให้เอาฮากคาม ๔ ฮ้อยฮากกุ่ม ๔ ฮ้อยกิงซิเดือน ๔ ฮ้อยฮากค้อนกะแต ๔ ฮ้อยฮากเงี่ยงดุก ๔ ฮ้อยฮาก

ลานที่ ๒๖ หน้า ๑

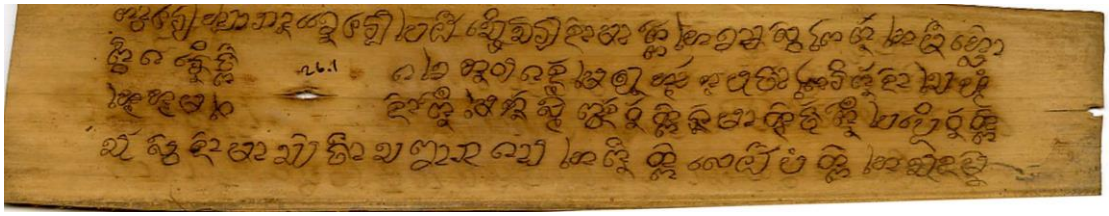

ลานที่ ๒๖ หน้า ๒

ลานที่ ๒๗ หน้า ๑

ลานที่ ๒๗ หน้า ๒

ลานที่ ๒๘ หน้า ๑

(ลานที่ ๒๖ หน้า ๑) พ้าว ๔ ฮ้อย หย้ากานแขน ๔ ฮ้อยใบผีเสื้อ ๓ ฮ้อยเอามาฟักให้ขาดแล้วโกกันให้มีเหล้าก้อง ๑ เงินซีก ๑ ไข่หน่วย ๑ ดอกไม้เทียนหมากภูบูซากริกันเอาใส่หม้อใหม่หมมไว้เอาฟืนไม้อันล้มกวัดวันตกนั้นมาต้มซุกฟืนไปเบื้องวันตกสุกแล้วเอามาสบคาถาสัพพา ๗ คาบ ให้กินตกแลฯ ผิบ่ตกให้สูดมน

(ลานที่ ๒๖ หน้า ๒) ทอบใส่น้ำยาให้กิน ว่า อม สะพะ พิ นัน เสีย เสส ปะ กุ ติดลิงหวาน ๑ ดอยลิง ๒สวาหัยยะมน ๗ คาบใส่ยบาให้กินก่อนแล้ว จิงสูดซะเดาะ ๗ คาบสบน้ำยาให้กินเมื่อลุนว่า อม นัง มักขะมิติ อา สะวา หะอันนี้มนซะเดาะแลฯ สัพเพตังวะราหะ มะ อิ ติ วิสุตตุง วะ อะ นิ จะ อม สะ วะ

(ลานที่ ๒๗ หน้า ๑) อันสะวะหะ อันนี้มนต์ซะเดาะเป็นซู่อันแลฯ ให้ตบหัว ๓ บาด ลูบแต่คอเมือเบื้องหน้าเบื้องหลัง ๓ เที่อเทิน ตกแลฯ ยาถอนหุ่นให้เอาใบออระนัด ๓ ใบตำเอาน้ำมนต์ทอบสูดฮีดลง ยาแก้ซิเอิ้มหางเอี่ยน ๓ หางหัวต้มหม้อ สบให้กินเอาคาถาสัพพาสูดว่า เห มะ นามมะตำ ต่อ ลิ ปะ ติ

(ลานที่ ๒๗ หน้า ๒) แลว่านิปิโส กา สับ นัง นิปา วิ สิกา สัพพะสวาหายะแก้ซู่อันแลฯ แก้พาก ๑ น้ำหม้อนึ่งฮากหมากพิกน้อยเคือเอาฮากพ้าวฮากหมากแลหมาก แกงกีบ หนึ่งฝนดอมน้ำหม้อนึ่งให้กินดีฯ ผิว่าหุ่นแล่นในท้องให้เอาหย้าซายคากำ ๑ ตอกกิ้วซ้ายกิ้วขวา ๓ เส้นเผาดอมกันบดแซ่น้ำยาอันฝน

(ลานที่ ๒๘ หน้า ๑) เอาฮากดอกกูดฮากหย้าคา ๑ ฮากอ้อยดำฮากมอนฮากลับมืนฮากพ้าวฮากหมากตำดอมกันยาพังคาแซ่ตองหนังแล้วฝนดอมให้กินมนซ่อนี้แก้หนังแก้ซื้นแล อม สิทธิ สวด เนียเหีย อันหนาน กลา กิ หนา เหยือบ อันเดือนจิงเทาอันแบ่งก็ดี หนีบกาหลงอง มัก มัก อม ดับเมือให้หายเสีย อม กิดจัง

ลานที่ ๒๘ หน้า ๒

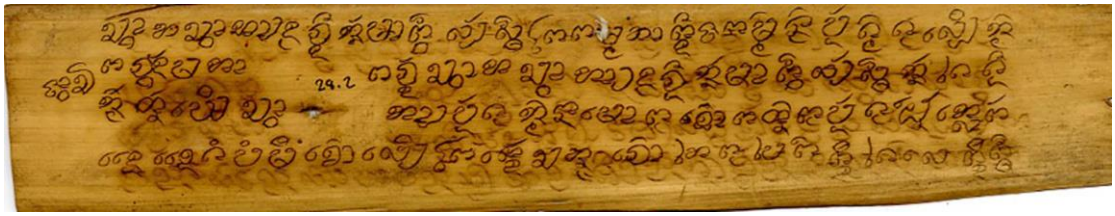

ลานที่ ๒๙ หน้า ๑

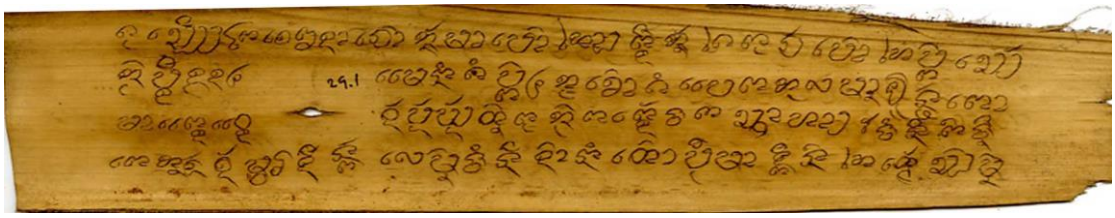

ลานที่ ๒๙ หน้า ๒

ลานที่ ๓๐ หน้า ๑

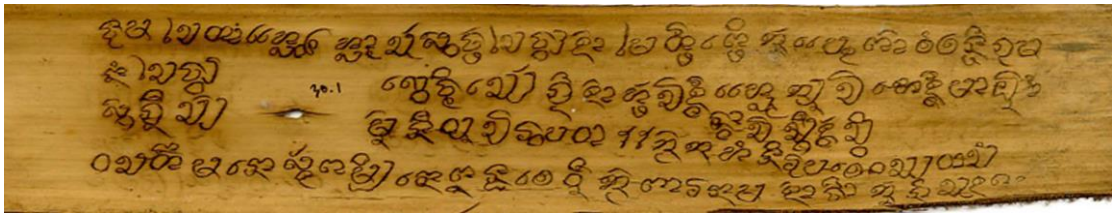

ลานที่ ๓๐ หน้า ๒

(ลานที่ ๒๘ หน้า ๒) สะวาหะ สะวาหายะ ดูจิตอันมา กวงลับล่วงพระ พัมมะหาพะดี ซะพมมะนมบังคมครูเลย อมกะจัด มหากะจัดสะวาหะ สะวาหายะ ดูจิงออกมากวงลับล่วงอันไคคีงอม ตันเย้อสวาหายะ บังครู อม นะโมพุทโธ พะตนกูกูบังครูแผ่นเหล็กแดงแทงก็บ่มีเข้าเลย พระเพสสะหนุ เจ้าให้กูไปแก้พิดไค่แลพิดพอง

(ลานที่ ๒๙ หน้า ๑) คูเสบยเสยย พระเทพดาเจ้าอันมาเป่าให้หายพิดอันไค่กูจักเป่าให้บกเสีย อม บะดี ดุจ ๔ แม่น้ำก็บก ๔ ภูเขาก็แป พระหุละมาน อยู่นอกฟ้ามาแกดแวดวังบังยังตนกูอม พระเกสสะณะ สวาหายะฯ ซ่อนี้แก้ซื้นแก้หนังทั้งมวนดีนักแล มนซ่อนี้เอาน้ำเต้าปุ้งมาซีกแนให้เต็มสบมน

(ลานที่ ๒๙ หน้า ๒) ๗ คาบให้กินแล้วเป่าหัวลง ซ่อนี้แก้ถึกซู่อันแลฯ ยาแก้คูซื้นคูหนัง หุ่นในคีงสบับ ๑ ให้เอาฮากหย้าขัด ๓ กกฮากหย้าลับมืน ๓ กก ฮากหย้าผากควย ๓ กกฮากดอกกูด ๑ หุ่งแดง ๑ ฮากหุ่งขาวเทด ๑ ฮากหมากฮากพ้าวให้เอาไม้ปายด้วนเป็นบั้งหลามยาซุมนี้ ที ๓ ทางคบใส่ฝ้ายพรมจารีเวียนให้

(ลานที่ ๓๐ หน้า ๑) ซุมใส่ตาแหลว ๔ หลามสุกแล้วถอกใส่ถ้วยเอาไม้ตองเกื้ออันแปดเก่าท่อ ๒ นิ้วจุ่มน้ำใส่ถ้วยแล้วถิ่มเสียจิงเอาหอก ๓ ดอกแหลมเอี่ยน ๓ ดอกมาฝนน้ำแล้วจิงสบมนนี้เวียน ๓ ฮอบว่าฯ อม อะหัง นิ รูปะ เท วะ วัสสะวาสัง/ เทวะ สัปปะวาสัง วะสันตา มะโนลัดกัมปิโน อินทาเทวิน อม กา ระ นาม เอาคาถาอันนี้สูด ๑๐

(ลานที่ ๓๐ หน้า ๒) ๑ คาบให้กินตกแลฯ ยาแก้หน้าน้อยเอาไม้ฟ้าผ่าสักดิ เอาไม้เท้าสาน ตายหนามเงี่ยงดุก ๔ หนาทง/หนามแท่ง ๔ เงี่ยง ปาดุก ๔ ยาซุมนี้ดอมน้ำมันงา จิงสบมน ๗ คาบให้กินจิงว่าสันหลังลูบลงเอามนต์นี้สบฯ อม กะจายละลาย หุสโส/หุเสสา บดจิงว่าโรคาจันโทสวาหายะฯ อันนี้มนแก้หน้าน้อยเยิงยิงแลฯ ยาบังฟันเอาฮากส้มพอเคือ ๑ ตูมกา

ลานที่ ๓๑ หน้า ๑

ลานที่ ๓๑ หน้า ๒

(ลานที่ ๓๑ หน้า ๑) เคือฮากนามแน ยาซุมนี้ฝนดอมกันจักสูดคาถา ๗ คาบแล้วตั้งคอให้ซื่อถิ่มให้กินยาอันซอดในแลฯ ยาจอดนอกเอาหย้าอม กระหยา หย้าผากควยกก๑ หุ่ง งิ้วดำดอมกันตองเอาน้ำสบคาถา ๗ คาบว่าจังนอกผิบ่จอดจิงมนใส่มือแปะน้ำยาตบแต่สองข้างฮีดขึ้นฮอดแอวบ่เห็นฮอยจิงเอาคาถาอันนี้จวดฯ นะ ชา ปัตตัง ปิ หอ/หัง ระ กะ สิกกิง แตเต กะ คะลังกาปาเมโคสัง ลังกา กาปาเม คะ มา ธา

(ลานที่ ๓๑ หน้า ๒) ลัง กาเม โธกุดฯ คาถานี้จอดสบสุอันแลฯแก้บังฟันแลฯ พาก ๑ แก้บังฟันฮากหมากนาวหย้าหลักนา ๑เคือเอินอ่อน/เอ็นอ่อน ๑ หย้าลักธิ ซุมนี้มาสบกันแผ่นวาแลฯ กินอันนี้แก้บังฟันแล้วจิงเอาเสื้อดำจุ่มน้ำมานึ่งปั้นเอาน้ำให้กินบังฟันจิงเอาเคือตางหลวงมาฝนทาแต่หัวนมขึ้นเมือขึ้นจิงแล้วเหมียดบาดฟันผิว่าเป็นบาดฟันบาดแค่งก็เห็นฮอยดังนั้นจิงแก้เทินก็ให้แต่งคายเงินฮ้อยคำบาทจิงแก้เหตุว่าหายายากเฮ็ดง่ายเขาหาคุณบ่ได้ดายฯ

ดัชนีชื่อยา อาการและโรค

ในตำรายา ฉบับที่ ๕

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลาน/หน้าลาน	ชื่อยา อาการและโรค
๑/๑	พยาธิตีนตำ
๒/๒	ยาฮานเมื่อยตีนมึน ยาผีเข้าคน
๓/๑	ยาผีเข้าคน
๓/๒	ยากะตีกบ่ปาก
๔/๑	ออกเหือดไฟ ไข้ฮ้อนนัก ไข้ไอ
๔/๒	ออกฮาก
๕/๑	ไข้ดื้นกำตีนกำมือ ยาไข้บ่มืนตา ยาแก้ง้วนสาน
๕/๒	ยาออกเหือด ออกเห่า ยาออกตุ่ม ยาออกเงา
๖/๑	ยาไข้ลงท้อง ยาท้อง เจ็บหัวใจ ยาขี้ฮาก
๖/๒	ยาซะดวงหิน ยาออกตุ่ม ออกเหือดออกเห่า
๗/๑	ยาออกเงา ยาไข้ลงท้อง
๗/๒	ยาเสดขึ้น ยาพวน ยาไข้ดื้น
๘/๑	ยาพวนวิน ยาคอไค่ ยาออกเหือด ออกหัด
๘/๒	ยาเหือดแดง ยาปะดงแตก กินผิด ยาฝีปะอาก
๙/๑	ออกเหือด ออกหัด กินผิด ออกทำทาน ยาท้อง ยาเหมือดจม
๙/๒	เหือดคน ยาฝีปากอาก ยากินผิด
๑๐/๑	อ่วยพิด
๑๐/๒	ยาบาดเฮื้อ ยาแก้ ยาบ่ให้พิดขึ้น
๑๑/๑	ยาคอแหบ ยาแก้พิด ยาออกทำทาน
๑๑/๒	ยาทั่งพิด
๑๒/๑	ยาข่าตุ่มฝาง
๑๒/๒	ยายอมตุ่ม ยายายตุ่ม
๑๓/๑	ยาถอดพิด ยากืบ
๑๓/๒	ยาซาง

ลาน/หน้าลาน	ชื่อยา อาการและโรค
๑๔/๑	หมากไม้ ยาซุม
๑๔/๒	ปวดท้องเฮื้อ
๑๕/๑	ทำทานโตแม่ ออกสุก ยาแก้พิดใน
๑๕/๒	ยาปวดท้อง ยาแก้คอ ยาแก้พิดทางนอก
๑๖/๑	แก้คอทางใน ยาแก้เสด ยากิน ยาแต้มตุ่มฮ้าย
๑๖/๒	แกดแฮด ยากุมคึง
๑๗/๑	ออกเหือดจม เหือดไฟ ออกเปิกงา ออกปานดำ ออกปานแดง ออกทำทาน
๑๗/๒	ยาอาบตุ่มฮ้าย ยากินพวนออก
๑๘/๑	ยาแก้พิด ออกสุก
๑๘/๒	ยาแก้พวน ยาแก้ซะเออะ
๒๐/๑	ยาไล ยาซาง
๒๐/๒	ยาฆ่าตุ่ม ยาซุม ยาแข่ว
๒๑/๑	ยาโม้ไฟ ยาต้มอาบ
๒๑/๒	ยาแก้คันคาย
๒๒/๑	ยาโม้ไฟ
๒๒/๒	ยาแก้คันคาย
๒๓/๑	โม้เข้ากินในท้อง ยาถึกซี้นถึกหนังถึกยาแฝด
๒๓/๒	ไข้แลท้องไค่
๒๔/๑	เลือดคอออก ปวดท้องบิด
๒๔/๒	แก้ครูหุ่น
๒๕/๑	ยาแก้หุ่น
๒๕/๒	ยาแก้เขาใส่เขาลอง
๒๗/๑	ยาถอนหุ่น ยาแก้ซิเอื้อม (เอิ้ม)
๒๗/๒	หุ่นแล่นในท้อง
๒๘/๑	แก้หนังแก้ซี้น
๒๘/๒	แก้ซี้นแก้หนัง
๒๙/๒	ยาแก้ครูซี้นครูหนัง
๓๐/๒	ยาบังฟัน

ลาน/หน้าลาน	ชื่อยา อาการและโรค
๓๑/๑	ยาจอดนอก

ดัชนีพืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร

ในตำรายา ฉบับที่ ๕

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๑/๑	ฮากยมผู้ แก่นขาม ซะโกซะเกือ ขัดเค้า ขามป้อม พันซาดเบือ ฮากหมากแฝน ต้นมอกแดง งิ้วดำ ฝาง/ยางดำ แฝกดำ สีไคต้น ซา เหมือด ดูกเอี่ยนด่อน ลิงลม แข่วแฮด แข่วแข่ ดูกหมากดำ ดูกแมว ดูกม้าขาว ดูกควยด่อน งวย คอกเหลือง กุงเคือ กำยาน
๑/๒	หัชชะดำ ฟ้าระงับ ตับคันคาก บีงูเหลือม แก่นหมากเกือ ฮากคา ฮากส้มป่อย ฮากแคว้ง ฮากเขือขาว ฮากขีขาม ฮากฮานในตา แตงหนู หมอน้อย ยานาง ฮากนำแน้ ฮากเขิง
๒/๑	ลำเงี่ยงดุก เข็ม ยอดผักปุ้ง ตับเต่าน้อย หัวหุนหลวง พิกก้นซัน ฮากเดื่อป่อง ฮากดอกซ้อน
๒/๒	น้ำมันงา ฮากเดื่อ ฮากผักหวานบ้าน ฮากส้มโฮง ฮากซมซื่น ฮากซาโก ฮากตีนจำ ฮากหวด เปือกดูก เข้าหมื้น หว่านไฟ บูฮา ยอดผีเสื้อ ยอดลับลืน ยอดกะจาย ยอดกนทา ยอดหย้างัวเลีย
๓/๑	หย้ามดลิน หมากเบือ ยอดฮากหย้า ตำนิน น้ำทาว(พ้าว?) ไข่แมงม้า ขี้แมงไย ดอกหลีบ คาบแมงมุม เคือเขาฮอ เทียม ขี้งัว น้ำพังคา
๓/๒	เก็ดเต่าเพ็ก หนังฟาน บัว ยาพังคา เล็บตืน มือ เหยื่อหมากสน่อย สาดฮ้าย ซิ่นฮ้าย หัวควย ดอกน้ำเต้าปุ้ง ผักหวานบ้าน ก้านตง ฮากนำแน้ ฮากสุมแสง ฮากดุกดุม น้ำเข้าจ้าว
๔/๑	ฮากเหมือดคน ฮากสุมแสง นมงัว ฮากนามผู้ ฮากหมากแตง ฮากหย้าคา ขัดแดง สุมแสง ฮากขี้แฮดน้อย ฮากนมงัว ฮากปาก/ฝากกา ผักหวานบ้าน ก้านตง
๔/๒	ฮากบานงาม ฮากเมายานาง ฮากหมากเขา ฮากเปล้าน้อย ฮากหย้าคา ฮากขี้แฮด เปือกซาซูน้อย เปือกซะมัด เปือกนมงัว เข้าจ้าว ฮากเข้าหมื้นขึ้น เปือกตุมกา

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๕/๑	ฮากเล็บแมว มันงา น้ำมวก เข้าจ้าว น้ำดอกคำฮาก ฮากส้มกบ เปือกถวน/ถ่อน น้ำหมากนาว พิก ขิง ฮากขี้เหล็กหลวง ฮากขัดเค้า เปือกดู่
๕/๒	แพงคำฮ้อย หย้าผากควย นอ งา เขากวาง อ้อยดำ น้ำมวกเข้าจ้าว ฮากหัง ฮากขี้แฮด เขาฟาน หัวกะแตลงท้อง
๖/๑	ฮากหูลิง ฮากก้างปา หย้าขัดหลวง ฮากเข็มขาว ฮากเดื่อป่อง ฮากหิงหาย เปือกทัน เปือกกอก ฮากยา ตีนจำ ฮากเดื่อป่อง งาช้าง ส้มป่อย ผักคาด ฮากสุมแสง อ้อยดำ ฝาก
๖/๒	ฮากขี้เหล็ก ฮากขัดเค้า เปือกดู่ แพงคำฮ้อย หย้าผากควย นองา เขากวาง อ้อยดำ ฮากลวงสุม น้ำมวก ฮากหัง ฮากขี้แฮด
๗/๑	เขาฟาน อ้อยดำ เข้าจ้าว หัวกะแตลงท้อง แผ่นดินเย็น ฮากหูลิง ฮากก้างปา หย้าขัดหลวง ฮากเข็มขาว ฮากเดื่อ ฮากหิงหาย เปือกทัน ฮากเดื่อป่อง เปือกกอก ฮากขึนคีตีน ส้มป่อย ผักคาด
๗/๒	เข้าจ้าว ฮากสุมแสง อ้อยดำ ในหมากซะมอ ฮากในจาย ฮากน้ำเต้าน้อย งาช้างหัวเอื้อง หัวดอก กวง งาช้าง ไม้เท้าสาน น้ำอ้อยดำ
๘/๑	ฮากผักหวานบ้าน ก้านตง ฮากส่องฟ้า ซามัด ฮากสาน ฮากส้ม ฮากหมาก หวดข้าฮากผีเสื้อ ฮากขี้แฮด ฮากส้มป่อย ฮากแตงแตน จันแดง เหมือดคน ผักหวานบ้าน ก้านตง อ้อยดำ
๘/๒	ฮากซาย ส้ม เหือดแดง ฮากอ้อยซาง ฮากแกงแซ ฮากเดื่อป่อง ฮากเข็มขาว ฮากนมแน ไม้บอกกอก ไม้นำนก อ้อยดำ เข้าจ้าว ฮากผักหวานบ้าน ก้านตง ฮากนำแน้ ฮากเหมือดคน
๙/๑	ฮากส้มป่อย ฮากแกงแก่น จันแดง เหมือดคน ผักหวานบ้าน ก้านตง เข้าจ้าว อ้อยดำ ฮากซาย ฮากอ้อยซาง ฮากแกงแซง ฮากเดื่อป่อง ฮากเข็มขาว ฮากนมแน่ ไม้บอก/ปอกกอก ไม้นำนก อ้อยดำ บวกจงอาง นมงัว
๙/๒	เหือดคน ดูกกา สุมแสง ฮากผักหวานบ้าน ก้านตง ฮากนำแน้ ฮากเหือดคน เปือกส้มพอ ฮากหมากเขา ฮากแตงเหน ฮากผักบ่ถอง ฮากขี้แฮดดุน หมอน้อย ฮากเอิง ฮากส้มป่อย ฮากขาม/ขุม/ขามุ ?
๑๐/๑	อ้อย ฮากเฮื้อนกวง ฮากซุมภู ฮากหมากนัด ฮากปอหมากบิด หมอน้อย ยานาง ฮากพ้าวน้อย จันแดง จันขาว เหือดจม สีไคต้น ยานาง ฮากพ้าว

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
	งิ้วดำ ฮากหมากแหลม
๑๐/๒	เงี่ยงดุง อ้อยดำ ฮากคูน พังคีน้อย หว่านตูบหมูบ มดแดง น้ำมุด น้ำบอก ฮากฮังคาว ฮากหมากมาย ฮากกะจาย หัวหย้าแห้วหมู ฮากปอหมากบีด/ปีด
๑๑/๑	หัวหมากนัด ดูกแฮ้ง ฮากหมากดูก กวงสมุด หอยเลื่อ จันแดง ฮากหมากเขือบ้า หอยจูบ ฮากส่องฟ้า ฮากดอกซ้อน ฮากขี้เหล็กเทศ
๑๑/๒	หมอน้อย ยานาง เข็มแดง เข็มขาว ฮากตีนดำบ้านจำ ฮากน้ำเต้าน้อย ฮากหวดข้าฮากก้างปา ฮากบ้า ฮากบงมั่ง ฮากทัน หมู ลิง แกงแซง ซุมแสง ไม้เท้าสาน ตาไผ่บ้าน ฮากตอไผ่ป่า นำแน้ ฮากปอกเข้า ฮากหย้าลับ ข่าตุ่ม ฮากหวานบ้าน ก้านตง หย้าผากควย ฮากเพ็ก ฮากหมากยอมตุม
๑๒/๑	พิกก้นซัน ฮากส่องฟ้า ฮากหมอน้อย ยานาง ฮากนำแยร(แน้?) ฮากซาคาม ฮากดอกฮัก ฮากหางนกพี ฮากพอก ฮากเขือขื่น ฮากพิกก้นซัน ตุมกาแดง แมงถาวัน บีงูเหลือม
๑๒/๒	เคือเขาคำ เปือกสาง น้ำเหล้า ฮากผักหมฟ้า น้ำนม ปะซาด ในหมากซะมอ ดิน บีงูเหลือม ฮากนำแน้ ฮากหมอน้อย ตาไผ่บ้าน ตาช้าง
๑๓/๑	ฮากน้ำเต้าน้อย ผักหวานบ้าน ก้านตง ฮากเพ็ก ดูกงู หมากน้อย ยานาง ฮากเดื่อป่อง เข้าหมิ้น เห็ดภิมาน ขี้ไส้เดือน
๑๓/๒	ฮากหยิกบ่ถอง ขี้แฮดด่อน ฮากซายเด็น ฮากลกคก ฮากผักซีช้าง ฮากเหมือดคนฮากนมงัว ฮากไข่เน่าน้อย ไข่เน่าหลวง ฮากกางของ ฮากทองบ้าน ฮากหมากล่ำ ฮากหมากดูก เหม้าน้อย ฮากลิ้นฟ้า เคือหมากเห็ด ผักซีช้าง ฮากขี้แฮ้ง ฮากโหบเหบ ฮากเขิงน้อย ฮากนมสาว
๑๔/๑	ผักปุ้งขม ฮากตีนจำ ฮากส้มพอหลวง ซาซูต้น ซาซูเคือ หย้าขัดน้อย หย้าซุมลับมืน น้ำเต้าน้อย คีไฟนกขุ่ม หิงหาย ซาหลอด หมอน้อย ยานาง ก้างปา ผักหวานบ้าน ก้านตง ซุมแสง แซงเมือง ดุกด่อน หูลิง งัวเลีย ต้นตับเต่า แลงซอน หมากจับนก
๑๔/๒	หัวคา เอื้องแดง เอื้องขาว หัวเขือง มอกน้อย มอกหลวง เหมือดแอ่ เหมือดโลดเหมือดคน เคือนำแน้ ตีนมืด กงซะเดน เข้าหลามดง หัวหวาย ฮากเพ็ก เป้าน้อยเหม้าสอย เดื่อดิน อ้อยซาง นางหว่าน เคือมอน แพงคำฮ้อย ฮากพ้าว ฮากหมาก ฮากตาน งิ้วดำ งิ้วด่อน ทำทาน

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๑๕/๑	นอ งา ดูกแฮ้ง ดูกหมาก ดูกดำ ดูกแมวดำ ควย ดูกเสือ ดูกหมี ดูกลิมงา ดูกงัวแข่ ดูกปาฝา ดูกหมู เขากวางซี ฮอฮางจืด เปือกแสง พันซาด ผักหวาน เปือกพายซะเลียง พายซะเมา พายสง หัวผง กมคึง นางแซ่ง ดู่ท่ง ฮากซมซื่น
๑๕/๒	ฮากซามัด ฮากกมคึง นางแซ่ง ดู่ท่ง ฮากซมซื่น ฮากซามัด ฮากซ่องฟ้า แค จัน ฮากหนามแท่ง ฮากตีนจำเงียว ฮากต้างไก่ หมากนาวแห้ง หมากซะบุน
๑๖/๑	ฮากทองซะหมุดขาว ฮากดอกกูด นมราชสี ฮากคันไซสี ฮากถั่วพู พิก หัวมันซะเพา ซะแอม/เอม น้ำตานชาย หนังแฮด ฮากเขือบ้า
๑๖/๒	ไวตาง แกดแฮด ฮากรินบ่เอื้อน จุมบอก/ปวก น้ำดอกหินซะเล จันแดง จันขาว ฮากดอกซ้อน ฮากดอกมาลิ ฮากดอกบังซันขาว แค ฮากเดื่อ น้ำผักเทียม
๑๗/๑	หมากพิกน้อย ขิง ขี้เจียดิบ ไม้หมากแปบ ฮากฮังหนาม ฮากหมากเหลือ/เหลื่อม ไม้แฝก ฮากผักหวานบ้าน ก้านตง หย้าแห้วหมู แพงคำฮ้อย ตาอ้อย ดำ หย้าขัดหย้าลับมืน
๑๗/๒	มืนหย้าผากควย ฮากถั่วแฮ ขวยขี มาขั้ว ขี้ซะเดือน หมากพิก แก่นซุมแสง แก่นฮุมกัม แก่นแกงแซง
๑๘/๑	หน้าไม้
๑๘/๒	เหล็กหมาด
๑๙/๑	ทำทาน แฮนต้น แฮนเคือ ผักหวานเบือ/เปือก?แสงเบือ/เปือก? จันแดง จันขาว ดู่ท่ง นมงัว นมสาว แฮนคอคำ แฮนคาน ตับเต่าน้อย ตับเต่า ฮากพิกก้นซัน ฮากเขือบ้า หมอน้อย ยานาง ผักหวานบ้าน ก้านตง ฮากนางแซ่ง งิ้วดำ เหมือดคน หัวหย้าคมปาว ฮากนมราชสีห์ ฮากซามัด
๑๙/๒	ฮากซ้าซะโก ต้นพญายา ฮากหนามงัวซัง ฮากหนามงัวเลีย ฮากหมากแคว้ง ขาว ฮากหมากเขือขื่น กวงซะหมุด นมผา ฮากหมากเอิก ฮากส้มป่อย ซะเอม ฮากดอกกูด หมากตาไก้ เข้าหมื้นขึ้น ไคแอ่งน้ำ เข้าหมื้นขึ้น ฮากหมอน้อย ยานาง ฮากหย้าขอก
๒๐/๑	แก่นแดง บองขวาน ฮากหมากเอิก ไม้ซอขี แมงลื้นหมา บองขี้ ไม้แพงขี ฮากหนาด ฮากเหมือดแอ่ ฮากหมากถั่วพู ตัดตังมือ ก้างปา ฮากกะจาย
๒๐/๒	หมอน้อย ยานาง ฮากปอแก้ว เขิงน้อย ซางดวก ปอไหหา ฮากหูลิง เคือหางกวง ซ้างน้าว เขิงใหญ่ ฮากบัวเขา ปอปานน้ำ เหม้าสอย ฮากส้มกุง

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
	ขี้มอดส่า เหล้าน้อย ฮากดูกไส ฮากปอแก้ว หมอน้อย ยานาง จันแดง ไหเหา ฮากหิงหาย นำแน้ ฮากผักอิตู่ จันหอม จันแดง เหล้า
๒๑/๑	คาบแมงมุม กิ้วซ้ายกิ้วขวา ไม้สักสีก แมงลิ้นหมา ฝานเหลา แมงลิ้นหมา ขี้มอด หมามแท่ง อ้อยดำ ตีนนก ยาไม้กะสา แก่นงิ้วบ้าน อ้อยดำ เคือแดง หมากเห็บ
๒๑/๒	อ้อยดำ ยาหัวข่อ เปือกพ้าวไฟ แก่นเฮื้อนกวง เปือกงิ้วบ้าน หัวเอื้อง แกบ ใบเสี้ยวส้ม เหมือดแอ่ เปือกหว้าซุมพู เปือกเซือก
๒๒/๑	แก่นขามป้อม ไม้ฮ่วม ถ่าน เปือกทองกอย แก่นงิ้วบ้าน อ้อยดำ ยาหัวข่อ เคือแดง หมากเห็บ อ้อยดำ เปือกพ้าวไฟ
๒๒/๒	แก่นเฮื้อกวง ถ่าน เปือกงิ้วบ้าน หัวเอื้อง แกบ ใบเหมือดแอ่ เปือกหว้าซุมพู เปือกเซือก ใบเสี้ยวส้ม แก่นขามป้อม ไม้ฮวมเผา
๒๓/๑	ฮากเบ็น เปือกทอง เคือไส้ตัน ขี้แมวดำ
๒๓/๒	ฮากหุ่งแดง เข้าจ้าว แก่นสาน น้ำเต้าปุ้ง ฮากตีนเป็ด แก่นโดน
๒๔/๑	ยางกล้วยตีบ ตีนซิ่นแม่หม้าย แก่นยูง
๒๔/๒	ฮากเสี้ยนผีดวน ฮากซะมัง ฮากนำแน้ ฮากลิ่น ไม้หิ่งหาย พิก ขิง เทียม
๒๕/๑	ฮากนมแมวหวาย เขากวาง หนังหน้าผากควยด่อน งาช้าง ไม้ไล หัวหย้าไซ
๒๕/๒	หว่านน้ำ ซมซื่น ลิ่นไม้ ไม้ผุขูด เปือกขาลาย น้ำหมากพ้าว ฮากคาม ฮากกุ่ม กิงซิเดือน ฮากค้อนกะแต ฮากเงี่ยงดุก
๒๖/๑	ฮากพ้าว หย้ากานแขน ใบผีเสื้อ
๒๖/๒	น้ำยา
๒๗/๑	ใบออระนัด
๒๗/๒	น้ำหม้อนึ่ง ฮากหมากพิกน้อยเคือ ฮากพ้าว ฮากหมาก หมากแกงกีบ หย้าซายคา ตอกกิ้วซ้าย กิ้วขวา
๒๘/๑	ฮากดอกกูด ฮากหย้าคา ฮากอ้อยดำ ฮากมอน ฮากลับมืน ฮากพ้าว ฮากหมาก
๒๘/๒	แผ่นเหล็กแดง
๒๙/๑	น้ำเต้าปุ้ง
๒๙/๒	ฮากหย้าขัด ฮากหย้าลับมืน ฮากหย้าผากควย ฮากดอกกูด หุ่งแดง ฮากหุ่งขาวเทศ ฮากหมาก ฮากพ้าว ไม้ปายด้วน

ลาน/หน้าลาน	พืช สัตว์ แร่ธาตุ สมุนไพร
๓๐/๑	ไม้ตองเกื้อ หอก แหลมเอี่ยน
๓๐/๒	ไม้ฟ้าผ่าสักดิ ไม้เท้าสาน ตาย(เตย?)หนาม เงี่ยงดุก หนามแท่ง เงี่ยงปาดุก น้ำมันงา ฮากส้มพ่อเคือ ตูมกาเคือ
๓๑/๑	ฮากนามแน่ หย้าอม กระหยา หย้าผากควย งิ้วดำ
๓๑/๒	ฮากหมากนาว หย้าหลักนา เคือเอ็นอ่อน เคือตางหลวง

ภาคที่ ๓

การจัดเรียงตำรับยาตามระบบการเขียนปัจจุบัน

ตำรับยา ฉบับที่ ๑

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

****

๑. ยาปวดท้อง

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา กล้วยทานี สุกตำใส่ พริกน้อย ๗ เทียม ๗ กินดีฯ

พาก ๑ มูกน้อย ตำตากแดดให้แห้ง น้ำเผึ้ง เป็นน้ำปั้นลูกกอน กินดีฯ

พาก ๑ เขามวกแดง ฝนใส่น้ำเหล้ากินดีฯ

พาก ๑ งิ้วแดง ฝนใส่ น้ำข้าวจ้าว กินดีแลฯ

พาก ๑ ฝางขูด แช่น้ำ ปูนใส กินดีฯ

พาก ๑ เครืองวงซุม (งวงสุม) ฝนใส่น้ำเหล้ากินดีฯ

พาก ๑ เปลือกมาก(หมาก)เหลื่อม ๑ เปลือกหมากขาม ๑ ขูดเหมือนแอบดู่ก้วยตีบ ปาดลงดอมกันแช่น้ำกินดีฯ

พาก ๑ หางนกยูง เผาแช่น้ำกินดีฯ

พาก ๑ ซีไม้เหลื่อม๑ ซีไม้ล่วง ๑ ซีไม้แคน ๑ หมากบ้า ในซีฝนกินดี น้ำข้าวจ้าว เป็นน้ำกินดีฯ

พาก ๑ ใบทองบ้าน ลนควันกะบอง ดินสอดำ ดินจี่ อ้อยดำ เผาไฟ บ่ดีเอาน้ำประสมกันกับน้ำท่าฯ

พาก ๑ เอา ตูมตังหมวงฝนใส่น้ำกินดีฯ

พาก ๑ หมากนาว น้ำเผึ้ง ตำใส่กันกินดี

สิ่ง ๑ ให้เอา ใบพิลา ใบแลงซอน ๑ เขาควายด่อน ๑ เข้าหมิ้นขึ้น ๑ ครั่งดิบ ๑ ผักเทียม ๑ พริกน้อย ๑ ลีปี ๑ ตำข้ากันน้ำ พังคาตัดปั้นลูกกอนตากแดด แห้งแล้วจิงเอาจันแดงจัน ขาวฝนแล้วเอายาลูกกอน บีบลงด้วยกันกินดีฯ

พาก ๑ ยาขัว เอาหนังหมี หนังฟาน เขาฟาน ขี้ซียา ควันทานี(กล้วยทานี?) ดินสอขาว ครั่งดิบ หัวสีไค พริกน้อย ผักเทียม ขิง ในหมากฝ้าย มาขั่วตะหมวน กันเอาห่อแช่น้ำ

เอา น้ำส้างน้อยตัดกินดีฯ

พาก ๑ เอา ฮากหมาก ฮากบูฮา ฮากขัดเค้าชั่ง ๑ ท่อกัน

อ้อยดำ ต้มกินดีฯ

พาก ๑ ฮากหมาก ฮากแค่ง อ้อยดำ ต้มกินดีฯ

พาก ๑ กล้วยตีบ ครั่งดิบ อ้อยดำ ยอดพิลา ยอด ๗ ยอดทัน ๗ ยอด ตำกินดีฯ

พาก ๑ ครั่งดิบท่อแม่มือ ดินจี่ท่อแม่มือ เอาน้ำก้วยตีบมาลนไฟ

บ่ดี เอา น้ำอ้อยดำ มาลนไฟ

บ่ดี เอา น้ำดินจี่ ครั่งดิบแช่ลงกินดีฯ

พาก ๑ เอา เปลือกค้อ เปลือกมูกน้อย ผีเสื้อ ๑ อ้อยดำ ๑ มาเผาไฟตองแช่น้ำกินดีฯ

พาก ๑ ฮากพวงพี ฮากเล็บแมว ท่อกันตำตากแดดไว้จิงหมกคนเข้ากันกินดีฯ

ยาปวดท้อง สิ่ง ๑ เครือไส้ตัน ๑ เครือหมากแตก ๑ ต้มกินดีฯ

สิ่ง ๑ ต้นเนียม นกเขา ฝนใส่เหล้าโทกินดีฯ

พาก ๑ ฮากคูน ๑ ฮากดูกใส ๑ แก่นจำปา ๑ อ้อยดำ ๗ ตาต้มกินดีฯ

พาก ๑ ใบปีบปีแดง ๑ เปลือกพอก(กอก?) ๑ พริกไทย ๑ ลีปี ๑ ขิง ๗ เทียม ๗ เนื้อสด ๑ ตำให้ละเอียดจิงกินดีฯ ยาดอยแล

พาก ๑ ใบผีเสื้อ ๑ พริกไทย ๗ ลูกต้มกินดีฯ

พาก ๑ แก่นดู่ ชั่ง ๑ แก่นแดง ชั่ง ๑ แก่นขี้เหล็ก ชั่ง ๑ บอระเพ็ด ชั่ง ๑ พญามือเหล็ก ชั่ง ๑ ต้มเขี่ยวใส่เหล้ากินดีฯ

พาก ๑ จันแดง จันหอม ๑ พญามือเหล็ก ๑ เปลือกแสนคำ ๑ น้ำปูนใส ๑ ผาง(ฝาง) ๑ ฝนให้ขุ่นกินดีฯ

สิ่ง ๑ เอา หัวพญา ๑ ฮากขี้มอด ๑ ฮากขัดเค้า ๑ ต้มกินดีฯ

๒. เจ็บหัวเข่า

อาการ ผิว่า เจ็บหัวเข่า แค่ง(แข้ง) ขา ไปมาบ่ได้

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา หน่อกล้วยง้าวเผา

บ่ดี เอา น้ำพริก ขิง เทียม ๗ บดผง น้ำมันงา จอก ๑ น้ำก้วย ๒ จอก คนกับกันหุงให้ขุ่นทาดีแลฯ

๓. ผอมเหลือง

อาการ ผิว่าผอมเหลือง หาแฮงบ่ได้

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ยาหัว พัน ๑ แก่นฝาง พัน ๑ แก่นตานมา เอาพังคาใส่ พวงฝังข้าวเปลือกไว้ ๑๕ วันพีดีแลฯ

๔. ยาหนิ่ว

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากคูน มาต้มใส่ น้ำเผิ้ง กินดีฯ

พาก ๑ เอา ใบซาซู เข้าหมิ้น มาบดดอมกัน อุ่นไฟโพะท้องน้อย เอา มันหมู เป็นน้ำกินดี ใส่ยาพัง(คา)สน่อยให้กินดี

๕. เยี่ยวบ่ออก

อาการ เป็นเยี่ยวบ่ออก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา แข่วเสือ ดูกเสือ ดูกกวาง ฝนทาดีฯ

๖. เสือขบ งูขบ

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ดูกกับแก้ฝนทาดีฯ

๗. งูขบ

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา (เอา) หัวบอน ฝนทาปากบาดแก้พิษดีฯ

๘. ยาหมักหมั่น

อาการ ยาหมักหมั่นเจ็บฮ้องอยู่

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา กล้วยยวนมาแช่กินดีฯ

๙. มูกเลือด

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา โกซาย ฮากก้างปลา มาเขี่ยวกินดีฯ

พาก ๑ แห้วหมู ซา ผักเสี้ยนมาเขี่ยว..ใส่ พริก ขิง เทียมกินดีฯ

พาก ๑ หน่วยกล้วยตีบดิบ มาฝนให้ยางออกเสียหมดแล้ว... เอา หน่วยในหมากม่วง นั้นท่อกันปั้น น้ำหมากเดื่อเกี้ยง ใส ส้มพอ กินดีฯ

๑๐. ยากะยือ

อาการ ยากะยือ ให้แม่มันออกกินนั้น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ปีกไก่เอา...เผาไฟ เฮ็ดตวยสูบกินควันไฟดีฯ

๑๑. ยาไอ

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ส้มป่อย ๑ พริก ๑ มาขั่วบดผงแล้วจิงหักน้ำ...กินดีฯ

พาก ๑ ไอคอไขขำแดงก้อๆ ดังนั้น

เอา เขาฮอ มาเผาให้สุกแล้ว ตำแหลกแล้วอุ...ใสท่อ ๑ น้ำเผิ้งท่อ ๑ ให้กินแลวัน ๓ ทีดีแลฯ

๑๒. ยางูตอด

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา บีงูเหลือม ทาดีดายฯ

๑๓. ยาแมงคาเข้าหู.

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ฮากท่ม ๑ ผักหนอก ๑ มาตำเอาน้ำใส่หูออกแลฯ

พาก ๑ เอา หมากแหน ๑ หว้านไฟ ๑ มาบดตองเอาน้ำใส่หูออกแลฯ

พาก ๑ เอา หว้านไฟ ใบหมากน้ำ บดตองเอาใส่หูออกแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากแตงหนู ๑ น้ำหมาก ๑ (ขี้)..เกือตำใส่ออกแลฯ

พาก ๑ เอา ก้านก้วยตีบ ๑ ใบพลูแก่ มาตำปั้นเอาน้ำใส่ออกแลฯ

๑๔. เป็นขี้กาก...ฮิ้น

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ลับลืน ๑ หมากสะมอ ๑ มาบดด้วยน้ำหมากนาทาดีฯ

พาก ๑ เอา หัวผักบั่ว มาเผาบดใส่ น้ำมันยาง ทาดีแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากเฮื้อนกวาง ฮากกะยอม ๑ เปลือกส้มพอ ๑ เข้าหมิ้น ๑ มาใส่หม้ออุ่นไฟโพะดีฯ

๑๕. เฮื้อน

อาการ ผิเฮื้อนสุกดังหมากก้างปลานี้

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ต้นเข้าหมิ้น ๑ หว้านไฟ ๑ ตำใส่น้ำมวกอุ่นโพะดีฯ

พาก ๑ เอา ปีบปีแดง ๓ ซีก เอาสันหนู น้ำมันหมากแตง ๑ มาหุงใส่ใต้ท้องทาดีฯ

๑๖. ยาซะดวง

อาการ ยาซะดวงหน่วง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา โคยปาฝา เปลือกหมากบก ฝนใส่พังคากินดีฯ

๑๗. ยากกแข่วไค่

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกจำปา อมดีฯ

๑๘. ยาล่องแก้ว

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ตาไก้ เข้าหมิ้นขึ้น น้ำนม เป็นน้ำทาดีแล

๑๙. ยาตาแจ้ง

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หน่อกล้วยตีบ มาเผาไฟให้สุก บีบเอาน้ำใส่ถ้วยแล้วจิง เผาก้อนเกลือให้แดง ซวด ๓ ทีใส่ตาแจ้งแลฯ

๒๐. ยาฝีปาอาก

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากต้างไก่ ฝนทาดีฯ

๒๑. ไข้

อาการ ผิว่าไข้เป็นผีเข้านั้น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ขี้ไก่ดำ ๓ ก้อนสนป้อง ๓ ฝาน ลูกขั้นได ๓ ฝาน งาซอน ๓ อัน งาไซ ๓ อันเผาดอมกันแช่น้ำพังคา ให้กินดีฯ

๒๒. ยาหมักหมั้น

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกม่วง ๑ ลูกกล้วยตีบ อันในอันเปลือกเดื่อเกี้ยง ๑ มาตำปั้นเอาน้ำมาใส่ น้ำหมากนาว กินดีฯ

อัน ๑ ฮากซาคาม ๑ หัวอือทือ ๑ ชั่งท่อกัน เอา น้ำอ้อยดำ เป็นน้ำฝังข้าวไว้ ๗ วันจิงกินดีฯ

๒๓. ยาหิน

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ในส้มป่อย ๗ ในหมากฝ้าย ๓ ใน ฮากซะมัดยาง(ฝาง?) ฝนกิน น้ำเหล้าเป็นน้ำแลฯ

๒๔. ยาซะดวง

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ปีบปีแดง ๑ ฮากหุ่ง ๑ ต้มกินดีแลฯ

๒๕. ยาโมคาง

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา งิ้ว ยาหัว ต้มกินดีฯ

๒๖. ฝีภายใน

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากไข่เน่า ฮากก้างปลาแดง ฮากหมากทัน ฮากตูมกา ต้ม ๓ บวยเอาบวย ๑ กิน หนองตกดีฯ

๒๗. ยาหำโปง

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หมาก กับ หัวซะมัด ยาหัวหลวง แช่เหล้ากินหายฯ

๒๘. ซะดวง

อาการ ผิว่าซะดวงกินโคยก็ดี ซะดวงหีก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา พริก ขิง นี้สมตำใส่กัน เอาน้ำส่วน ๑ หุงให้ยังแต่น้ำมัน เอาปีกไก่จุ่มน้ำแล้วยอกเข้าในไปนำฮูเก่าดีฯ

ผิว่าบ่แตก เอา น้ำหมากนาว บดใส่แตกฯ

๒๙. ยาหนิ่ว

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากชาดชะโก ฮากหมากตูม ยาหัวหลวงต้ม ๓ บวย เอาบวย ๑ กินดีแลฯ

๓๐. ยากะยือ

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากตาเสือ ฮากส้มป่อย ต้มกินดีฯ

๓๑. วัด

อาการ ผิว่าเป็นวัด

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หน่วยน้ำ หอยปากกว้าง ฮากข้าวจี่ ตำทาดีฯ

๓๒. ฝี

อาการ ผิว่าฝีในนมนั้น เขียวอ้อมนมนั้นชื่อว่า ตาน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ตำ เอา ขี้ (ขิง?) ๑ หญ้าโคยงู ๑ ผักหม ๑ หัวก้วยตีบ ๑ หญ้าคา ๑ เอาท่อกันต้มเขี่ยวให้บกลงถ่อง ๑ จิงใส่น้ำมัน ให้ยังแต่น้ำไว้ใส่ฝีในนมหายฯ

๓๓. ยาบ้าหมู

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา บีงัวใส่เหล้ากิน ๓ ทีหายดีฯ

พาก ๑ เอา ฮากจันฝน เอาน้ำท่า กะนาน ๑ น้ำเครือเขาฮอ กะนาน ๑ น้ำหมากนาว กะนาน ๑ เขี่ยวให้ขูดปั้นเป็นแท่งลูกกอน บ้าหมูหายฯ

พาก ๑ ผักคูน ๑ เปลือกขัดเค้า ๑ เข้าหมิ้นขึ้น ๑ เอาท่อกันต้มกินดีฯ

๓๔. ยาล่องแก้ว

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา (เอา) เดือยไก่ ซาซูเครือ ฝนทาดีฯ

๓๕. ยาฝีปลาค่อ

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา โคยตาล ๑ แกนเข้าโคด ๑ หนังควยดำ ๑ หนังแฮด หนังฟาน ๑ หนังเฮี้ย ๑ ในหมากขาม พริกน้อย ขิง ๗ เทียม ๗ หางยูง หมากพริกน้อยก้นซัน ๗ ขั่วทั้งมวล ไข่เป็ดเป็นน้ำสมกันทาดีแลฯ

๓๖. ฝี

อาการ ยาฝีใหญ่ก็ดี ฝีน้อยก็ดี ฝีปลาค่อก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หัวหว่านน้ำ

บ่มี หญ้าตะถึกคอ เอางาดำ ๑ ยอด หมากออระนัด ๑ ฮากทองสมุดขาว ๑ ฮากอือ(ทือ) ๑ ฮากพันมหา ๑ หัวบ้งแลน(บ้งเล็น) ๑ ตำเข้ากัน เอาน้ำหมากเว่อก็ดี น้ำหมากนาวก็ดีเป็นน้ำ ตำเอาทาดีฯ

สิทธิการ จักกล่าวลักขณะหัวมองตำข้าวเพิ่งฮู้เทิน

ผิว่าหัวมองตำลื่นกลายครกออกเมือนอก ข้อมือ ๑ กินข้าวบ่เปลืองลืนๆ ๒ ข้อกินหลายลื่น ๓ ข้อมือดีมีสมบัติอันมากแล ลักขณะมีท่อนี้แลฯ

ตำรับยา ฉบับที่ ๒

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

****

๑. ออกหมากไม้

อาการ ผิว่าไข้ฮ้อนพวนซอดหัวซอดตีนนั้น ออกแดงน้อยแดงหลวงแลฯ
ผิว่าไข้ฮ้อน พวน หนหวยฮากนั้น ว่าออกไฟลามโกนกับแปวจงอางแลฯ
ผิว่าไข้ฮ้อนพวนตีนมือบ่ซอดนั้นว่าออกเมือกปลาเดิดแล เห่าห้อมแลฯ
ผิว่าไข้บ่มืนหูมืนตานั้น ว่าออกเหือดจม สับซางงัวแลฯ
ผิว่าออกซางงัวตีนมือเหลืองนั้น ซางงัวแลฯ
ผิว่าไข้บ่อยากตึงตนตึงโต เย็นเป็นปั้นเป็นท่อนนั้น ออกเหือดซาง ซางงัวซางควายแลฯ
ผิว่าออกซางควาย ตีนมือดำแม่นซางควายแลฯ
ผิว่าไข้คึงเย็น เป็นปั้นเป็นท่อนถิ้มข้อถิ้มแขนไปมานั้นว่าไข้ออกลับน้อยลับหลวงแลฯ
ผิว่าไข้บ่อยากตึงตนตึงโต ควายแต่หัวนั้น ถามบ่ปากนั้นว่าออกพานตาวันแลฯ
ผิว่าไข้ชักตีนชักมือนั้นชื่อว่า ออกเกี้ยวดำกับดาวน้อยดาวหลวงแลฯ
ผิว่าไข้พวนในหนาวนอก กินน้ำบ่เซานั้นว่าปานดำกับทำทานแลฯ
ผิว่าไข้คึงฮ้อนบ่หนาวหากหนักเนื่อยใจคึงเป็นเกิดบวมนั้นว่าออกซางกายเปื่อยกับทำทาน ฟักไข่แลฯ
ผิว่าไข้ไอ ท้องไค่ขึ้นนั้นว่า เห่าคอดำแลฯ
ผิว่าไข้ทกแขง(แขน) ทกขาเอ็นลมดำนั้นว่าเห่าห้อม แลฯ
ผิว่ายาพยาธิทั้งมวลแลฯ

๒. ออกแดงน้อยแดงหลวง

อาการ ผิว่าออกแดงน้อยแดงหลวง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา แก่นเหลื่อม สมกับ แตงแซง ซุมแสง งิ้วบ้าน หางนกกี้ เขากวางซี ขี้แฮดขาว อันนี้ซุม ๑ ฯ

๓. ออกไฟลามโกน, แปวจงอาง

อาการ ผิว่าไข้ออกไฟลามโกนแลแปวจงอาง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากไข่เน่า เหม้านา ฮากมวก แพงคำฮ้อย ฮากดอกฮัก ฮากถั่วพู ถั่วแฮ ถั่วเฮือด ตูมทอก หิงหาย พายซะเลียง งิ้วดำ จันแดง มาฝนกิน

ฮากป่าน ฮากปอ อ้อยดำ น้ำเทากวาง(กลาง?)คี หินส้ม มาแช่ใส่กันกินแลฯ

ผิว่า มันฮาก มันเซา หากเซาพวนแลฯ

๔. ออกเหือดจม

อาการ ผิว่าออกเหือดจม

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา แก่นหมากเบือ แก่นผู้ ฮากช้างน้าว เหมือดแอ่ เหมือดแกว เหมือดคน เหมือดโลด จำปาแดง จำปาขาว งิ้วบ้าน พ่อหลวง งิ้วดำ จันแดง จันหอม จันจูม จันบาน นมผา ลิ้นชะนี อันนี้ชุม ๓ ออกอันใดใส่ก็ดีแลฯ ออกเหือดซาง ซางงัว ซางควายก็ใส่ซู่อันแลฯ

๕. ออกลับน้อยลับหลวง

อาการ ผิว่าออกลับน้อยลับหลวง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ลำต้น ลำเครือ เหมือดแกว จูมคาน ฮากเอี่ยนด่อน นางแซง นางสิง แลงซอน ฮากดอกฮัก ฮากดอกซ้อนน้อย ดอกเข็มแดง เข็มขาว แฮนทำทานไค ทำทานไค หางนาก สีไคต้น คุคะหัดซะดำ กาบยวาง กำลังช้างสาน แสงเบือ ฮากหมากเบือ ฮากผักหวานเบือ จันจูม จันบาน จันแดง จันหอมฯ อันนี้ชุม ๔ ใส่ลับน้อย ลับหลวง พานตาวัน ใส่คอดีแลฯ

๖. ออกดาวน้อย ดาวหลวง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากล่ำ ฮากข่าเบี้ย บูฮา ผีเสื้อ ผีหยิก หมากตอด หมากหลอด ตังนาย เขาเยือง แพงคำฮ้อย ฮากสัง ฮากนาว ฮากหมากเฟือง ฮากหมากเอิกฯ อันนี้ชุม ๕ ใส่ดาวน้อย ดาวหลวง ลับน้อย ลับหลวงแลฯ

๗. ปานดำ ปานแดง

อาการ ผิว่า ปานดำ ปานแดง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ไคทำทาน เก็ดพันชาด ฮากเอี่ยนด่อน บะชาด ฮากแห้วหมู จำปาแดง ฝนแสนห่า หานช้างฮ้อง ฮากหมากหลอด เหมือดแอ่เครือ ผักหวานเบือ

ฮากหมากเบือ ฮากตาเสือ ฮากผีหยิก ฮังฮ้อน
ฮังหวาน ฮังคาว ตูมตัง ตูมหนัง ใบซางคำ ซางไพ
ไม้เท้าสาน ดูกดาน ดูกใส ไม้เพี้ยฟาน นมงัว นมสาว
ฮากดอกตางเครือ จันแดง จันหอม คูเสน ข้วนดอก
หอม ฮากหมากซัก ฮากตำยาน ลิ้นซะเล งิ้วดำ นมผา
เขาเยือง แข่วแข้ นอแฮด งาช้าง แข่วหมู ดูกลิงลม
ดูกแฮ้ง ดูกกา ดูกหมาไน ดูกหมาดำ ดูกแมวดำ
ดูกกะท้างฯ อันนี้ซุม ๖ ออกอันใดใส่ก็ดีแลฯ
ให้ได้ต้นตีนนก ต้นมวกส้มกุ้ง ขันทองพยาบาท ตูเตือลง
ท่าแก่นกลางน้ำ ลำฟ้าระงับ คำพามา แพงคำฮ้อย
ดูกหนัง ซาซู่ต้น ซาซู่เครือ หางนกกี้ นมราชสี
อองพะบาด เขามวกขาว เขามวกแดง เครือหมากบ้า
หันแดง เสี้ยวเงินเลียง จันแดง จันหอม งิ้วดำ
ขวยขี้บึ้ง แมงเงา มาขั่วโฮยน้ำยา อันนี้ซุม ๗ แลฯ
น้ำส้างน้อย กับ น้ำไส้เดือน ตัดสู่ซุมแลฯ
ให้ได้หวดข้า ฮากคอแลน ตาไก้ ตากวาง ตาปลา
มาต้มกินหายแลฯ

๘. กึบ

อาการ ผิว่ามันหากกึบปาก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากเขือบ้า ๑ หมอน้อย ๑ ยานาง ๑ ซุมพู ๑ อิเลี่ยน ๑ อิฮุม ๑ ฮากอิตู่ ๑ อันนี้แก้กึบแลฯ

๙. จุกท้องไค่

อาการ ผิว่ามันหากจุกท้องไค่

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากปวกเขา มาต้มเอายาควันทานีต้มกินแลฯ

๑๐. ทาวไย (เท้าใหญ่?)

อาการ ผิว่ามันหากทาวไย(เท้าใหญ่?)

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากถั่วพู ถั่วแฮ ฮากนาว เหมือดแอ่ มาฝนเฮือดเม่น ใส่หายแลฯ

๑๑. ซะเออะ

อาการ ผิว่ามันหากซะเออะ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ลางเทากางคี น้ำพังคา ยางน้ำ เขาฮอให้กินแลฯฯ

โอมสัพพะพิษเจ้าทั้งหลาย กูจักเป่าพิษฮ้อนให้เย็นปานซาย(ทราย) กูจักเป่าพิษอายให้เย็นปานน้ำ พิษผ่ำแลพิษฝี ยากูดีกูจักเป่า ละลอกปอกแต่หัวลง โอมทงเย็นส(า)ละพัด ทงเย็น มะ อะ อุ ทุกขัง อะนิจจัง อะนัตตา กุสลา ธัมมา อิติสะพุทธะคุนโน โส ภะคะวา สะละคะนังพัดหะวัสสะมิฯฯ อันนี้เป่าพิษทั้งมวลแลฯ โอมคะหลุกๆ กูจักปลุกฮากเอี่ยนด่อน กูนี้เป็นพิษยิ่งกั่วไฟ โอมไพยะตะหลุก กูจักปลุกฮากยานาง กูนี้เป็นพิษยิ่งกั่วจงอางสางฮา กูได้แล้วกูข้า(ฆ่า)พยาธิให้ตาย ให้แพ้ ให้ดีปานแปง ให้กะแด้งปานปูน โอมสะวาหะสะหายะฯ อันนี้เสกยาแลฯ สิบปากพ่อหมอเถ้ามาเต้าท่อนี้ ๙ ฮ้อยพ่อหมอหลวงมาโฮมเท่านี้ คำผีป่าว่าให้บอกซะออ(อัง?)ซะอัด หินตัดซะออ สะออ สะหุม ฯ ผิว่ายาแก้ยาจันแดน(แดง?)กวาง(กลาง?)สมุทรเปลือกลิ่นยา(ฟ้า?)มาฝนใส่พังคากินทั้งทาแลฯ

๑๑. ยาแก้จุก แก้ฮาก เจ็บเสียบ

อาการ ยาแก้จุก แก้ฮาก เจ็บเสียบ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หมอน้อย ยานาง ๑ จันแดง ๑ พายซะเลียง ๑ บีงูเหลือม ๑ น้ำพังคา ตัดให้กินแลฯ

๑๒. ยาขี้ฮาก

อาการ ยาขี้ฮาก ฮากล่วง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา นางกะเดา ๑ นางซายเด็น ๑ ให้ขูดเปลือกนอกออกเสีย ให้ขูดเอานวนมันแซ่น้ำกินแลฯ

๑๓. ยากินผิด

อาการ ยากินผิดก็ดี เพิ่นมาใส่ผิดก็ดี แก้ผิดก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากขี้ เผิ้ง ๑ ฮากขัดเค้า ๑ ซาดซะโก ๑ ฮากหมากเกือ ๑ ฝนกินแลฯ

๑๔. เจ็บเสียบท้องไค่

อาการ ยาเจ็บเสียบท้องไค่เป็นลมทั้งมวล

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หว้านไฟ บาท ๑ เข้าหมิ้นขึ้น บาท ๑ ฟันผักกาด บาท๑ พริก เฟื้อง ๑ ขิงแคง เฟื้อง ๑ เทียม เฟื้อง ๑ ตำใส่น้ำปั้นลูกกอนให้กินดีฯ

๑๕.หมากโหกลม

อาการ ไข้ฮากลม บ่กินข้าว คันกินฮากออก เสียบ ๒ ขาหน้าหลังนั้นชื่อว่า มาก(หมาก)โหกลม

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หญ้าลับลืน ทั้งมวลเขี่ยว ๓ เอา ๑ ใส่ พริก ขิง พอเผ็ดใส่น้ำอ้อยพอหวานจิงกินฯ

๑๖. ฮากโจกก้นโจกปาก

อาการ ผิว่าฮากโจกก้นโจกปาก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกกอก ฮากหญ้าแพง ฮากหญ้าผากควาย ท่อกันต้มกินฯ

๑๗. ยาเยี่ยวบ่ออก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หัวหมากนัด แกนหมากกอผู้ ขี้เจีย สน่อยต้มกินฯ

๑๘. ยาคัดอก ซะเออะ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากหมากเอิก ฮากผักกาดย่า ในหมากซะมอ ในขามป้อม ฝนตัด พังคา กินฯ

๑๙. ยาเบื่อเห็ด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา แกนเข้าโคด แก่นฮัง แช่กินฯ

๒๐. กินผิด

อาการ ผิว่ากินผิด

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากขาม ขี้ซาดซะโก ฮากเพ็ก ฝนน้ำพังคาตัดกันฯ

๒๑. ยาออกสุก เจ็บคอ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา นมราชสี หางนกกี้ ฝนกินฯ

๒๒. ยาขี้บ่ออก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เครือตาปา พริก ๗ เทียม ๗ ตำโพะท้องน้อย

ผิบ่ดี เอา น้ำใส่ดอมกันกินแลฯ

๒๓. ยาลงเลือดคอ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากป่าน ๑ ฮากฝ้ายเฮื้อ ๑ ฮากมอนเฮื้อ ๑ จอก ๑ คั่งดิบ ๑ ฮากหมากผู้ ๑ ต้มกินฯ

๒๔. ยาแก้กินผิด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากแกเครือ ฮากขามขี ไม้สักสิกฯ

พาก ๑ เอา ฮากเล็บแมว อ้อยดำฝนพังคาตัดกินฯ *(อักษรไทยน้อย)*

๒๕. ยามาก(หมาก)สุก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ขันทองพยาบาท นึง(หนึ่ง) เส้าส้อย นึง เปล้าน้อย นึง เปล้าใหญ่ ๑ หมอน้อย ๑ ยานาง ๑ เฮื้อนกวาง ๑ นางแซง นึง แก้วกลางนา นึง นาวป่า นึง ผักหวานบ้าน นึง ต้นตานกกด นึง มาก(หมาก)ล่ำ นึง นมงัว นึง นมสาว นึง ฮุนไฮ นึง น้ำเต้าแล่ง นึง แลงซอน นึง ช้างน้าว นึง ซายเดิน(เด็น) นึง แคซาย นึง ค่าลิ้น นึง ซาดซะโก นึง มาก(หมาก)หม้อ นึง เหมือดโลด นึง เหมือดเหล้า นึง เหมือดแอ่ นึง ส่องฟ้า นึง ซะมัด นึง ตูมตัง นึง นาม (หนาม)กุ นึง ฮากเพ็ก นึง ตับเต่าเครือ นึง พังคี นึง คอแลน นึง เข็มใหญ่ นึง หวดข้า นึง ตาไผ่บ้าน นึง ตาไม้ซางคำ นึง แลยาซุมฝนให้กินแลฯ

๒๖. ยาขวง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา คาบแมงเงา นึง ขี้เข็บ นึง เยื่อเดือน นึง หัวหอยเลื่อ นึง เก็ดเต่าเพ็ก นึง ขวง(ขั่ว)ให้ไหม้แล้วเอาผ้าขาวห่อแช่น้ำให้กินแลฯ

ยาขวง คะนัน(ขนาน)นึง เอา หัวงูทำทาน นึง หัวงูเขียว นึง หัวงูเห่า นึง แข่วแข้ นึง แข่วเสือ นึง แข่วหมี นึง ก้านพร้าว นึง เปลือกแสงเบือ นึง เครือทำทาน นึง แลขว่า(ขั่ว)ให้ไหม้แล้วห่อผ้าแช่น้ำกินหายแลฯ

๒๗. ยาออกแดงออกดำ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากส้มพอ นึง ฮากตับเต่า นึง เครือป้อง นึง กางฮุ่ง ๑ ซายสง นึง ส่องฟ้า นึง ซะมัด ๑ มอ(หมอ)น้อย นึง ยานาง นึง หัดซะคืน ๑ จี่จ้อ นึง ผักหวานบ้าน ๑ ก้านตง นึง พังคีน้อย ๑ คุทง ๑ ฯ ๑๕ สิ่งนี้

ยาออกดำออกแดง ออกแดงน้อย แดงหลวง ฝนให้กินหายแลฯ

๒๘. ยาเหือดจม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากเฮื้อนกวาง ๑ ตูมกา ๑ ส่องฟ้า ๑ ซะมัด ๑
มอ(หมอ)น้อย ๑ ยานาง ๑ ฯ ๖ สิ่งนี้ยาเหือดจมแล
ฝนให้กินแลฯ

เอา ฮากถั่วแฮ ๑ ถั่วเฮือด ๑ คอมส้ม ๑ พีพ่วน ๑
เครือตาปลา ๑ ฮากมะบา (หมากบ้า?)๑ ฮากตีนตัง ๑
สากงวงซุม ๑ ฮากมาก(หมาก)แตก ๑ แล
อันนี้แม่นยาเหือดจมแลฯ
ยาม...มแลงทุกอันแลฯ

๒๙. ออกซางเหลือง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา กกก้านเหลือง ๑ ฮากท่มโคก ๑ ฮากยมบ้าน ๑
มอ(หมอ)น้อย ๑ ยานาง ๑ฯ ๕
อันนี้ยาออกซางเหลืองฯ คาย ๔ บาททั้งมวลแล
เทียนขัน ๕ เทียนเหล้มบาท คู่ ๑ เหล้าก้องไข่หน่วยแล

ตำรับยา ฉบับที่ ๓

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

๑. ยาหมากไม้

อาการ บัดนี้จักกล่าวยาหมากไม้ทั้งหลายไว้ให้แจ้งก่อนแลฯ
แม้นว่า ออกเห่าห้อม ทำทาน (ปาน)ดำปานแดงก็ถึก
ออกเหี่ยว ออกซาง ออกเงาออกแงน ออกก่อมนางนอน ออกฝนแสนห่า ออกเหลือง
หมากไหม้แลงก็ถึกซู่พันซ่อแลฯ
บัดนี้จักบอกยาไว้ให้แจ้งก่อนแลฯ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาให้เอา แก่นคู่ ๑.....(ลานชำรุด) แก่นแดง ๑ แก่นจิก ๑
แก่นรัง ๑ ฮังหนาม ๑ แก่นกุงขน ๑ ฮากดูกใส ๑
ไม้เท้าสาน ๑ ฮากข่า .....(ลานชำรุด)
เอามาฝนใส่น้ำให้กิน
เกิดหมากสุก หมากไม้ใช้ได้พันซ่อแลฯ
บัดนี้จักกล่าวซุมนี้ไว้ให้แจ้งก่อน .....(ลานชำรุด) แลฯ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาให้เอา จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ ฮากก้านของ ๑ ฮากขาม ๑
ฮากขามลา ๑ นมผา ๑ นกอินทรีย์ ๑ ฮากขัดมอน ๑
งิ้วดำ ๑ หยั่งสมุทรทั้ง ๓ ๑ ฮากหมากล่ำเครือ ๑
ซุมนี้แต่ .....(ลานชำรุด) ไม้ใช้ได้พันซ่อแลฯ
แม้นว่ากินสังผิดก็ให้เอายาซุมนี้แก้
ถ้าว่าคนดี .....(ลานชำรุด) ให้ฝนยาซุมนี้ให้กินแก้ กินสังเบื่อ ใช้ได้ซู่ประการแล

อาการ ถ้าว่าเป็นหมากไม้มันให้ออกฮ้อน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้ฝนใส่น้ำเข้าจ้าวให้เอาเข้าจ้าวแช่ฝนยาลงใส่ให้กินแลฯ

อาการ ถ้าว่ามันไห้ฮ้อนพวนทางนอก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอายานี้แก้
ยาให้เอา ฮากขัดมอน ๑ ฮากขัดเค้า ๑ ดินบุด ๑
ให้เอาเข้าจ้าวแช่ ฝนยาลงใส่ให้กินแลฯ
ถ้าว่ามันไห้ฮ้อนแล เอา ใบผักตำนิน ย่องใส่ลง ผิวทางนอกแล
ถ้าว่าบ่ฟังให้เอา ใบเดื่อป่อง ใบข่อย ย่องใส่น้ำ ผิวแก้ฮ้อนทางนอกแลฯ

ถ้าว่ามันไห้ฮ้อนฮนหนหวย ให้เอายานี้แก้

ยาให้เอา ฮากล่ำเครือ ๑ ฮากหมากเฟือง ๑
เอามาตำแช่น้ำให้กินแก้ฯ

๒. กินของผิด

อาการ ถ้าว่ากินของผิด

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากลังเค็ด ฝนใส่น้ำให้กินแลฯ

๓. ยาดูก

บัดนี้จากยาดูกก่อนแล

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ดูกงูจงอาง ทำทาน ๑ กระดูกแฮ้งกา ๑ ดูกหมาดำ ไก่ดำ ดูกแมวดำ ๑ ดังฟาน.....ดูกลิงลม ๑ แข่วแฮด ๑ แข่วแข่ แข่วเสือ ๑ ดูกงูเหลือม ๑ นอ งา เหล็กดิบ ๑ นมผา ๑ ขี้นกสักขั้นไดลิง ๑ กวางสมุทร หยั่งสมุทร หินสมุทร ๑ คำดิบ ๑ ยารีดสมแล้ว ๑ หินป่า๑ กั่วซืน ฝนใส่น้ำให้กินแลฯ
ยาซุมนี้ถือกปัวได้ซู่อันแลฯ

๔. ออกปานดำปานแดง

อาการ ถ้าว่าออกปานดำปานแดง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา พิมเต่าก้น เต่ากา เต่าหัวหลวง ๑ ขี้หมา พายแข ฝนใส่น้ำให้กินแลฯ

ถ้าว่ามันไห้ฮ้อนยาแก้ทาพิษ ให้เอา หว้านนางคำ ฝนใส่ น้ำเหล้าเด็ด ทาแลฯ

อาการ ซุม ๑ ออกดำออกแดง ออกมึก ออกซาง ออกปานดำปานแดง ออกเหือดจม ออกแงน ออกแกดแฮด ไฟลามเต้นเซียดไฟ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาให้เอา ฮากถั่วพู ฮากมุ้งกะต่าย ฮากหิงหาย ฮากปอกเข้า ฮากหญ้าลับลืน ฮากหญ้าผากควาย ขาวแช่น้ำให้กินแลฯ

ถ้าว่าบ่ดี ให้เอา ฮากเหมือดปลาชิว ฮากหมาม(หนาม)แท่งใหญ่แท่งน้อย ฮากเงี่ยงดุก ฮากลกคก ฮากส้มกบ ฝนใส่น้ำให้กินแลฯ

๕. ยาทั่งพิษหมากไม้

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา กั่วซืน แข่วเขา นอ งา ขวยขี้ไก่เดือน ฝนใส่น้ำให้กินแลฯ

๖. ออกดำ

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากน้ำเต้าน้อย ฮากหวด ฝนใส่น้ำให้กินแลฯ

ออกดำให้เอา จันทน์ทั้ง ๒ ฮากเหมือดคน ฝนใส่น้ำให้กินแลฯ

อัน ๑ ให้เอา ฮากหมากเขา ฮากหมากน้ำ ฝนใส่น้ำให้กินแล

อัน ๑ ให้เอา ฮากหนามขี้แฮด ฮากหญ้าคา ฟ้าซิงับ ฮากถั่วพู ฮากอ้อยดำ ฝนใส่น้ำกินแล

ยาอาบเอา ขี้ใส้เดือน ฮางคาว แตงแชง

๗. พวนใน

อาการ ถ้าว่าพวนใน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา น้ำส้างน้อย ฮากกล้วยตีบ แช่ให้กินแล

อัน ๑ เอา ฮากส้มกบ ฮากขาม ฝนให้กินแลฯ

๘. ซะเออะ

อาการ ถ้าว่าซะเออะ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากขี้อ้น ฮากหมากอก ฮากหญ้าโคยงู ฝนใส่น้ำเข้าจ้าว ให้กินแล

ถ้าว่าบ่ฟังให้เอา ฮากคีไฟนกขุ่ม ฮากขี้อ้นเครือ ฮากหญ้าแซงตาเป้า ฮากหญ้าคา ฮากหญ้าผากควาย ฮากหญ้าขัดมอน หินแห่ ๗ ก้อน เอามาแช่เอาเข้าจ้าวใส่กำ ๑ ให้กิน

๙. ออกเห่าหุม (ห้อม)ทำทาน

อาการ ถ้าว่าออกเห่าหุม(ห้อม)ทำทาน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาให้เอา ฮากขัดเค้า ส้มพอ ฮากชะมัด ชมชื่น ฮากขามป้อม ฮากช้าคาม ฮากปีบปีแดง หัวพันมหา ฝนใส่น้ำให้กินแลฯ

๑๐. ยาออกเหือดจม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาให้เอา ฮากเหมือดแอ่ ฮากซาซูต้น ฮากซาซูเครือ ฮากหวดข้า ฮากทันน้ำ ฮากช้าคาม ฮากส้มป่อย ฮากดังกละทก ฮากตีนจำ แพงคำฮ้อย มูกน้อย ช้างน้าว ฮากนมงัว จันทน์แดง ฝนใส่น้ำเหล้าตัดกินแลฯ

๑๑. ยาพาก

บัดนี้จักกล่าวยาพากปัวคนก็ได้ปัวควายก็ได้แลฯ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาให้เอา ฮากแจง เมื่อซิเอาอย่าให้ไผเห็นให้กำก้านสินขุด เอาฮาก

จักปัวควาย ให้เอา โพ่นเหม้นท่อหน่วยไข่ ฮากแจง ๗ ฝาน หม้อก็ดี เป็นฮางคุก็ดีให้เอายาใส่ไว้แล้วให้ต้มน้ำฮ้อนถอกใส่ให้กิน

ถ้าว่ามันบ่กิน ให้ซอมบั้งไม้ยาไฮ่ลงอุบเข้าไว้ถอกลงใส่ปากแลฯ

ยาคั้นลิ้นควาย ยาให้เอา ฮากขี้มอด ฮากอิเลิด ฝนใส่น้ำเหล้า คั้นลิ้นแลฯ

ซอม ๑ ให้เอา ในหมากพอก เผาไฟให้ไหม้แล้วเอา ผักบั่ว ผักเทียม หมกไฟแล้ว เอาเครือเขาฮอ หมากเกลือ ยาฝูงนี้ตำเข้ากันคั้นลิ้นแลฯ

ถ้าว่าขี้บ่ออกให้เอา ยอด ออ ตำให้กินแลฯ

ถ้าว่าปัวคนเอา ฮากแจนใส่ ๒ ฝานให้ใส่ถ้วยไว้แล้วต้มน้ำฮ้อนถอกใส่ให้ได้เป่าได้กินแลฯ

๑๒. ไข้

อาการ บัดนี้จักจาลัคณาคนไข้คนป่วยให้แจ้งก่อนถ้าว่าไข้มื้อ ๑ มันไข้น้อยมื้อ ๑ มัน ให้ไข้บ่สู้จักความคนนั้นเพิ่นว่าไข้พากถ้าว่ามันไข้สู้ความคนนั้นให้ปัวยาซุม ถ้าว่ามันไข้ลมจมนั้นไข้เอ็นไข้เลือดลยาให้กินยาแช่ยาซุมแลฯ ถ้าว่าไข้มื้อไข้มื้อน้อยมื้อไข้หลายบ่ให้สู้จักความคนนั้นเพิ่นว่าไข้พากมันไห้(ออก)ฮ้อนกลิ้งไปมาอยู่ ให้พิจารณาดูลิ้น ถ้าว่าลิ้นขาวว่าให้ปัวยาพาก ถ้าว่าลิ้นขาวจักซ่อยยาพาก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอาแต่ เปลือกเม็ก มาตำปั้นเอาน้ำเขี่ยวให้ขุ่นทาลิ้นแลฯ ยาพาก คายได้เฮียน ถ้าว่าควาย (คาย) ว่าโตต่อโต ปางวาง (ระหว่าง)นี้ ๒ บาท ก็ปัวเทิน เทียน ๔ คู่ซวย ๔ ซวยแลฯ ถ้าว่าปัวคนมันไห้ไข้แนวใด ๆ ก็ดีเทิน

อาการ มันไห้ออกฮ้อนกลิ้งไปมาอยู่

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาให้เอายานี้แก้ ยาให้เอา ฮากขัดเค้า ฮากขัดมอน เข้าแช่ลงถ้วยแล้ว

เอาดินปูนทางเทยาฝนลงดอมกัน แล้วให้เอาใบนินมา
ย่องมันน้ำใส่ลงถ้วย ผิวแลฯ
ถ้าว่าเอ้าแท้ปัวเถิงแปงไข้พุ้นแลฯ

ถ้าว่าจักแปง ยาให้เอา ใบหมากเขีย ใบหมากสำมะลด ฮากหญ้าคา
หญ้าขัดมอน ฮากหญ้าผากควาย เข้า ๓ กำแช่ลงดอมกัน
อาบให้แลฯ

๑๓. ยาออกซางแดง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากเข็มขาว ๑ ฮากเดื่อเกลี้ยง ๑ ฮากเดื่อป่อง ๑
ฮากชายเด็น ๑

พาก ๑ ฮากเจียงปืน ๑ ฮากเกดน้อย๑ ฮากหมากพริกดำ ๑
ฮากทองพันชั่ง ๑ ยาสิ่งนี้มาฝนดีแลฯ

๑๔. จงอางฟันไข

อาการ พาก ๑ จงอางฟันไข

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาเอา ไม้เกล็ดแข่ ๑ ไม้สัก ๑ ไม้ซอขี ๑ เหมือดปลาซิว ๑
เหมือดคนดำ ๑ ข่า ๑ ฮากหมากเขือเครือ ๑
ฮากปอหมัน ๑ฯ

พาก ๑ ฮากมะลิ ฮากเพี้ยฟาน ฮากคอนหมา ๑ ฮากไส้ไก่ ๑
หัวปอเต่าไห้ ๑ ฮากปอแดง ๑ จงอาง ซำคนตาย
ฮากหมากคึง เอามาฝนกินดีแลฯ

๑๕. ออกซางเมื่อย

อาการ พาก ๑ ออกซางเมื่อย

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮางจืด ๑ ไม้เหม้นคือซอขี ๑ บะชาดเครือ แฮนต้น
แฮนเครือ หยิกบ่ถอง ๑ ฮากพร้าว ฮากตาล ๗ แบก
ไม้ไต้เอามาฝนกินดีแลฯ

พาก ๑ เอา ยานางต้น ๑ ซำคนตาย ๑ เหมือดคนแดง ๑
หัวปอเต่าไห้ ๑ มาฝนกินดีแลฯ

๑๖. ออกย่องเลือด

อาการ พาก ๑ ออกย่องเลือด

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยา เอา กลิ้งกลางดง ๑ ไม้ดำ ๑ ไม้สัก ๑ ฮากสีดา ๑ ฮากพิลา ๑
ฮากดอกฮัก ๑ ฮากกุงขน ๑ ฮากเหมือดหัว ตองทึง

เอามาฝนกินดีแลฯ

๑๗. ออกย่องลม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาเอา ฮากมี่ ๑ ตาไก้ ๑ ตากวาง ๑ บูฮา ๑ มาฝนกินดีแลฯ

๑๘. ออกไฟลามลุก

อาการ พาก ๑ ออกไฟลามลุก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยา เอา ฮากสีชมชื่น ๑ ฮากส่าเหล้า ๑ ฮากหมากบวบ ๑ ฮากขี้เหน ๑ ฮากขี้หมู ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ

๑๙. ออกซางด่อน

อาการ พาก ๑ ออกซางด่อน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยา เอา ตังตาบอด ตังเปือก ๑ ตูมตัง สีเสียด มาฝนกินดีแลฯ

พาก ๑ เอา เทียนดำ ๑ ไม้ไต้ ๑ ฮากหมากมาย เอามาฝนกินดีแลฯ

๒๐. ยาออกซะเพา กนลงตัวผู้ ตัวแม่

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ซะเพากนลง ๑ แฮนต้น แฮนเครือ ฮากขะเบี้ย คือว่าให้เอาต้นบีหมี บีคน ฮากหมากเขา มาฝนกินดีแลฯ

๒๑. ออกเมือกปลาเซือม

อาการ พาก ๑ ออกเมือกปลาเซือม

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาเอา ฮากแหน ๑ ฮากหมากเบ็น ๑ ฮากแดงน้อย ๑ คือ ๑ หัชชะดำ ๑ หัชชะแดง ๑ เอามาฝนกินแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากตาปู ๑ ตาไก้ ๑ ฮากกะเดาช้าง ๑ จำปาแดง ๑ ฮากโน ๑ อ้อยดำ มาฝนกินดีแลฯ

๒๒. พยาธิเสือ ออกเลา

อาการ พยาธิเสือ ออกเลา ชื่อว่าอันนี้ฮ้ายแท้แลฯ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาเอา แดงต้น แดงเครือ หูลิง ช้างน้าว แสงเบือ ๑ มาฝนกินดีแลฯ

๒๓. ยาแก้คอเจ็บ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา อ้อยดำ จันทน์แดง ฮากขี้แฮดด่อน มาฝนดีแล

๒๔. ยาแก้ทำทาน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ดูกงูทำทาน มาเผาให้ไหม้แล้วจิงเอา เครือทำทาน มาฝนตัดกินดีแลฯ

พาก ๑ ดูกบ่าง ดูกลิงลม หัวอิงอย ๑ มาฝนกินแก้ในดีแลฯ

๒๕. ยาแก้จงอาง

พาก ๑ ยาแก้จงอาง

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หัวพังพอน ๑ เสี้ยนไม้ฟ้าผ่า ๑ เอาอันมันสักดินอยู่นั้น จิงกลั้นใจเอาฝนกินดีแลฯ

พาก ๑ เอา หัวกะท้าง ๑ ดูกแลน ๑ ดูกใส ๑ ไม้ซอขี ๑ เอาฝนกินดีแลฯ

๒๖. ออกซางสอ

อาการ พาก ๑ ออกซางสอ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากหมากหม้อ ๑ ฮากเบ็น ๑ ตากวาง ๑ ลิงงอ ๑ ซำคนตายต้น ซำคนตายเครือ ฮากแลงซอน งิ้วดำ งิ้วแดง ฮากหมากแน่ง ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ

พาก ๑ เหลือมแท้ ยาแก้เอา ฮากแคขาว แคแดง ฝนกินแก้ในดีแล

๒๗. ออกเงาเลือด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาเอา ไหม (ไม้) หม้อ ฮากมี่ ๑ ดอกคำ ๑ ฮากดอกเงิน ๑ ฮากชะมด ๑ เอา ฝนกินดีแลฯ

พาก ๑ ฮากพร้าว ฮากตาล ๑ แส้ม้าฮ่อ ๑ ฮ่มแสนเมือง ๑ มาฝนกินดีแลฯ

พาก๑ เหลือมหลวง เอาฮากกุ่ม ฮากก่าม ๑ แลงซอน ๑ แกนหมากมาย ๑ เอามาฝนกินดีแล

๒๘. ออกเหลือมมานฮุ่ง

อาการ พาก ๑ ออกเหลือมมานฮุ่ง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เทียนดำ เทียนแดง พญาอินทร์ ๑ ทิบพระสิง ๑ ฮากแม่ฮ้าง ๑ ส้มพอหลวง ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ

๒๙. ออกพูลามคาง

อาการ พาก ๑ ออกพูลามคาง พยาธิแฮงแท้

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากสัง ๑ ฮากตูมตัง ๑ ตูมเบี้ย ๑ แมนต้น ๑ บีนกยูง ๑ พันชาดต้น ๑ พันชาดเครือ ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ

๓๐. ออกเหือดซาง

อาการ พาก ๑ ออกเหือดซาง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาเอา หางช้างฮ้อง ๑ งิ้วแดง งิ้วดำ ๑ งิ้วขาว ถั่วซะแดด เดื่อป่อง ๑ แก่นคูน ยอส้ม ๑ ฮากพูพ่อค้า ๑ มาฝนกินดีแล

ผิอยากเห็นตุ่มเอา เขากวางซี ฮากหมากพริกก้นชัน ผักปัง หมอน้อย ยานาง ไม้เท้าสาน ฮากชุมพู ฮากเพ็ก เอามาฝนกินเห็นตุ่มแลฯ พยาธิแนวใดก็เห็นแลฯ

๓๑. ออกงัวกลางดงยา

อาการ พาก ๑ ออกงัวกลางดงยา

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากหมากผุ ๑ บีนกยูงเครือ ๑ บ้งมั่ง พูหุละมาน ๑ ฮากแต้ ๑ เอามาฝน

ยาแก้ให้เอา บีงูเหลือม๑ เอา ฮากยานางต้น มาฝนกินดีแลฯ

๓๒. ยาออกซางเมื่อย เหลือมมานฮุ่ง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาเอา คะนุนธะเล ๑ ฮากหนามดานต้น ๑ ฮากขามแพด ๑ ฮากตาล ๑ ฮากพร้าวไฟ ๑ ฮากหมากซาง ๑ เครือโพ่นเหม้น ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ

๓๓. ยาพิษขึ้น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากตูมตัง มาฝนกินในแดงผิวแด่ดีแลฯ

๓๔. ยาออกเมือกปลาบึก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาเอา ฮากหมากแตกต้น ๑ ฮากหมากแตกเครือ ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์หอม งิ้วดำ งิ้วแดง ๑ มาฝนกินดี ฯ

๓๕. ออกแงน

อาการ พาก ๑ ออกแงน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาเอา หยิกบ่ถอง ๑ ฮากช้างมง (ช้ามั่ง) ๑ ฮากผาฮ้ายหลวง ๑ ฮากหมากฟัก ๑ มาฝนกินดีแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากมอนสา ๑ เขากวางซี ๑ เขาเยือง ๑ ขี้นกหัสดีลิงค์ ๑ ฮากคันจ้อง เอาฝนกินดีแลฯ

๓๖. ออกงมเลือด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาเอา ฮากหมากมาย ๑ ฮากจานขาว จานแดง สีไคต้น เข้ามวกแดง แก่นหมากซาง ผักขาเครือ ๑ มาฝนกินดีแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากหมากมาย ๑ ฮากส่องฟ้า ๑ ชะมัดน้อย ๑ ชะมัดหลวง ๑ ฮากสัง ๑ แลงซอน ๑ มาฝนกินดีแลฯ

๓๗. ออกเหือดจม

อาการ พาก ๑ ออกเหือดจมตัวแม่

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาเอา ฮากขาเบี้ย ๑ ฮากดังอิทก ๑ ฮากชมแสง ๑ ฮากเม็ก ๑ มาฝนกินดีแลฯ

อาการ พาก ๑ ออกเหือดจมตัวผู้

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาเอา กวางกัวอัน ๑ ฮากล่ำ ๑ ฮากแก ๑ นางหว่าน ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากตาไก้ ๑ จำปาขาว จำปาแดง ๑ งิ้วดำ ๑ ฮากเพี้ยฟาน ๑ ฮากคอนหมา ๑ เอาฝนกินดีแลฯ

๓๘. ออกซางเหม้าเมก

อาการ พาก ๑ ออกซางเหม้าเมก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาเอา งิ้วดำ ๑ ฮากหมากกกอกด่อน ๑ ฮากอึ่งกา ๑ แปจงอาง ๑ เครือทำทาน ๑ ไม้เท้าสาน ๑ เอามาฝนกินดีแลฯ

๓๙. ยาเหือดเหลือม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ตาไก้ ๑ ตากวาง ลุมพุก ๑ เอ็นอ้า ฮากแก ฮากเหม้า คัดเค้า เข็มขาว ยานาง มาฝนกินดีแลฯ

๔๐. ยาเหือดซาง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา แก่นเหมือดแอ่ ๑ แก่นเฮื้อนกวาง ๑ แก่นขี้หมู ๑ แก่นส้มโฮง ๑ เครือออมไอ แก่นท่มโคก ๑ แช่กินดีแลฯ

๔๑. ยาออกพยาธิ

อาการ ยาออกพยาธิออกแดงน้อย แดงหลวง เห่าห้อมทั้งมวล

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา แก่นบก ๑ แก่นขี้หมู ๑ ฮากแฝกเฮื้อ ๑ แช่กินดีแลฯ

๔๒. ยาปิ้นตุ่ม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ดูกแฮ้ง ดูกกา ดูกหมาดำ แมวดำ จุมปลวกซะเล กวางสมุทร นมผา นอ งา ฮากหมู ฝนกินจักถ้วยก็ดีจักเป็นตุ่มดีแลฯ

๔๓. ยาแก้ซางเมื่อย

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากสัง ๑ ฮากเว่อหวาน ๑ ฮากตำซาน้อย ๑ มาฝนกินดีแล

๔๔. ยาเลือดแข่วออก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หญ้าหางเสือ ๑ แก่นตูมตัง ๑ ฮากคันจ้อง ๑ ลุมพุก ๑ เอามาต้มอมดีแลฯ

อาการ ผิว่าเลือดหากออกฮ้ายแท้

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาแก้เอา ฮากมอนสา ฮากคีไฟนกขุ่ม มาต้มกินดี ๓ แคง ๑ ยาให้กินหลายแท้ สบยาว่าดังนี้ สักกะ ปะ วะรัง ๓ ที เป่าพยาธิ วะโร ปะ วะระสัพพา เท่าหมดแลฯ

๔๕. ลงท้อง, เลือดเน่าในคอ, หมากโหกแตก

อาการ ยาลงท้องเลือดเน่าในคอก็ดีหมากโหกแตกก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากตับเต่า ฮากขี้เหล็ก ท่อกันต้มกินดีแลฯ

๔๖. เลือดคอออก

อาการ ฉบับ ๑ เลือดคอลงก็ดีออก ก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หญ้าคา ฮากยอ ท่อกันต้มกินดีแลฯ

๔๗. เลือดลงทวาร

อาการ เลือดลงทวารดังนี้

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา น้ำเผิ้ง มันงา น้ำหมากเว่อ ท่อกันใส่เกลือสน่อยต้มกินดีแล

๔๘. ยาเลือดขึ้น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา มาด ๑ ขี้เจียดิบ ๑ พลูเหลือง ๗ พริก ๗ เทียม ๗ ขิง ๗ ตำเข้ากันห่อแพรขาวแล้วเอาน้ำหม้อคำเข้านั้นมาแช่ลงเอาซีคอกยาใส่กินดีแลฯ ยาทาวไยคอเจ็บเป็นแลฯ

อาการ ยาเลือดขึ้น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เลือดหัวใจแฮด ๑ ดอกคำคัน เข้าหมิ้น ๗ ฝาน เอาเข้ากันทำดีแลฯ

๔๙. ยาลงเลือด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ส้านโดเด ฮากดูกอึ่ง ๑ หัวเพ็ก ๑ ฮากออมสา ๑ ฮากเครือซูด ๑ ท่อกันต้มกินดีแลฯ

๕๐. ยาเลือดขึ้น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา พริกน้อย ขิง ผักเทียม ผักอิตู่ สีไค ตำยัดใส่ในบีงัวแดง ปะไว้ให้มันแห้งคันเลือดขึ้นฝนใส่เหล้าให้กินดีแลฯ

ยาอันนี้ให้ทำไว้เทินดีแลฯ

๕๑. ยาลงเลือดออกทางทวารปาก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้มีหมากคำ ๑ ไปวานเอาเปลือกนกกดมาต้มกินดีแลฯ ยากำก็เป็นแลฯ

๕๒. ยาเลือดขึ้น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา แก่นจานขาว จานแดง ก็ดีต้มกินดีแลฯ

๕๓. ยาเจ็บท้อง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หัวหว้านน้ำ หัว ๑ ข่า ๑ พริก ๗ ขิง ๗ เทียม ๗ ตำเข้ากัน น้ำเหล้า เป็นน้ำตำตองให้กินดีแลฯ

๕๔. ยาลงท้อง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หมากขามอันในขาว ๆ นั้น ขิง ๗ เทียม ๗ พริก ๗ เขี่ยวบดให้ห่อแพรขาวแช่น้ำกินดีแลฯ

๕๕. ยาปวดขี้ฮาก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หนังฟานมาผ่าฮาบเอาเผาบดห่อแพรแช่น้ำแล้วจิงเอาใบหมอน้อย ยานาง ใบผักแพว ย่องแช่ลงกินดี

๕๖. ลงมูกเลือด

อาการ คันว่าลงมูกเลือด

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา แมงลิ้นหมา ๑ เหยื่อดิน ๑ บ้งกือก้อม ๑ แมงหิ่งห้อย ๑ แล้วจิงเอาหมากฟักมาตัดถองเอาในออกเสียแล้วเอายานั้นใส่แล้วเผาไฟ ให้ไหม้แล้วเอามาตากแดดแห้งแล้วจิงเอาปั้นเป็นแท่งไว้ถ้าปวดท้องแช่น้ำลงแล้วจิงเอาหมอน้อย ยานาง แช่ลงกินแลฯ

๕๗. ยาเจ็บท้อง

อาการ ยาเจ็บท้องลงอันใดก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ยางม่วงป่านั้นให้ได้จักแพ่งยางหมากม่วงผอง ๑ เหล้า ๓ ผองสมกัน แล้วจิงเอาเปลือกไข่ฮ้างฮังขั้วให้ไหม้บดแหลกสมลงจิงเอายางไซแช่ลง แล้วฝังเข้าไว้ ๓ วัน จิงกินดีแลฯ

อาการ ยาเจ็บท้อง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ยานาง งิ้วดำ บีงูเหลือม ฝนน้ำเหล้าตัดกิน

พาก ๑ ให้เอา ตาไก้ เครือหมากแตก ฮากปานฝนกิน

พาก ๑ เอา เขามวก เขามวง ทั้ง ๒ ฝนกินแลฯ

พาก ๑ ให้เอา ฮากหมากหูด ฮากหมากนาว ฮากบูฮา ผีเสื้อ พังคีน้อย ฝนกิน

พาก ๑ ให้เอา ฮากพายชะเมา ฮากหมากแคว้ง ฮากเขือขื่น
ฮากตีนตั่งน้อย
ดูกงูเหลือมฝนกินแลฯ

๕๘. ฮ้อนพวนใน

อาการ ถ้าว่ามันฮ้อนพวนใน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา จันทน์ขาว นมผา ขี้นกสักกะไดลิง กวางสมุทร
โคยตาล ฝนกินดีแลฯ

๕๙. ยาทั่งพิษ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา จันทน์แดง จันทน์ขาว เครือหมอน้อย ฮากยานาง
ฮากส่องฟ้า ชะมัด ฝนเหล้าตัดกินแล
พาก๑ ให้เอา หมอน้อย ยานาง ฮากตูมกา ฮากชัน ฮากส่องฟ้า
ฮากเพ็ก ฝนเหล้าตัดกินแลฯ

๖๐. ยาดึงพิษทางนอก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา แบงหน่วย ๑ เห็ดแกบเนาขาวเผาเข้ากันให้ไหม้
น้ำเหล้าเป็นน้ำ เอาฮากผักหวานบ้าน ฝนลงทาใจตีนใจ
มือบ่ให้พิษขึ้นได้แลฯ
พาก ๑ ให้เอา ฮากผักอิฮุม ฝน เหล้าทาใจตีนใจมือแลฯ

๖๑. ยาไข้ซำเฮื่อ (เหื่อ)

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา
ไปวานเอา หมากคำ ๑ เทียนคู่ ๑ ไปวานเอาแก่นบก ๑ แก่นขาม ๑
ฮากหมอยสาวแก่ ๑ ยาหัว อ้อยดำ เข้าจ้าว ต้มกินดีแลฯ

๖๒. ยาไข้

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากพิลา ๑ ฮากชาตรี ๑ อ้อยดำ ต้มกิน

๖๓. ยาไอพากไข้

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากปีบปีแดง ๑ ฮังฮ้อน หมากพริกก้นชัน
ฝนกินสาก่อนถ้วย ๑ กินน้ำเหล้าตัดกินดีแลฯ

แล้วจิงเอา ฮากคัดเค้า ๑ ฮากส้มพอ อ้อยดำ งิ้วดำ ฝนกินดีแลฯ

พาก ๑ คันฮากปวดท้อง เอา กวางเผาให้ไหม้ล้าง ๓ น้ำ เอาแกนเข้าโคด เผาแช่น้ำกวาง นั้นแล้วจิงเอา เงิน คำ ขวยมดลิ้น กั่วซืนแช่ลง งิ้วดำ แช่ดอมกันกินดี ถ้าได้กินง้วนก็ดี สานก็ดีให้เอากินก็หายฯ

๖๔. ฮ้อนพวน

อาการ คันฮ้อนพวน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ยอดหมาก เอาอันอ่อนนั้นกับ ฮากมอนเฮื้อ ขูดเอาอ่อนนั้นแช่น้ำเข้าจ้าวกินแลฯ

๖๕. ยาไข้ป่า

อาการ ยาไข้ป่าให้ว่าดังนี้

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เครือซายสงอยู่ดง เลาขวาม ๑ เลา หาเจ้ามาปัวไข้ ปวดหัวหาเจ้ามาแก้ แอ้แต้แก่ผี ไข้ป่าให้ทักเอาเถิง ๓ กกออก เอา ฮากซายสงให้เต็มกำมือ ต้มกินแลฯ

๖๖. ยาไข้หวัด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ผากไม้โดน ต้มกินแลฯ

๖๗. ยาขี้ฮากสองลอง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เปลือกพอก เข้าจ้าว อ้อยดำ แช่น้ำลง แล้วย่องยานางใส่น้ำ กินดีแลฯ

๖๘. ยาไข้

อาการ ยาไข้เด็กน้อยไห้ดิ้นตายไปนั้น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฝอยลม ๑ หมากพริกน้อย เผาใส่น้ำเหล้าให้กินหายแลฯ

๖๙. ยากางเด็กน้อย

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เผาหมากเบี้ยกับผมเหมี่ยง เผาบดให้ละเอียดน้ำมันงาเป็นน้ำ ทาดีแลฯ

๗๐. ยากาง

อาการ ยากางขึ้นหัวเด็กน้อยหัวเปื่อย

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ก้างปลาแดก กับ หมากมี่ ขั่ว ให้ไหม้ น้ำเข้าหม่าเป็นน้ำทาดีแลฯ

อาการ ยากางเป็นในคอ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากพิลา ๑ ซือซอน ๑ น้ำเข้าจ้าว เป็นน้ำฝน อมดีแลฯ

๗๑. ยาโม้คาง

อาการ ยาโม้คาง ยาเอ็น ยาโม้

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา แก่นติ้วแดง ๑ ฮากคางฮุ้ง ๑ ฮากพิมาน ๑
ใส่น้อยกว่าเพิ่น กั่ว ซืน ๑ แกลบเข้าจ้าว
แช่อาบกินดีแลฯ

กินในอัน ๑ เครือเบ็นน้ำ ๑ เงิน คำ แช่กินดีแลฯ

อาการ ยาโม้คาง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หัวกุงหนัก ๕ ตำลึง ตาอ้อยดำ ๗ ตา ยาหัว ๕ บาท
ต้มกินดีแลฯ

๗๒. ยาเอ็น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาหัว ฮ้อย ๑ แก่นแดง ฮ้อย ๑ แก่นจิก ฮ้อย ๑
แก่นตูมตัง ฮ้อย ๑ แก่นแคน ฮ้อย ๑
เอามาต้มเขี่ยว เอาผองท่อกันกับเหล้า กินเทื่อแลฯ

๗๓. ยาฟก

อาการ ยาฟกอันใดก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เครือพูช้าง ๑ ชะมัด ๑ ช้ามั่ง ๑ บ้งมั่ง ๑ ฮากเขือลื่น ๑
เปลือกลิ้นฟ้า ๑ ขี้เหล็กบ้าน ๑ ให้เอาแลสิ่งละ ๔ ตำลึง
หญ้าแห้วหมู ๑ ฟักให้มุ่น สมเข้ากันแล้วประสมใส่
เหล้าสาโท ต้มเป็น เหล้าเด็ด แล้ว เอาบีควายด่อน ๓
บาท บีงูเหลือมบาท ๑ ประสมเข้า เหล้าเด็ด นั้นกินดีแลฯ

ยาทา เอา ใบหมากน้ำ ๑ เปลือกลิ้นฟ้า ๑ ขวยขี ๑ ตำเข้าจอก ๑
แช่เป่า แช่ซู่เช้าซู่แลง

ยาฟก พาก ๑ เอา ต้นถ่อนทั้งเปลือก ทั้งแก่น ต้นข่าลิ้น ทั้งแก่น
ไฮใบน้อย ทั้งแก่น ทั้งเปลือก ทั้งฮากซู่ต้นแล หัวข่า
ทั้งฮาก ทั้งใบ ปาดดีแล้วเอา หัวเข้าเย็น กับ ขี้หม้อนิน
ฝนทาดีแลฯ

๗๔. ยาทาหลังไค่พอง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ดูกแมวดำ ๑ ดูกม้า ๑ งาช้าง ๑ หินแห่ ๑
ให้เอา หมากฟัก มาขูดปั้นเอาน้ำใส่ในโบกมัน
แล้วให้ฝนลงหั้นทาแล กินดีแลฯ

๗๕. ยาโพะ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หัวคู่ทั่ง ๑ เปลือกพันชาติ ๑ เข้าจ้าว ตำเข้ากันต้มโพะ
แลฯ

๗๖. ยากรรมแม่หญิง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากกะจาย ๑ ฮากซายเด็น ๑ ฮากหนามคอง ๑
ฮากแก ๑ ฮากเหม้า ๑ ฮากขัดเค้า ๑ ขัดเค้า
ให้ใส่น้อยกว่าเพิ่นแด่

๗๗. ยาเด็กน้อยไห้

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา แค ฮากสีไคอย่าง ๑ ฝนทาปากดี

๗๘. ปวดแข่ว

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปา(เปลือก?)ขามป้อม ต้มอมดี

๗๙. ยาผ่ำ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ดูกหัว หนวดแมว ฮังมดดำ ๑ ขี้ควายด่อน ๑ ปลาแดก
ปลาเดิด ๑ ต้มฮมดีแลฯ

ยาผ่ำ เอา หัวหุนเบี้ย ๑ หญ้าไช ๑ ปลาแดกปลาน้อย ๑ เข้าจ้าว
ต้มโพะดีแลฯ

๘๐. ยาจุดตุ่มพยาธิ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เห็ดพิมาน ๑ ฮากน้ำแนด(แน่?) ๑ ฮากดอกซ้อน ๑
ฮากเทียนดำ ๑ หัวพันมหา ๑ แมงวัน ๓ ตัวฝน

ใส่น้ำเหล้าเด็ด แต้มแลฯ
ออกขัดปานดำปานแดงได้หมดแลฯ

๘๑. ยาเย็น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา แก่นทองบ้าน แก่นงิ้วบ้าน ฮากหญ้าลับลืน
ฮากหญ้าขัด หญ้าคา มาแช่กินคึงเย็น

๘๒. ยาปวดหัวยาลม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เข้าหมิ้นขึ้น ๑ เขาฮอ ๑ ฮากผักอิเลิด ๑ เปลือกอิฮุม ๑
ใบหมากเขียบ ๑ ใบชมชะลด ๑ เปลือกทองบ้าน ๑
ใบเว่อ ใบนาว ใบตูม พริกน้อย เทียม ขิงแล อันละ ๗
ตำนิน ๑ ตำเข้ากันแลใส่หม้อต้มให้ฟดแล้ว เอาบั้ง ๑
นิ้วมือนิ้วกลางนั้นต้มกับก้อนยาหั้นแล้วมาจ้ำบ่อนพิษ
ให้จ้ำตัดไว้ปวดหัวแลฯ

๘๓. ยาเลือดคอออก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา เห็ดพิมาน ๑ ฮากดอกพุด ๑ ฮากส่องฟ้า ๑
จันทน์แดง ๑ หยั่งสมุทร ฝนใส่น้ำเหล้าฝังเข้าไว้ ๗ วัน
จิงกินดีแลฯ

๘๔. ยาล้าง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากมูก ไปเขี่ยวต้มกินดี คายตำลึง ๑ แลฯ

๘๕. ยาล่องแก้ว

อาการ ยาล่องแก้ว ยาลมมาดซำเฮื่อ (เหื่อ) ก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากจิก ๑ ฮากคุนทา ๑ ฮากชะมัด ๑ ฮากส่าเหล้า ๑
ฮากเอ็นอ้า ๑ น้ำมวกสมเป็นน้ำต้ม ฮมดีฯ
ยาโฮย เอา เปลือกเหมือดแอ่บด โฮยดีแลฯ
ยาซุมนี้ถือกซู่พยาธิ เอา ฮากนมงัว ๑ ฮากเข็มขาว ๑ ฮากเดื่อป่อง ๑
ฝนกินดีแลฯ

๘๖. ยาสารบาต

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ผักตมโต ใบหมากนัด ตำห่อแพร ตั้ง
พาก ๑ เปลือกซายเด็น ตำตั้งแลฯ

๘๗. ยาหืด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฝอยลม ๑ บีปลาฝา ๑ แช่เหล้าฝังเข้าไว้ ๗ วันจิงกินดี

๘๘. ยาเอ็น/ยาจำเริญธาตุ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หัวปอเต่าไห้ ตำใส่ กล้วยตีบสุก แล้วปั้นลูกกลอนแล้ว ตาก ๗ หมอก ๗ แดดแล้วจำเริญกิน ตำอิด ก้อน ๑ ลำดับขึ้นเถิง ๗ ก้อน แล้วพลัดหลบคืนมากินลำดับขึ้นเถิง ๗ ก้อนดังเก่า แล้วให้เอาหมากเขือขื่นมาผ่านึ่งเอาน้ำฝื่นมัน แล้วเอา หัวหญ้าแห้วหมู มาตำเอาน้ำมันแล้วผองท่อกัน น้ำฝื่นหมากเขือ แล้วเอา เหล้าเด็ด มาผองท่อกันน้ำหมากเขือ หัวหญ้าแห้วหมู นั้นแล้วจิงเอาน้ำหมอก น้ำอ้อยเลา สมเข้ากันแล้ว ทาไว้ทั่วโตแล้วจิงเอา ใบเปล้า ใบขาม ต้มอาบเถิง ๓ หม้อแล้วดีนักแลฯ ยาจำเริญธาตุแลฯ

๘๙. ยาฮาน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ในหมากฝ้าย ขี้ปลวก นกทา ๑ ตาไม้เฮื้อ ๑ ฮากขี้อ้นแดง ๑ หัวหญ้าคมบัว ๑ ต้มกินดี

๙๐. ยาเจ็บหลังเจ็บแอว

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา น้ำเผิ้ง มากวนน้ำ พอหวานแซบดี เอา หมากเกลือ ๑ ฮากกะยอม ๑ ฮากแกเผาไฟ แช่ลงแบ่งหน่วย ๑ ไว้ ๓ คืน กินดีแลฯ

๙๑. ยากำลัง

ยาลูกกลอนเนื้อชุม

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้ ปีบปีแดง ๓ ผอง เขาฮอ ๒ ผอง เข้าหมิ้นขึ้น ผอง ๑ ตำให้ละเอียดสมกันเข้าน้ำให้กิน คะว่าอยากมีกำลัง

ลายน้ำฮ้อนกินแฮงแลฯ

๙๒. ยาพี

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หมากคุดคู้ อายุเกลือผอง ๑ เข้าผอง ๑ เอาใส่หม้อบองไว้เท่าผองเปิดเอาไปตากแดดไว้คะว่าบกน้ำเอาน้ำใส่ไว้กินไปเทินดีพี แลฯ

๙๓. ยาทะมะลาซวดออง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา แลงซอน ดูกลิงลม ฝนทาทั้งอมดีแลฯ

๙๔. ยามุททกุด(มุตกึด)ในลิ้น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ไคลหางนาก หัวต้างไก่หน่อย ๑ ต้มเขี่ยวเอาน้ำยา ๒ ผอง น้ำเหล้า ผอง ๑ สมเข้ากันฝังเข้าไว้ ๗ วัน กินดีแลฯ

๙๕. ลิ้นไค่

อาการ คะว่าลิ้นไค่อันใด

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หน่วยแตงแซง มาปาดหัวออกแล้ว เอา เกลือ ใส่หมกไฟอุ่น แล้วเอายอยลิง(ลิ้น?)ไว้ดีแลฯ

คะว่ามันเปื่อยนั้น ให้เอา หน่วยในหมากขามนั้นขั่วให้ไหม้ เอาแต่เปลือกมันแล้วบดให้ หลกเหล้าเป็นน้ำ ทาแลฯ

๙๖. ฝี

ยาฝีอันใดก็ดี

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้ มีเทียนซวย ๑ หมากคำ ๑ ไปวานเอา ฮากกะจาย ให้เสกปลุกเอากับ ฮากเล็บแมว ต้มเข้าจ้าวเป็นน้ำยาฝนทาดีแลฯ

๙๗. ยาเอ็น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา เปลือกสัง ฮ้อย ๑ เปลือกก่าม ฮ้อย ๑ เปลือกส้มป่อย ฮ้อย ๑ เปลือกหมาม(หนาม)แท่ง ฮ้อย ๑ ตำให้ละเอียด

ใส่ฮองก้นหม้อแล้วจิงเอาลงจี่กินดี เหล้าโทนั้นกินเถิง ๓ น้ำจิงถอง(ถอก?)ถิ้มแลฯ

๙๘. ยาล่องแก้ว

อาการ ยาล่องแก้ว ปากดำเต้นก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ดูกเป็ด ฝนใส่เหล้าทาดีแลฯ

๙๙. ออกสุก

อาการ ผิว่าเป็นพยาธิออกสุก คอไข่

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ตำอิดเอา แกนเข้าโคด เผาไฟแช่น้ำให้กินเท่าคืงเย็น แม่นว่าออกตุ่มฮ้าย ก็บ่เสียแลฯ

พาก ๑ เอา หมาม(หนาม) งิ้ว ๓ ตา กับ ฮากหมากเขือขื่น แช่น้ำให้กินเท่าคืงเย็นแลฯ จิงทอดยาซุมลงแลฯ

เมื่อซิทอดยาซุมลงนั้นให้เอาคาถาอันนี้ผอกเสียก่อน ให้มี ทงหน้างัวอัน ๑ ไข่หน่วย ๑ เข้าปั้น ๑

ให้เอาคาถาบทนี้ ผอกว่าดังนี้

ฝันคืนนี้ฝันเห็นผีหุงผีห่า ฝันว่าเห็นผีบ้านผีเมือง
แถนหลวงจิงให้กูมาขับหมู่นกคอพาก ขับหมู่นากคอลาย
พรายอำอักมึงนี้ พรายอำแอกมึงหนี พรายฮุ่งพรายเฮี่ยอยู่หัวเมือง
หนีซะดีสองพายสองตาง หว่างนี้สูอย่าเข้าทุกค่ำเช้า สูอย่าคืนมาอมสะหะฯ
เสก ๓ ที อันนี้มนต์ผอกแลฯ ผอกแล้วจิงให้กินยาซุมเทิน

อาการ ผิว่าตุ่มเป็นหนองแล้วขุ่น

ให้แต่งขันทง เข้าตอก ดอกไม้ ธูป เทียน แกงส้ม แกงหวาน เข้าขาว เหลือง กล้วย อ้อย หมากพลู ใส่ขันทงแล้วตั้งไว้ปลายตีน จิงเอาหมาม(หนาม)ผักขามา ๔ หนามมาเกาะหน้าผาก เอาหนามอันเกาะนั้นเช็ดหนองใส่ขันทงไว้ เอาหนามใหม่ ๒ อัน เกาะ ๒ บาดแก้ม เอา ๒ อันเช็ดหนองใส่ทงไว้ เอาหนามใหม่เกาะหัวอกหนามเช็ดใส่ขันโทงหั้น แล้วจิงสูดมนต์ละเบิก ๓ คาบ แล้วอมน้ำยาเป่าพ่นผุย ๓ ตุ่ม ๓ เที่อ แล้วเอาทงหัวฝี ส่งออกไปนอกบ้านเบื้องตาวันตกพุ้นแลฯ

ให้เอามนต์ระเบิกอันนี้สูด ๓ คาบให้ว่าดังนี้

โอมละเบิกมะหะละเบิก โอมกูซิเบิกพิษลมพิษเลือดสหายะ
โอมละเบิกมหาระเบิก สะระกาเบิกกูเบิกฝีหัวดำหัวแดงสวาหายะ
โอมระเบิกมหาระเบิก สารัพพะเบิกกูซิเบิกพิษฝีหัวก่ำหัวขาวสวาหายะ
โอมระเบิกมหาละเบิกสาระพะพิษ ระเบิกสวาหายะฯ

อันนี้มนต์เป่าสาระพิษทั้งมวลแลฯ

ให้เอามนต์ระเบิกอันนี้ เป่าเบิกออก แล้วเบิกได้พันซ่องแลฯ

ให้เอามนต์ระเบิกเป่าพ่นก่อนมนต์ทั้งหลายจิงดีดาย

อาการ ผิว่าตุ่มบ่ขึ้น ให้เอามนต์อันนี้เป่าว่าดังนี้

โอมพุทโธธัมโม โอมกูสิเป่าฝีหัวดำแลหัวแดง

โอมกูซิเป่าฝีหัวสิ่วแลหัวเหลือง หัวขาวหัวยาวหัวซ้อนตุ่มฮ้อนแลตุ่มไฟ

โอมกูจักเป่าตุ่มหลวงให้ตื่น โอมจักเป่าตุ่มตูมตื่นให้ฟู

โอมสิทธิการครูบาอาจารย์พ่อหมอให้ อมสวาหายะ

อันนี้มนต์เป่าตุ่มขึ้นแลฯ

๑๐๐. ยาตุ่มแห้ง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา นางค้อ ๑ ตุมแสง ๑ ฮากเหลื่อม ๑ นมงัว ๑ เหมือดแอ่ ๑ ลำ ทั้งมวลซู่อันซู่ซะดีขึ้นทั้งมวลเอามา พร้อมกันแล้วแช่ ปิ่นหน้าเมือเบื้องตาวันออกนั่งย่องย่อ แช่แล้วผุดจิงให้กิน

พาก ๑ เอา นมงัว ๑ เปลือกตาไก้ ๑ ส้มกบ ๑ แก่นทอง ๑ ซาซู่ เปลือกหมากหมี้หน่อย ๑ แช่ให้กินดีแลฯ

ยาอาบ ให้เอา ตาไก้ มาอาบเป็นหนองออกดีแลฯ

เมื่อจักไปขุดเอายา ให้เอามนต์อันนี้

ผาบทิพยาทรจรลับเมฆ หัวหลวงซะหมอกขอกคอน กูซิตอกหัวทิพยาทร

โอมสะหะ

แลจิงเอามนต์อันนี้เสกกกยาว่า

โอม กุหลุกุหลุกูซิค้นเอาพญายา ให้ลุกก็ลุกกูปลุกเอาพญายา

ให้ตื่นก็ตื่นไปซิอื่นก็ให้มาเข้ากกลีลา ให้มาเข้ากกยาลีล่าว

เชื้อลูกท้าวฝูงหมู่พญายา โอมพิชชะยายำสะหุมฯ

มนต์อันนี้เสกกกยาแลฯ

เมื่อซิฝนยาให้สบคาถาบทนี้ สบใส่ฮากยาว่า

อา มะ กุ กัง กุ กะ สะ หะ อันนี้คาถาฝนยาแลฯ

คาถาสบใส่ถ้วยยาให้กินว่า

มะ นะ นา อะ อะ อุ วะ อันนี้สบใส่ถ้วยยาให้กินสบ ๗ ทีแลฯ

วิสุกัมมัง อาจาริยัง ปะถะหวิงคันตา นิจจังอุภิ สะหะ อันนี้ คาถาสบใส่ถ้วยยาแลฯ

นะวะภา ผาติโนเยนาเยนา นานิ ขิ ติมานิโนเยเนเยโนพุทธะ ภะวันนะธัมมะ

ภะวันนะ สังฆะภะวันนะ โอม คัสสวาหายะฯ อันคาถาเสกใส่ถ้วยยาให้กินแลฯ

เมื่อจักรด(ฮด) ให้เอาคาถาบทนี้ เสกใส่น้ำรดให้กินว่าดังนี้

ปุพพะมะโท ทิตะ มะสะรัง สะเรนะ วิโยชะเย

แล้วจิงผิวแต่หัวลงให้อยู่ข้างเบื้องซ้าย ผิวล่วงอยู่ข้างเบื้องขวา ผิวล่วงอยู่เบื้องหน้า ผิวล่วงอยู่เบื้องหลัง ผิวล่วง อันนี้คาถาอ่วยพิษฮดแลล่วง

จิงเอาคาถาบทนี้เสกใส่น้ำรดหดลงว่าดังนี้

ปัตติสังขาโยนิโส มึงไปกูยัง สะหายะ ปัตติสังขา โยนิโส ปิณฑะ ปาตัง

มึงไปกูยัง สะหายะ ปัตติสังขา โยนิโส เสนาสะนัง

มึงไปกูยัง สะหายะ ปัตติสังขา โยนิโส คิลานะ ปัจจัยยะ

มึงไปกูยัง สะหายะ แล้วจิงว่า พุทธังปัจจักขามิ ธัมมังปัจจักขามิ สังฆังปัจจักขามิ เป่ารดลงแล้ว เอาทงไปส่งเสียเทิน ทงหน้างัวใส่เข้าเหลือง เข้าขาว เข้าแดง หมากพลูแล

๑๐๑. ยาเจ็บหัวใจ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกโดน ๑ ผักมุง (บุ้ง) ๑ หัวมันแกวขาว ๑ เข้าจ้าว ๑ เอามาดอมกัน ตองเอาน้ำให้กินดีแลฯ

พาก ๑ เอา แข่วเสือ ๑ นมแนง ๑(เคือนมแน่?) มาฝนกินดีแลฯ ผิว่ามันหากลงเบื้อง ให้เอายาอันนี้ตุ้มไว้

ให้เอา ตูมตัง ๑ ตุมกาต้น ๑ เครือหุมกา ๑ ไม้แม่ฮ้าง ๑ ฝนกินบ่ลงเบื้องแลฯ

๑๐๒. ชัก

อาการ ผิว่ามันหากชักมือก็ดีชักตีนก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ไม้หมากบวบ ฝน จุดจี่ขี้ เผาแช่น้ำยาฝนนั้นให้กินแลฯ

๑๐๓. ยาลิ้นหด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เครือพลูช้าง บิดเอา หมากนาว เป็นน้ำแจะใส่ลิ้นปากแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากหญ้าขัด ฮากยานาง ฮากผักหวานบ้าน ฮากก้านตง ฝนกับอ้อยดำ กินดี

พาก ๑ เอา เปลือกไข่เป็ด ไส้เดือนแดง ๗ ตัว คันคากฟัก ทาดี ฯ

๑๐๔. ยาไข้เหื่อบ่ออก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากเดื่อป่อง ฮากเข็ม ตาอ้อยดำ เข้าจ้าวเป็นน้ำตำตอง ให้กินดีฯ

พาก ๑ เอา ฟ้าชิงับ ฟ้าชิแงบ แช่กินดีแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากหญ้าคมปาว ฮากเข้าเย็น แช่น้ำให้กินดีแลฯ

๑๐๕. ยาออกสุก

สิทธิการกล่าวยาออกสุก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หมอน้อย ยานาง จันทน์ขาว จันทน์หอม จันทน์แดง จวง สีไค ต้นเอี่ยนด่อน แก่นตูมกา หยิกบ่ถอง บะชาด มูกน้อย ดู่ท่ง ฮากนางแซง ขี้แฮดด่อน เข้ามวกแดง แก่นลาว แก่นขี้หมู ฮากผักหวานบ้าน เปลือกแก่นเสน ไม้ซอขี เครืองูเห่า ผักขะ ต้นยานาง ยานางแดง จี่นายก้อม ปีบปีแดง ต้นเหมือดคนดง เหมือดคนเหลือง เหมือดคนขาว เหมือดแดง ต้นดอกเงิน ต้นดอกคำ ฮังจืด อุคะ หัชชะดำ พันชาดน้อย พันชาดหลวง แฮนทำทาน แฮนจงอาง เห่าห้อม แฮนต้น แฮนเครือ แฮนตัวแม่ แฮนคอคำก่านป้อง แฮนคันคาก แฮนเบื้อป่า หัวท่อมเลือด หว่านเล็บแฮด ง้วนดอกเหลือง ง้วนดอกขาว อาบพร้อม หยั่งสมุทร เปลือกแสง ซุมนี้ ยาแฮนแลฯ

ยาซุมนี้ ให้เอา ฮากปลวกเขา ฮากขัดมอนฯ ฮากลับลืน ฮากขามขี หมากเชือก หมากซะมอ หมากบาฮ้าย แพงคำฮ้อย ฮากผักหวานบ้าน ฮากก้านตง ถั่วพู นมสาว นมงัวต้น นมงัวเครือ นมราชสีห์ เหมือดแกว หนามงัวซัง หนามงัวเลีย ฮากขี้ดังช้าง ฮากก่อมก้อยลอดขอน ฮากแกดำ ฮากดอกไหมพวง ฮากหมากหลวง แก่นจำปาแดง หัวตองทึง เครือน้ำแน่ แก่นค้อน แก่นหมากซาง แก่นผุ เครือยืดไย งิ้วดำ ฮากแลงซอน ฮากหมากหวีด ยาซุมแล ฮากหมากหวีดเย็น ยาผาบยาก็เป็นแลฯ

๑๐๖. ยาดูก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ดูกแฮ้ง ดูกกา ดูกหมาดำ แมวดำ ดูกไก่ดำ ดูกเป็ด ดูกงูทำทาน ดูกงูเหลือม ดูกงูเห่า แข่วแฮด แข่วเสือ แข่วแข่ แข่วหมู แข่วหมี ดูกลิงลม เขาฟาน เขาเยือง ขี้นกสักขันไดลิง (สักกะไดลิง) กวางสมุทร เบี้ยผุ จุมปลวกซะเล ลิ้นซะเล นมผา ราชสีห์ สมแล้วเยือง ให้สมคาม กาบแมงดาน้ำซะเล ดูกปลาฝา ไลปลาฝา นอ งา ดูกนกซุม ดูกงูจงอางแล

อาการ ผิว่าพยาธิหากฮ้ายแท้ มันหากกึบก็ดี มันหากป่วงวินก็ดี พิษมันหากตีขึ้นก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ยาดูก กับ ยาซุมแฮน ฝนลงดอมกันถ้วย ๑ ให้ทับไข่เป็ดลงเอาแต่ไข่ขาวลงดอมกัน ให้กิน

ผิมันหากบ่ฟังให้เอา เหยื่อเดือน ๓ ตัว มาฟักลงให้เอา เลือดหมาดำ เลือดไก่ดำ เลือดแมวดำ เลือดเป็ด เลือดคนดำ เลือดเหยื่อเดือน น้ำดอกคำ เลือดหัวใจแฮด แมงวัน ๓ ตัวฝูงนี้ให้ลงยาดูกกับยาแฮนให้แมงเงา แมงบ้งแกบ มาลอยถ้วยยา

คะว่ามันฝังแล้ว ให้ปิ้งไว้ให้สุกแล้วจิงเอามาบีบใส่ถ้วยยาดูกตราบต่อเท่า ผองหมดแมงเงากับบ้งแกบฝูงนี้พยาธิฮ้ายแท้จิงกินแลฯ

คะว่ามันหากฝังแล้ว ให้แจะถ้วยยาดูกถ้วยยา ๑ ยาซุมถ้วย ๑ ยาซุมแฮนถ้วย ๑

ผิว่าพยาธิบ่แฮง ให้เอา ยาแฮนกับยาซุมเข้ากันถ้วย ๑ แลฯ

ผิว่าพิษบ่ซอดตีนมือให้ใส่ยาทั่งพิษถ้วย ๑ กินยาทั่งพิษแล้ว จิงกินถ้วยยาดูกแล้ว จิงกินถ้วยยาซุม แล้วจิงกินถ้วยยาแฮนแลฯ

คะว่าพยาธิหากอ่วยก้ำหน้าแล้ว ให้เซายาดูกเสีย

คันลงกายแอวแล้วให้เอา ซุมยาแฮนกับยาซุมเข้ากันถ้วย ๑ แล

ให้พิจารณาดูพยาธิหากฮ้ายแท้ ให้ใส่ยาแฮนลงหมด

คันพอปานกลาง ให้ถอกสิ่งแฮนนั้นไว้เสียก่อน

คันพยาธิอ่อน ให้สมพอแลฯ

ผิว่าพยาธิหากฮ้ายออกสับหลายสิ่งหลายอัน ให้เอา หัวหมากออระนัด ฮากปอหมากบิด ฝน ขี้เจียดิบ หัวหญ้าแห้วหมู ตำห่อแพรแช่ให้กิน

๑๐๗. ยาแก้ตุ่ม

อาการ อันนี้ยาแก้ตุ่มฮ้ายทางในบ่ให้พิษขึ้นได้แลฯ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

ยาแก้ตุ่มฮ้าย พาก ๑ เอา อ้อยช้าง ๑ แก่นหมากมาย ฝนกินดีแลฯ

ยาแก้ตุ่มฮ้ายพาก ๑ เอา แก่นแคฝอย ๑ แคบ้าน ๑ ฮากหมี้ ๑ ฝนให้กินอันนี้ยาแก้ตุ่มฮ้ายทางในแลฯ

๑๐๘. ยาทั่งพิษ

บัดนี้จักกล่าวยาทั่งพิษก่อนแลฯ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาให้เอา หมอน้อย ยานาง ไม้เท้าสาน ฮากเพ็ก เหมือดแอ่ ตูมกา มุยด่อน มุยแดง แตงหนู ฝนกินอันนี้ยาทั่งพิษแลฯ

ยาทั่งพิษพาก ๑ ให้เอา ฮากพังคี ฮากนมราชสีห์ ฮากหมาหลอด ฮากนางแซง เลือดหัวใจแฮด น้ำดอกคำ ฝนใส่น้ำให้กินพิษบ่ขึ้นได้แลฯ

๑๐๙. ยาดึงพิษทางนอก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากพังคีน้อย แบงหน่วย ๑ เปลือกลิ้นฟ้า ตำเข้ากันทาใจตีน ใจมือแลฯ

๑๑๐. พิษขึ้น

อาการ ผิว่าพิษขึ้นถือหัวถือตา

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ใบตูม ๑ ใบตูมตัง ๑ เครือพูช้าง ๑ ใบช้าคามน้อย ๑ ในผักกาด ในผักชี มาตำเข้ากันห่อแพรขาวตั้งหัวให้พิษลงแลฯ

ยาตั้งพิษขึ้นถือหัวพาก ๑ ให้เอา ใบตูม ใบซางไพ ใบอ้อยดำ ฮากผักอิตู่ หัวสีไค ทั้งฮากเปล้า ฮากชะมัด ฮากส่องฟ้า เอามาตำเข้ากันทั้งมวลห่อแพรขาว ตั้งหัวให้พิษลงแลฯ

อาการ ผิว่าพิษพยาธิขึ้นถือหัว ถือตา ถือคอ ออกฮ้อน ออกพวนในก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ใบหมากนาว ใบหมากเว่อ ใบหมากเขียบ ใบหมากทัน ใบหมากชมมะรด ผักตำนิน ตำใส่น้ำเป่าผิวพิษลงแลฯ

ยาตั้งพิษขึ้นถือหัวพาก ๑ ให้เอา ใบตูม ใบหำฮอก ใบหมากเขียบ ผักกะแยง

มาตำดอมกันห่อแพรขาว ตั้งปากหม้อพออุ่นนี้
แล้วจิงเอามาตั้งหัวพิษลงแล

๑๑๑. ยาอ่วยพิษ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา บะชาด ฮากคีน้อย มาตำดอมกันมาแปะขม่อมไว้พิษลง
แลฯ

ยาอ่วยพิษทางใน ให้เอา หมากพร้าวน้อยอยู่ป่า ๑ จันทน์แดง จันทน์ขาว สีไค
ต้นยานางเครือ ถั่วดำ ฝนกินพิษลงแลฯ

ยาอ่วยพิษในเอา ฮากดอกซ้อนน้อย ฮากทองบ้าน ฮากก้ามปู ฮากดอกฮัก
ฮากหมอน้อย ฮากยานาง ชั่งท่อกันฝนกินในแลฯ

๑๑๒. ยาผิวพิษนอก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ใบไผ่บ้าน ใบซางคำ ใบซางไพ ใบหมากเขียบ
ใบหมากชมรด ใบผักตำนิน ใบตูม ใบชมชื่น แช่ผิวแลฯ

๑๑๓. ยาแก้พิษทางนอก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากหมอน้อย ฮากยานาง ฮากแตงหนู
ฝน น้ำเหล้า เป็นน้ำผิวแลฯ

๑๑๔. ยาแก้พิษทางใน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ลำกล้วยน้อย มาผ่าเจาะทางใน เอา เหยื่อเดือน ยัดใส่ใน
แล้วจิงเผา ไฟบิดเอาน้ำ แล้วจิงเอาฮากหมอน้อย
ฮากยานาง ขี้แฮดด่อน ฮากซายสง
ฝนลงดอมกันแล้วจิงให้กินแลฯ

ยาแก้พิษทางในพาก ๑ เอา ไม้สักฝนให้กินดีแลฯ

อาการ ยาแก้พิษทางในมันพวนฮ้ายมันหากขบแข่วดังนั้น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ไส้เดือน ๓ ตัวแมงลิ้นหมา ๓ ตัว
ขั้วแช่น้ำเหล้าตัดกินแลฯ

๑๑๕. หานใจคัด

อาการ ผิว่าหานใจคัด

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ตับคันคาก เอาบีออกเสียอย่าให้บีแตก

ผิว่าบีแตกให้ล้างเสียเอาแต่ตับมาฟักมุ่นแหลก
แล้วเอาพริก ๗ ขิง ๗ เทียม ๗ บดให้แหลกคุลิกาดอมตับ
คันคาก น้ำเหล้าตัดให้กินในคันหานใจลงดีแล้ว จิงฝน
ยาดูก ยาซุมให้กินเทินตับคันคากนี้เป็นยาขัน(ขับ)พิษ
ทางในแลฯ

ผิว่าพิษถือในขบแข่วอยู่ สิ่วไง้แข่ว เอายาสิ่งนี้จอกใส่ปากให้กินแลฯ

๑๑๖. ยาพวน

อาการ บัดนี้จักกล่าวยาพวนผิว่าพวนตุ่มบ่ออก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา บีงูเหลือม ฮากยานาง ฝนน้ำเหล้าตัดกินแลฯ
ยาแก้พวนตุ่มเอา นมผา นมราชสีห์ ฝนน้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำกินแลฯ

๑๑๗. ยาดับพิษ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา นอ งา ไม้เท้าสาน จันทน์แดง หัวถั่วพู
ฝนกินน้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำแลฯ
ผิว่ามันหาวพิษขึ้น เอา ฮากตูมทอก แช่อาบทั้งกินทั้งเป่าแลฯ

๑๑๘. ยาออกสุกพวนใน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา นอแฮด เขาควาย จันทน์แดง แก่นเหมือดคน
ฮากหมากดูกฝนคุลิกากันกินแลฯ
ยาพวนในพาก ๑ เอา นมผา นอ งา ฮากผักหวานบ้าน ฮากนมงัว
ฮากนมสาว แก่นเหมือดคน ฮากอิทก ฝนกินเท่าลดเทิน
ยาพวนในพาก ๑ เอา หมากฟักมาผ่าง่องขูดยองในออกเสียไว้แต่ก้นอันแฮงกิน
นั้นเอาไส้เดือนมาแช่ไว้คราวน้อย ๑ เอาแต่น้ำนั้นให้กิน
ดีทันใจแลฯ

๑๑๙. ยาแก้ป่วงวิน

อาการ สิทธิการจักกล่าวยาแก้ป่วงวิน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากกาสัก ฝนกินเหล้าตัดป่วงแลฯ
ยาแก้ป่วงวิน เอา ฮากพังคี ฮากหญ้าคา ฮากหญ้าผากควาย
ฮากหญ้าลับลืน น้ำส้างน้อย เป็นน้ำ น้ำส้างน้อย
กล้วยตีบ มาตัดน้ำพังคาตัดดอมกันกินแลฯ

๑๒๐. ยาแก้บ้าตุ่ม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากขัดเค้าน้อย ขัดเค้าใหญ่ฝนกลั้นใจเอาไม้สักสีก มาแช่ดอมกันกินแลฯ

ยาแก้บ้าตุ่ม เอา ไม้สักสีก ฮากขามขี เอาขี้ไก่ขาว ๓ ก้อน ขี้หนู/หมู ๑ จุดจี่ขี้ ๓ ตัว คันคากแดง ๓ ตัวบ้งกือก้อม ๓ ตัว แมงลิ้นหมา ๓ ตัว แล้วจิงมาขั่วเข้ากัน บดให้แหลก เอาแพรขาวมาห่อแช่น้ำแล้ว เอาน้ำเหล้าเด็ดตัดให้กินแลฯ

๑๒๑. ยาแก้ป่วงวิน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ฮากผักหวานบ้าน ฮากก้านตง ฮากดอกซ้อน น้ำส้างน้อย น้ำฮากซาย ตัดกินแลฯ

ยาแก้ป่วงวิน พาก ๑ เอา ฮากท่อนมาฝน แล้วเอาบึ้งมาแช่ให้เด็ดแข่วบึ้งเสีย แล้วจิงกินแก้เทิน

๑๒๒. บ้าพิษ

อาการ ผิว่าเป็นบ้าพิษ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากถั่วพู ฝนให้กินแลฯ

๑๒๓. ยาแก้ป่วง

อาการ ยาแก้ป่วงมันกึบ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากมอน อ้อยดำ ขี้แห้ง น้ำขี้สีก ซู่อันซู่หากแช่น้ำขี้สีก ซู่อันน้ำขี้สีกถ่อง ๑ หมู่นั้น ๒ ผอง ขี้แห้ง ให้ขั้วเสียผอง เข้ากันกินดีแล

๑๒๔. ยาคอ

บัดนี้จักกล่าวยาคอ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากตำยาน ฮากหมากแคว้ง ฮากหมากเขือขื่น ฮากหมากเอิก ฮากหมากนาว น้ำทาเป็นน้ำเหล้าจิงตัด ผิว่าพ่อชายให้ตัด ๗ บุบ แม่หญิงตัด ๙ บุบแลฯ

ยาแก้คอพาก ๑ ให้เอา หมากพริกน้อย ผักเทียม ๗ ขิง ๗ ปีบปีแดง น้ำเหล้าเป็นน้ำฝน กินแลฯ

ยาแก้คอพาก ๑ เอา หมากฟัก เกล็ดลิ่น น้ำเงิน น้ำคำ แช่ให้กินดีแลฯ

ยาแก้คอพาก ๑ ให้เอา กวางสมุทร แก่นจำปาแดง ไม้ไต้ แก่นพันชาด ฝูงนี้ยาแก้คอตุ่มฮ้ายจิงให้กินเทิน

๑๒๕. ยาเจ็บคอ

อาการ ผิมันหากถือคอเจ็บคอ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากนมงัว ฮากดอกซ้อน ฝนตัดยากินแลฯ

ยาเจ็บคอ พาก ๑ เอา หมากสิ่ง ๑ หมากบกสิ่ง ๑ หมากคอมหมาม(หนาม) สิ่ง ๑ หมากเชือก ๑ หมากขามป้อม ๑ หมากซะมอ ๑ บีงูเหลือมน้ำเหล้า ตัดกินแลฯ

ยาแก้คอ เอา ตับเต่าเครือ ฮากหมากล่ำ ฮากกะจาย ฝนกินแลฯ

พาก ๑ ฮากชาดซิ(ซะ)โก ฝนกิน

๑๒๖. ปากบ่ออก

อาการ ผิว่าปากบ่ออก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เลือดหมาดำ น้ำขี้สีก มาสมกันให้กิน

ผิว่าบ่ถึก เอา ฮากบูฮา ฮากหิง(หาย) แช่กินแลฯ

๑๒๗. ยาแก้คอ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หมากซะมอ ไม้เท้าสาน จันทน์แดง เบี้ยผุ หมอน้อย ยานาง ฝนเหล้าตัดกินฯ

ยาแก้คอปอก(พอก?) เอา ในหมากฝ้าย ๗ ใน แมงวัน ๗ ตัว หญ้าแห้วหมู ๗ หัว เอาลำเอื้องเผาไฟบิดเอาน้ำบดแช่กินคืน ๑ ทาทางนอกแลฯ

๑๒๘. ยาเจ็บคอ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หัวเอื้อง หัวกานทูน หัวดอกคำ ฝนตัดน้ำเหล้ากินแลฯ

๑๒๙. ถือคอถือปากบ่ออก

อาการ ผิว่าถือคอถือปากบ่ออก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา พิมาน ยางจันทน์แดง ฝนดอมกัน บีงูเหลือม น้ำเหล้า ตัดกินดีแลฯ

๑๓๐. ยาแก้คอแหบ

อาการ บัดนี้จักกล่าวยาแก้คอแหบ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา แก่นหมวก ๑ ไม้เท้าสาน หมากชัก ฝนให้กินแลฯ

ยาแก้คอแหบ ให้เอา ฮากดุก ฮากหมากชัก ฝนกินแลฯ

ยาแก้คอแหบ เอา ฮากผักหวานบ้าน ฮากหมากแคว้งเครือ บีงูเหลือม ๑ ฝนน้ำเหล้าตัดกินดีแลฯ

อาการ ผิว่ามันหากแฮดคอ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากหมากเหลื้อม ฝนให้กินแลฯ

๑๓๑. ยาคางเข้ากับ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ใบหมากน้ำ กับ งาดำ เข้าจ้าวอุ่น คันคอ กกลิ้น ลิ้นหดก็ดี ตีนโข มือโขก็ดีแลฯ

ยาคางเข้ากับ เอา ฮากหมากบ้า มาตำใส่ น้ำมันงา ทาคางเบื้องลุ่มดีแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากหมากเขือขื่น ฝนทาแลฯ

๑๓๒. ยาขบแข่ว

อาการ ผิว่ามันหากขบแข่ว

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากผักอิสุม หัวหญ้าแห้วหมู น้ำงา ฝนพังคาตั้งให้กินดีแลฯ

ยาขบแข่ว ให้(เอา) ไส้เดือน เป็นน้ำ เอาทองแดงฝนยายออก

พาก ๑ แช่เอา น้ำหอยจูบ เป็นน้ำเอา จันทน์แดง ฝนจ้ำยายออก

๑๓๓. ออกหมากสุก

อาการ ผิว่าตาเป็นฝ้า ออกหมากสุก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หอย ในหมากบ้า มาจี่เอาถ่าน ไม้ส่องฟ้าก็ดี ถ่านไม้จิก ก็ดีจี่ให้สุกแล้ว จิงเอา เปลือกเหมือดเหล้า มาแช่ดอมกันแล้วจิงแจะใส่ตาดีแลฯ

ยาแก้ตาเข้าฝ้าหมากสุก ให้เอา น้ำหอยจูบ ในหมากฝ้าย ในหมากขาม ยางดิบ ครั่งดิบ แช่ลงดอมกัน น้ำนมตัด แจะใส่แลฯ

ยาเป่า ให้เอา ผักแปว(แพว?)น้ำ ใบติ้วแดง เปลือกขาม แช่เป่าแลฯ แล้วจิง แจะยานั้นใส่แลฯ

อาการ ผิว่าพิษมันหากบ่ซอด ลางบ่อนฮ้อน ลางบ่อนเย็น เป็นบั่นทอนอยู่ดังนั้น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาให้เอา แก่นเฮื้อนกวาง แก่นจี่นาย ฝนน้ำเหล้าตัดกินแลฯ

๑๓๔. ไข้เหื่อบ่ออก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หญ้าลับลืน ๓ กก หญ้าผากควาย ๓ กก แพงคำฮ้อย ๓ กก หญ้าหอมแก้ว ๓ กก มาแช่ให้กินดีฯ
ไข้ซำเสื่อก็ดีแลฯ

พาก ๑ เหื่อบ่ออก เอา เปลือกหำฮอก เปลือกหมากมาย เปลือกส้มกบ เอาเกล็ดแห้งนั้น ซู่อันฝน แล้วจิงเอาขางเผา ซวดให้กินแลฯ

ผิว่ามันบ่ชื่นหากเหลงเหลาให้เอา เบี้ยผุ ในหมากซะมอ หมากเชือก กวางสมุทร ฮากหญ้าลับลืน ฝนกินยา ชื่นแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากตูมทอก กับชืน แช่กินแลฯ

ผิว่ามันหากบ่ชื่น หลับตาอยู่ดังนั้น ให้เอา ฮากลับลืน ฝนกินเซา ซื่นแลฯ

๑๓๕. ยาป่วง ยาพวน หัวเข่าโข

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หลายเหงือก คันป่วงให้ฝนทาแอว คันพวนทา ๒ หัวไหล่แกว่งหัวให้ทาคอ หัวเข่าโขให้ทาหัวเข่า กับให้ทาคาง
ก้ำตีนมือให้ทาข้อตีนข้อมือหาย แลฯ

๑๓๖. ยาแก้เลือดแก้ยาง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา เถ้ากลางดี กลั้นใจเอามาแช่ไว้ เอาเข้าจ้าวกองไว้บ่อน ๑ ก่อน แลลืมแล้วเอาคำมาแช่เอาน้ำให้ได้เปลือกไข่ ๑ ก็ดี ง่อง ๑ ก็ดี เอาน้ำเถ้าใส่เป็นน้ำซู่อัน แล้วจิงให้เอากวางกั้นใจฝนเบื้องซ้ายลุก ๓ บาด ยานางกองเป่าไฟก็ลูกเดียว ดังขี้สูดดินก็ฝนดังเดียว แล้วจิงให้กินดี อันนี้ยาแก้เลือดคอแก้ยางดีแลฯ

๑๓๗. พิษถือคอปากบ่ออก

อาการ ผิว่าพิษถือคอปากบ่ออก เจ็บสูดอกินน้ำกินเข้าบ่ได้ดังนั้น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ชะเอมเทศ ฝนน้ำนมคน ตัดกินแลฯ

พาก ๑ เอา เปลือกนางหวาน ฝนน้ำนมคน ตัดกินแลฯ

ผิว่าหาบ่ได้ เอา บีงูเหลือม ตัดน้ำเหล้ากินแลฯ

๑๓๘. ยาบ่อยากเข้า

ผิว่ามันบ่อยากน้ำอยากเข้า ให้เอา ชะเอม ก็ดี เปลือกนางหวาน ก็ดี อ้อยแสนสวน ก็ดี

๓ สิ่งนี้ได้อันใด ก็เอามาฝน น้ำเหล้าเป็นน้ำตัด เสมอกันแลฯ

พาก ๑ เอา หมากสมอ เปลือกนางหวาน ฝนคุลิกากันให้กินอยากแลฯ

๑๓๙. ยาบ่อยากน้ำ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หนังแข่ หนังแฮด ฮากสีดาดอกขาว ฝนกินแลฯ

๑๔๐. ออกหมุ่นหม่าน ชะเออะ พิษพยาธิ

อาการ ผิว่ามันหากออกหมุ่นหม่านสับพิษ ออกแต่มันก็ดีแลฯ ชะเออะก็ดีแลฯ แก้พิษพยาธิก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากถั่วพู ฮากผักหวานบ้าน ฮากก้านตง ฮากหญ้าลับลืน ฮากอ้อยดำ ฮากพายสง เข้าจ้าว ให้ชั่งท่อกันทั้งมวล บดให้แหลก แช่ กินถึกซู่พันซ่องแลฯ

๑๔๑. ยาหมุ่นหม่าน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

พาก ๑ เอา ขวยมดง่าม บดแช่ น้ำเหล้า ทาดีแลฯ

ยาหมุ่นหม่าน พาก ๑ ให้เอา เถ้ากลางดี น้ำเหล้าเด็ด เป็นน้ำ แช่ให้พออุ่นนี้ทาแลฯ

๑๔๒. ยาห้ามฮาก

บัดนี้ยาห้ามฮาก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกสัง ตำใส่เข้าสุก แช่น้ำกิน

ยาห้ามฮาก พาก ๑ เอา เปลือกพอก ฮากตะนาก ฮากหมากแตก ฝน น้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำกินดีแลฯ

ยาห้ามฮาก พาก ๑ เอา อ้อยดำ เผาไฟบิดเอาน้ำ เอาแก่นก้านของ ฝนกินแลฯ

ยาห้ามฮาก ให้เอา เปลือกหมากเว่อ เปลือกช้างน้าว กับเข้าสุกตำใส่กัน จิงแช่น้ำให้กินแลฯ

๑๔๓. ท้องไค่

อาการ ผิว่ามันหากท้องไค่

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากเฮื้อนกวางน้อย ฝนให้กินดีแลฯ

ยาท้อง พาก ๑ เอา หัวหมาม(หนาม)พญา ฝนกินแลฯ

ยาท้องไค่ พาก ๑ เอา ขี้แกลบไหม้ ต้มกินดีแลฯ

๑๔๔. ท้องหากซุ

อาการ ผิว่าท้องหากซุ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากซูด แช่กินแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากหมากแตก ฮากพิลา ฝนกินแลฯ

พาก ๑ เอา หมากฟันมาเฮ็ดเบ้า เอาขวยขีห่อแพรแช่กินแลฯ

ผิว่าลดแล้วมันต่าวลงท้องให้เอา เปลือกม่วงกะสัง เปลือกดุก เปลือกค้อ/กอก ๓ อันนี้ฝนให้กินแลฯ

๑๔๕. เจ็บท้อง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา พาก ๑ เอาเปลือกคอง เปลือกค้อส้ม เปลือกขามป้อม ซุมนี้แช่กินดีแลฯ

ยาเจ็บท้องแลงเอา แมงสาบ แมงมุม หางยูง บีงูเหลือม น้ำเหล้า ตัดกินดีแลฯ

๑๔๖. ห่า

อาการ ผิว่ามันหากเป็นห่า

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากชาดซะโก ฝนให้ขุ่นทาปาก ขูดให้อ้อมก็ดีแลฯ

ผิว่ามันเป็นห่าก็ดีเป็นเสดก็ดี เอาฮากอิเลี่ยน บีงูเหลือม ฝนน้ำเหล้าตัด ๓ บุบก็ดีจักกินทาทางนอก ไว้แลฯ

๑๔๗. ยากาง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา น้ำดั่ง เครือเขาฮอผอง ๑ น้ำอ้อยดำผอง ๑ เอานวนหมากขี้กา ซี แช่ลงดอมกินแลฯ

ผิว่าพยาธิหากอ่วย ให้เอา ลำงา แช่เป่าหัว ลงแลฯ

ผิว่ามันหากลงคางก็ดี กานก็ดี เอา ฮากหมากแตกฝน หมากพร้าวขูด เอาเกล็ดเปลือกเปือยตำให้แหลก ตองเอาแล้วจิงเอา เข้าหมิ้น ฝนเอาน้ำ แล้วจิงเอาน้ำมันงา ก็ดี น้ำมันพร้าว ก็ดี มาสมกันแล้วจิงหุงให้สุกทาดีแลฯ

๑๔๘. ยาแก้ลงเก็ดโก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

พาก ๑ ให้เอา ดูกงูเหลา(เหลือม?) กับ ในหมากฝ้าย ขั่วให้ไหม้บดให้แหลก น้ำมันงา เป็นน้ำทาดีแลฯ

๑๔๙. ยากุบเก็ด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เลือดเอี่ยน กับ เห็ดขี้ควาย ขั่วคอมกันน้ำเหล้าเป็นน้ำทาเกลื็ดตกแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากดอกฮัก น้ำคาวเอี่ยน แมงลิ้นหมา พังคาตัดกินดีแลฯ ซุมนี้ฮ้ายแท้ จิงใส่เทิน

ยากุมเก็ด เอา ฮากส้มป่อย ฝนทา น้ำมันงา เป็นน้ำ ทาตกเก็ดแลฯ

พาก ๑ เอา เปลือกลิ้นฟ้า ฝน น้ำมันงา น้ำเป็นน้ำ ทาตกเก็ดแลฯ

๑๕๐. ยาตุ่มเก็ดบ่ตก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หัวหอยจูบ ก็ดี ไงหอยจูบ ก็ดี กับ ในหมากส้มป่อย ขั่วให้ไหม้ บดให้แหลก น้ำมันงา เป็นน้ำ ทาดีแลฯ

๑๕๑. ยาตุ่มข่อน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ขี้หมากบก หัวหมากแตก มาเผาให้ไหม้บดให้แหลก น้ำมันงา เป็น น้ำทาดีแลฯ

ยาตุ่มข่อน พาก ๑ เอา หมากซะมอ เปลือกขามป้อม ถากเอาตับดินฝนน้ำเหล้าเป็นน้ำทาตุ่ม ข่อนดีแลฯ

ยาตุ่มข่อน พาก ๑ เอา ใบเหมือดแอ่ กับ เห็ดพิมาน กับ เปลือกหว้าชุมพู ฝนทาดีแล

๑๕๒. ไค่แค่ง ไค่ขา

อาการ ผิว่ามันหากไค่แค่งไค่ขาบ่อนใดบ่อน ๑ ก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากเขือบ้า ฝนด้วย ยาพังคา น้ำนม ตัดทาดีฯ ผิว่าตุ่มฮ้าย ให้เอาทาพิษออกหมดหายเสีย ดีแลฯ

๑๕๓. ยาไค่พอง พยาธิหมากสุก

อาการ ยาไค่พองกับพยาธิหมากสุก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

พาก ๑ เอา ง้วนหมู ฝน น้ำเหล้า เป็นน้ำทาแลฯ

ยาไค่พอง พาก เอา ฮากต้างไก่แดง ฝนทา เหล้า เป็นน้ำแลฯ

๑๕๔. ล่องแก้ว

อาการ ผิว่าข่อนก็ดี มันไค่ก็ดี มันเป็นล่องแก้วตุ่มก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา เก็ดขาม กับ ยางดิบ กับ ซืน ๑ ฝน ทาเหล้า เป็นน้ำแลฯ

ผิว่ามันไค่พองก็ดี มันเป็นล่องแก้วก็ดี

เอา ฮากจี่จ้อ ฝนทา เหล้าเป็นน้ำแลฯ

ยาล่องแก้วเป็นตาควาย

เอา ฮากหมากค้อติบ นวดฝนทา เหล้าเป็นน้ำแลฯ

ยาล่องแก้วปากดำ

เอา หัวดอกคำบ้า จันทน์แดง บิงูเหลือม ฮากแลงซอน น้ำเหล้าเป็นน้ำ ฝนทาดีแลฯ

ยาล่องแก้วตุ่ม

เอา ขี้กะต่าย กับ ขี้ปอม แจขั้วดอมกันบดแล้วเหล้าเป็นน้ำ ฝนทาดีแลฯ

ยาล่องแก้วพาก ๑ เอา ฮากต้างไก่ ฝนทาดีแลฯ

พาก ๑ เอา ขี้แมงไย บด น้ำส้างน้อย เป็นน้ำทาแลฯ

ยาล่องแก้วตาควาย

ให้เอา เห็ดขี้ควาย คาบงู ๑ เอาเบ้าเคาควายขาดคาดัง ๑ เผาดอมกันใส่ดีแลฯ

อาการ พาก ๑ เป็นวัดก็ดีเป็นล่องแก้วก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ไคลแอ่งน้ำ ๑ ซืน ๑ ยางดิบ ๑ ข่วนหมากน้ำ ฝนทาดีแลฯ

ผิว่าออกล่องแก้วปากดำก็ดี ล่องแก้วบันก็ดี

ให้เอา เขาควายดำ ก็ดี ขูดเอาไคลแอ่ง ไหมเข้าจ้าว เขาควาย เผาไฟให้ไหม้ เข้าจ้าวบดให้แหลก ไคลแอ่งน้ำปั้นเอาน้ำโพะดีแลฯ

ยาล่องแก้ว ให้เอา นมราชสีห์ เหมือดคน ฮากยานาง ฝนกินดีแลฯ

ผิว่าพิษขึ้นถือไห้ หนหวยใจขาดแท้

ให้เอา ขี้หมูป่า น้ำไส้เดือน น้ำหอยจูบ แช่แลฯ

๑๕๕. ยาคัดอก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ยอดกล้วยหอม บาท ๑ เปลือกหมากเกลี้ยง บาท ๑ เข้าจ้าว บาท ๑ ถั่วซะแดด บดใส่น้ำให้กินแลฯ

ยาคัดอก พาก ๑ เอา ตาอ้อยดำ ๗ หัวหญ้าแห้วหมู ๗ ฮากหมากแคว้งเครือ

เข้าจ้าว ตำดอมกัน ให้กินดีแลฯ

ยาคัดอกพาก ๑ แลพวนใน ให้เอา ฮากยานาง ฮากงวงสุม ฮากเดื่อ ฮากปลวกเขาน้อย ตำดอมกัน แช่กิน ซุมคัดอกพวนในกินดีแลฯ

๑๕๖. ซะเออะ

บัดนี้จักกล่าวยาซะเออะก่อนแลฯ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาเข้าติดกก ๗ หางม่วง ๗ ลูกขั้นได ๗ ตาอ้อยดำ ๗ ตาไม้ซางไพ ๗ ตา ไม้ไผ่บ้าน ๗ ตาแช่กินแลฯ

ยาซะเออะ เอา เปลือกล่ำตาควาย น้ำไส้เดือน เป็นน้ำฝนกินแลฯ

ยาซะเออะ เอา ฮากนมราชสีห์ หมากซะมอ หมากเชือก ฝนกินแลฯ

ยาซะเออะ เอา ซะมอ หมากขามป้อม ตาไม้ซางไพ น้ำหม้อนึ่ง เป็นน้ำฝนกินดีแลฯ

พาก ๑ เอา ไม้เท้าสาน หมากซะมอ นอแฮด ฮากหมากเอิก ฮากขี้แฮดด่อน ฝนกินดีแลฯ

พาก ๑ เอา นมผา นอแฮด ฝนน้ำเข้าจ้าว น้ำนม ตัดกินแลฯ

๑๕๗. ยาแก้กึบ

บัดนี้จักกล่าวยาแก้กึบ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา จุดจี่ขี้ กับ ขี้แห้งเผาไฟ บดห่อแพรแช่ น้ำเหล้า กินแลฯ

พาก ๑ เอา หนังแฮด หัวหญ้าแห้วหมู เหมือดคน ฝนกินแก้กึบแลฯ

ยาแก้กึบ เอา ดูกแฮ้ง ดูกกา นอ งา เปลือกอิเลี่ยน ยากึบแลฯ

ยาแก้กึบ พาก ๑ เอา ฮากหมาน้อย ฮากยานาง ฮากเพ็ก ฮากเหมือดแอ่ มาตำกินฝนกินก็ดี เหล้า ๓ บุบตัดกินแลฯ

ยาแก้กึบ เอา หัวหญ้าแห้วหมู เหยื่อเดือน น้ำพังคา ตัดกินแลฯ

ผิหากบ่ฟัง เอา น้ำส้างน้อย ส้างกล้วยตีบ ตัดยาซุมนี้แลฯ

ยาแก้กึบ เอา หัวดอกพันมหา ฝนกินแลฯ

ผิว่ามันไข้มื่อ ๑ ก็ดี ๒ ๓ มื่อก็ดีแลฯ มันหากกึบเสดก็ดี

ให้เอา แฮน ๑ หัว ตองทึง ตับคันคาก ๑ เอาอย่าให้บีแตก บีแตกให้ล้างเสีย แฮน กับ หัวตองทึง ฝนโตคันคากฟักดอมกันแลฯ อันนี้เป็นยากันขนาดพิษทางในแลฯ

๑๕๘. ยาแก้เสด

บัดนี้จักกล่าวยาแก้เสด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้(เอา) ยางดำ ฝนกินแก้เสดแลฯ

ยาแก้เสด ให้เอา จุดจี่ขี้ เผาห่อแพรแช่เหล้ากินแลฯ

ยาแก้เสด เอา หมากเชือก หมากซะมอ ไม้เท้าสาน หมอน้อย ยากัดเสดแลฯ

ยาเสด เอา ดูกแฮ้ง กับ ชะเอม ฝนใส่น้ำพังคาตัดกินดีแลฯ

ยาเสด เอา จันทน์แดง จันทน์ขาว บะชาด ช้าซะโกแก่ บีงูเหลือม น้ำเหล้า ฝนกินแลฯ

๑๕๙. ตุ่ม

บัดนี้จักกล่าวยาย่อม ยาโลมตุ่มก่อนแลฯ

อาการ ผิว่าตุ่มออกมาแล้วแลหลุบเสียอัน ๑ ตุ่มบ่ชื่นแลเหี่ยว อัน ๑ ตุ่มเว่าแลบ่เป็นหนอง ดังนั้น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ไข่เป็ดหน่วย ๑ เอาแต่น้ำไข่ขาวนั้น เอาเลือดเดือนนั้นมา ตัดสน่อย พริก ขิง เทียม ๗ บดให้แหลกน้ำเบนคุลิกากิน

อาการ ตุ่มออกมาแล้ว แลหลุบเสียอัน ๑ ตุ่มบ่ชื่นแลเหี่ยวอัน ๑ ตุ่มเว่าแล บ่เป็นหนองอัน ๑ ตุ่มบ่ออกพร้อมกัน ดังนั้น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากเหมือดคนต้นสิ่ง ๑ เอา ฮากเหมือดโลด ๑ เหลา เอาฮากอิทก ๑ ฮากหมาก ๑ ฮากพร้าว ๑ ฮาก ผักหวานบ้าน ๑ หนังจิแข่ ๑ อองปลาฝา ๑ น้ำมันงูเหลือม ดูกแฮ้ง ดูกกา ไข่เป็ด เอาแต่ไข่แดง ยาสิ่งนี้ฝน เอาน้ำพังคาตัด ผิว่าเป็น กินวัน ๑ โลมนอกเท่าลงแด่

ผิว่าบ่เป็นหนอง เอา ใบยม ๑ ใบดูกใส ๑ ฮากช้าชะโก ๑ ใบดอกซ้อนน้อยกำ ๑ ไข่เป็ดเอาแต่ไข่ขาว มันงาเป็นน้ำ ทาเป็นหนองแลฯ

ผิมันหากขึ้นเสร็จก่อนแล้ว เอา ฮากดอกเข็มขาว ฮากซุมคาน แช่อาบดีแลฯ

๑๖๐. ซะเออะ/ซะอื๊น

อาการ ซะเออะ ซะอื๊นก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

ยากวดพิษออก พาก ๑ เอา ฮากตดหมา ๕ บาท ฮากหญ้าโคยูง ๕ บาท ฮากเดือยของ ๕ บาท ฮากกล้วยตีบ ๕ บาท ฮากหมาก อ้อยดำ ๗ ข้อ ๗ ตา เอาฮาก ๕ บาท เข้าจ้าว ๕ บาท

ถั่วซะแดด เบี้ย ๑ คุลิกัน ตำแหลกน้ำใส่ตองเอากิน

๑๖๑. ออกหมากสุก

สิทธิการจักกล่าวยาโลมออกหมากสุกทั้งมวลก่อน

อาการ แม้ว่าเป็นตุ่มฮ้ายก็โลม ตุ่มบ่ขึ้นก็โลม ตุ่มออกมาแล้วแลหลุบเสียก็โลม ตุ่มบ่เป็นหนองก็โลมฮ้ายแท้ก็โลม ยาโลมนอก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ผักบุ้งทั้งใบ กำ๑ ใบเขือบ้า กำ ๑ ใบสักกำมือ ๑ ใบผักหวานบ้าน กำ ๑ ยา ๕ สิ่งนี้ตำคุลิกากันแหลกแล้วลูบเอาคาวปลาค่อตั้งคางขาวเป็นน้ำ ทาโลมตบตัวปลาค่อนั้น แช่น้ำไว้ให้อาบยาโลม

พาก ๑ ให้เอา ก้านพร้าวห้าว มาตำคุลิกาดอมกัน ยา ๕ สิ่งนี้ปั้นเอาน้ำโลมนอก

พาก ๑ เอา มันหมู มันงูเหลือม เอามาคุลิกาดอมกันยา ๕ สิ่งนี้ทาโลมเที่อ ๑ แต่ หัวลงไปกายสายบือโลม ๒ เที่อแต่หัวลงให้กายหัวเข้าโลม ๓ เที่อแต่หัวให้ฮอดปลายตีนปลายมือยาซุมนี้โลมให้ตุ่มขึ้นเป็นหนองแลฯ

ขูดเอา ก้านพร้าวห้าว มาคุลิกา น้ำพร้าวนั้นให้กินหมดก้านพร้าว น้ำหน่วยพร้าวหน่วยนั้นผู้เดียวกินยากินคนเทินฯ

ยาย่อมตุ่ม เอา มันงูเหลือม มันปู น้ำนมคน เป็นน้ำยาย่อมตุ่มงามดีแลฯ

ผิว่าตุ่มบ่ขึ้น เอา ไข่เป็ด เครือเขาฮอ เครือเขาคำ มาตำปั้นเอาน้ำทับไข่เป็ดใส่ทาตุ่มขึ้นดีแลฯ

ยากินให้ เอา ปลิงจับควาย ๓ ตัวมาแช่เอาคาวเอาฮากหมากผักฝ่ามาฝนให้ได้ถ้วย ๑ กินดีแลฯ อันนี้ยากินในออกอันใดก็ดีแลฯ

ผิว่าตุ่มบ่ขึ้น เอา หญ้าไช ๑ ชาดซะโก ๑ อ้อยดำ ๑ เข้าจ้าวมาแช่ให้กินดีฯแล

ผิว่าตุ่มบ่ขึ้น เอา ไข่เป็ด มันงูเหลือม สมกันทาดีแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากถั่วพู หญ้าผากควาย หญ้าแพด น้ำมันงาแลฯ อันละจอก คนกัน ทาดีแลฯ

พาก ๑ เอา ไข่เป็ด น้ำมันหมู คนกันทาขึ้นดีแลฯ

ผิว่าตุ่มได้ออกมา บ่พอตึง แลมาแตกเสียบ่เป็นหนอง

เอา กวางสมุทร มาฝน ดอกคำ เป็นน้ำทาตุ่มเป็นหนองแลฯ

ยาย่อมตุ่ม ให้เอา เลือดหัวใจแฮด๑ ดอกคำ น้ำเหล้า เป็นน้ำแต้ม

ตุ่มออกงามแลฯ

๑๖๒. ออกเมือก

อาการ ตุ่มใดออกมาดำ ๆ ชื่อว่า ออกเมือกฯ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

พาก ๑ เอา ใบไส้ไก่ ๑ หัวเข้าหมิ้น หัวข่า พริกน้อย คุลิกากันตำ เหล้าเป็นน้ำทาคันแลฯ

๑๖๓. ยาแก้คัน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

พาก ๑ เอา ใบพลูแก่ ขิงแคง พริกน้อย ตำแหลกแช่อาบดีแลฯ

ยาแก้คันคาย พาก ๑ เอา ฮากทองสมุทรขาว แบ่งเหล้า ๑ น้ำพังคาเป็นน้ำทาที่คันดีแล

พาก ๑ เอา ตูมกา มาขูดเอาเปลือก เหล้า เป็นน้ำปั้นเอาน้ำมาทาที่คันคาย

ยาแก้คันคาย เอา ฮากยานาง ฮากหวดข้า ฝนน้ำเหล้าเป็นน้ำทาที่คันคายแลฯ

ผิว่ากินยา มันหากโพดยาก็ดี ให้เอา ฮากยานาง ฮากหมอน้อย หัวเอื้อง ฝนกินอันนี้ยาแก้กินยาผู้อื่นผิดกินแก้เสียแลฯ

๑๖๔. ยากินผิด

อาการ ยากินผิด พิษยาเพิ่นมาใส่ ผิดยาโตก็ดี กินอาหารผิดก็ดี ตองกินฮมอาบก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากยานาง ๑ เปลือกแฟง เข้าจ้าว อ้อยดำ ฝนให้กินยางวดยาคอสิ่งเดียวนี้แลฯ

พาก ๑ เอา เปลือกขาม แช่น้ำกินเสียจักแพ่งแลฯ อันนี้ยาแก้ยาแลฯ

ผิว่ากินอาหารผิดไค่ทั้งคึง เอายาแก้ ให้เอา มันหมูคาวกับทาเป็นตุ่มดีแลฯ

ตุ่มได้ออกมาแห่มเสียชื่อว่า ตุ่มเข้าจี่ ยาแก้ เอา หนังแข่ ปลาฝา ฝนดอมกันทาตุ่มดีแลฯ

๑๖๕. ล่องแก้ว

อาการ ตุ่มออกมาแลใหญ่เป็นเลือดชื่อว่า ล่องแก้ว

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาแก้ ให้เอา เห็ดพิมาน ฝนทาตุ่มคัน แตกแลฯ

ยาแก้พิษ เอา ไส้เดือน ๓ ตัวฟักมุ่น น้ำหม้อนึ่ง มาแช่ ทาดีแลฯ

๑๖๖. ออกแกดแฮด

อาการ ตุ่มออกมาเป็นดังหนังแฮด ชื่อว่า ออกแกดแฮด

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

ยาแก้ เอา แมงลิ้นหมาตัว ๑ บิ้งตัว ๑ ขั่วให้ไหม้บดมุ่น น้ำเข้าข้าว เป็นน้ำตัดกิน

ยาโลม บีงูเหลือม มันหมู ท่อกัน ทาตุ่มดีฯ

ผิว่าตุ่มเลือด เอา เปลือกคันคาก ฝน ทาดีแลฯ

๑๖๗. ยาแก้คันคาย

บทนี้จักกล่าวยาแก้คันคาย

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาแก้คันคาย

ให้เอา เครือเขาฮอ เครือหางหนู ๑ ใบดอกขิก ๑ ใบกาสัก ๑ ใบคนทา ๑ ตำเข้ากัน น้ำเหล้าเป็นน้ำ ทาที่คันแลฯ

ยาแก้คันคาย พาก ๑ เอา ใบกาสัก ๑ ใบ คนทา ๑ ใบ ผักไส่ น้ำพังคา ทาแลฯ

ยาแก้คันคาย หัวเอื้องหลวง ฮากแนด ดูกผี แช่เอาขี้หมูเผาให้ไหม้ แพรห่อไส้เดือน เป็นน้ำ แช่ให้กินทั้งตัว หายแลฯ

๑๖๘. ยาแก้กินผิด

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากส้มป่อย ฮากขาม ฮากปาน น้ำเข้าข้าว เป็นน้ำตาอ้อยดำ ฝนกินแลฯ

ยาแก้กินผิด เอา เฮื้อนกวาง ๑ ช้าซะโก ๑ อ้อยดำ แก่นบก ๑ ฝนกิน

ยาแก้กินผิด เอา ฮากหมากพริกก้นชัน ฮากหมากขามน้อย ฮากหิงหาย กินแก้กินผิดแลฯ

ยาแก้กินผิด พาก ๑ เอา แพงคำฮ้อย ฮากแตงหนู ตังตาบอด แก้กินผิดแลฯ

ยาพุนผิดตองลมก็ดี ฮากหมอน้อย ยานาง ฮากเพ็ก ฮากพริกก้นชัน ฮากขามขี ฮากส่องฟ้า ฮากน้ำแนด ฮากดอกฮัก ฮากช้าคาม ฮากชาตรี

ยาทั้งมวลนี้ ฝน น้ำพังคาตัดกินดีแลฯ

ยาแก้กินผิดแลฯ ตองกินตองลมก็ดี

ให้เอา ฮากหมากเอิก ฮากแต้ ๑ ฝนกินดีแลฯ

อาการ ยาแก้กินผิด มันพวน

ให้เอา ฮากขามขี ฮากหมากพริกก้นชัน อ้อยดำ

ฝนดอมกัน เอาขวยขี ห่อแพร แช่ดอมกันกินแก้พวนฮม หนหวยก็ดีแลฯ

๑๖๙. ไข้มันเขี่ยว

อาการ ผิว่าไข้มันเขี่ยว

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ใบไผ่บ้าน ๑ ใบดูกใส บีงู มันหมู ก้านพร้าวห้าว ไข่เป็ด ๑ เหล้าเป็นน้ำ ทาดีแลฯ

๑๗๐. ตุ่มบ่เปื่อย

อาการ ผิว่ายาผิวมันดำก็ดี ผิวเหลืองก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ก้านพร้าวขูด เอาห่อแพรเอาน้ำใส่ถ้วยปั้นเอาน้ำผิวเสียสีมันแลฯ

เอา ในหมากส้มโฮง ตำห่อแพรน้ำใส่มันเอาน้ำเป่าเสียสี

ผิว่าบ่ให้เสีย เอา ฮากยานาง ฮากผักหวานบ้าน ฝน ทาตุ่มบ่เปื่อยดีแลฯ

๑๗๑. ขี้บ่ออก เยี่ยวบ่ออก

อาการ ผิว่าขี้บ่ออก เยี่ยวบ่ออก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ขี้มอด ขี้หนู เผาแช่ให้กินแลฯ

เยี่ยวบ่ออก เอา หน่วยไฟฝ้าย เผาไฟ แช่น้ำให้กินดีแลฯ

ขี้บ่ออก เอา ฮากเพี้ยฟาน ขูดตำ เอาน้ำพังคาตัด ให้กินออกแลฯ

เยี่ยวบ่ออก ให้เอา หางยูง ๑ ไคลแอ่งน้ำ ตอกกิ้วซ้าย ๓ เส้น กิ้วขวา ๓ เส้น ขั่วให้ไหม้ เอาน้ำเหล้าแช่ กินดีแลฯ

๑๗๒. เจ็บปวดทางนอก

อาการ ผิว่าเจ็บปวดทางนอก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากก้านตง ฝนทาดีแลฯ

ยาเจ็บปวดทางนอก เอา ฮากมุยด่อน ฝนทา

พาก ๑ เอา ฮากชายสง ฝนทา

พาก ๑ เขาฮอ ฝนทา

คันบ่ถึก เอา เข้ากันทั้ง ๓ ฮากเทิน

๑๗๓. ปวดตีนปวดมือ

อาการ ยาปวดตีนปวดมือ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา เข้าจ้าว เข้าดอ ใบหมากเขียบ ใบผักตำนิน ใบผักอิเลิด ใบอ้อยดำ ตำเข้ากันทาตีนมือแลฯ

พาก ๑ เอา หัวดู่ท่ง หัวปอเต่าไห้ ฮากปีบปีแดง ฮากปีบปีขาว ฝนให้กินแล

๑๗๔. ยาออกสุก

บัดนี้จักกล่าวยาลดก่อนแล

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

ยาลดทางใน ให้เอา แก่นซุมแสง แก่นไม้ตีนนก แก่นทมโคก ฝนกินฯทางในแลฯ

ยาลดทางใน ให้เอา ฮากหิงหาย ฮากหว้าชุมพู ฮากกะยอม ๑ ฝนกิน ยาลดในแลฯ

ยาลดนอก พาก ๑ เอา เปลือกกุง เปลือกเปือย แช่อาบแลฯ

ยาลดนอก พาก ๑ เอา ต้นก้างปลา หูลิง เฮื้อนกวาง แช่อาบ ลดทางนอกแลฯ

ผิว่าลดแล้วมันออกตุ่มใหม่ซ้อน เอา ฮากอิทก ฮากอิเลี่ยน ฮากหนามพญาน้ำ เข้าจ้าวเป็นน้ำทาดีแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากเท้าสาน ฮากกำน้อย พังคา บีงูเหลือม ตัดกินในยาออกสุกแลฯ

ผิว่าลดนอก เอา แก่นมอก ๑ แก่นไข่เน่า ๑ ต้นเหลื่อม ๑ ยาอาบลดแลฯ

ผิว่าจิง เอา ไม้เม็กแช่อาบแลฯ

ผิว่าลดบ่ถ้วน เอา ขี้เหล็ก ๑ หูลิง ก้านกล้วยตีบ แช่อาบลดแล้วมากุมเก็ดเอา หัวเบง อาบตกแลฯ

ผิว่าลดแล้วมันบ่ขัวเก็ดมันกุมเก็ดอยู่ดังนั้น

ให้เอา ไม้เหมือดแอ่ ไม้โกทา ๒ อันนี้ให้ตัดเอาค่าค่อมือ ยาให้เสาะ แช่อาบขัวแลฯ

ยากิน ให้เอา ฮากเหมือดแอ่ ฝนกินในแลฯ

๑๗๕. ไข้ออกหมากสุก

บัดนี้จักกล่าวลักขณะไข้ออกหมากสุกก่อนแลฯ

อาการ ผิว่าผู้ไข้บ่วะแลซะดุกตื่นอันนั้น เป็นตุ่มน้ำทั้งมวลก็ฮ้ายยอพอยาได้แลฯ

ผิว่าไข้มันฮู้วะฮู้ส่วงตุ่มออกนั้น เป็นตุ่มหนองทั้งมวลบ่ตายแลฯ

ผิว่าไข้บ่วะบ่ส่วงตุ่มอันนั้นแล้วเย็นไปซู่ยามอันนั้น เป็นตุ่มควรตายแลฯ

ไข้เจ็บแอวทั้งคึงตึงคึงบ่ได้เป็นดังผีเข้าแท้ ตุ่มอันนั้นตุ่มแห้มก็ควรตายแลฯ

ผิว่าไข้คลั่งไคล้ไปไหลตุ่มอันนั้น เป็นตุ่มหนองทั้งมวลดีตายย่อพอยาแลฯ

ไข้ผุดลุกผุดนั่งบ่เซาตุ่มอันนั้น เป็นตุ่มลุงหองทั้งมวลมันคันคายยิ่งนักก็ควรตายแลฯ

ไข้ตาหลักตาไวคึงฮ้อนไปแลเจ็บดังเจ็บแอวนอนบ่ได้ ตุ่มอันนั้นเป็นตุ่มต้อ ตุ่มหนอง ตุ่มแห้มเสียก็ควรตายแลฯ

ให้พิจารณาดูตามพากไข้ อาจารย์เจ้ากล่าวไว้แต่ก่อนดังนี้
ผู้มีปัญญาให้พิจารณาดูเมื่อไข้
ผิว่าออกสุกตุ่มฮ้ายตุ่มดีฝูงนี้เทิน
ผิว่าไข้ตีนมือเย็นไข้ ๓ มื่อ ๔ มื่อ ๕ มื่อ บ่ฮ้อนบ่พวนคอยอยู่ซ่อยไข้ ๔ มื่อ ๕ มื่อจิงเห็นตุ่มพิษออกก็ดี เป็นดังฝักน้ำเกลี้ยงนั้น แลหม่นดังขี้กลากนั้นแม่นตุ่มฮ้ายแลฯ ให้บวกดู ตามพาก ตามปุน ตามบูฮาณ ตามโชคผู้บวกเทิน ออกแต่หันหุนข้างเปือกดังคายเข้าเข้าบ้านเป็นดังขี้กลากนั้นถือตายแลฯ ถ้าวันตายฯ วันตาย ๑๐ วัน ๑๑วันตายแลฯ ผิว่ายาดียิ่งได้ ๑๕ วันแลฯ ชื่อว่าเซียดแฮดตาหลุบแลฯ
ตุ่มอัน ๑ ออกมาเป็นดังน้ำเกลี้ยง กินตีนมือเหลืองเป็นดังเข้าหมิ้นขึ้นชื่อว่าเซียดจงอางก็ว่าแลฯ
ผิว่าตุ่มสวดสูงบ่เป็นหนอง ๒๕ วันที ๑ เดือนปลาย ๑๕ ตายที ๑ แลฯ
ตุ่มอัน ๑ เขียวดังหมากออก หากเข้าไข้สน่อยชื่อว่า เซียดหมากนัดก็ว่า เซียดหมากยอก็ว่าเป็นดังขี้มูกย้อยนั้น ๑๓ วัน ที๑ ๑๗ วัน ตายแลฯ
ตุ่มอัน ๑ ออกมาเป็นดังขอบขี้กลาก หัวตุ่มอ่อนขาวชื่อว่า ฮาดขี้กั่ว นั้นฮดตาเข้า ๑๔ วันตายแลฯ ๑๘ วันตายที ๑ แลฯ
ผิว่าออกหมากสุกชื่อว่า ตุ่มหนังแฮด
ผิว่าตุ่มเป็นแถวลามแหลมปลายสน่อยชื่อว่า เซียดไฟ
ผิว่าตุ่มพองสิ่งแมงเยี่ยวใส่ชื่อว่า ตุ่มไฟ
ผิว่าแหลมดำไฟไหม้ชื่อว่า ออกจงอาง
ผิว่าตุ่มแดงชื่อว่า เข้าจี่
ผิว่าตุ่มใหญ่หม่นชื่อว่า ตุ่มมีบีน้ำ
ผิว่าตุ่มว่าปายบ่เป็นหนองชื่อว่า ตุ่มหมากบอน
ผิว่าตุ่มขาวเหลื่อมเป็นจันชื่อว่า เก็ดลองดำ
ผิว่าตุ่มขาวใสชื่อว่า ล่องแก้วขาว
ผิว่าตุ่มเป็นแถวชื่อว่า ตุ่มเชือก
ผิว่าแห่ง ๑ ดำแห่ง ๑ หม่นชื่อว่า งูทำทาน
ผิว่าตุ่มแห่ง ๑ ดีแห่ง ๑ บายเข้าแขกันชื่อว่า แกวเวียนแลฯ
ผิว่าตุ่มหนังแฮดตุ่มชนโคนฮ้ายเมื่อขึ้น
ผิว่าตุ่มเซียดไฟบายพุง
ผิว่าตุ่มจงอาง ล่องแก้วขาว ตุ่มเลือดซุมนี้ฮ้ายเรงแลฯ
ผิว่าตุ่มเข้าจี่ฮ้ายเมื่อขึ้น
ผิว่าตุ่มหมากบอนเก็ดงูฮ้ายเมื่อลง

ผิว่าตุ่มล่องแก้วเวียน ตุ่มทำทาน ตุ่มเชือกฮ้ายเมื่อลงแลฯ

๑๗๖. ตุ่ม

บัดนี้จักกล่าวจาตุ่มออกคัดบ่อนฮอมก่อนแล ฯ

อาการ ผิว่ามันออกหว่างคิ้ว หน้าผาก ผม ตัดกกหู หัวใจ ใต้คางคอหอยข้างสุดส่วนฮวกสายบือแขน ศอก ใจตีนใจมือ ตา ตีน หัวนมทั้ง ๒ ขี้แร้ทั้ง ๒ ท้องน้อย ไหล่ฮอม

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ออกหมู่นี้ให้เอา ยายายตุ่มพิษออก

ยายาย ให้เอา เหม้าตาควาย จ้ำยายออกเสียเทิน หญิงยายขวา ชายยายซ้าย

ยายาย พาก ๑ เอา หัวดอกทองสมุทรขาว คาบแมงมุม ๓ คาบ แมงวัน ๓ ตัว เลือดเหยื่อเดือน กวางสมุทร ฝนลงดอมกัน จากลากออก จากคัดแล

โอมปุวะ มหาปุวะ สาระพะพิษ ถอดสารพิษสหายะฯ อันนี้คาถายายตุ่มแลฯ

ยาขั่ว ให้เอา ตอกกิ้วซ้าย ๗ กิ้วขวา ๗ ลูกเล็บตีนเล็บมือ ๗ ผมหยุ่ง ๗ คำ หมากแห้ง ๗ ไม้สักสีก ๗ คาบแมงมุม ๗ หางมอง ๗ สากกะมอง ๗ ลูกขั้นได ๗ ดินใต้ขี้สีกก้อน ๑ ยาทั้งมวลนี้ขั่วเข้ากันทั้งมวลแลฯ

คะว่าเพิ่นใส่ก่อน ให้เอา ยาอันนี้แก้ผาบซู่อันแลฯ

เอา ไม้หมากหวีด ฝนน้ำ เอายาซุมนี้ตัดซู่ถ้วยยาแลฯ

ผิว่าตุ่มออกหมดแล้ว ๔ มื้อ ๕ มื้อ ผิว่าคึงยังฮ้อน

ให้เอา เข้าสาร ใส่อ่างกำ ๑ใส่น้ำ ๓ บวย อาบพอทั่วคึงก่อน อย่าฟ้าวอาบหลาย อยู่ซอมดูก่อนมื้อ ๑ จิงอาบหลายเทินฯ

๑๗๗. ยาออกสุก

อาการ สิทธิการจักกล่าวยาออกสุกให้วุฒิสีสวัสสดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาให้เอา ฮากพานตาวัน มาแช่ให้กิน

คันบ่ฟังให้เอา พญายา กับ ฮากตุมกา กับ ปีบปีแดง ๑ ฮากเกล็ดลิ่นน้อย ฮากตาปลา ฮากก้างปลา แกนขี้เหล็ก ฝนแสนห่า ฮากหมากแคว้งขาว ฮากขัดเค้า ๑ ยาซุมนี้ออกแฮดก็ถึก ออกเหม้าน้อย ก็ถึกแลฯ

พาก ๑ ให้เอา พายซะเมา พายซะเลียง หางนกคี ดังเครือ ดังหมากเห็บ จันทน์แดง กอแค คอนแคน แหลงหนู ฮากคันจ้อง ซุมนี้ให้ใส่เหม้ากับตุ่มเข้า คัดแลฯ

พาก ๑ ให้เอา โคยตาล นมงัว เครือดูกใส หัวปอเต่าไห้ ดู่ท่ง

ก่ามน้ำ ก่ามบก ฮากชาตรี จันทน์ขาว ถ่อนดอกเหลือง ถ่อนขาว สีไคต้น ฮากน้ำเต้าน้อย ให้ หยุ้มตีนหมากับตุ่มน้ำแลฯ

พาก ๑ ให้เอา เข้ามอกแดง เข้ามอกขาว คอแลน นมสาว ฮากนกกด ช้างน้าว ตังตาบอด ซุมนี้ใส่ ไฟลามลุก ใส่ออกแถนแลฯ

พาก ๑ ให้เอา ลิ้นซะเล ๑ หยั่งสมุทร งิ้วดำ งิ้วแดง จำปาดำ จำปาแดง จำปาขาว ฮากเพ็ก ฮากกำแมด ฮากก้อนเปลือก แก้มอ้น ฮากขันคำ เพี้ยปลาซุม นี้ใส่ ออกเหือดจม สับลาดกัวแลฯ

พาก ๑ ให้เอา ฮากตูมคาน ๑ ฮากตูมบ้าน ๑ ฮากอึ่งกา ๑ ฮากส่องฟ้า ๑ ฮากซะมัด ๑ ฮากซ้ามัดน้อย ฮากตีนตั่งน้อย ฮากนางแซ่ง เปลือกแสง เปลือกฮากเสน ฮากดู่ท่ง ฮากแก ขี้ซี

ให้เอา นกฮาก ๑ นุนทะเล ฮากผาฮ้ายหลวง ๑ ฮากขามป้อม ๑ ฮากซัน ฮากเฮื้อนกวาง ๑ เครือทำทาน เครือจงอาง เห่าห้อม ฮากส้มพอหลวง ฮากส้มป่อย เครืออิเลี่ยน ต้นอิเลี่ยน เครือตากวาง หนามขี้แฮด หนามงัวชน ซาซูต้น ซาซูเครือ ฮากผักกะย่า ฮากคอนหมา จันทน์หอม จันทน์แดง ลิงงอ ไม้เท้าสาน ฮากเดื่อดิน ฮากเดื่อเกลี้ยง ฮากเดื่อป่อง หยั่งสมุทร เขาเยือง งิ้วดำ ฮากหัชชดำ ซุมนี้ให้ใส่ ออกอมถาน ออกเทาหลวงแลฯ

พาก ๑ เอา ปีบปีแดง ๑ แสงเบือ ๑ ฮากนางแซง ๑ เห่าห้อม ๑ เครือทำทาน ๑ เครือจงอาง ๑ แฮนเครือ ๑ เครือหวายดิน ฮากกุงขน ฮากกะบี้ ๗ ตัว ฮากนาวก้าน ฮากพญามือเหล็ก ตุมตัง ฮากเครือหมากบ้า ๑ ยาซุมนี้ให้ใส่ แฮนลุก แฮนนอนซำ ออกซางมุม ก็ถึกแลฯ

พาก ๑ ให้เอา เข้ามวกแดง ๑ สีไคต้น ๑ แสงเบือ ๑ ไม้ซอขี ๑ ฮากส้มพอหลวง ๑ พันชาดหลวง ๑ ฮากเปล้าน้อย ๑ ฮากอ้อย หัวบงเลน กะโหลกหมากพร้าวไฟ ๑ ตาไม้ไผ่บ้าน ตาไม้ซางคำ ไม้ซางไพ ไม้ไผ่ป่า ยางดิบ ไม้ไต้ ไม้แจง เครือส้มป่อย ซางแข่วแฮด เขาฟาน ซุมนี้ให้ใส่ เหือดดอกแก้ว ไฟลามโกนแล

๑๗๘. ยาแก้แกดแฮด

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

พาก ๑ ยาแก้แกดแฮด ให้เอา เปล้าน้อย ๑ ฮากแคงขาว ฮากหมากเขือบ้า ฮากนมสาว ฮากมอนสา ฮากพวงพี ๑

คันบ่ถึก ให้เอา อ้อยดำ ๑ ฮากหมากห้อ ๑ ฮากหิงหาย ๑ ฮากถั่วเฮือด ๑ หมากถั่วแฮ ๑ ขี้เหล็กบ้าน ๑ อันนี้ซุม

๑๗๙. ยาแก้ไฟลามลุก

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

พาก ๑ ยาแก้ไฟลามลุก ให้เอา เกล็ดโพ ให้มีเทียน๒ คู่ บูชาเอาเกล็ดโพ ขี้ดินจี่ ๑ ขี้นกสักกะไดลิงค์ ๑ อันนี้ซุม ๑ ทั้งกินทั้งทา

คันว่าบ่ถึก ให้เอา ใบไผ่บ้าน ใบตดหมา ใบสีชมชื่น ใบตูมมาย่องใส่น้ำทั้งผิวทั้งกิน ให้เอาคาถาอันนี้เสกว่า **วิปัตติ** ว่าให้ฮอด

อุปปะปะหายะ

๑๘๐. ยาแก้ลาดกัว

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

พาก ๑ ยาแก้ลาดกัว ให้เอา ฮากคีไฟนกขุ่ม ฮากอิเลี่ยนต้น ๑ ไม้สักสีก ๑ น้ำส้างน้อย ๑ ขี้ไส้เดือน ๑

คันว่าบ่ถึก ให้เอา ขี้แห้งมาขั่วใส่ใบข่อยกับเข้าจ้าวขอดแพรขาวแช่กินดีแลฯ

พาก ๑ ยาแก้ ชะมัดเกล็ดโพ กับ เกล็ดชาดซะโก ๑ เกล็ดหมากเกลือ ๑ มาแช่ให้กินดีแลฯ

คันบ่ถึก ให้เอา ฮากน้ำกับหมู่ ฮากช้าคาม ฮากจำปา ฮากน้ำแนด ฮากผีเสื้อ อันนี้ซุม ๑

๑๘๑. ยาแก้ออกแดง

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

พาก ๑ ยาแก้ออกแดง ให้เอา ก้านตาล ฮากหมากเขือบ้า ในหมากฝ้าย หัวหญ้าแห้วหมูอันนี้ซุม ๑

๑๘๒. ยาแก้ออกดอกเข้าโคด

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

พาก ๑ ยาแก้ออกดอกเข้าโคด

ให้เอา ฮากแฝก ๑ อ้อยดำ ตูมกา ๑ ฮากฝ้ายเฮื้อ ฮากช้าคาม น้อย ๑

๑๘๓. ยาเจ็บคอ

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

พาก ๑ ยาเจ็บคอ ให้เอา ฮากนมราชสีห์ ฮากส้มพอ ฮากเนิน ฮากฮวงสุม ฮากเนิน อันซุม ๑

ผิว่าหากบ่ฟัง เอา ใบซอขีมาแก้

ผิว่าบ่ฟัง ให้เอา ทองแดง กับ ซืน มาแช่ให้กินแลฯ

๑๘๔. ยาซะเออะ

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากส้มพอ กับ ใบส้มพอ เข้าเปลือก ๗ เม็ด มาขั่วประสมเข้ากัน ห่อแพรเอาหม้อใหม่แช่กินดีแลฯ

๑๘๕. ออกในตา

อาการ คะว่ามันหากออกในตา

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา น้ำไส้เดือน ทองแดง ฝนยายออก

พาก ๑ เอา จันทน์แดง ฝนกับ น้ำหอยจูบ ยายออกแลฯ

๑๘๖. ไข้

อาการ ผิว่ามันไข้ ไอจาม หนาวนอก พวนใน เป็นเพธป่วง เป็นเพธใจขาด

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หัวปอเต่าไห้ หัวบ้งเลน หัวดู่ท่ง ไม้ซอขี สีไคต้น ขวยขี น้ำมูด ปลิงจับควายด่อน ฮากผีฝัก ฮากผีเสื้อ ฮากบูฮา ๑ ฝนกินดีแล

ผิว่ายาแก้ ยาผิวทั้งกินทั้งผิว ให้เอา ใบไผ่บ้าน ใบซางคำ ใบซางไพ ใบหมากเขียบ ใบหมากส้มรด ใบผักตำนิน ใบตูม ๑ ใบสีชมชื่น ใบหมากนาว ใบหมากเว่อ ใบโก ๑ แช่ผิวนอกแลฯ

ผิว่ามันหากเย็นหัวเย็นตีนบ่ซอดให้เอา ฮากสีไคบ้าน ฮากผักอิตู่ แช่กินแลฯ

๑๘๗. ยาทั่งพิษ

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากหมอน้อย ฮากยานาง สีไคต้น ฝนให้กินดีแลฯ

๑๘๘. ยาเสดขึ้น

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา อิเลี่ยนเครือ อิเลี่ยนต้น ฮากฟ้า ฝนให้กินแลฯ

ยาลด ให้เอา ใบคอนหมา ๑ เครือหมากแตก มาแช่ลดแลฯ

๑๘๙. ยาออกหมากสุก

อาการ ยาออกหมากสุก คันมันหากเหงาบ่ชื่น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

ยาแก้ ให้เอา ก้านตองกุงขน ๓ ก้าน หัวหญ้าคมปาว
หัวหญ้าผากควาย มาตำเข้ากันปั้นเอาน้ำ แมงวัน ๓ ตัว
ย่องใส่ แมงเงาลอยเด็ดไลเสีย แช่น้ำยากินแลฯ

๑๙๐. ยาไค่ (ไข้ ?) พยาธิหมากสุก

อาการ ยาไค่ (ไข้) พยาธิหมากสุก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากมูกน้อยดอกขาว กับหมากปะลาย ฮากตางโขง
น้ำเหล้า เป็นน้ำฝนทาแลฯ

ผิว่าตุ่มบ่ขึ้น ให้เอา หน่อกล้วยทานี ๑ เหยื่อเดือน ๓ ตัว ยัดใส่บั้งเอาน้ำ
เปลือกฮางคาว เครือลิ้นแฮด ฝนกิน

๑๙๑. ยาแก้คอ

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา บีงูเหลือม ในหมากซะมอ ฮากหุ่งแดง ฝนกิน
คันทาทางนอก พังคาเป็นน้ำทาแลฯ

๑๙๒. ยากางกับ หมากสุก

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ดังเครือ ๑ เครือเขาฮอผอง ๑ อ้อยดำผอง ๑
เอา นวนหมากขี้กา ๑ ขีไม้จิก ๑ แช่ลงคอมกันกินแลฯ

๑๙๓. ขี้บ่ออกกับหมากสุก

อาการ ผิว่าขี้บ่ออกกับหมากสุก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากนางแซ่ง ฮากปอเต่าไห้ หัวถั่วพู ฝนกินแลฯ

๑๙๔. ยาแก้ฮากกับหมากสุก

อาการ ยาแก้ฮากกับหมากสุก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา เปลือกหมากเว่อ เปลือกช้างน้าว ตำใส่เข้าสุกจี่ แช่น้ำ

ให้กินดีแล

๑๙๕. ยาแก้ไอ

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เครือเขามวกขาว เปลือกอิเลี่ยน เปลือกลำใหญ่ ฮากหลายเงือก แช่กินแลฯ

๑๙๖. ยาแก้พิษทางใน

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากต้างไก่แดง แก่นงิ้วดอกขาว ฮากปอสา หัวก้านทูน ฮากหญ้าลับลืน ฝนกินแลฯ

๑๙๗. ยาแก้พิษทางนอก

อาการ —

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากหมากฟัก หัวเอื้อง ฮากจานเครือ ฮากหมากยม ฝนผองท่อน้ำพังคา ผิว่าทาทางนอกแลฯ

๑๙๘. นอนบ่หลับ

อาการ ผิว่านอนบ่หลับ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หอยเลื่อ ฝนในน้ำแจะใส่ตา

ผิว่านอนหลับโพด ให้เอา น้ำเหล้า เป็นน้ำฝนแจะใส่ตาฯ

๑๙๙. แดงหลวง

อาการ ผิว่าแดงหลวง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากมูกน้อย นางแซ่ง ฮากมูกใหญ่ ฮากอิโอกแดง

คอหมอในตา ให้เอา มือหมากน้ำ ๓ มือ หอยจูบ ๓ หน่วย อ้อยดำ ๓ ตา ไม้ไผ่บ้าน ๓ ตา เ อา เงิน คำ แช่ลงดอมกันแจะใส่ดีแลฯ

พาก ๑ เอา ยางดิบ แก ฝนดอมกัน แล้วเอาก้านพลูจ้ำยายออก ฯ

๒๐๐. ตาส่อน

อาการ ผิว่าตาหากส่อน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หมอน้อย ๓ ต้น ฮากยานาง ๓ ต้น หอยจูบ ๓ หน่วย หมากฝ้ายปอกเอาใน เงิน คำ แช่ลงดอม แล้วแช่ใส่ขี้เหยื่อเดือน แช่ลงดอมกันแล้วเอา เหยื่อเดือนแก่ลากตาแลฯ

ยาตาส่อน หมากสุก เอา งาช้าง กับ ยาง ฝนใส่ดีแลฯ

พาก ๑ เอา เฮือด ๗ ตัว ย่องใส่น้ำแจะใส่ดีแลฯ

ยาทั้งหลายฝูงนี้กล่าวมานี้ ดีแท้ดีหลีแลเจ้าเฮย ฯ

๒๐๑. ยาหมากไม้แล้ง

อาการ สิทธิกล่าวยาหมากไม้แล้ง จำพวก ๑ ก่อนแลฯ คือว่า หมากไม้มีตุ่มก็ดี บ่มีตุ่มก็ดี คือว่าออกปานดำ ปานแดงก็ดี ออกเห่าห้อม ตุ่มทานก็ดี เหือดจมก็ดี ออกแงนออกเงาก็ดี ออกเบิกยาเพริกก็ดี ออกซางแลออกแกดแสดก็ดี ออกไฟลามโกนแลเซียดไฟก็ดี ออกอันบ่สู้ก็ดีแลฯ อันสู้แลขีออกก็ดี แลถึกซู่อันนั้นแลฯ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาให้เอา ฮากหญ้าว้อ ๑ ฮากหมอน้อย ๑ ฮากยานาง ๑ จันทน์ขาว จันทน์แดง ๑ นอ งา ๑ ยาหมดท่อนี้แลเจ้าเฮยให้ฝนดอมกันให้ถ้วย ๑ เอาน้ำท่าเป็นน้ำกินดีแลฯ อันนี้ดีซู่อัน

พาก ๑ นั้น ให้เอา ฮากถั่วพู ฮากมูกกะต่าย ๑ ฮากหิงหาย ๑ ฮากปอกเข้า ๑ ฮากหญ้าลับลืน ๑ ฮากหญ้าผากควาย ๑ ฝนดอมกันให้กินก็ดีขั้วแช่น้ำให้กินก็แลฯ ยา ๒ ซุมนี้ถึกซู่อัน

๒๐๒. กึบ

อาการ ผิว่ามันหากกึบปากบ่ได้

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากหมอน้อย ๑ ฮากยานาง ๑ เห็ดขี้ควายเบื่อ ๑ ขี้แห้ง ๒ อันนี้ให้บดผงใส่ดอมกัน ฮากหมอน้อย ยานาง ฝนดอมกันเอาน้ำทาเป็นน้ำให้กินดีแลฯ

ผิว่าบ่ดี ให้เอา ลูกขั้นไดขั้น ๑ ไลปักตู ๑ หวายตกขี้สึก ๑ เสี้ยนมาด ๑ ไม้กินตองปักตู ๑ ฝนดอมกันปากแลฯ ๒ ซุมนี้ยาแก้กึบหมากไม้แลฯ

๒๐๓. ซะเออะ

อาการ ผิว่ามันซะเออะ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากขี้อ้น ๑ ฮากหมากเอิก ๑ ฮากหญ้าโคยงู ๑ ฝนดอมกันกินเข้า น้ำเข้าจ้าว เป็นน้ำแลฯ

๒๐๔. ยาอ่วยพิษหมากไม้

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ขี้สูด ฮากฮังคาว ๑ ฮากแตงแซง ๑ แช่ดอมกันเป่า อาบก็ดีแลฯ อันนี้ยาอาบพิษแลฯ

๒๐๕. ยาหมากไม้

อาการ ผิว่ายาหมากไม้คาง มันหากจ่อยหากบ่พี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาให้เอา ฮากปาน ๑ ฮากมอน ๑ ฮากลางเค็ด ๑ ฝนดอมกันใส่

น้ำท่าเอา เงิน คำ แช่ดอมกันให้กินดีแลฯ

๒๐๖. ยาออกเหลือง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หัวหวายนั่ง ๑ ฮากไม้ซางคำทั้งต้นทั้งใบ ต้มดอมกันกินดีแลฯ

ผิว่าบ่ดี ให้เอา แก่นหนามแท่งเครือ ๑ ฮากส้มกุง ๑ ต้มดอมกันกินก่อนงายดีแลฯ

๒๐๗. ยาเยี่ยวบ่ออก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา แก่นทองหลาง ๑ อ้อยดำ ๑ แช่ดอมกันกินดีแลฯ

๒๐๘. ยาแมงคาเข้าหู

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ก้านกล้วยตีบ ใบพลู ๑ แต้ ๑ ตำดอมกัน เอาน้ำใส่หูแลฯ

ผิว่าบ่ดี ให้เอา ผักเสี้ยน ตำโพะหูดีแลฯ

๒๐๙. ยาซางพี

บัดนี้จักกล่าวยาซางพีก่อนแลฯ

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากหมากฟัก ๑ เปลือกขาม ๑ ฮากเดื่อ ๑ เครือดอกต้าง ๑ อ้อยดำ ๑ ให้ชั่งท่อกันขิง ๗ เทียม ๗ พริกน้อย ๗ บดผงดอมกันปั้นลูกกลอนแล้วให้กิน พีดีแลฯ

ยาอาบซาง ให้เอา เครือหวาย ๑ ผักพีพวย ๑ ต้นหอม ๑ มาแช่ดอมกันกินฮูฮางเดียว อาบซู่วัน พีดีแลฯ ยาซางหมดท่อนี้แลฯ

๒๑๐. ยาผู้หญิงออกลูกง่าย

อาการ ยาผู้หญิงออกลูกง่าย แห่บ่ออกก็ดี ลูกตายในท้องก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาให้เอา หัวผักบั่ว ๑ หัวผักเทียม ๑ หัวว่านไฟ ๑ บดดอมกันใส่น้ำมันงา ๑ ให้กินให้เสกสำแดงอาบัติ ๗ ที บทปริวาส ๗ ทีให้กินออกแลฯ

๒๑๑. ขี้บ่ออก

อาการ ผิว่าขี้บ่ออก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา เปลือกคูน เปลือกมูก เครือหมากแตก ๑ แช่ดอมกันกินออกแลฯ

๒๑๒. ยาไข้ปวดหัว

อาการ ยาไข้ปวดหัว

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากขามป้อม ๑ เครือเขาฮอ ๑ ผักหมยา ๑ หมากพริกน้อย ๗ ในชะเอมเทศ ๑ ท่อกันทั้งมวล แช่น้ำดอมกินแล ตบหัวเทินดีแลฯ

๒๑๓. ยาฝีหัวข่วม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากยานาง ฝนใส่ น้ำเข้าจ้าว ทาแด่ กินแด่ดีแลฯ

๒๑๔. ยาวัด (หวัด)

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ใบตาไก้ ๑ เข้าจ้าว ๑ ตำดอมกันใส่น้ำสน่อย ทาดีแลฯ

๒๑๔. ยาแก้ซะเออะ

อาการ ผิว่ามันซะเออะ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากขี้อ้น ๑ ฮากหมากเอิก ฮากหญ้าโคยงู ๑ ฝนดอมกันกินเอา น้ำเข้าจ้าว เป็นน้ำแลฯ

๒๑๕. ยาทั่งพิษพยาธิ

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากตูม ๑ ฮากงิ้ว ๑ ในหมากฝ้าย ๑ เข้าจ้าว ๑ ตำดอมกันน้ำท่าเป็นน้ำ ทาทั้งโลมดีแล

บ่ดี พาก ๑ ยาทั่งพิษพยาธิ ให้เอา เข้าหมิ้นขึ้น ๑ ฮากข่าบ้าน ฮากหมอน้อย ๑ ฮากยานาง ๑ ฝนดอมกันน้ำท่าเป็นน้ำ เอาพังคาตัดดอมกันกินดีแลฯ

๒๑๖. ยาแก้พวนทางใน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หนังแฮด ๑ ในหมากขาม ๑ ฮากก้างปาแดง ๑ จุดจี่ขี้ ๑ จุดจี่ขี้ให้ขั่วห่อแพรแช่น้ำเผิ้งกับน้ำท่าเป็นน้ำ ฝนดอมกันให้กินดีแลฯ

๒๑๗. ยาเสียขี้พยาธิ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ใบตาไก้ กับทั้งเปลือก ดอมกัน เข้าจ้าว ๑ ตำ แพรห่ออุ่นน้ำให้ฮ้อน แล้วจิงเอาห่อยามาจุ่มน้ำปกคึงดีแลฯ

อันนี้ยาเสียขี้พยาธิแลฯ

๒๑๘. ยาพายเลือด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮังมดแดงฮ้าง ๓ ฮัง ยอดไม้ตายพาย ๑ ฮากดังกุ่มก่าม ๑ ฮากค้อ ๑ ตำดอมกันแล้วจิงเอาฮังหมาม (หนาม) มาต้มเปลือกก็ดี ฮากก็ดี แล้วจิงเอาเหยื่อยาแพรห่อดอมกันแช่น้ำให้กินดีแลฯ

ผิว่าบ่ดี อันนี้ยาแก้พายเลือดแลเจ้าเฮย

๒๑๙. ยาแก้กินผิด

อาการ ยาแก้กินผิดอันใดก็ดีแลฯ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา แก่นยูง ๑ ฮากหมากพริกก้นชันขาว ๑ น้ำท่าเป็นน้ำฝนดอมกันให้กินดีแลฯ

ผิว่าบ่ดี ให้เอา ฮากกล้วยยวน ฝนใส่น้ำท่าให้กินดีแลฯ

๒๒๐. ยาแก้เบื่อ

อาการ ยาแก้เบื่ออันใดก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากเฮื้อนกวาง ๑ ใบค้อก็ดี ๑ ต้มดอมกันให้กินดีแลฯ อันนี้ยาแลฯ

เมื่อจักเอายาอันใดก็ดีแลฯ ให้มี หมาก ๒ คำ เทียน ๒ คู่ เทิน อย่าให้เงาเลยต้นยาแลฯ

เมื่อซิกินยาอันใดก็ดีแลฯ ให้มี เทียน ๔ คู่ เหล้าก้อง ไข่หน่วย เงินตำลึง ๑ แพรวา ๑ แลเจ้าเฮย ฯ

๒๒๑. ยาหมากไม้

บัดนี้จักกล่าวยาหมากไม้ทั้งมวลก่อนแลฯ

อาการ คือว่าออกเมือกยาเดือดแล ออกปานดำปานแดงแล ออกแดงน้อยแล แดงหลวงก็ดี ออกเหือดจมแลเซียดไฟก็ดี ลามโกนน้อยแลลามโกนหลวงก็ดี ออกมอยแลออกแงน ออกเห่าห้อมแลทำทานจงอางแล ออกเงาแลนางนอนก็ดีแลพยาธิทั้งหลายฝูงนี้

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากกะจาย ฮากน้ำเต้าน้อย ๑ ฮากหมากฟัก ฮากหมอน้อย ๑ ฮากยานาง ๑ ปอกเข้า ๑ ฮากหิงหาย ๑ ฮากเหมือดโลด เหมือดเหลา เหมือดแอ่ เหมือดแกว เหมือดคน ฮากตับเต่าเครือ ๑ ฮากไม้หมดท่อนี้แลฯ ฝนดอมกันให้ได้ถ้วย ๑ น้ำเข้าจ้าวถ้วย ๑ น้ำเหยื่อเดือนถ้วย ๑ แล้วจิงเอาสมดอมกันให้กินดีแลฯ ยาซุมนี้ถือกซู่อันแล

เจ้าเฮย ยาหมากไม้แล้งหมดท่อนี้แลเจ้าเฮย อย่าสงกา เทินดีนักแลฯ

๒๒๒. ยาซุมหมากไม้แล้ง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ไม้เหมือดแอ่ ๑ ไม้เหมือดโลด ๑ ไม้เหมือดเหลา ๑ ไม้เฮื้อนกวาง ๑ ไม้ตาไก้ ๑ ไม้ซาง ๑ ไม้ซางไพ ๑ ไม้ซางคำ ๑ พายซะเมา ๑ พายซะเลียง ๑ เหมือดคนขาว๑ เหมือดคนแดง ๑ แฮนคอคำ แฮนหอม ๑ แฮนทำทาน ๑ แฮนจงอาง ๑ แฮนปล้อง ๑ แฝน ๑ คอนแคน ๑ แขนนาง ๑ ซาซู่ ๑ เซียวเงินเลียง ๑ ขี้นกสักกะไดลิงค์ ๑ กวางสมุทร ๑ งิ้วดำ ๑ ยาซุมนี้หมากไม้ลงแลเจ้าเฮย

๒๒๓. ยาเฮื้อน

อาการ บัดนี้จักกล่าวยาเฮื้อนก่อนแลฯ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาให้เอา ฮากขามป้อม ๑ ผมหยุ่ง ๑ หมากบ้าวิง ๑ ผักหนอก ๑ แกนเข้าโคด ๑ ผักแว่น ๑ คันคาก ๑ กะบือ(กะเบื้อ?) ๗ ตัว แมงวัน ๗ ตัว น้ำมันงา ยาเฮื้อนแลฯ

๒๒๔. ยากางหลวง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากกนทา ๑ ฮากกะจาย ๑ ฮากส้มพอ ๑ ฝนทาแด่เจ้าเฮย ฯ

๒๒๕. ยาอายุวัฒนะ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เข้าหมิ้นขึ้น ๑ เครือเขาฮอ ๑ หมากหูดขี้ม้า ๑ ให้เอา ๒ พูดนั้น หนักพ่างหมากหูดขี้ม้า แล้วให้ฟักตากแดด แห้งแล้ว ตำให้แหลกแล้ว ใส่หม้อใหม่ แลเกลือแพ่ง ๑ คน เข้ากัน แพรไหมเขียนนะโมตาบอดใส่ปกปากหม้อแลเจ้าเฮยฯ ยาอายุวัฒนะแลฯ

๒๒๖. ออกแดงหลวง

จักกล่าวยาดีก่อนยา

อาการ-

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากหมากเขือ ๑ ฮากหมากแค้ง ๑ ฮากหมากเขือลิง ๑

ไม้ไค่นุ่น ๑ หัวผุก ๑ ฮากปีบปีแดง ๑ หนักชั่ง ๑ เครือเขาฮอ ตำลึง ๑ ๕ ฮากนั้นให้ได้หนัก ๒ ตำลึงทุกอัน ๗ จำพวกนี้น้อย ยานาง(การคัดลอกอาจไม่สมบูรณ์)

ผิว่าออกแดงหลวงก็ดีขึ้นถึกตา ให้เอา แก่นผุ แก่นบ้งมั่ง แก่นเฮื้อนกวาง แช่ตบหัวดีแลฯ

ยากินแก้ออกแดงหลวงผิด เอา ฮากหมากแคว้งขาว ฮากหมอน้อย ยานาง ฝนกินดีแลฯ

๒๒๗. ยาแก้กินผิด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ขามขี ฮากผักหวานบ้าน ก้านตง ฝนกินดีแลฯ

๒๒๘. ยาแก้เซียดไฟ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากลิ้นฟ้า ฮากฟักยา ฮากล่ำตาควาย ฮากหมากหวีด ผักหมฟ้า แช่กินดีแลฯ

ยาทา ให้เอา เปลือกแหน เปลือกทัน เปลือกตีนนก เข้าจ้าว มาบดให้แหลก ๆ จงฝนลงแล้วทาแลฯ

๒๒๙. ยาแก้ซะเออะ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากลางเค็ด ๑ แอ้ปลา ๑ ขั่วเสีย แล้วจิงเอายาสองฮากฝนลงกินแลฯ

๒๓๐. ยาเอ็น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากปีบปีแดง ฮ้อย ๑ ฮากตีนตั่งน้อย ฮ้อย ๑ หัวหญ้าแห้วหมู ฮ้อย ๑ หัวปุมเป้า ฮ้อย ๑ หัวกลอย ฮ้อย ๑ เปลือกตังตาบอด ฮ้อย ๑ เปลือกตูมตัง ฮ้อย ๑ เอามาฟักตากแดดไว้ ๗ หมอก ๗ แดด แล้วมาตำให้แหลก แล้วจิงผองให้ท่อกันแล้วจิงใส่เหล้าสาโทต้มคนเด็ดนั้นแลฯ

๒๓๑. ยาขบแข่วเคี้ยวลิ้น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา สมคามฝนน้ำหม้อนึ่งเป็นน้ำ กินแลฯ

๒๓๒. ถือลิ้นหลุน

อาการ ผิว่าถือลิ้นหลุน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา กวางสมุทร ฝน น้ำพังคา ตัดกินแลฯ

๒๓๓. ยาขบแช่วเคี้ยวลิ้น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากเสี้ยวเงินเลียง ฮากหมากแคว้งเครือ ฝนยาพังคาตัดกินแลฯ

๒๓๔. สบเบี้ยว

อาการ ผิว่าสบเบี้ยว

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หมาก กับ จันทน์แดง ฝนดอมกันทาดีแลฯ

๒๓๕. ลิ้นหลุน

อาการ ผิว่าลิ้นหลุน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา เยี่ยวควายด่อน กับ กวางสมุทร ฝนกินดีแลฯ

๒๓๖. คางเข้ากับ

อาการ ผิว่าคางเข้ากับ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา มันหมู ท่อมันงา ฮากฝนแสนห่า กินแลฯ

ยากินใน เอา น้ำหมอกบวย ๑ จันทน์แดง จันทน์ขาว หัวบัวแป้ น้ำหม้อนึ่ง เป็นน้ำฝนกินทาก็ดีแลฯ

๒๓๗. ยาลิ้นหด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ช้าคาม ๑ ไม้เท้าสาน ๑ ฝน น้ำเหล้า เป็นน้ำกินแลฯ

ผิว่าบ่ดี เอา หินส้มใส่ พลูเหลือง น้ำหม้อนึ่ง เป็นน้ำแช่กินแลฯ

๒๓๘. ไอ

อาการ ผิว่ามันหากไอ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา เครือเขามวก เขา ๑ เปลือกอิเลี่ยน เปลือกล่ำใหญ่ ฮากหลายเงือก แช่กินแลฯ

๒๓๙. ยาอ่วยพิษ

อาการ ผิว่าพิษพยาธิมันหากตีขึ้น คัดอก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากเพ็ก ทั้งใบ กับ หญ้าหอมแก้ว มาตำเข้ากันน้ำใส่สน่อยปั้นเอาน้ำฮากหญ้าลับ(ลืน) มาฝนใส่ แล้วจิงเอาน้ำมันงาก็ดีน้ำมันหมากพร้าวก็ดี มาตัดสน่อยกินดีแลฯ อันนี้ยาอ่วยพิษบ่ให้ขึ้นแลฯ

๒๓๙. ยาแก้คอ/เสด/ลงเก็ดโก

อาการ ยาแก้คอก็ดี ยาแก้เสดก็ดี ลงเก็ดโกก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ใบส้มป่อย ใบขาม ๒ สิ่งนี้ มาตำเข้ากันจิงขูด เอา หมากพร้าวอ่อน ใส่ดอมกัน ใส่น้ำมันงา สน่อยให้กินแด่ ทาทางนอกแก้เสดก็ได้ ทาลง เก็ดโกก็ได้แลฯ

๒๔๐. ออกในคอ

อาการ ผิว่าออกในคอเจ็บ ปากบ่ออก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ชะเอม ฝนเอาน้ำผอง ๑ น้ำมันงา ๒ ผอง หุงพอฮ้อนเย็นแล้วจิงทา แตกแลฯ

ผิว่าออกในคอ เอา บีปลาฝา แช่เหล้ากินดีแลฯ

บัดนี้จักสารพิษก่อนแลฯ วัน ๑ ตุดตั้งอยู่ต้น สวยอยู่ใบ เที่ยงอยู่ฮาก ค่ำอยู่เปลือก ฯ
วัน ๒ ตุดตั้งอยู่ฮาก สวยอยู่ต้น เที่ยงอยู่ใบ ค่ำอยู่เปลือก ฯ
วัน ๓ ตุดตั้งอยู่ใบ สวยอยู่เปลือก เที่ยงอยู่ลำ ค่ำอยู่ฮาก ฯ
วัน ๔ ตุดตั้งอยู่ฮาก สวยอยู่ใบ เที่ยงอยู่เปลือก ค่ำอยู่ต้น ฯ
วัน ๕ ตุดตั้งอยู่ต้น สวยอยู่ใบ เที่ยงอยู่ฮาก ค่ำอยู่เปลือก ฯ
วัน ๖ ตุดตั้งอยู่ใบ สวยอยู่ฮาก เที่ยงอยู่เปลือก ค่ำอยู่ฮาก ฯ
วัน ๗ ตุดตั้งอยู่ฮาก สวยอยู่ลำ เที่ยงอยู่เปลือก ค่ำอยู่ใบฯ

ผิหายาให้หานำนี้เทินฯ

๒๔๑. ยาพาก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ต้นซายเด็น ๑ ต้นดูกใหญ่ ๑ ต้นดูกใส ๑ ต้นหมากหม้อ ๑ ยาพากแลฯ

ตำรับยา ฉบับที่ ๔

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

๑. สารบาด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เข้าจ้าวตำ ดอมกันใส่ ฮังแมงไย....ไข้มันควยตีนค
วางมือนั้นว่าเป็นสารบาดแลฯ.....

ให้เอา ขนนกยูง ๑ เบี้ยผุ ๓ หน่วยเผาทั้งมวลบดดอมกัน น้ำเผิ้ง
ปั้นลูกกลอนกินดีฯ

พาก ๑ เอา หญ้าลับลืน ๓ ฮากหญ้าขัด ๖ หญ้าผากควย ๓
อ้อยดำ ๓ ตา หญ้าคา ๓ นอ(หน่อ) ฮากกล้วยตีบ ๓ ฮาก
เปลือกหมากสัง ๓ กีบ น้ำหม้อนึ่ง เป็นน้ำกินดี

๒. ลงเลือด ลงดำ ลงแดง

อาการ ลูกมูกลงเลือดลงดำลงแดง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากกะจาย ๑ ฮากฟ้าว เปลือกเดื่อเกี้ยง ฮากหมากแคว้ง
ฮากตีนจำดง ฮากหมากแตก เปลือกกาเซา ต้มกินดี

๓. เกี่ยวกิน

อาการ เกี่ยวกินกะดากกะด้างทั้งกิ่ง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา งาดำ ๑ ฮากข่า ตำดอมกันใส่น้ำมันกัน(กิน)หายแลฯ

๔. เกี่ยวดำ

อาการ เป็นเกี่ยวดำ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ใบหุ่งเทามาลนไฟแซ่สม หมากเว่อ น้ำปูนคั้นทั้งคึงดีแลฯ

จักมันซุ เอา เปล้าหลวง ๑ เปลือกกอก ๑ กล้วยตีบหน่วย ๑ หมากพิลา
หน่วย ๑ ตำดอมกันปั้นก่อนกินหายแลฯ

๕. ยาซะเออะ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้กลั้นใจบิดเอาซายตำใส่น้ำเผิ้งกินดีฯ

พาก ๑ เอา เปลือกหมากสัง มาต้มกินดีแลฯ

๖. ไข้บ่หลบ

อาการ ไข้บ่หลบ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หัวผักกูดหลวง ฝนใส่น้ำเข้าจ้าวให้กินดีแลฯ

พาก ๑ เอา อ้อยดำ ๗ ข้อ ไม้บูฮา ๗ ข้อ ขูดติวเสีย กล้วยตีบดิบ ๗ กีบ
ต้มกินดี

๗. ไข้คึงฮ้อน

อาการ ไข้คึงฮ้อน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หมากพัก(ฟัก)๑ อ้อยดำ ปอกเปลือกเสีย

เอาเปลือกกอก ตำดอมกันใส่น้ำตองกิน

๘. ไข้หนาว

อาการ ไข้หนาวใน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ใบบูฮา ขูดเปลือกเสีย ต้มกินดีฯ

พาก ๑ เอา ขี้แมงไย แซ่น้ำเอา บูฮา ใส่ดอมกันกินดีฯ

๙. ไข้หนาวนอก

อาการ ไข้หนาวนอก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากพร้าว ฮากหมากกล้วยตีบ ตาอ้อยดำ ๗ ตา

เอา เปลือกทอง ตำดอมกันใส่น้ำถ่อง ๑ ต้มกินคันว่าฮ้อนก้น

เอาถั่วซะแดด เข้าจ้าว ตำดอมกันใส่น้ำถ่อง ๑ กินดีฯ

๑๐. น้ำลายบ่มี

อาการ ผิว่าน้ำลายบ่มีลิ้นไข

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ขี้ไก่ขาวอันติดฮัง มาเผาห่อแพรแซ่น้ำกินดีฯ

๑๑. เสดเกี้ยวคอ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากหมากซำดง ฝนใส่น้ำอ้อยกินหายแลฯ

๑๒. ฮากลง

อาการ เป็นฮากลง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกทัน ๑ เอา เข้า ติดกล่องอันแห้งนั้น

เอา กล้วยตีบสุก ตำดอมกันถ่อง ๑ กินดีฯ

๑๓. น้ำลายไหลออกจากปาก

อาการ ผิน้ำลายไหลออกจากปากก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ผักปอด๑ เข้าติดกล่อง ๑ กล้วยตีบดิบ ๑ ใบม่วง

แมงวัน ตำดอมกันใส่ น้ำถ่อง ๑ กินดีฯ

๑๔. เจ็บอก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ใบตองกุง หว้านไฟ ๓ กีบ เผาตองกุงใส่แล้ว

ตำดอมกัน พริก ๗ เทียม ๗ ขิง ๗ ฝานตำใส่น้ำถ่อง ๑

กินดีฯ

๑๕. ไข้เหื่อบ่ออก

อาการ พาก ๑ ไข้เหื่อบ่ออก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกหำ ฮอก๑ เปลือกส้มกบแห้ง ฝนดอมกันทั้งมวล แลฯ เผาขาน(ขาง)ซวดน้ำยาให้กินออกแลฯ

๑๖. มะโหก

อาการ เป็นแสบมะโหก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ยอดทันนา ๗ ใบ ยอดส้มพอ ๗ ใบพริกขิง ๗ ขี้แมงไย ตำดอมกันแล้วให้ สีฝ่าตีน ฝ่ามือ สีหู สีดัง สีหัว หายแลฯ

๑๗. เจ็บอก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากผักงวน(หงอน?)ไก่ ฮากเข็มขาว ฝนใส่น้ำเข้าจ้าวให้กิน หายแลฯ

๑๘. ขี้เยี่ยวบ่ออก

อาการ เป็นพังระดี ขี้เยี่ยวบ่ออก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หน่อไม้ออ ต้มกินดี

๑๙. ยาลงเลือด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา แก่นยาง ต้มกินดีแลฯ

๒๐. ลงเลือดทวาร

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา แก่นขามป้อม ต้มกินดีฯ

๒๑. ลงท้องดอย

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ใบบูฮาปอกเปลือกเสีย เอาอ้อยดำ ๑ ขูดเปลือกเสียต้มกินดีฯ

๒๒. ลงท้องเป็นขี้ฮาก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา พริกน้อย ตำใส่ น้ำเผิ้ง เกลือแกน(แกง) ซวาดน้ำกินดีฯ

๒๓. มะเฮ็ง

อาการ เป็นมะเฮงลาม

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ผักเบี้ย โพะดี

๒๔. ออกเกี้ยวดำ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกซุมกุง ๑ หมากฟัก ๑ อ้อยดำ ๑ เข้าจ้าว
เอา น้ำไส้เดือน เป็นน้ำ ตำใส่นำถ่อง ๑ ดีฯ
ผิว่าถือหัว เอา ใบส้มพอ ใบทัน ใบหญ้าขับ/ขัด ใบหญ้าลับลืน
ถั่วซะแดด ผักตำนิน เข้าจ้าว ตำดอมกันคั้นหัวดีฯ

๒๕. ไข้

อาการ ผิไข้ซู่มื้อ มันบ่สู้หายดังนั้น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ใบส้มพอ ๓ กำ อ้อยดำ ๓ ปล้อง ขูดเสีย
เข้าจ้าวทั้งเปลือก ๓ กำ ต้มให้กินดีฯ ปั้นแซ่
เอา ผักอิเอียน ๑ เอา น้ำหม้อนึ่ง เป็นน้ำต้มให้กินดีฯ

๒๖. เป็นคะยือ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากถั่วเฮื้อ ๓ ปี นำแน้ ดอกขาว ต้มให้กินดีฯ

๒๗. ลงเลือด

อาการ ผิว่าผู้ญิงประสูติลูกลงเลือด

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฝ้ายเฮื้อ เอาใบมันตำ เอาน้ำต้มให้กินดีฯ

๒๘. รกบ่ตก

อาการ ประสูติลูกรกบ่ตก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากหุ่งแดง ๑ ฮากปีบปีแดง ๑ ฝนทา
ลูกผู้ซายทาเบื้องขวา
ลูกผู้ญิงทาตีนก้ำซ้ายออกแลฯ

๒๙. ยาออกลูกตกง่าย

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หมากนา(น้ำ)ขม ไคงูน้อย ๑ ฝน ผักกาด
ท่อกันทาท้องน้อยออกง่ายแลฯ

๓๐. ยาฮาน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา คายดูกลิ่น ๓ บาท ดูกนกกด ฮ้อย ๓ บาท ฮากบงนั่ง ๓
บาท หน่วยในหมากบ้าเบื่อ ๑ แก่นขาม

พกแรกให้ห่อแพรแซ่ยาพังคากินดีฯ

สบับ ๑ เอา ต้นดูกอึ่ง ๑ เครือคางเหนื่อย ๑ ฮากหมากเปิก ๑ ต้มกินดีฯ

๓๑. ยาฝีหัวขว่ำ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ภายในเอา น้ำเต้าน้อย ๑ กระปุกเครือ ๑ ต้นเฮื้อนกวาง ๑ ให้เอา ฮากเครือนา ทกซักฟ้า ก็ว่าน้ำเกียนครกฮุงมาต้มกินฯ

๓๒. ยาคันทะมาลา

อาการ ยาคันทะมาลาทั้งมวลมี ๕ จำพวกและฯคันทะมาลาดอกไหม ๑ คันทะมาลาไก่ ๑ คันทะมาลาหน่วย ๑ คันทะมาลาเก็ดหอย ๑ คันทะมาลาสุดออง ๑

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา คาถาสบยาคันทะมาลาให้ว่าดังนี้

สิทธิกุตตะกัมมัง สิทธิการะตะวา ถาคะเตสัพพะระ
สิทธะกัสเสวะนะ นามโมเต สิทธิกัมมัตโตโอเทวา
กา กานังนิกา กาวาเทสะวาหายะ

ให้ สมคาม ๑ ฮากดอกซ้อน ห่อหนึ่ง ฮากหมากเขาหัวบัวขี้แป้ ๑

ทั้ง ๕ สิ่งนี้เอามาฝนคุลิกาสมกันเอาเป็นน้ำสียายอน ซักหนึ่งบดสม ยาพังคากิน

ให้แต่งคายเงิน ๕ ฮ้อยคำ ๒ บาท เบี้ย พัน ๑ หมากหัวเกือก้อน ขิงให้ได้ฮ้อย ๑ ผักเทียมฮ้อย ๑ หมาก พลู เทียน ๘ เหล่มใส่จิงบดเทินดีนักแลฯ

ยาทาให้เอา ฮากลิ่นน้อย ๑ ฮากเข้าหมิ้น นางมัททีี๑ ฮากน้ำเต้าน้อย ๑ ๓ ควาย ๑ ให้ฝนทาฝนสมยาพังคาทาดีแลฯ

๓๓. ยาฝีหัวขว่ำภายใน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา น้ำเต้าน้อย กระปุกเครือ ๑ เฮื้อนกวาง ๑ เครือนาทก ๑ ฝูงนี้มาต้ม กินดีเมื่อจักกินให้ล่วงท้องเสียก่อนจักต้ม ๓ ควายคาวคามาเสียแลฯ

๓๔. ยาชะคิวลม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกคุมพัน/กุมพัน ๑ ผักคาด ๑ เข้าหมิ้น

ท่อกันมาตำใส่น้ำมันหมู โพะที่เจ็บดีแลฯ

๓๕. สารบาตลูกพันลา

อาการ ผิว่าเสียบลมแทงเจ็บหลัง เจ็บข้าง เจ็บคอ เจ็บหัวเข่า เจ็บแค่ง เจ็บแขน เจ็บแอวนั้นชื่อว่าสาระบาตลูกพันลาแลฯ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา จักยาให้เอา ใบฮวงสุมทั้งต้นทั้งฮาก พัน ๑ กาบกล้วยยวน พัน ๑ หัวข่าพัน ๑ มาเขี่ยวใส่ยาพังคากินดีฯ

๓๖. เป็นลมซะคิว

อาการ เป็นลมซะคิว

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากจันทน์ได ๑ ขิงแคง มาแล้วห่อหมกอุ่นโพะดีลมเพดซะคาน ถือหู ถือตา นำดีแลฯ

๓๗. ยาออกหมากไม้

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากปอกเข้า ฮากหญ้าลับลืน ๑ ฮากหญ้าขัด ฮากหญ้าคาอ้อยดำ เข้าจ้าว เป็นน้ำแซ่กินดีฯ

๓๘. ยาเป็นลม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา พริก ขิง เทียม ปีบปีแดง ซั่งท่อกันบดผงไว้จำเริญกินดอมน้ำฮ้อนดีฯ

๓๙. ยาลม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากผักอิเลิด ซีก ๑ ปีบปีแดง ซีก ๑ ฮากเทียม ดีปลี ๑ เกลือท่อกันบดผงไว้ ใส่เกลือกินดี ใส่เหล้ากินก็ดีแลฯ

ยาลม เอา ฮากเดื่อดิน ฮากแลงซอน ๑ พริก ขิง ดีปลี ๑ เกลือท่อกันบดผงไว้ใส่น้ำฮ้อนให้กินได้กินอันฮ้าย

จิแข้ หัวงูทำทาน หัวงูจงอาง หัวขี้เบ็บ ๑ ฝนแข่วให้ฝน ๓ อันนี้เผาซุมหญ้านั้นยาง ตายให้ใช้จิงบดใส่น้ำยาพังคากินดีแลฯ

๔๐. ยาทูด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา น้ำเกี้ยง จอก ๑ ยางเล็บเงือก จอก๑ ขี้เจีย จอก ๑ น้ำหมากนาวเป็นน้ำ จอก ๑ อันนี้ยาทาแลฯ

ยากินใน เอา ยาพังคา พัน ๑ เครือฮางฮะ มาเก็บตากให้ไขจิงซั่งให้ได้
ห้าฮ้อยแซ่ไว้ ๗ วัน จิงกิน แล้วทายา ๓ วันจิงอาบ
ก้านพริก ๗ ลูก เทียมงึม ตำให้แหลกปั้นลูกกลอนให้กิน
หายแลฯ **โอมลิลวยกองลิลวย** อันนี้สบยาแลฯ

๔๑. ยาแก้คูหนังคูหางเอี่ยน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

แก้คูหนัง ให้เอา หนัง บาท ๑ หนังแฮด บาท ๑ หนังขี้โกะ ๑ แมงลิ้นหมา ๑
เป็นน้ำเหล้าเป็นน้ำให้กินดีแลฯ

๔๒. ยาข่าผี

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ยอดบูฮา ๗ ยอด หญ้าคา ๗ ยอด หญ้าขัด ๗ ยอด
ไควงูน้อย ๗ ยอด ไควงูหลวง ๗ ยอด แข่วหมาแข่ว๑
ผักหมแดง ๑ มาเขี่ยวใส่น้ำเผิ้งกินดีฯ

ปวดแซ่ เอา หางยูง ๙ เส้น เผาบดใส่ พริก ขิง ๖ ลูก
ใส่ น้ำฮ้อน กินดีฯ

๔๓. ยามะโหก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ตับเต่าหลวง ๑ ฮากทุกลาย ๑ ฮากอ้อยแดง ๑
ฮากเหม้าตาควาย ๑ เขี่ยวกินดีฯ

๔๔. ไข้เจ็บหัว

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ยอดฝ้าย ๗ ยอด พริก ๖ ลูก ขิง ๖ ลูกกอน
ฝานเทียม ๖ งึม ตำเอาน้ำสุบทางดัง ดีฯ
เอาซะเอมท่อ ๑ ช้าคาม ๒ ท่อมาบดแซ่น้ำขิงไว้กิน

๔๕. ลิ้นแข็ง

อาการ ลิ้นแข็งนัก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ฮากแลงลัก ๑ ฮากหมาก ใส่น้ำยาน้ำฮ้อนกินน้ำลิง
ก็มีหลายแลฯ

๔๖. เปื่อย/ มีดบาด/กลาก/เจื้อน/เจ็บหูเจ็บตา

อาการ วาดฝีก็ดี เปื่อยเจื่อย/เปื่อยเจ็บ ท้องก็ดี พร้าบาดมีดบาดเป็นกลากเป็นเจี้ยน(เกลื้อน)เจ็บหู

เจ็บตาก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา จักหุงน้ำมัน ยา

เอาขิง ๑ เอาข่า ๑ เข้าหมิ้นหน่อ๑ ผักเทียม ๑ น้ำหมากเว่อ ๑ น้ำมันผักกาด ๑ น้ำพริก ท่อกันเขี่ยวให้บกเกิ่ง ๑ แล้วเอา น้ำมันผักกาด บดผงใส่ มันงาใส่หุงไว้ใส่ วาดฝี ก็ดี เปื่อยเจื่อย/เปื่อยเจ็บท้อง ก็ดี พร้าบาด มีดบาด เป็นกลากเป็นเจี้ยน(เกลื้อน)เจ็บหู เจ็บตาก็ดีทาดีแลฯ

๔๗. เป็นหนิ่ว

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากไม้หูกวาง มาต้มกินดีแลฯ

เป็นหนิ่วเยี่ยวเป็นเลือด ให้เอา ฮากคูนดีฯ ยาแก้หว่านก็ได้แลฯ

๔๘. ยาพี

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา แก่นดู่ ๑ แก่นยูง แก่นยาง แก่นถ่อน เปลือกฮางคาว ท่อกันมาเขี่ยวเอา น้ำยา ๒ ส่วน น้ำอ้อย ส่วน ๑ น้ำเผิ้ง ส่วน ๑ ดงไว้ ๗ วัน

๔๙. หนิ่ว

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หัวสีไค ๑ หัวแห้วหมู ๑ เอาผากจับไม้ฮัง ๑ ต้มกินดีฯ

๕๐. ซะเออะ

อาการ เป็นกีมเมื่อยลมขึ้นซะเออะ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เครือเขาฮอ ฮากกะจาย ท่อกัน พริก ขิง ต้มกินดีฯ

๕๑. ผอมเหลือง

อาการ กินเข้าบ่ลงผอมเหลือง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากผีเสื้อ ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ หญ้าลับลืน ๑ ท่อกันใส่พริก ขิง ต้มกินดี

๕๒. ลมขึ้นเลือดขึ้น

อาการ ผิลมขึ้นเลือดขึ้น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากกะจาย มาต้มใส่ พริก ขิง กินดีฯ

๕๓. ตุ่ม

อาการ ลมเลือดแผ่เป็นตุ่มเป็นฟกไต่ตนแลตีนก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากกะจาย ทังกินดีฯ

๕๔. เจ็บหัว

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากนุมแน ๑ หว้านไฟ ๑ ตำโพะดีฯ

พาก ๑ เอา ใบผีเสื้อ มาตำโพะดีฯ

๕๕. ลงกุมลมดน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ใบหอมแก้ว ๑ ฮากสีไค ๑ ใบเว่อ ใบไผ่ ๑ เข้าหมิ้น ๑ ซาซู ๑ ท่อกันต้มกินดีฯ

พาก ๑ เอา ฮากพิลา ยอดส้มพอ ยอดกุ่มน้อย ยอดกุ่มหลวง หญ้าหอมแก้ว ยอดทัน ยอดช้ามั่ง ท่อกันใส่ขิงสน่อย ปั้นลูกกอนไว้กินดีฯ

พาก ๑ เอา ฮากตีนเป็ด หบแหบ หญ้าขี้อ้น หญ้างัวซาง/งวงช้าง? ท่อกัน ต้มใส่ พริก ขิง กิน๑ ท่อกันตำเอาน้ำมาสมยา พังคากินดีฯ

๕๖. ยาซะดวง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เป็นลำเอา ฮากอ้อยหมู ๑ ฮากง้วนหมู ๑ ท่อกันต้มกินดีฯ

๕๗. ยาบาทหลวง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เครือหมากล่ำ ฮากหมากผุ ฮากหญ้าขัด ฮากหญ้าลับลืน ฮากเขือง อ้อยแสนสวน ท่อกันทั้งมวลต้มกินดีฯ

๕๘. ยาคะยือ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากช้าคาม ๑ หมากเขือบ้า มาเผาท่อกัน น้ำหมากนาว เขี่ยวปั้นลูกกอนกินดีฯ

๕๙. ยาเฮื้อนแดง (แดด) / เฮื้อนลม

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ต้นหว้าขี้มด ๑ ต้นเฮื้อนกวาง ๑ ต้นถั่วเฮิด ๑ ขาเฮิด ๑

ต้นตุมตัง ๑ เอาท่อกันต้มอาบ
ออมไอ เปลือกงิ้ว เดื่อป่อง ต้มกินดี

๖๐. ไข้

อาการ ไข้ฮ้อนเนื้อฮ้อนคึง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกเดื่อเกลี้ยง ฮากอ้อยซาง ๑ อ้อยดำ ๑ แซ่น้ำกินดีฯ
ไข้แลไอ เอา เครือเขาบิว/ปวก มาต้ม น้ำเผิ้ง ตัดสน่อยกินดีฯ

๖๑. ขัดอก

อาการ ผิขัดอก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกหมากซัก เปลือกยาง เปลือกถ่อน ท่อกันบดผง
มาหนัก/หมักดอมปลีกล้วยไว้ เมื่อจักกินพริก ขิง ๗ บด
ปั้นลูกกอนไว้กินดีฯ เป็นซะคิวก็ดี

๖๒. ยาปะดง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกกอน เปลือกบงกาม เปลือกตีนเป็ด
เปลือกขามป้อม ท่อกันใส่หวดนึ่งใส่ตองนอนดีฯ

๖๓. ยาซะดวงท้อง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากหญ้าขัด ๑ ฮากผักหมแดง ซะคืน ฮากพันมหา
ฮากเปล้า ฮากเดื่อดิน ตากแห้งไว้บดผงสมกันวัน ๑ แล้ว
เอาน้ำมันงามาใส่ดอมกันไว้ ๗ วันจิงคั้นเป็นลมทั้งมวล
คั้นดีแลฯ

๖๔. ไข้

อาการ ไข้ฮ้อนในหนาวนอก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หน่วยหมากโม มาตำเอาน้ำ เอางาช้าง ๑ ดูก
หัวปลาบึก ๑ มาฝนเอาน้ำ แล้วเอาฮากหญ้าคา
ฮากคาวน้ำ เข้าจ้าวเป็นน้ำตองให้กินดีฯ
ฮ้อนคึง เอา เยี่ยวคนใส่สน่อยกินดีฯ

๖๕. เป็นลมคัดใจ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากส้มกบ พริก มาบดใส่กินดีฯ

๖๖. เจ็บท้อง

อาการ เจ็บท้อง ลงมูกลงแดง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากหมากแตก ฮาก (/าง)องไฟ ๑ ใบส้มพอ ๑ เอาหนังหน้าผากควาย มาเผาบดเอาใส่ดอมยาทั้งมวลเอาน้ำหมากนาว เป็นน้ำใส่บองไว้เจ็บซู่มื่อหมั่นนักแลฯ

จักกระทำน้ำมัน ยาให้เอา ใบผีเสื้อ ใบผักบาส ปีบปีแดง หัวข่าแดง หว้านไฟ ท่อกันปั้นเอาน้ำมัน แล้วจิงเอาน้ำมันงาท่อกันทั้งมวลใส่หม้อทองหุง พอใกล้ไฟหวนสุกจิงเอามาไว้แก้ยาพยาธิทั้งมวล หายเมื่อยทั้งมวล คั่นดีซู่อันแลฯ

๖๗. เป็นกีมซะคิวลม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ใบหมากตอด ใบหัดซะ ยาพังคา กินดีฯ

๖๘. ซะดวงท้อง

อาการ เป็นซะดวงท้อง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกคางฮุง เอ็นอ่อน ฮากต้างไก่ ท่อกันมาฟ็กตาก แดดไว้แซ่ยาพังคาไว้ ๗ วันจิงกินดีฯ

๖๙. เยี่ยวบ่ออก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากหญ้าคา ฮากเลา ฮากอ้อยหนู อ้อยดำ ซั่งท่อกันกินดีฯ

เอาหมากบ้า มาปิ้งให้สุกตำผงไว้ใส่ พริก ขิง ผักเทียมทอก บดผงใส่ยาพังคากินหายพยาธิทั้งมวลแลฯ

๗๐. ยามะโหกเลือด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกส้มโฮง ๑ ส้มกบ เปลือกทัน ฮากส้มกบ ท่อกัน เขี่ยว ๖ บวย เอาบวย ๑ ใส่ยาพังคากินดีฯ

ยา ๑ เครือเขาฮอ ๑ ต้มใส่ พริก ขิง กินดีฯ

๗๑. ลมเสดขึ้นเจ็บหลัง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกตีนเป็ด เครือเอ็นอ่อน เข้าหมิ้น ผักกาด น้ำเข้าจ้าว เป็นน้ำอุ่นไฟ คั้นที่เจ็บที่ปวดดีฯ

๗๒. ขี้บ่ออกเยี่ยวบ่ออก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกส้มพอ มาตำใส่ น้ำเข้าจ้าว กินเอาเหยื่อมัน โพะออกแลฯ

๗๓. ฟกไค่

อาการ ผิว่าฟกไค่

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา แก่นงิ้ว มาต้มอาบดีฯ

พาก ๑ เอา เปลือกหมากล่ำตาควาย ต้มอาบซู่วันดีฯ

๗๔. เป็นกีมเป็นเมื่อย

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากหญ้าขัด เครือเขาฮอ ท่อกัน มานึ่งตากแดด คว่ำดูทรุ ๑ นางกาบเครือ ๑ ใส่ อ้อยดำ เอาสมกันจักต้มให้ออกกินดีฯ

๗๔. ยาอยากเข้า

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา คำคามา ๑ ผักกูดเครือ ๑ เขืองน้อย เขืองหลวง ๑ หัวก้อนกะแต ๑ ยาหัวหลวง ต้มกินดีงามฯ

๗๕. ยาลงเลือดคอลงเลือดดัง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา เข้าหมิ้นไข่ ใบเหมือดโลดฮ้อย ๑ ต้นขาเบี่ย หญ้าโพงโพด อ้อยดำ ท่อกันต้มกินดีแลฯ

สบับ ๑ เอา ฮากหมากซัก ๓ ฮ้อย ฮากต้างไก่ ๒ ฮ้อย ให้บูชา เอาใบโพธิ์ศรี อันหล่นตก ๓ ฮ้อย ฮากตากวาง ตาเสือ เอาเข้าฝูงนี้คุลิกาเข้ากัน ต้มกินดีแลฯ อันนี้เซื่อแลฯ

๗๖. ยาคันทะมาลา

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากขัดเค้า บาท ๑ ฮากหมากเอิก บาท ๑ ฮากแคว้ง บาท ๑ เปลือกหมากยมผู้ บาท ๑ ใบเจียงลม บาท ๑ ฮากหมากนาว บาท ๑ ฮากหมากเว่อ บาท ๑ สีไค บาท ๑ อ้อยดำ บาท ๑ เปลือกค้อ บาท ๑ ส้มลม บาท ๑ ฮากพายสง บาท ๑ ยาฝูงนี้ ฝนสมกันกินดีฯ

๗๗. คันทะมะลาเดือไก่

อาการ แก้คันทะมาลาเดือไก่แลฯ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ยาพังคา ตัดสน่อยจิงกินแลฯ

๗๘. ยาฝีหัวขว่ำ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา แก่นค้อหนาม ๑ หางกวาง ๑ แก่นบ้งมั่ง ๑ ฮากช้างน้าว ๑ ช้าชะโก ๑ ฮากพีพวย ๑ อ้อยดำ ๑ ต้มกินดีฯ

๗๙. ยาแก้ปานดำปานแดง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เครือส้มกุง เครือขี้มอน ๑ มันแกว ๑ ซะโก ๑ ต้นเสี้ยวน้อย ๑ ต้นก้ามปู ๑ ก่ามโคม ๑ เครือตาปลา ๑ ต้นตีนจำโคก ๑ นางกาสบ บาท ๑ นมราชสีห์ ๑ ฝูงนี้ฝนทาแด่ กินแด่ หากได้ เชื่อแท้ดายฯ

๘๐. ยาแก้หนัง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หนังควายในเฮือนแม่หม้าย ๓ เฮือน มาเผาขูด เอาได้แล้ว มาแกงกับใบผักเทียม พริก ขิง ใส่ ปลาแดกปลาน้อย สน่อยกินแม่นว่าหนังก็ดี หากจักเหน่าออก ตกเสี้ยงแลฯ

๘๑. ยาแก้กะตืก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา คาบแมงมุม ๑ สากมอง ๓ ออกเอาไม้อันฝังอยู่ใน สีก ๓ ปี ๑ เอาเบี้ยผุ ๓ หน่วยมาฝนดอมกันให้กินออกปากแลฯ

สบับ ๑ กั้นใจถากเอาสากมอง ๗ กีบ ฝนใส่ พริก ขิง ๗ ฝานให้กินแม่นกะตืกก็หนีสิ้นแลฯ

๘๒. ยาฆ่าฝี

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา สอ บาท ๑ ใบผีเสื้อ บาท ๑ หว้านไฟ บาท ๑

กะโดน บาท ๑ เปลือกกะจาย บาท ๑ เครือเขาฮอ ๗ ฝาน หว้านซน ๗ ฝาน คาบแมงมุม ๗ ตัว ก้านไม้ไผ่ ๗ ก้านภู(พลู)๗

๘๓. ฟก พอง เสด

อาการ เป็นฟกเป็นพองเป็นเสดก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา จักยาให้เอา ต้นหิง ๑ ดีปลี ๑ ฮากกล้วยตีบ ๑ แก่นหมากเกือ ๑ เครือเขาฮอ๑ จี่จ้อหลวง ๑ พริกขิงท่อกัน บดผงไว้ใส่น้ำฮ้อนกิน หายผอมเหลืองก็ดีทั้งมวลแลฯ

พาก ๑ ให้เอา หมากส้มมอดิน ๑ หมากส้มมอหลวง ๑ ฮากหมากขามป้อม ๑ พริก ขิง เทียม หมากล่ำตาควาย ๑ มาเขี่ยวใส่ น้ำเผิ้ง น้ำอ้อยไว้เป็นน้ำกิน เป็นซะดวงก็ดีแลฯ

๘๔. ไข้สาระบาด

อาการ ไข้สาระบาดขึ้นถือตา

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา เปลือกกุ่ม เครือเขาฮอ พันผักกาด ขิงแคง มาตำใส่โพะหัวดีฯ ไข้บ่สู้ ดีแลฯ

๘๕. อะพิยานสาระบาด

อาการ เจ็บท้องกินส้มอยากอาบน้ำจักตายซื่อว่า อะพิยานสาระบาดแลไข้เจ็บท้องทั้งข้างในท้อง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากปีบปีแดง พริก ขิง ดีปลี ท่อกันบดใส่น้ำฮ้อนกินดีฯ

๘๖. ไข้ซะเออะ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ใบพลู ๖ ใบ มาขางให้แห่ม เอาพริก ๓ ใส่ น้ำฮ้อน ให้กินดีฯ

๘๗. ไข้เสดขึ้นกลั้นใจ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หมากส้มมอ ๑ หมากขามป้อม ฮากหมอน้อย ฮากไควงู มาบดใส่น้ำหมากแคว้ง กินดีฯ

๘๘. ยากัดเสด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา สะดีปี พันน้ำมัน ปั้นลูกกลอนไว้จิงแก้พยาธิทั้งมวลดีฯ

พาก ๑ เอา ซะคาน ๑ ฮากบูฮา ๑ เครือเขาฮอ ใบขี้กา ฮากอิสุม หัวหว้านไฟ หัวแห้วหมู พริก ขิงท่อกันตากแห้งบดผง

ปั้นลูกกอนกินหายพยาธิทั้งมวลแลฯ

๘๕. คัดอก

อาการ ผิเจ็บคัดอกคัดลมขึ้นข้างทั้ง ๒

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เครือเขาฮอ ฮากตาว ๑ จี่จ้อหลวง ดีปลี พริก ขิง ท่อกัน ตากบดผง ปั้นลูกกอนไว้กินดีฯ

๕๐. ยาแข่วหมั่น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ขี้เหล็กอันเพิ่นตีเสียนั้น ขี้เจีย ๑ ผักกาด ผักซี ฮากขี้กาน้อย ท่อกันบดไว้ใส่น้ำฮ้อนกินดีฯ

๕๑. ปั้นเยี่ยวปวด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากล่องแล น้าม ฝนดอม น้ำหมากนาว ดังไฟให้สุก กินดีฯ

๕๒. เป็นกะบูนลม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา แก่นคูน ส้มลม เวหลายมาต้มใส่ พริก ขิง กินดีฯ

๕๓. ยาสัตตะคุรังกา

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หัวแห้วหมู ฮากชมชื่น๑ เข่าหมิ้นขึ้น ดีปลีใบขม ซะเดา พริก ขิง ใส่ทั้งมวลท่อกันบดวัน ๑ หญ้าหอมแก้ว มาตำเอาพยาธิทั้งมวล เอาฮากพันมหา ๕ บาท พริก ฮ้อย ๑ หญ้าหอมแก้ว ตำเอาน้ำปั้นลูกกอนท่อหน่วยหมากทันกินดี

๕๔. ยาตา

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮางคาวหลวง ๑ ฮากพันมหา ๑ หัชชะคืน ๑ ปีบปีแดง ๑ ฮากหมากตอด ขิงแคง๑ ท่อกัน น้ำมันงา เป็นน้ำแซ่ยาไว้ใส่ตาแดงก็ดี ตาฟางก็ดี ตาเป็นเฮื้อน ก็ดี ปากสุก ก็ดี ตาบ่สู่ง ก็ดี ให้จำเริญใส่เทินเซื่อแลฯ

๕๕. ยาหูหนวก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ผักหมฟ้า ใบส้มป่อยกำ ๑ ใบกะจายกำ ๑ ใบขาม ๖ กำ มาเขี่ยว ๖ บวย เอาใส่พริกขิงเกือใส่กินดีฯ

๙๖. ยาซะเออะ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากคา ๑ หัวแห้ว ท่อกันเขี่ยวใส่ พริก ขิง เกือ แด่กินหายแล

๙๗. ยาซะเออะ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หางยูง เผาแซ่น้ำกินดีฯ

๙๘. ยาลมซะคิวเมื่อย

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ปีบปีแดงฮ้อย ๑ หมากส้มมอดินฮ้อย ๑ ตำผงให้เขี่ยว ดอมเยี่ยวงัวดำ ให้สุกแซ่ดอมกัน จำเริญกิน วันละแพ่งดีแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากก้างปลาบาท ๑ พริกเกิ่ง ๑ เทียมเกิ่งปั้นมัน

อาการ มูกเป็นเลือดเหลือมเป็นหอนออกได้ ๙ ปีบ่ฮู้ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากหมากนาว อันเซินเมื่อตาวันตก มาฟักตากบดผง พริก ขิง ซั่งท่อกันเอาน้ำท่าหนักปั้นลูกกอนจำเริญกินดีแลฯ

ยาอันนี้เจ้าหงสากินดีแล้ว คายฮ้อยคำดายฯ

๙๙. ยาห้ามไข้

อาการ ผิว่าไข้เจ็บคึงยิ่งฮ้อนเจ็บหัวเจ็บตา

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกเดื่อเกี้ยง อ้อยดำ ๖ ปล้อง หมากค่ากำมือ ๑ กล้วยตีบ ๖ หน่วย มาทับแซ่น้ำกินดีฯ

ยาห้ามไข้ เอา ฮากผักหมฟ้า ๑ พริก ขิง เทียม หมากเว่อ เป็นน้ำบดให้กินดีฯ

๑๐๐. ป่วงลมยาออก

อาการ ผิไข้หาแฮงบ่ได้ เมื่อยเสียบหัวจะโพกด้างทั้งคึง แค่ง ขา ซื่อว่าเป็นป่วงลมยาออก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หมากสมอเทศ ดีปลี เกลือท่อกัน เอา ขิงท่อกัน ทั้งมวลเข้านั้นบดเขี่ยว ๖ บวยเอา ๑ กินฮ้อนดีฯ

๑๐๑. ยาขี้ทูด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เห็ดข่าพัน ๑ ฮากส้มกบพัน ๑ หว่านซนพัน ๑ หว่านไฟ พัน ๑ หว่านนางเหลือง พัน ๑ หว่านตูบหมูบ พัน ๑ เปลือกกาสัก พัน ๑ เครือขาเบีย พัน ๑ ปอขี้ไก่ พัน ๑ ต้นหมากหมุน พัน ๑ ผักซีช้าง พัน ๑ แก่นดู่ พัน ๑ แก่นแดง พัน ๑ แก่นยูง พัน ๑ ต้นตับเต่า พัน ๑ แก่นขี้เหล็ก พัน ๑ ปัมมัน พัน ๑ กลอย พัน ๑ ผาก พัน ๑ แพงคำฮ้อย พัน ๑ ต้นตีนเป็ด พัน ๑ ฮากแพง พัน ๑ ฮากเปล้าหลวง พัน ๑ แก่นจิก พัน ๑ แก่นฮัง พัน ๑ แก่นคูน พัน ๑ แก่นตาแทง/ทอง พัน ๑ เครือเขาฮอ พัน ๑ เครือเปล้าปุน พัน ๑ เครืองิ้วนหมู พัน ๑ ต้นมูกหลวง พัน ๑ ตุมกา พัน ๑ ต้นเซือก พัน ๑ ต้นหามอาว พัน ๑ ต้นปะดงแดง พัน ๑ เข้าทั้งมวลท่อกันตำให้แหลกคุลิกาดอมกัน ยาพังคาเข้ากำหมื่นทั้งมวลนั้น พัน ๑ ให้ฝังเข้าไว้เดือน ๑ จิงเอาออกมากินอย่าสนเท่หาเทิน เซื่อแลฯ

พาก ๑ แก่นกิน เปลือกให้อาบดีฯ

พาก ๑ ให้เอา เปลือกมูกหลวงได้ พัน ๑ เมื่อจักเอาให้อัญเชิญนางธรณีเทวดาอันรักษาต้นไม้อันนี้ อัญเชิญเจ้ามูกหลวง เมื่อจักเอาให้มี เงินเบี้ย ๑ คำบัก ๑ แต่ท่อว่าให้กำสีนเอาดีเซื่อแลฯ

พาก ๑ เอา ต้นเปล้าหลวง เพียงแอว เมื่อเดือนเพ็งวัน ๖ จิงเอาแก่นเขี่ยวกิน

พาก ๑ เอา ปัม ๑ กลอยพัน ๑ เข้าแดงพัน ๑ จำเริญกินดีนักแลฯ

๑๐๒. ยาลงมูก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ใบมอน ใบซ้างมง ท่อกันตำเอาปั้นลูกกอนกินดีฯ

๑๐๓. ยามูกเลือด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ยอดพิลา ยอดมอน ยอดหญ้าหอมแก้ว ท่อกันตำใส่ขิงกินดีฯ

พาก ๑ เอา น้ำเต้าน้อย ๑ ฮากไส้ไก่๑ ฮากขัดเค้า ๑ ฮากหญ้าหอม แก้ว ๑ ฮากหญ้าขัด ท่อกันต้มกินดีฯ

๑๐๔. ยาแข่วหมั่น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ขี้เหล็กตีเสียนั้น ๑ ขูด เอาเขากวางท่อกันมาบดใส่น้ำหมากนาว เขี่ยวไว้เจียทุกมื่อ หมั่นนักแลฯ

๑๐๕. ยาซะดวงท้อง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากเครือไส้ไก่ มาต้มกินเดือนดอยดีแลฯ

ผิว่าฮ้อนท้องฮ้อนคึง เอา ฮากอ้อยดำ ฮากกล้วยตีบ หญ้าแห้วหมู หัวปุกเครือ ๗ กีบ มาหลามใส่ไม้ปลายด้วนกินเมื่อเดือนดับ เอาข่าท่อกันใส่น้ำเข้าจ้าวกินดี

๑๐๖. พยาธิขี้เยี่ยวบ่ออก

อาการ เป็นพยาธิขี้เยี่ยวบ่ออก คัดท้อง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หว้านไฟ ๑ เปลือกคูน ๑ หมากขาม ๑ เอามาตำดอมกันแล้วจิงตองเอาน้ำกินดีฯ

๑๐๗. ยาซะดวงท้อง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากเดื่อป่อง ๑ ฮากดอกจัด ๑ อ้อยดำ ๑ มาต้มกินดีฯ

๑๐๘. ยางูตอด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หัวกลอย ฝนทาดีฯ

๑๐๙. คัดหัวใจ/ คัดอก

อาการ เป็นลมคัดแล่นขึ้นคัดหัวใจคัดอก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกบก ๑ เปลือกกุ่ม ๑ ก้านใบบูฮา ๑ อ้อยดำ ๑ มากินดีฯ

๑๑๐. ยาลูกหนูไค่

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เครือหบเห็บ ๑ ต้มฮมพาย ๑ ใบผีเสื้อ ๑ พัน ผักกาดมาตำ เข้าจ้าว เป็นน้ำอุ่นโพะดีฯ

๑๑๑. เจ็บท้องหมักหมั่น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากหมากแตก ๑ ฮากกะจาย ๑ ฮากเอ็นอ้า ท่อกันมาต้มกินดี

๑๑๒. เยี่ยวเป็นเลือด

อาการ ผิว่าเยี่ยวเป็นเลือด

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากซาฝาย ฮากหุ่งแดง ฮากผักหมแดง ฮากขัดเค้า ท่อกันต้มกินดีฯ เป็นเข้าขาวพัน ๑ แล้วจิงหุงให้เป็นยา พังคาไว้แล้วต้นตุมกา เผาแซ่ เอาดั่งยาพังคา เอาน้ำดั่งคุลิกาดอมกันแล้วฝังเข้าไว้เดือน ๑ เอาออกมากินดีเซื่อแลฯ

ยาอาบ เอา ถะระสิง ๑ ใบซะแก ๑ ใบหมากเว่อ ๑ หมากนาว ๑ ท่อกันยาอาบแลฯ

๑๑๓. ยาขี้ทูด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาสี เอา มาด ๖ บาท ขิง ๖ บาท ขิงแคง ๓ บาท หมากพริก ๓ บาท เอาบุ ฮ้อย ๑ เหม่ากล้วยตีบ ฮ้อย ๑ จี่นายก้อม ฮ้อย ๑ น้ำมันงา ฮ้อย ๑ ปีบปีแดง ฮ้อย ๑ อันนี้ยาขี้ทูดต้มให้ออกสีแล ยาทูดทั้งมวลนี้ควรค่าได้แสนคำ ๑ แลฯ

๑๑๔. ยามะเฮ็ง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ใบถั่วแฮ ตำเอาน้ำให้ได้ แพ่ง ๑ น้ำมันงา แพ่ง ๑ สานหนู ลำ ๑ บด ยาทั้งมวลจิงหุงหวน บกน้ำ ใบถั่วแฮ จิงทาดีแลฯ

พาก ๑ เอา เครือตากวาง ๑ ซาพอก ๑ เครือหาวกวาง ๑ ฮากตาไก้ ๑ ฮากกูดผ่า ๑ ยาหัวพัน ๑ ฮากตากวางเอาหลุดกว่าซู่อันซุมสิ่งนั้น เอาแลอันละฮ้อยให้แต่งคาย๕ บาทจิงต้มกินดอมเหล้าเข้าก่ำดี ให้คำเกือ ๓ มื่อดีแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากเหมือดแอ่ พัน ๑ ฮากซ้างน้าว พัน ๑ หัวส้มโก่ย

พัน ๑ ท่อกันจิงต้มเขี่ยว ๓ บวยเอา ๑ จิงเอา น้ำเผิ้งผอง ๑ ใส่ยาต้ม ๒ ผอง ฝัง เข้าไว้จำเริญกิน

๑๑๕. ยาออกสุก

แก้พยาธิทั้งมวล

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากนมงัว ๕ ฮ้อย ฮากกะจุงคาน ฮ้อย ๑ หญ้าคมปาว ฮ้อย ๑ ฮากขัดเค้า ฮ้อย ๑ หญ้าขัด ฮ้อย ๑ ฮากคานกาง ฮ้อย ๑ เหล็กกั้นเตา ฮ้อย ๑ ตีนจำ ฮ้อย ๑ ต้นนมช้างน้อย ฮ้อย ๑ ยาทั้งมวลต้มกินดีแลเจ้าเฮยฯ อันปลายนี้ ยาออกสุกให้ตุ่มงาม เอาเลือดปอมตายกินในกองแซ่ก็ให้ตุ่มฟูฯ

๑๑๖. ออกแฮด

อาการ ผิว่าตุ่มแห่มก็ดีออกแฮดก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เลือดมาฝนให้กิน ในหนังแฮด นั้นฝนทายาพังพังคาตัดฯ

๑๑๗. คัดอก

อาการ ผิว่าคัดอก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ผักใส่ ๑ ผัก บาท ๑ ใบหมากหลีด ๑ กาสัก ๑ทาดีฯ

สิทธิการจักกล่าวยาทั้งมวล

ผิว่าคัดอก เอา ยอดกล้วยหอม บาท ๑ เปลือกหมากเกลี้ยง บาท ๑ เข้าจ้าว บาท ๑ ถั่วซะแดดบาท ๑ บดใส่น้ำให้กินดีฯ

๑๑๘. ยาห้ามฮากออกสุก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกสา ๑อ้อยดำ ๑ เข้าตอกแตก บดใส่น้ำให้กินดีฯ

๑๑๙. ไข้

อาการ ผิว่าไข้บ่วะ แลซะดุ้งตื่น อันนั้นเป็นตุ่มน้ำทั้งมวลก็ฮ้ายยังพอยาแลฯ

ผิว่าไข้มันฮู้วะ ฮู้สว่าง ตุ่มอันนั้นเป็นตุ่มหนองทั้งมวลบ่ตาย

ไข้บ่วะ บ่สว่าง ตุ่มอันนั้นออกล่วงเย็นไปซู่ยาม อันนั้นเป็นตุ่มน้ำ ๒ ส่วนตุ่มหนองส่วน ๑ ก็ควรตายแลฯ

ไข้เจ็บเสียบแทงแล้วจิงออกตุ่ม อันนั้นเป็นตุ่มเข้าจี่ ทั้งมวลก็ควรตายแลฯ

ไข้เจ็บแอวทั้งคึงตั้งคึงบ่ได้เป็นดังผีเข้าแท้ ตุ่มอันนั้นเป็นตุ่มแห่มก็ควรตายแลฯ

ผิไข้คลั่งไคล้ไปไหล ตุ่มอันนั้นเป็นตุ่มหนองทั้งมวล ดีบ่ตายยังพอยาแลฯ

ไข้แลผุดลุกผุดนั่งบ่เซา ตุ่มอันนั้นเป็นตุ่มลมหนองทั้งมวลมันคันคายยิ่งนัก ตุ่มอันนั้นก็ควรตายแลฯ

ผิไข้ตาหลักตาไวคึงฮ้อนไปแลเจ็บดูกเจ็บเดี้ยวนอนบ่ได้ ตุ่มอันนั้นเป็นตุ่มตอตุ่มหนอง ตุ่มแห่มเสียแลก็ควรตายแลฯ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ผิจักยาให้เอา น้ำไส้เดือน ๒ ผอง ยาพังคา ผอง ๑ น้ำดูกผี ๒ ผอง น้ำขี้โกะแดง ผอง ๑ เอาฮากแกงแซง ๑ ฮากนมแน่ ๑ หัวเอื้อง ๑ ฝนซู่อันให้กินห้ามพิษออกสุกทั้งมวลเสดก็ตกแล

ยาอาบ เอา ซ้างมัง ให้ลอกเปลือกเสีย เอาแกงแซง แซ่อาบดีแลฯ

ผิบ่ดี เอา แกงแซง ๑ หัวจี่จ้อ ๑ อาบดีฯ

ผิว่าตุ่มแห่มดังเข้าจี่นั้น ให้เอา ฮากกน เผาใส่น้ำไส้เดือนให้กินตุ่มฟูแลฯ

ยาอาบ เอา ส้มป่อยซ้าง มาแซ่อาบดีแลฯ

ผิว่าตุ่มไหม้มันด้านเสียดังนั้น ให้เอา ต้นไขแน ๑ ต้นหูลิง ๑ ลอกเปลือกเสีย เอาหัวเอื้อง ๑ แซ่น้ำไส้เดือนกินฟูแลฯ

ผิว่าฟูพร้อมกันทั้งมวลฯ ยาอาบเอา ฮากส้มป่อยซ้าง ฮากแกงแซง จำเริญอาบเท่าดี

ผิว่าอาบน้ำ ๗ มื่อบ่ฟูแท้ ให้เอา เข้าจ้าว มาสีน้ำดังมวก เอา ฮากหญ้าคา ฮากไควงูขาว แพงคำฮ้อย หญ้าลับลืน วันฝนเอาน้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำผิว่าบ่ฝน ให้ตำเอาใส่น้ำมวกเข้ายาชักตุ่มแลฯ

ผิว่าฟูพร้อมกันทั้งมวลแล้ว ให้เอา ใบโพธิ์ศรี มาแซ่อาบแลวันเที่อดีฯ

ผิว่าพิษขึ้นถือหัว เอา ผักหวานบ้าน ก้านตง แพงคำฮ้อย เข้าจ้าว ถั่วซะแดด ตำดอมกันโพะหัวดีฯ

๑๒๐. ยาซะเออะ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปลือกหมากล่ำตาควาย กับ น้ำไส้เดือน เอาบีงู ตัดสน่อยกินดีฯ

๑๒๑. ตุ่ม

อาการ ผิว่าตุ่มบ่ฟู

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา เข้าจ้าวล้างเสีย ๗ น้ำ แล้วจิงแซ่ดอม น้ำผักซีซ้าง ต้นพอก แซ่ดอม เข้าจ้าว อาบฟูดีฯ

ผิว่าพิษเข้าเมือในใจจักขาดแท้ ให้เอา หัวคา มาฝนดอม น้ำไส้เดือน เอาบีงู ตัดสน่อยกิน

ผิตุ่มออกมาแล้วแห่มเป็นดังเข้าจี่ผดน้อยผดจุมนั้น

ให้เอา ฮากม่วง ๑ ฮากไขแน ๑ ฮากหิง มาแซ่กินดีฯ

ยาอาบ เอา เปลือกหมากขาม แม่เข้าจ้าวอาบ ๑ ให้เอาผักซีซ้าง หัวคา ฮากแกงแซง ๑ แซ่อาบดีฯ

อัน ๑ ให้เอา เปลือกผัก นำแน้ ๑ หัวคา แซ่อาบดีฯ ยาตุ่มแห่มมีท่อนี้แลฯ

ผิว่าตุ่มหากขาวก็ดี แดงก็ดี ให้เอา ฮากหมากมอก ฮากคางเหน็บ(เหนื่อย?) แพงคำฮ้อย มาดวัน ฮากแซ่ง หัวเอื้อง ฝนใส่ น้ำไส้เดือน แล้วจิงเอายาพังคา บิงู ตัดสน่อยกินยาเย็นใจผิว่ากินเย็นใจนั้นก็หากจักฟูแลฯ

ยาอาบ เอา ลำเอื้อง ฮากแกงแซง ทับแซ่น้ำก่อนกาอาบดี ตุ่มอันมากอยหมากหวดแลแดงดำ เทิงดึงตุ่มอันนั้นควรตายแลฯ

จักยาให้เอา น้ำขี้สูด น้ำไส้เดือน ๑ ผองท่อกัน เอา ฮากหิงมาทับแซ่กินฟูแลฯ

ยาอาบ ให้เอา เข้าจ้าวล้าง เสีย ๓ น้ำ แลเอาเม็ดเข้า แซ่น้ำ เอาส้มลมมาแซ่น้ำเข้าจ้าว อาบดีแลฯ

๑๒๒. ยาออกสุก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หัวเอื้อง ๑ แพงคำฮ้อย ๑ ต้นง้วนหมู ๑ แกงแซง ๑ ท่อกัน ไส้เดือนผ่า แล้ว บิงู ยาพังคา ตัดสน่อยให้กินดี แม่นว่าคางเขากับก็ดีแลฯ

ผิว่าออกสุกแลฮากลม ให้เอา หญ้า ลยา(เลีย ?)หางแลน แซ่กินดีฯ

พาก ๑ เอา คา เอา คำหาม ฝนกินดีฯ

๑๒๓. คอไข่ (ไค่?)

อาการ คอไข่

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เครืออิสุม น้ำตาล ซะแอ่งน้ำ เอาเข้าเหนียว กินดีฯ

๑๒๔. ยาออกสุก

อาการ ผิว่า ยาออกสุก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากแต้ ต้นแก้ว ฝนกินบดผงใส่น้ำหายแลฯ

๑๒๕. ยาตุ่ม

อาการ ยาให้ตุ่มฟู

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เลือดต่าย มาโพม(โพะ?) ยาพังคา ตัดใส่แพ่ง ๑

ฟูงามแลฯ

ออกตุ่มฮ้ายเทื่อ ให้เอา ขี้หมูเฮือน มาเผาให้ไหม้ จิงเอาแพรห่อใส่น้ำไส้เดือน กินฟูแลฯ ยาหาพอดี

ตุ่มแกดแฮดมันปากก็ดี ให้เอา เครืองว้วนหมู หมากเปิก ดอกแก้ว ต้นตุมกา ฝนใส่ยาพังคาให้กินแก้พิษ หมดพิษแล้วจิงเอายาคั้นตุ่มมา

ผิว่าตุ่มตายแล้ว ให้เอา ฮากหมากล่ำเครือ แซ่กินแลฯ

ผิว่าตุ่มเลือด เอา เปลือกดังคันคาก ฝนทาดีฯ

ผิจักไข้ เอา ฮากตับเต่าน้อย ฮากถั่วพู แซ่กินตุ่มดีแลฯ

๑๒๖. ยาออกสุก

อาการ ยาออกสุกฮ้ายทั้งมวลก็ดี ท่อใจอย่าขาด

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ไฮคำอันใบน้อย นั้น ฝน ใส่น้ำไส้เดือนให้กินดีฯ

๑๒๗. ยาแก้พวน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากตูมทอง ใบลิ้นฟ้า เข้าจ้าว ฮากหญ้าคา กำ ๑ ตำใส่น้ำไส้เดือนตัดกินดีฯ

๑๒๘. ยาขบแข่ว

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หอยเลื่อ ๑ กวงสมุด ๑ แพง ๑ ให้สมคาม ๑ ตาไม้บง ๑ ฝนกินดีแล

๑๒๙. ยาตุ่ม

อาการ ยาตุ่มเบิก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ใบดอกซ้อน ๑ ใบหมากหวดข้า ๑ เข้าหมิ้นไข่ ๑ เข้าจ้าว ๑ ตำดอมกันทาดีฯ

อาการ ผิว่าตุ่มดำ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หนังแซ่ ๑ เครือผักแน แซ่โลมขาวแลฯ

๑๓๐. ยาแก้คอแหบ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากผักหวานบ้าน ๑ ฮากแคว้งเครือ ๑ บีงูเหลือม ๑ ตัดยาพังคากินดีฯ

๑๓๑. ตุ่ม

อาการ ผิว่าตุ่มหาน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ใบดอกขิก๑ ใบกนทา ๑ ลำพิษ(ลมพิษ?)ก็ดี แซ่เป่า ตุ่มขึ้นดีหายแลฯ

๑๓๒. ลงท้อง

อาการ ผิว่าลงท้อง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา บีปลาบึก ๑ โพ่นเหม้น ๑ ยาพังคาตัดกินฯ

๑๓๓. ยาแก้พวน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ดูกแฮ้ง ๑ ฮากยานาง ๑ น้ำเข้าจ้าว ๑ น้ำไส้เดือน ๑ แซ่ให้กินดีฯ

พาก ๑ ให้เอา ฮากนมงัว ๑ ฮากนมสาว ๑ ฮากไขแน ๑ ฮากดุกหลวง ๑ มอกหลวง ๑ ฮากคางเหยน/เหม่น ๑ ดูกแฮ้ง ๑ ฝนกินดีฯ

๑๓๔. ไอ

อาการ ผิว่าไอ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หมากดุกหลวง ๑ ดูกแฮ้ง ๑ ฝนเอายาพังคาตัดกินดีฯ

๑๓๕. ออกแกดแฮด

อาการ ผิว่าออกแกดแฮด

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ดูกแฮ้ง ดูกซ้าง ดูกม้า ดูกหมา ดูกควายด่อน หนังแฮด ดูกงูเหลือม ดูกแข่ หนังแข่ ฮากแดง ฮากจันทน์ จูมจันทน์บาน หญ้าไซ หญ้าคมปาว หญ้าแพด ไข่เป็ดดิบให้กินดีฯ

ผิว่าบ่ดี ให้เอา ฮากนมงัว ฮากนมสาว ต้นไขแนหลวง ไขแนน้อย น้ำมันงา ดูกแฮ้ง ฮากหูลิง กินแกดแฮดแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากอิฮุมบ้าน ๑ ฮากหูลิง ๑ ฮากยม ๑ น้ำมันงา ฝนกินแก้ตุ่มดำ ก็เป็นแลฯ

๑๓๖. ออกปาน

อาการ ผิว่าออกปาน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากถั่วภู ตับเต่าน้อย ฝนกินดีฯ

พาก ๑ เอา เปลือกเครือเข้ามวก เปลือกพิลา แซ่กินฯ

พาก ๑ เอา มดแดงหมกให้กินดีฯ

ยาแซ่กินให้เอา หนามแพว ๑ เครือก้างปา ๑ แซ่กินดีฯ

ผิว่าอาบแล้วหากคันคาย ให้เอา ยาพังคา ๑ ให้ยีย่องเอาใบหมากออระนัด ใส่เป่าดีฯ
ยาอาบให้ตุ่มขึ้น เอา ใบยานาง ๑ แลน้ำคาวปา ๑ อาบดีแลฯ
มนต์ห้ามตุ่มฮ้าย เมื่อผงไข้นั้นให้ว่าดังนี้

โอม จะมาลือนาง มา ลือ นางหานมาขางหนางยังตากวยมาลือเจ้าฟ้า เอาแพลายยามาเบิกเสีย หยุมตีนหมายามาเบิกเสีย ตุ่มดอกตางยามาเบิกเสีย เจ้าอ้อมต้อมตุ่มงามมาคีบเย้อ
ว่า ๓ ที เอาน้ำกอนกา พ่นผุยเสีย ออกห่างตุ่มงามแลออกก็บ่ฮ้ายแลฯ

โอมพุทโธธัมโม โอมกูชิเป่าฝีหัวดำแลหัวแดง โอมกูชิเป่าฝีหัวสิ่วแล หัวเหลืองหัวขาวแล หัวยาวหัวช้อน ตุ่มฮ้อนแลตุ่มไฟ โอมกูจักเป่าตุ่มหลวงให้พีน โอมกูชิเป่าตุ่มตีนให้ฟู โอมสิทธิการครูอาจารย์พระหมอ กูให้โอมสวาหะ อันนี้มนต์เป่าตุ่มขึ้นแลฯ

ยาตุ่มแห่ม เอา นางค้อ ๑ ตุมแสง ๑ ฮากหมากเหลื้อม ๑ นมงัว ๑ เหมือดแอ่ ๑ เอาลำทั้งมวล ซู่อันตัดมีดขึ้นทั้งมวล มาพร้อมกัน แล้วแซ่ปิ่นหน้าเมือเบื้องตาวันออก นั่งหย่องเยอะ แซ่แล้วผุดแล้วจิงให้กินฯ

พาก ๑ ให้เอา นมงัว ๑ เปลือกตาไก้ ๑ ส้มกบ ๑ แก่นทอง ๑ ซาซู ๑ เปลือกหมากหมี่น้อย ๑ แซ่ให้กินดีฯ

ยาอาบ ให้เอา ตาไก้ มาอาบ เป็นหนองออกดีแลฯ

ผิว่าบ่ขึ้น ให้เอา ปูนาตัว ๑ มาตำอาบฯ

๑๓๗. ฮ้อนพวน

อาการ ผิว่าฮ้อนพวน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ดูกช้าง ๑ ดูกแฮด ๑ ดูกกับแก้ ๑ น้ำไส้เดือน ๑ หัวคา ๑ หัวหญ้าคมปาว ๑ เอื้องหลวง ๑ หัวผักแพน ๑ ฝนยาทั้งมวลกินดีฯ

พาก ๑ ให้เอา นมงัว นมสาว ไขแน เอาทั้งมวลฝนยากินดีฯ

๑๓๘. กินผิด

อาการ ผิว่ากินผิดก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากยาควัน ๑ ฮากหญ้าขัด ๑ บัวขาว ๑ ฯ

๑๓๙. ออกสุก

อาการ ออกสุกอันตุ่มฮ้ายนั้น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา น้ำไส้เดือน ๒ ผอง น้ำยาผอง ๑ น้ำดูกผี ๒ ผอง น้ำขี้แห้ง ผอง ๑ เอา ฮากแกงแซง ฮากนมแน ๑ หัวเอื้อง ๑ ให้ฝนซู่อัน ให้กินหายพิษออกสุกทั้งมวล

แม่นว่าเป็นเสดขึ้นก็ตกแลฯ

โอม กูจิเป่าออกสุกให้หาย กูจิเป่าออกคายให้สว่าง กูจิเป่าออกแดงซางให้หาย
กูจิเป่าผาบพิษแดด กูจิผาบพิษแกดแฮดให้ออกทางหว่าง กูจิผาบพิษจงอางให้ลงค้อย
กูจิผาบพิษงูน้อยให้ออกเมือไกล พญามนต์กูใช้นาไปส่งของผี เมือส่งผีเมืองบนของคน
เมือส่งคนเมือฟ้าของข้า เมือส่งข้าภูดอยหนีไปกินช้างสี่งา หนีไปกินปลาสี่เงี่ยง
หนีไปกินช้างตัวพลาย หนีไปกินควายตัวโซติ หนีไปกินกกขาอ่อนเจ้า
มึงหนีไปกินท่อนขาขาวเจ้า มึงหนีไปกินนกเค้าหน้าผีแผ่น โอมสิทธิการสวาหายะฯ
อันนี้เป่าผาบพิษเสียแลฯ

อะ อุ อัง อิ ติ ปิ โส ภะ คะ วา นะโม พุ ทาย ยะ ติ สิ วิ ยา อิ ติ วิ สิ ตะ
คาถาสบผาบเอาฝ้ายแดงผูกค่อแขนเด็กน้อยดีแลฯ

จะ หะ ระ นัง เย พะ ลิง ตัสสะมาหินะ ระ คัต ถะ อัปปะมา ตา ยัง
คาถาอันนี้ให้จักตอกวังนาเนแล นกกินบ่ได้แลฯ

โอม ซวา วะ นะ นะ ยะ มานทะ จักตนคึง คึง ซวา วะ นะ อิ่มฮังสู
คาถาอันนี้ตะระตุ่มออกสุก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา สาร ๗ เม็ด หัวนางกาบ ๓ หัวมากันจิงสบ ๗ คาบ เอา กวายตาห่าง กอมหัวจิงพ่นผุยเสียดีแลฯ

วาส ๑ ว่า **แก้วมาลือเหิงเหยมาลือมา ๓ ตุ่ม ๔ ตุ่ม บดแล้วแคล้วหนีเย้อเหิงเหยหนีเย้อฯ** ออกตุ่มเดียวดอกแลฯ

วาส ๑ ว่า **โอยท่านโอยทานจาน กูนะ จาน กูนา น้ำฟวงดงไหลมา บง ๆ ผีเค้า ๆ มา หว่านไฟ กูจักตอกน้ำวังหลวงมามอด ให้มอดเป็นจางจีดห่างหนี ยังตากวายแลสวยลวยเป็นห้า ตุ่มฯ**
ให้เอากวยตาห่างมาหัวเอาน้ำกอนกามาสบ ๗ คาบผุย พ่นดิบพิ(ดับพิษ?)เสียดีแลฯ

อาการ ผิว่าออกสุกแลถือคอ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากฝ้ายจัก ๑น้ำเหล้า กล้วยตีบเป็นน้ำฝนยาแก้คอดีฯ

พาก ๑ ให้เอา ฮากเพ็ก ๑ ไม้เท้าสาน ๑ น้ำมันงา ๑ อ้อยดำฝนให้กินดีฯ

พาก ๑ เอา ฮากนมงัว บานออกลำน้อย แซ่กินดีฯ

ยากินใน เอา ยาหัว๑ ดูกแฮด ดูกกา ดูกหมาดำ ดูกแมวดำ บิงูเหลือม ฝนเอายาพังคาตัดกิน

๑๔๐. ยาตุ่มขึ้น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ตอกตาง/ตองตาก/ตากตอง ฝนพังคาตัดกินดี

พาก ๑ ให้เอา ฮากหมากเอิก ๑ ฮากเกือคา ๑ หน่วยในหมากส้มมอ ๑ ฝนใส่น้ำทาแด่กินแด่ดีแลฯ

๑๔๑. พวน

อาการ ผิว่าพวน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ทอมเงินเลียง ฝนก็ดีแซ่กินดีแลฯ

พาก ๑ เอา เห็ดไคหิน มาแซ่อาบดีแลฯ

๑๔๒. ตุ่มล่องแก้ว

อาการ ผิว่าตุ่มล่องแก้วแกม

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากดอกซ้อนน้อย ฝนทาล่องแก้วก็ดีแลฯ

พาก ๑ เอา เห็ดขี้ควาย อันเยบื่อ(เปื่อย,เบื่อ?)นั้นฝนทา เอายาพังคาตัดสน่อยทาดีแลฯ

ยากินใน ให้เอา ฮากกอกค่อน ๑ ฮากเข็มขาว ๑ ฮากมุยค่อน ๑ เครือพีพวย ๑ แซ่อาบ แซ่กินแก้พิษ ออกพิษในทั้งมวลแลฯ

๑๔๓. ยาคะยือ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา หางเอี่ยน เอาหอระดาน ๑ ฮังแมงแอ ๑ แมง ๑ หมวน ๑ ซั่งท่อกันหอระดานใส่ ท่อนิ้วมือ ฮังแมงแอ กับแมง ๑ หมวนขั่วเข้ากัน บด หอระดาน ใส่ดูดแล้วจิง เปลือกหมาก แซ่กินต่างน้ำ น้ำเย็นบ่กินแลฯ

๑๔๔. ยากินบ่ผิด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ตุมกา มาต้มแล้วเอายาซุ มาฝนใส่สน่อย แล้วจิงกินแลฯ

๑๔๕. ยาคีบตุ่ม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หัวคากับ หัวเอื้อง หัวผักซีซ้าง ฮากกะจาย

ทะวา ฮุฮา วะ หัง หะวา ภะ วาพัง พัง พี แต่ ไก ฮาก หาฮากฯ

โอมสิทธิการครูอาจารย์หระหมอให้แก้ กูซื่อว่าผีปอบ กูจักจีหน้าตาตาย

ผีพงผีพรายลาย่านตนกู กูจักเฮียกฮ้องเอิ้นกว่าคามดีมึงบ่มา

กูจักนำเมือข่านำตีฮอดเฮือน มึงให้เจ้ามึงกิ้งตกเฮือน ให้เจ้ามึงเปินตก ล่าง

ให้เจ้ามึงฮ้างหนึ่งผีกินตกขาขาว กูจักเซิญสูออกมาผีฮาววางนาย

กูจักเซิญสูออกมามื่อวัง ปูปาเกียงลาบสวาหอมฯ

ออกอวนทุกอันมือทันใกล้ปิ่งปิ้งแป่งแล่งทางหลังโอมสะหะฯ

๑๔๖. ยากืบหมากสุก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา แก่นยาง สิ่ง ๑ เขาเยือง สิ่ง ๑ หนังแฮด สิ่ง ๑ หญ้าลับลืน สิ่ง ๑ กุดง่องสิ่ง ๑ ฝนแล้ว เอาน้ำพังคาตัด น้ำขี้กาแดงผอง ๑ น้ำส้างน้อย ขี้ไส้เดือน ผักซีซ้าง หัวคาฯ

ตุ่มบ่ขึ้น เอา หนังแกแข่ น้ำมันปู

ยายอมตุ่ม น้ำอ้อย ๒ ผอง ๑ ปู ๕ ซาย ๗ ยางโบงแลฯ

ยาให้ตุ่มฟู น้ำมันหมู เข้าหมิ้นขึ้น ไข่เป็ดเจาะเอาแต่ไข่ขาวน้ำพังคาสมบีงูเหลือม น้อย ๑ คะขาบซาง(ตะขาบซ้าง?) ฝนทาตุ่ม ฟูแลฯ

ผิพวนอันฮ้ายแท้ พาก ๑ เอา คอนแคนแซ่อาบฯ น้ำมันงา เตาบัว แคฝอย ผักหวานบ้าน หัวคา แซ่กินดีแลฯ

๑๔๗. เจ็บในคอ

อาการ ผิว่าเจ็บในคอ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ไขแน ฮากผักหวานบ้าน ฮากขี้แฮ แซ่กินดีแลฯ

๑๔๘. กินอาหารผิด

อาการ กินอาหารผิด ไค่ฟกพองทั้งคึง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หัวคา ๑ เอื้อง ๑ นุมแน ๑ ดูกผีตาย๑ เอาขี้หมูป่าเผาห่อผ้าขาว น้ำไส้เดือน แซ่กินดี ทาพิษก็ดีฯ

๑๔๙. ปวดหัว

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ถั่วซะแดด น้ำเข้าจ้าว ฮากมานวังตา แซ่โพะหัวหายแลฯ

๑๕๐. พวนใน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา แก่นผุบ้าน งาช้าง ฝน น้ำไส้เดือน กินดีฯ

ผิบ่ดี เอา แมงลิ้นหมา ๒ ตัว บ้งกือก้อม ๒ ตัว ปลิงจับควายด่อน ๒ ตัว หาบ่ได้ตัว ๑ ก็เอา ขี้สูดดิน ๖ ก้อน ขี้ไก่ดำ ๓ ท่อกัน เผาไหม้ ห่อผ้าขาวแช่กินดีแลฯ

ผิว่าออกอยุ้มตีนหมา ตุ่มแห่ม ตุ่มลุบก็ดี ไข่เจาะเอาแต่น้ำขาวมาโลม

บ่ฟัง เอา ดูกปาฝา ดูกแฮ้ง ดูกกา ดูกนกซุม ดูกปาขาว ดูกงู เหลือมเลือดเป็ด แช่กินฝนกินก็ดี

ฮ้ายแท้จิงใส่ เหมือดคน นมสาว ฮากซ้าซะโก ฮากหมากดูก ไขแน น้อยไขแนหลวง ซุมนี้เป็นยาฝนกินแลฯ

๑๕๑. ออกดำ

อาการ ผิว่าออกดำ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ซาคางคา เหม้าน้อย ๑ ซาคางคา ซาซู ๑ ซาพู ๑ ส้มกบ แกงแซง ๑ ไขแนน้อย ๑ ไขแนหลวง ๑ แช่ให้กินดูก่อนคันบ่ฮ้อนบ่พวนเสมอดังคึงเฮานี้ฯ

ผิว่าพวนใน หัว หวาย ยาบ่ถึกให้ฝนกิน บ่เซาเอาไส้เดือนมาแช่เอาน้ำเข้า

๑๕๒. ยาออกปานดำปานแดง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา คามป่า ๑ ตังเบือ ๑ เหม้าน้อย ๑ หมากแคว้ง ๑ อ้อยช้าง ฮากหวด ฝนกิน

หากฮ้อนพวนแช่ให้กินบ่ฟัง เอา หมากฝึก (ผุ ?)มาตัดถ่อง เงิน คำ แช่กินดีแลฯ

อาการ ออกเหือด ออกคาย ออกดำ ออกแดง ออกเห่าห้อม ออกทำทาน ออกเมือก ปานดำปานแดง ออกแปด ออกโคม ออกกานปอง จงอางส้างฮาฯ

สัพพะยาทั้งมวลใส่ดูก่อนหากบ่ถึก แบ่งถ่องคนแฮงใส่ทั้งมวล ไข้หนหวยพวนใน ปานดำออกแกมไต้ไฟเบิ่งดูเป็นดังขี้แมงวันแม่นแลฯ

ปวดหัวจักแตกเห่าห้อมออกแกมเป็นดังหอมแปดไว้ท่อกิ่งก้อยจับหว่างผากหัวใจลักแฮ้ตีนมือดังจูมหอมแม่นแลฯ

ปวดแอวจักแตกเหือดแกมเป็นเงาฟันในหลังเป็นคึกมึกแม่นเหือดจมแลฯ

ออกเปิกดังเดียวท่อว่าเป็นเงาดำดังเมื่อเฮานั้นประมาณท่อลายมือกำไขเป็นดังไฮไต่ซื่อว่าออกคันคายสับเป่าหากมุดไปแล

ไข้ออกตุ่มหนาพื้นแขนเป็นดังหมัดไต่ปายแห้ง ๆแดง ๆ นั้น ซื่อว่าเหือดไฟแกมแลฯ

ผิว่าไข้ป่วงฟ่าง แม่นอันตานไก เอาต้างไก่ใส่ดอมซุมไขค่อแม่นแลฯ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

ใน(นัย?) ๑ เอา เข้าสาลี มาเผาแซ่น้ำให้กินมื่อ ๑ ออกตุ่มห้ามแลฯ

๑๕๓. ผิดวิน

อาการ ยาผิดวินทั้งพิษดิ้นตาย

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากหมอน้อย ๑ ฮากยานาง ๑ ฮากหมากพริกก้นซัน ๑ ฮากขาม ๑ ฮากอ้อยดำ ๑ ฮากหมากแคว้ง ๑ ฝนให้กินดีแลฯ

๑๕๔. เจ็บคอ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ฮากเอ็นอ้า ๑ ฮากกางของ ฝนกินดีแลฯ

๑๕๕. คันคาย

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เปลือกกางของ ฮากหมากตำแย ฮากหญ้าบ้งหาน ปล้องหญ้าไซ เข้าหมิ้นขึ้น ตำใส่น้ำดีแลฯ **โอมพุทโธ พุทัด โอมธัมโมทามัด โอมสังโฆมสังฆัด กำจัดออกไปอย่าเข้ามาใกล้เสนามลฑล หิให้กันวินาสสันตุฯ**

๑๕๖. หมากสุก/ เจ็บคอ

อาการ สิทธิการจักกล่าวยาหมากสุก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

ผิว่าเจ็บคอ ให้เอา ฮากหมากเห็บน้ำ ๑ ฮากหมากกะดังน้ำ ๑ หัวเลา บีงูเหลือม ๑ ฝนแล้วจิงเอายาพังคาตัดใส่ให้กินดีแลฯ

ผิว่ายายตุ่ม ให้เอา เม่น ๗ ตัว แมงวัน ๗ ตัว ซากแมงมุม ๗ ตัว ให้เอาน้ำนม มาใส่น้ำพังคา แล้วจิงเอาปีกไก่ดำจ้ำยายหนีเสียแล้วดีแลฯ

๑๕๗. ยานิ่ว

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา เครือบ้งหาน หญ้าคมปาว ฮากหมากเขือ ฮากหมากเอก ต้มกินดีแลฯ ไอเลือดออกก็ดีแลฯ

ยาสาระพัดอยู่นี่แลเจ้าเฮย ยาหมากไม้น้อย หมากไม้แลงอยู่นำกันแลฯ

ตำรายาหมากสุกผูก ๑ อยู่นี่แลเจ้าเฮย

ลิจจะนาแล้วยามเที่ยงแล แล้ววัน ๒ เดือน ๕ แลเจ้าคะนะซาคดแล เจ้าเฮยฯ

ตำรับยา ฉบับที่ ๕

วัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

๑ .พยาธิตีนตำ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากยมผู้ แก่นขามฝน น้ำเหยื่อเดือน ตัดกินฯ

๒ .ออกสุก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ซะโก ซะเกือ ขัดเค้า ขามป้อม พันซาดเบือ ฮากหมากแฝนสิ่ง ๑ ฉอน ต้นมอกแดง งิ้วดำ ยางดำ แฝกดำ สีไคต้น ๔ ซา ๕ เหมือด ๔ ต้ม ๓ ตังดัง กัวฟ้า ดูกเอี่ยนด่อน ลิงลม แข่วแฮด แข่วแข่ ดูกหมาดำ ดูกแมว ดูกม้าขาว ดูกควายด่อน งวยคอกเหลือง กุงเคือ กำยานคือ ๑ หัชชะดำ ฟ้าระงับ ตับคันคาก บีงูเหลือม มาตัดฝนกิน บ่ฟังฝนด้วยพังคา

ยาแก้ เอา แก่นหมากเกือ ๑ ฮากคา ๑ ฮากส้มป่อย ๑ แล พวนซุมน

เอา ขี้ดังซ้าง ซะโก หิงหายฝนกินไข้บ่มใน

บ่สว่าง เอา ฮากแคว้ง ฮากเขือขาว ฮากขีขาม ฮากฮานในตา แตงหนู หมอน้อย ยานาง ฝนกิน

ออกสุก เอา ฮากนำแน่ ฮากเขือง แซ่กินฯ

พาก ๑ แก่นขี้เห็น ไม้ก้วยแขนนาง แซ่กิน

แก้พวน เอา ล่ำ เงี่ยงดุก เข็ม ฝนกินแล ล่องแก้ว สับเอา....เอามาเผาในตาเอาฝุ่นใส่น้ำทาตุ่มล่องแก้วแลฯ

๓ .ออกในตา

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ยอดผักปุ้ง ๗ ยอด มาจ้ำออก

๔ .ทะมาลา

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ตับเต่าน้อย หัวหุนหลวง ฝนใส่พังคากินฯ

พาก ๑ เอา พริกก้นซัน ฮากเดื่อป่อง ฮากดอกซ้อน ฝนใส่น้ำนมกินฯ

พาก ๑ เอา ตาไก่ดำเป็นอากำ ๑ มา ตำปั้นเอาน้ำ ๒ ผอง

น้ำมันงา ผอง ๑ หุงน้ำมันยาใส่ดี

๕ .ยาฮานเมื่อยตีนมึน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากเดื่อ ฮากผักหวานบ้าน ฮากส้มโฮง ฮากซมซื่น ฮากซาโก ฮากตีนจำ ฮากหวด เปือกดูก ต้มกินอาบดีฯ

๖ .ยาผีเข้า

อาการ ยาผีเข้าคน บ่ปากกะกึกอยู่

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เข้าหมิ้น หว่านไฟ บูฮา ยอดผีเสื้อ ๘ ยอด ลับลืน ๘ ยอด กะจาย ๓ ยอด กนทา ๓ ยอด หญ้างัวเลีย หญ้ามดลิ่น หมากเขือ ๓ ยอด ฮากหญ้าตำนิน น้ำทาวตต ไข่แมงม้า ขี้แมงไย ดอกหลีบคาย แล แมงมุม ๓ ตัว เครือเขาฮอ ๓ ฝาน เทียม ๗ ทั้งเกือปั้นลูกกอน ตากให้ดีใส่กับไว้คันว่าผีเข้าคนเอาใส่น้ำกิน แลทาออกแล

ผีบ่ออกก็ตายในท้องหั้นแลฯ

ผีเข้า มันบ่ปาก เอา ขี้งัว มาเผาไฟ น้ำพังคา ตัดแล้วตาวให้กินปากแลฯ

พาก ๑ เอา เก็ดเต่าเพ็ก หนังฟาน เผาบัว ยาพังคาเป็นน้ำให้กินฯ

๗ .ยากะตืกบ่ปาก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เล็บตีนมือ เหยื่อหมาก สน่อย สาดฮ้าย ซิ่นฮ้าย อันเขาเป็นหม้าย หัวควย ดอกน้ำเต้าปุ้งเผาดอม กินพังคาเป็นน้ำกิน

๘ .ออกเหลือแดง

อาการ ออกเหลือแดงนั้น มันถิตาแดงนั้น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ผักหวานบ้าน ก้านตง ฮากนำแน่ ฮากสุมแสง ฮากดุกดุม ฝนดอมน้ำเข้าจ้าวกินฯ

๙ .ออกเหือดไฟ

อาการ ออกเหือดไฟไข้ฮ้อนนัก กินยาบ่แม่นปวดท้องแล กัดใจซื่อว่าออกเหือดไฟแลฯ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากเหมือดคน ฮากสุมแสง นมงัว ฮากนามผู้

ฮากหมากแตง เห็นฝนใส่น้ำเข้ากิน

๑๐ .ออกซะเมา

อาการ ออกซะเมานั้น ตุ่มแห่มเกิดอยู่ไข้ไอ คายดังนอนแกบนั้น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากหญ้าคาขัดแดง สุมแสง เหม้าคนภิดไฟ ฮากขี้แฮดน้อย ฮากนมงัว ฮากฝากกา ผักหวานบ้าน ก้านตง ออกซะ ฝนใส่น้ำเดือนตัดกินฯ

๑๑ .ออกเหือด

อาการ ออกเหือดนั้น แดงหัวแลคึงนั้นแม่นแลฯ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากบานงาม ฮากเมา ยานาง ฮากหมากเข้า ฮากเปล้าน้อย ฮากหญ้าคา ฝนกิน

๑๒ .ออกฮาก

อาการ ไข้ฮากเมาหัวพวนใจซื่อว่า ออกฮากแลฯ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากขี้แฮด เปือกซาซูน้อย เปือกซามัด เปือกนมงัว เข้าจ้าวออก ฮากเข้าหมิ้นขึ้น ท่อกันตำน้ำทาเป็นน้ำโพะดี

บ่ดี ให้อุ่นโพะยากก

อาการ เมื่อย ไค่ ทั้งมวล

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

ขูดยากก เอา เปือกตุมกา ฮากเล็บแมว ขูดเอาเปือกทั้งมวลตำมันงา น้ำมวกเข้าจ้าวหม้อเก่าคี อุ่นนวดดี

๑๓ .ไข้ดิ้นกำตีนกำมือ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา น้ำดอกคำ ฮากส้มกบ ฝนน้ำดอกคำ เอาน้ำปูนใส ๘ บุบ

๑๔ .ยาไข้บ่มืนตา

อาการ ยาไข้บ่มืนตาฮ้ายนัก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปือกถ่อนบาท ๑ ตำดอม น้ำหมากนาว เป็นน้ำกินโลมดี

๑๕ .ยาแก้งั้วนสาน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ยา ๗ ยอด พริก ขิง ๗ มาต้มตำกิน

๑๖ .ยาซะดวงหิน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากขี้เหล็กหลวง ท่อ ๑ ฮากขัดเค้า ๕ ท่อ เปลือกดู่ ๓ ท่อ ต้มกินออก

๑๗ .ตุ่ม

อาการ ตุ่มอันใดก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา แพงคำฮ้อย หญ้าผากควาย นอ งา เขากวาง อ้อยดำ ฝนกิน

๑๘ .ออกเหือด /ออกเห่า

อาการ ยาออกเหือดออกเห่า อันใดก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากลวงสุม อ้อยดำ น้ำมวก เข้าจ้าว เป็นน้ำฝนกิน

๑๙ .ออกตุ่ม

อาการ ยาออกตุ่มทั้งมวล

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากหัง ฮากขี้แฮด ฝนกิน

๒๐ .ยาพวนใจ

อาการ-

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ออกเงา นอ งา เขาฟาน อ้อยดำ จาว ฝนใส่น้ำ (ไส้) เดือน ตัดกิน

๒๑ .ยาออกเงา

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หัวกะแตลงท้อง ๑ แผ่นดินเย็น ๑ ฮากหูลิง ฮากก้างปลา หญ้าขัดหลวง ฮากเข็มขาว ฮากเดื่อป่อง ฮากหิงหาย แซ่กิน

๒๒ .ยาไข้ลงท้อง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปือกทัน ฮากเดื่อป่อง เปือกกอก ฮากยาเสดขี้นคี ตีนจำ เป็นยาท้องแล

๒๓ .เจ็บหัวใจ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากเดื่อป่อง งาช้าง ฝนดอมน้ำนมตัดกิน

๒๔ .ยาขี้ฮาก

อาการ ยาขี้ฮาก ๒ หน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ส้มป่อย ผักคาด เข้าจ้าว ฮากสุมแสง อ้อยดำ ฝนกิน

๒๕ .ยาง้วน

อาการ ยางวนยาแก้ง้วนสาน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฝาก ๗ ยอด มาตำต้มกินฯ

๒๖ .ยาซะดวงหิน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากขี้เหล็ก ท่อ ๑ ฮากขัดเค้า ๕ ท่อ เปือกดู่ ๓ ท่อ ต้มกิน

๒๗ .ออกตุ่ม

อาการ ออกตุ่มอันใดก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮะวา แพงคำฮ้อย หญ้าผากควาย นอ งา เขากวาง อ้อยดำ ฝนกิน

๒๘ .ยาออกตุ่ม

อาการ ยาออกตุ่มทั้งเหือดออกเห่าอันใดก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากลวงสุม อ้อยดำ น้ำมวก เข้าจ้าว เป็นน้ำฝนกินฯ

ยาออกตุ่มทั้งมวล เอา ฮากหัง ฮากขี้แฮด ฝนกิน

๒๙ .ยาพวนใจ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา นอ งา เขาฟาน อ้อยดำ เข้าจ้าว ฝนใส่ น้ำไส้เดือนตัดกิน

๓๐ .ออกเงา

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หัวกะแตลงท้อง ๑ แผ่นดินเย็น๑ ฮากหูลิง ฮากก้างปา หญ้าขัดหลวง ฮากเข็มขาว ฮากเดื่อ

๓๑ .ยาเสดบ่วง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ฮากหิงหาย แซ่กิน

๓๒ .ยาไข้ลงท้อง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปือกทัน ฮากเดื่อป่อง เปือกกอก ฮากขึนคีตีนจำเป็น
ยาท้องแลเจ็บใจ เอา ฮากเดื่อป่อง งาช้าง ฝนดอม น้ำนม ตัดกิน

๓๓ .ยาขี้ฮาก

อาการ ยาขี้ฮาก ๒ หน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ส้มป่อย ผักคาด เข้าจ้าว ฮากสุมแสง อ้อยดำ ฝนกิน

๓๔ .ฮ้อนยาเสดขึ้น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ในหมากซะมอ ๓ หน่วย ไม้เท้าสาน ฝนตัด
ยาพังคา กิน

๓๕ .ยาเสดขึ้น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากในจาย ฝนกิน ยาพวนฝนกิน

๓๖ .ฮ้อนใน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ฮากน้ำเต้าน้อย งาช้างฝน

๓๗ .ยาพวน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หัวเอื้อง หัวดอก ๑ วินไข้ดิ้นเอาบาฝนกิน

๓๘ .ยาไข้ดิ้น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา กวงงาช้าง ไม้เท้าสาน ๓ อันนี้ฝนคายแมงมุมบด

๓๙ .ยาคอไค่

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ใส่น้ำเข้าจ้าวเป็นน้ำ อ้อยดำตัดท่อกันกิน

๔๐ .ยาพวนวิน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ออกเหือด ฮากผักหวานบ้าน ก้านตง ฮากส่องฟ้า
ซามัด ฮากสาน ฮากส้มพอหองฝนแล้วพังคา
ออกหัดคุตัดกิน

๔๑ .ยาคอไค่

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากหมากหวดข้า ฮากผีเสื้อ ฮากขี้แฮด ฝนตัดยาพัง ฝีปะอาก คากิน

๔๒ .ยาออกเหือดออกหัด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากส้มป่อย ฮากแกงแก่น จันทน์แดง เหมือดคน ผักหวานบ้าน ก้านตง เข้าจ้าว อ้อยดำ ฝนดอมกัน น้ำฮากซาย ตัดกินฝน

๔๓ .ตุ่ม

อาการ ตุ่มทั้งมวล

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ส้ม เหือดแดง ปะดงแตก กินผิด กบ ฮากอ้อยซาง ฮากแกงแซ ฮากเดื่อป่อง ฮากเข็มขาว ฮากนมแน ไม้มอกกอก ไม้นำนก อ้อยดำ เข้าจ้าว ออกทำทาน แซ่ดอมกิน

๔๔ .ยาเหือดแดง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากผักหวานบ้าน ก้านตง ฮากนำแน้ ฮากเหมือดคน ฝนใส่เข้าจ้าวพี

๔๕ .ยาปะดงแตก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปือกส้มพอ ฮากหมากเขา ฮากแตงเหมดเข้าจ้าวแซ่กิน ยาฝีปะอากคากิน

๔๖ .ยาออกเหือดออกหัด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากส้มป่อย ฮากแกง แก่นจันทน์แดง เหมือดคน ผักหวานบ้าน เหือดจม ก้านตง เข้าจ้าว อ้อยดำ ฝนดอมกัน น้ำฮากซาย ตัดกินฝนตุ่มทั้งมวล

๔๗ .กินผิด ออกทำทาน ยาท้อง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ส้มกบ ฮากอ้อยซาง ฮากแกงแซง ฮากเดื่อป่อง ฮากเข็มขาว ฮากนมแน ไม้บอก/ปอกกอก ไม้นำนก อ้อยดำ เข้าจ้าว แซ่ดอมกิน

๔๘ .ยาเหมือดจมตัวผู้

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา บวกจงอาง นมงัว เหือดคน ดูกกา สุมแสง เข้าจ้าว

๔๙ .ยาเหือดแดง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากผักหวานบ้าน ก้านตง ฮากนำแน้ ฮากเหือดคน ฝนใส่เข้าจ้าวกิน

๕๐ .ยาปะดงแกก/แตก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เปือกส้มพอ ฮากหมากเขา ฮากแตงเหน เข้าจ้าวแซ่กิน

๕๑ .ยาฝีปะอาก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากผักหวานบ้านฝนกิน

๕๒ .ยากินผิด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากผักบ่ถอง ฮากขี้แฮดดุน ยาหมอน้อย ฮากเอื้อง ฝนกินฯ

กินผิด เอา ฮากส้มป่อย ฮากขาม/ขุม/ขามุ ?ฮากเขามา เข้าจ้าว บม อ้อยเอาฝนกินฯ

พาก ๑ ฮากเฮื้อนกวง ฮากซุมภูฝนกินฯ

๕๓ .อ่วยพิษ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากหมากนัด ฮากปอ หมากบิด หมอน้อย ยานางฝน

พาก ๑ ฮากฟ้าวน้อย จันทน์แดง จันทน์ขาว เหือดจม สีไคต้น ยานาง ต้นยานาง ฮากฟ้าวน้อย คิว งิ้วดำ ฝนกิน

ยาลดในเอา ฮากหมากแหลมกินผิดคัดฝนกินฯ

๕๔ .ยาลม

อาการ พาก ๑ ฮากยาหากลมทั้งมวล

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา เงี่ยงดุง อ้อยดำ ฝนกิน

พาก ๑ เอา ฮากคูน ยาแก้พิษแบ่งใส่เหล้ากิน

๕๕ .ยาบาดเฮื้อ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา พังคีน้อย หว้านตูบหมูบ มดแดง น้ำมุด น้ำบอก ต้มฮม

๕๖ .ยาแก้บองพวน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากฮังคาว ฮากหมากมาย ฮากกะจาย ฝนกิน

๕๗ .ยาบ๋ให้พิษขึ้น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ขี้เจีย ออกทำทาน กับ หัวหญ้าแห้วหมู บดน้ำขี้เจีย แพรขาวห่อแซ่น้ำจิงเอาฮากปอหมากบีด/ปีดกับ หัวหมากนัดฝนยาซุมลงนำให้กิน

๕๘ .ไอ

อาการ คันมันไอ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ดูกแฮ้ง กับ ฮากหมากดูก ฝนให้กิน

๕๙ .คอแหบ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา กวงสมุด ฝนกับ น้ำปูน ใสให้กิน

๖๐ .ยาแก้พิษ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หอยเลื่อ จันทน์แดง ฮากหมากเขือบ้า ฝนให้กินมันบอง เอาหอยจูบ ๓ ฝาทุงติดหน่อยของให้ไหม้ใส่น้ำให้กิน

บ่แพง/ฟัง เอา ฮากส่องฟ้า ฝนให้กิน

๖๑ .ยาออกทำทาน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากดอกซ้อน ฮากยาออกปานพอก ฮากขี้เหล็กเทศ ฝนกิน

๖๒ .ยาหมาก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หมอน้อย ยานาง เข็มแดง ๑ เข็มขาว ฮากตีนดำบ้าจำ ๑

ฮากน้ำเต้าน้อย ฮากหวดข้า ฮากก้างปลา ฮากบ้า ฮากบ้งมั่ง ฮากทัน หมูลิงสมกับแดง แกงแซง ซุมแสง ไม้เท้าสาน ตาไผ่บ้าน ฮากตอไผ่ป่า นำแน้ ฮากปอกเข้า ฮากหญ้าลับลืน ฮากผักหวานบ้าน ก้านตง หญ้าผากควย ฝนให้กิน

๖๓ .ยาทั่งพิษ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากเพ็ก ฮากหมากยอมตุม พริกก้นซัน ฮากส่องฟ้า ฮากหมอน้อย ยานาง ฮากนำแน้ ฮากช้าคาม ๑ ฮากดอกฮัก

๖๔ .ออกปานแดงปานดำ

อาการ ออกปานแดงปานดำยายตุ่ม

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

ยากินใน เอา ฮากหางนกพี ฮากพอก ฮากเขือขื่น ฮากพริกก้นซัน ฝนให้กินยาหมู่นี้ยาลดในหมากสุก หมากไม้แลงคอ ก็ถึก แลฯ

๖๕ .ยาข่าตุ่ม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยางดิบ ฝนกินกับ ปุนละคร ทา

๖๖ .ยากึบ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

พาก ๑ ตุมกาแดง กับแมงวัน ๗ ตัว บีงูเหลือม ฝนใส่ทา

๖๗ .ออกในตา ออกล่องแก้ว

อาการ ออกในตาออกล่องแก้วก็ให้แจะยาย่อมตุ่ม

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เคือเขาคำ เปือกสาง น้ำเหล้าเด็ด เป็นน้ำทา

ยากินยายตุ่ม ฮากผักหมฟ้า น้ำนมเป็นน้ำทา

เจ็บ ก็เอา ปะซาด ในหมากซะมอดิน ผัดออกซาง บีงูเหลือม น้ำเหล้าเด็ดเป็นน้ำฝน

ให้กินยาลดในเอา ฮากนำแน่ ฮากหมอน้อย เคายานาง ตาไผ่บ้าน ตาซางไพ ฮากน้ำเต้าน้อย ผักหวานบ้าน ก้านตง

ฮากเพ็ก อันยาหมากนี้ ยาถอดพิษเมื่อซิเอาแลง

๖๘ .ยากึบ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ดูกงู หมากน้อย ยานาง เอามาขั่วแล้ว ไม้ทั้งมวล จิงเอาแพรขาวห่อแซ่น้ำกิน

๖๙ .ออกล่องแก้ว

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากเดื่อป่อง เข้าหมิ้น ฝนน้ำกันแล้ว เอาน้ำทา

พาก ๑ เอา เห็ดภิมานฝนใส่น้ำหม้อนึ่งฮมคืนแล้ว เอาขี้ไส้เดือน ๓ ตัวบดใส่ดอมกันยาซุมทาดี

๗๐ .ยากินผิด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากหยิกบ่ถอง ๑ ขี้แฮดด่อน ฝนน้ำพังคาตัดกิน

๗๑ .ยาซาง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากซายเด็น ฮากลกคก ฮากผักซีซ้าง ฝนให้กิน

๗๒ .ยาหมากทั้งมวล

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากเหมือดคน ฮากนมงัว ฮากไข่เน่าน้อย ไข่เน่าหลวง ฮากกางของ ฮากทองบ้าน ฮากหมากล่ำ ฮากหมากดูก เหม้าน้อย ฮากลิ้นฟ้า เครือหมากเห็ด ผักซีซ้าง ฮากขี้แฮ้ง ฮากโหบเหบ ฮากเขืองน้อย ฮากนมสาว ผักบุ้งขม ฮากตีนจำ ฝนกิน ถึกซุ หมากไม้และฯ

๗๓ .ยาซุม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากส้มพอหลวง ซาซูต้น ซาซูเครือ หญ้าขัดน้อย หญ้าซุม ลับมืน น้ำเต้าน้อย คีไฟนกขุ่ม หิงหาย ซาหลอด หมอน้อย ยานาง ก้างปลา ผักหวานบ้าน ก้านตง ซุมแสง แซงเมือง ดุกด่อน หูลิง งัวเลีย ต้นตับเต่า แลงซอน หมากจับนก หัวคา เอื้องแดง เอื้องขาว หัวเขือง มวกน้อย มวกหลวง เหมือดแอ่

เหมือดโลด เหมือดคน เครือนำแน่ ตีนมืด กงซะเดน
เข้าหลามดง หัวหวายนั้น ฮากเพ็ก เปล้าน้อย เหม้า
สอย เดื่อดิน อ้อยซาง นางหว่าน เครือมอน

๗๔ .แก้เสียปวดท้อง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เฮื้อเหล็กซีดิน แพงคำฮ้อย ยืดไย ฮากพ้าว ฮากหมาก
ฮากตาล งิ้วดำ งิ้วด่อน ทำทาน

๗๕ .แก้คอ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ตาผุ ทำทาน เต่าแม่ ให้เอา นอ งา ดูกแฮ้ง ดูกหมาก
ดูกดำ ดูกแมวดำ ควยแกคอ ๒ ดวน ดูกเสือ ดูกหมี
ดูกลิงลม ดูกงัว แข่ ดูกปลาฝา ดูกหมู
เขากวางซี ซุม ๑ แล ลางนอกแต้ม

๗๖ .ออกสุก

อาการ ผิว่าออกสุกให้

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮอ ฮางจืด เปือกแสง พันซาด ผักหวาน
เปือกพายซะเลียง พายซะเมา พายสง หัวผง กมคึง
นางแซ่ง ดู่ท่ง ฝนกิน ซุมนี้แฮง

๗๗ .ยาแก้พิษใน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากซมซื่น ฮากซะมัด ฮากกมคึง นางแซ่ง ดู่ท่ง
ฝนกินซุมนี้แฮง

ยาแก้พิษใน ให้เอา ฮากซมซื่น ฮากซะมัด ฮากซ่องฟ้า แค จันทน์ขาว
ฝนให้กิน

๗๘ .ตุ่ม

อาการ ตุ่มทางในแล ผิว่าตีนมือดำ

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากหนามแท่ง ฮากตีนจำ เงียว ฮากต้างไก่
หมากนาวแห้ง ฝนทาตีนมือ

๗๙ .ยาปวดท้อง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หมากซะบุน ฝนใส่เหล้ากินดีแลฯ

๘๐ .ยาแก้คอ

อาการ ยาแก้คอ ๆ บ่ออกแก้พิษทางนอก

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากทวงซะหมุดขาว ฮากดอกกูด ฝนทาคอ ฮอดหัวใจดีแลฯ

แก้คอทางใน ให้ออกเหือด เอา นมราชสีห์ ฮากคันไซสี เอามาฝนให้กิน

๘๑ .ยาแก้เสด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากถั่วพู พริก หัวมันซะเพา ซะเอม น้ำตาลซาย กิน

๘๒ .ยาแต้มตุ่มฮ้าย

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หนังแฮด ฮากเขือบ้า เอามาเผาไฟบดใส่น้ำเหล้าเด็ดทาตุ่มฮ้าย เอาไว้ตาง

๘๓ .แกดแฮด

อาการ แกดแฮด ตุ่มมันกานภายตุ่มฮ้าย ก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากรินบ่เอื้อน จุมบวกน้ำ ดอกหินซะเล จันทน์แดง จันทน์ขาว มาฝนตัดยาซุมให้กินดีฯ

๘๔ .ยากมคึง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากดอกซ้อน ฮากดอกมาลี อัน ฮากดอกบังซันขาว จันทน์ขาว แค ฝนกมคึง

๘๕ .ขี้บ่ออก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากเดื่อดิน ก้ำตาวันตก มาฝนกินออก

๘๖ .เยี่ยวบ่ออก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ไค้อุน้ำ ไค้ขอนในน้ำ ผักเทียม หมากพริกน้อย ขิง ขี้เจียดิบ ไม้หมากแปบ มาแต้มโพะท้องน้อย เยี่ยวออกฯ

๘๗ .ออกหมากไม้

อาการ ออกเหือดจม เหือดไฟ ออกเปิกงา ออกปานดำ ออกปานแดง ออกทำทาน

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากฮังหนาม ฮากหมาก เหลื่อม ไม้แฝก เอามาฝนกิน

เหล้าตัดแก้พิษใน

เอา ฮากผักหวานบ้าน ก้านตง หญ้าแห้วหมู แพงคำฮ้อย ตาอ้อยดำ หญ้าขัด หญ้าลับมืน หญ้าผากควาย ฮากถั่วแฮ ตำใส่หม้อขั่ว เอาขวยขี่ มาขั่ว ขี้ซะเดือน มาปิ้ง ๓ ตัว เอาหมากพริกตัดควัดในออก เอายาใส่แซ่ให้กินดีฝนยา กินพวนออกได้ ออกมำ เอายานั้นแก้เทิน

๘๘ .ยาอาบตุ่มฮ้าย

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา แก่นซุมแสง แก่นสุมกัม แก่นแกงแซง มาอาบดี

โอมทิพพะพยาทอน หัวหล่อนออกกอกซอก ค้อนกูตอกหัวทิพพะยาทอน
หนีท่อนมึงบ่ออก กูจักไชท้าวผู้ดีฮิทธีอันกล้ายิ่ง หน้าไม้ธนูทอง ถือกหัวทอนกะจัดกะจาย
โอมซะหายเพริก โอมสิทธิไชยไฟกูผ่า หายาบ่ได้ จิงยกเอาถีโกออระหัต
ตั้งใจให้กูปัดพิษไข้ก็ดี เจ็บหมากไม้ สาระพิษ ทั้งมวล กูแก้กูปัด พิตี
สิทธิระ ระ กะ วะ ระ ณะ ชะ นะ นะ ขะ ยัง วอ ระคัง วะตัง ซะหับ
กูชิปัดฝูงหีดฝูงเหือด ฝูงเลือดฝูงลมกูแก้กูปัด พิษเสือซะเคือขึ้นตั้งไม้กูแก้กูปัด
ชิปัดทั้งพิษผีไซด้วยเหล็กหมาดกูชิ(แก้)กูปัด ทั้งผีฮ้ายด้วยแกว่นฮอกกูแก้กูปัด
มังให้คั่งให้มัว กูแก้กูปัด ธาตุตูนฮ้อนคือไฟกูแก้กูปัด ใจฮ้อนผ่างผ่าวใดยิงสานกูเอามา
เกี้ยวได้ยิงขาวยาออก กูมาพิษก็หาย โอมหูรุหูรุ ซะหาย

๘๙. เห่าห้อม ทำทาน

อาการ -

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา แฮนต้น แฮนเครือ ผักหวาน เปือกแสงเบือ เปือกจันทน์แดง จันทน์ขาว ดู่ท่ง นมงัว นมสาว แฮนคอคำ แฮนคาน ตับเต่าน้อย ตับเต่าหลวง อันนี้ซุม ๑

ยาแก้พิษ ให้เอา ฮากพริกก้นซัน ฮากเขือบ้า

ยาเย็น ให้เอา เงิน ๑ คำ ๑

๙๐. ออกสุก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หมอน้อย ยานาง ผักหวานบ้าน ก้านตง ฮากนางแซ่ง งิ้วดำ เหมือดคน หัวหญ้าคมปาว ฮากนม

ฮากซาสี (ราชสีห์?) ฮากซะมัด ฮากซ้าซะโก ต้นพญายา
ฮากหนามงัวซัง ฮากหนามงัวเลีย ฮากหมากแคว้งขาว
ฮากหมากเขือขื่น กวงซะหมุด นมผา ฮากหมากเอิก

๙๑.แก้เสด

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากส้มป่อย ซะเอม ฮากดอกกูด

๙๒. ยายอมตุ่ม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หมากตาไก้กับเข้าหมิ้นขึ้น

๙๓ .ยาแก้พวน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ไค้แอ่ง น้ำเข้าหมิ้นขึ้น
บ่ฟัง ฮากหมอน้อย ยานาง เอาไปย่องใส่กินแลฯ

๙๔. ยาแก้ซะเออะ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ฮากหญ้าขอกต่าย จินายก้อม ขัดมอน ฝนให้กิน
บ่ฟัง เอา แก่นแดง บองขวาน ฮากหมากเอิกฝนใส่
ยาไล เอา ไม้ซอขี เอาแมงลิ้นหมา กับจับเอิก เคียดนอน
กับบองขี้ไม้แพงขี ฝนฮากหนาดเกิดกองกอม
ฝนใส่กันดุกหน้านินมาใส่กินผีก็ อยู่บ่ได้ฯ

๙๕. ยาฆ่าตุ่ม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาซางดวกปอไห หา
ฮากเหมือดแอ่ หนึ่ง ฮากหมากถั่วพู ๑ บะ ตัดตังมือ ๑
ก้างปลา ๑ ฮากกะจาย ๑ หมอน้อย ยานาง ๑ ฮากปอแก้ว
เขืองน้อย เป็นยาฆ่าตุ่มแลฯ
พาก ๑ ซางดวกปอไหหา ฮากหูลิง ๑ เครือหางกวง ๑ ซ้างน้าวหนึ่ง เขืองใหญ่
ฮากบัวเขา ปอปานน้ำ ๑
พาก ๑ เอา เหม้าสอย ฮากส้มกุง ขี้มอด ส่าเหล้าน้อย ฮากดูกไส
หลายเงือก ฮากปอแก้ว หมอน้อย ยานาง จันทน์แดง

๙๖ .ยาซุม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ไหเหา ฮากหิงหาย นำแน่ ฮากผักอิตู่ จันทน์หอม จันทน์แดง เหล้า ๗ บับ สับซู่ซุมแลฯ

๙๗ .ยาแข่ว

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา คาบแมงมุม ๗ ตัว กิ้วซ้าย กิ้วขวา ๗ ไม้สักสีก ๗ แมงลิ้นหมา ๗ ฝานเหลา ๗ ปอยแมงลิ้นหมานั้นดิบแลฯ ซุมหนึ่ง แฮงเดียว

๙๘.ยาแต้มไม้

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ขี้มอดมาแต้ม เขี่ยวแต้มแลฯ

พาก ๑ เอา หมามแท่ง ต้มเขี่ยวทาแลฯ

พาก ๑ เอา อ้อยดำ ยาหัวข่อ ตีนนก ยาไม้กะสา

พาก ๑ เอา แก่นงิ้วบ้าน อ้อยดำ ยาหัวข่อ ต้มกินดีฯ

๙๙ .ยาโม้ไฟ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เคือแดง หมากเห็บ อ้อยดำ ยาหัวข่อ เปือกพ้าวไฟฯ

๑๐๐. ยาแก้คันคาย

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา แก่นเฮื้อนกวง มาเอาซานนั้นมาแซ่อาบ อันซิกินให้ล้างน้ำแล้ว จิงแซ่กินฯ

บ่ฟัง เปลือกงิ้วบ้าน หัวเอื้อง กับแกบ มาแซ่ยาต้มอาบ ใบเสี้ยวส้มมาแซ่อาบฯ

ยาต้มอาบ ไม้เหมือดแอ่ เปลือกหว้าซุมพู

พาก ๑ เปลือกเซือก มาต้มอาบ

พาก ๑ ใบเสี้ยวส้ม มาต้ม

พาก ๑ แก่นขามป้อม มาเผาเอาถ่านแซ่อาบ

พาก ๑ ไม้ฮ่วมมาเผาเอาถ่านแซ่อาบ

๑๐๑ โม้เข้ากินในท้อง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากเบ็น ต้มกิน

พาก ๑ สานตอกแตกฯ

๑๐๒ .โจ้กก้นโจ้กปาก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เปือกทอง กอย มาด แซ่กินฯ

หนังสือยา แก่นงิ้วบ้าน อ้อยดำ ยาหัวข่อ ต้มกินดีฯ

๑๐๓ ยาโม้ไฟ

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา เคือแดง หมากเห็บ อ้อยดำ ยาหัวข่อ เปือกพ้าวไฟ

๑๐๔ .ยาแก้คันคาย

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา แก่นเฮื้อกวง มาเอาถ่านนั้นมาแซ่อาบอันซิกินให้ล้างน้ำแล้วจิงแซ่กิน

บ่ฟัง เปลือกงิ้วบ้าน หัวเอื้อง กับแกบ มาแซ่อาบใบต้มอาบใบเหมือดแอ่ เปลือกหว้า ซุมพู

พาก ๑ เปลือกเซือก มาต้มอาบ

พาก ๑ ใบเสี้ยวส้ม มาต้มอาบ

พาก ๑ แก่นขามป้อม มาเผาเอาถ่านแซ่อาบ

พาก ๑ ไม้ฮวม เผาเอาถ่านแซ่อาบ

๑๐๕ โม้เข้ากินในท้อง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากเบ็นต้มกิน

พาก ๑ สานตอกแตกต้มฯ

๑๐๖ โจ้กก้นโจ้กปาก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เปือกทอง กับ มาด แซ่กิน

หนังสือยาฯ

๑๐๗ .ถึกชี้น ถึกหนัง ถึกยาแฝด

สิทธิการจักกล่าวยาถึกชี้น ถึกหนัง ถึกยาแฝดก็ดี ได้กินอันฮ้ายเพิ่นก็ดี

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา เครือไส้ตัน ต้มกินอาบแล

ถ้าว่าบ่หาย เอา ขี้แมวดำ ขั่วห่อแพร แซ่ยาพังคากินดีแลฯ

ผิว่าผู้หากแหบนั้นได้กินอันฮ้ายแลให้เอายาฝูงว่านี้ไข้แล

๑๐๘ เพิ่นใส่หนัง

อาการ ท้องไค่ ซื่อว่าเพิ่นใส่หนังยาแก้

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากหุ่งแดง เข้าจ้าว ฝนกินดีแลฯ

๑๐๙. เพิ่นใส่ซื้น

อาการ ผิว่าไข้ฮ้อนซื่อว่าเพิ่นใส่ซื้นแล

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอาแก่นสาน ต้มกินดี

๑๑๐ เพิ่นใส่น้ำเต้าปุ้ง

อาการ ผิว่าไข้แลเอิ้มซื่อว่าเพิ่นใส่น้ำเต้าปุ้งแล

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาแก้เอา ฮากตีนเป็ด ต้มกินดีแลฯ

๑๑๑ .เพิ่นใส่ฮ่าน้อย

อาการ ผิไข้เจ็บแทงซื่อว่าเพิ่นใส่ฮ่าน้อย

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา แก่นโดน ต้มกินดีแลฯ

๑๑๒. เพิ่นใส่งัวธนู

อาการ ผิว่าหากอยู่หากล้มเพิ่นใส่งัวธนู

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ยาแก้ให้เอา ตีนซิ่นแม่หม้ายใส่หีบตีนซิ่นนั้น ๗ อัน

๑๑๓ .เลือดคอออก

อาการ ผิว่าเลือดคอออกก็ดี

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอายาอันนี้แก้

ให้เอา ยางกล้วยตีบ ใส่ยาพังคา กินดี

๑๑๔ .เพิ่นใส่หุ่น

อาการ ผิว่าปวดท้องบิดอยู่ซื่อว่าเพิ่นใส่หุ่น

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา

ยาแก้ให้ เอา ตีน (ซิ่น)แม่หม้าย ๗ เฮือนเผาใส่น้ำให้กินดีฯ

พาก ๑ เอา แก่นยูง ฝนใส่ ยาพังคา กินดี

ผิว่าแต่งยาให้ตั้งตาแหลวแจ ฝ้ายพรหมจารีย์อ้อมแล้วจิงต้มกินแลฯ

๑๑๕. ยากันตัว

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ฮากเสี้ยนผีดวนมาปั้นลูกกลอนให้ถือแลสิ่ง ๑ เอา

ฮากซะมังมาขวดเสื้อไว้ซื่อว่าเพิ่นเฮ็ดเพิ่นลองบ่ได้แลฯ

ผิว่าแก้ครูหุ่น เอา ฮากนำแน่ ฮากลิ่นไม้ หิงหายฮ้อย ๑ พริก ขิง เทียม ต้ม แล้วจิงบดสานตอกแตกใส่พออุ่นกินซื้นหนังเปื่อยออกแลฯ

พาก ๑ เอา ฮากนมแมว หวายฮาก ๑ ผุกำ ๑ แซ่ท่อกันกินเปื่อยออกแลฯ

พาก ๑ เอา เขากวางฝนใส่ น้ำเผิ้ง กินแลฯ

พาก ๑ เอา หนังหน้าผากควายด่อน ฝนกินดีแล

ยาแก้หุ่นแล ค่าฮ้อยคำสุกแลฯ

๑๑๖. เพิ่นบังแก่น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา งาช้าง ๑ ไม้ไล ๑ หัวหญ้าไซ ๑ ฝนเอาหมอกเป็นน้ำทาปากบาดกินแด่ดีแลฯ

๑๑๗ .ยาแก้เขาใส่เขาลอง

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หว่านน้ำ ๑ ซมซื่น ๑ ลิ่นไม้ ๑ ฝนใส่เหล้าแล

พาก ๑ ให้เอา ไม้ผุขูดเอาเปือกขาลาย น้ำหมากพ้าว

ยาแก้ครูซื้นครูหนังครูหุ่นทั้งมวลเพิ่นใส่ในตนคนดังนั้น

ยาแก้ ให้เอา ฮากคาม ๔ ฮ้อย ฮากกุ่ม ๔ ฮ้อย กงซิเดือน ๔ ฮ้อย ฮากค้อนกะแต ๔ ฮ้อย ฮากเงี่ยงดุก ๔ ฮ้อย ฮากพ้าว ๔ ฮ้อย หญ้ากานแขน ๔ ฮ้อย ใบผีเสื้อ ๓ ฮ้อย เอามาฟักให้ขาดแล้วโกกัน ให้มีเหล้าก้อง ๑ เงินซีก ๑ ไข่หน่วย ๑ ดอกไม้เทียนหมากพลู บูซากริกันเอาใส่หม้อใหม่หมมไว้เอาฟืนไม้อันล้มกวัดวันตกนั้นมาต้มซุกฟืนไปเบื้องวันตกสุกแล้วเอามาสบคาถาสัพพา ๗ คาบ ให้กินตกแลฯ

ผิบ่ตกให้สูดมนต์ทอบใส่น้ำยาให้กิน ว่า

อม สะพะ พิ นัน เสีย เสส ปะ กุ ติดลิงหวาน ๑ ดอยลิง ๒ สวาหัยยะมนต์ ๗ คาบ ใส่ยบาให้กินก่อนแล้ว จิงสูดซะเดาะ ๗ คาบ สบน้ำยาให้กินเมื่อลุนว่า

อม นัง มักขะมิติ อา สะวา หะ อันนี้มนต์ซะเดาะแลฯ

สัพเพตังวะราหะ มะ อิ ติ วิสุตตุง วะ อะ นิ จะ อม สะ วะ อันสะวะหะ

อันนี้มนต์ซะเดาะ เป็นซู่อันแลฯ ให้ตบหัว ๓ บาด ลูบแต่คอเมือเบื้องหน้า เบื้องหลัง ๓ เที่อเทิน ตกแลฯ

๑๑๘ ยาถอนหุ่น

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา ใบออระนัด ๓ ใบตำเอาน้ำมนต์ทอบสูดฮีดลง

๑๑๙. ยาแก้ซิเอิ้ม

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา หางเอี่ยน ๓ หางหัวต้มหม้อ สบให้กิน
เอาคาถาสัพพาสูดว่า **เห มะ นามมะตำ ต่อ ลิ ปะ ติ ๑**
น้ำหม้อนึ่ง ฮากหมากพริกน้อยเคือ เอาฮากพ้าว ฮากหมาก
แล หมากแกงกีบ หนึ่ง ฝนดอมน้ำหม้อนึ่งให้กินดีฯ

๑๒๐. หุ่นแล่นในท้อง

อาการ ผิว่าหุ่นแล่นในท้อง

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา ให้เอา หญ้าซายคากำ ๑ ตอกกิ้วซ้าย กิ้วขวา ๓ เส้นเผาดอมกัน
บดแซ่น้ำยา อันฝน เอา ฮากดอกกูด ฮากหญ้าคา ๑
ฮากอ้อยดำ ฮากมอน ฮากลับมืน ฮากพ้าว ฮากหมาก
ตำดอมกัน ยาพังคาแซ่ตองหนังแล้วฝนดอมให้กิน
มนต์ซ่อนี้แก้หนังแก้ซิ้นแล

อม สิทธิ สวด เนิย เหิย อันหนาน กลา กิ หนา เหยือบ อันเดือนจิงเทาอันแบ่งก็ดี
หนีบกาหลงอง มัก มัก อม ดับเมือให้หายเสีย อม กิดจังสะวาหะ สะวาหายะ
ดูจิตอันมา กวงลับล่วงพระ พัมมะหาพะดี ชะพมมะนมบังคมครูเลย
อมกะจัด มหากะจัดสะวาหะ สะวาหายะ ดูจิงออกมากวงลับล่วงอันไคคึงอม
ตันเย้อสวาหายะ บังครู อม นะโมพุทโธ พะตนกูกูบังครูแผ่นเหล็กแดงแทงก็บ่มีเข้าเลย
พระเพสสะหนุ เจ้าให้กูไปแก้พิษไค่แลพิษพองครูเสบย พระเทพดาเจ้าอันมาเป่าให้หาย
พิษอันไค่ กูจักเป่าให้บกเสียอม บะดี ดุจ ๔ แม่น้ำก็บก ๔ ภูเขาก็แป พระหุละมานอยู่
นอกฟ้ามาแกดแวดวังบังยังตนกู อม พระเกสสะณะ สวาหายะฯ

ซ่อนี้แก้ซิ้นแก้หนังทั้งมวลดีนักแล
มนต์ซ่อนี้ เอาน้ำเต้าปุ้งมาซีกแนให้เต็มสบมนต์๗ คาบให้กินแล้วเป่าหัวลง ซ่อนี้แก้ถีก
ซู่อันแลฯ ยาแก้ครูซิ้นครูหนัง หุ่นในคึง

สบับ ๑ ให้เอา ฮากหญ้าขัด ๓ กก ฮากหญ้าลับมืน ๓ กก
ฮากหญ้าผากควย ๔ กก ฮากดอกกูด ๑ หุ่งแดง ๑

ฮากหุ่งขาวเทศ ๑ ฮากหมาก ฮากพ้าว ให้เอาไม้ปลายด้วนเป็นบั้งหลามยาซุมนี้ ที ๓ ทางคบใส่ฝ้ายพรหมจารีย์เวียนให้ซุมใส่ตาแหลว ๔ หลามสุกแล้วถอกใส่ถ้วย เอาไม้ตองเกื้ออันแปดเก่าท่อ ๒ นิ้วจุ่มน้ำใส่ถ้วยแล้วถิ่มเสียจิงเอาหอก ๓ ดอกแหลมเอี่ยน ๓ ดอกมาฝนน้ำแล้วจิงสบมนต์นี้เวียน ๓ ฮอบว่า **อม อะหัง นิ รูปะ เท วะ วัสสะวาสัง /เทวะ สัปปะวาสัง วะสันตา มะโน ลัดกัมปิโน อินทาเทวิน อม กา ระ นาม**

เอาคาถาอันนี้สูด ๑๐๑ คาบให้กินตกแลฯ

๑๒๑ .ยาแก้หน้าน้อย

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ไม้ฟ้าผ่าสักดิน เอาไม้เท้าสานตาย หนามเงี่ยงดุก ๔ หนามแท่ง ๔ เงี่ยงปลาดุก ๔ ยาซุมนี้ดอมน้ำมันงา จิงสบมนต์ ๗ คาบ ให้กินจิงว่าสันหลังลูบลง เอามนต์นี้สบฯ

อม กะจายละลาย หุสโส/หุเสสา บดจิงว่าโรคาจันโทสวา หายะฯ อันนี้มนต์แก้หน้าน้อยเยิงยิงแลฯ

๑๒๒. ยาบังฟัน

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา ฮากส้มพ่อเคือ ๑ ตูมกาเครือ ฮากนามแน่ ยาซุมนี้ฝนดอมกันจักสูดคาถา ๗ คาบแล้ว ตั้งคอให้ซื่อถิ่มให้กินยาอันซอดในแลฯ

๑๒๓ .ยาจอดนอก

อาการ –

ยาที่ใช้ วิธีปรุงยาและรักษา เอา หญ้าอม กระหยา หญ้าผากควย กก๑ หุ่ง งิ้วดำ ดอม กันตองเอาน้ำสบคาถา ๗ คาบว่า**จังนอกผิบ่จอดจิงมนต์ใส่มือแปะน้ำยาตบแต่สองข้างฮีดขึ้นฮอดแอวบ่เห็นฮอยจิงเอา**คาถาอันนี้จวดฯ

นะ ชา ปัตตัง ปิ หอ/หัง ระ กะ สิกกิง แตเต กะ คะลังกาปาเมโคสัง ลังกา กาปาเม คะ มา ธาลัง กาเม โธกุดฯ คาถานี้จอดสบสุอันแลฯ แก้บังฟันแลฯ

พาก ๑ แก้บังฟัน ฮากหมากนาว หญ้าหลักนา ๑ เครือ เอ็นอ่อน ๑ หญ้าลักธิ ซุมนี้มาสบกันแผ่นวาแลฯ กินอันนี้แก้บังฟันแล้วจิงเอา เสื้อดำจุ่มน้ำมานึ่งปั้นเอาน้ำให้กินบังฟัน จิงเอา เครือตางหลวงมาฝนทาแต่หัวนมขึ้นเมือขึ้นจิงแล้ว เหมียดบาดฟัน ผิว่าเป็นบาดฟันบาอแวงก็เห็นฮอยดังนั้นจิงแก้เทิน ก็ให้แต่งคายเงินฮ้อย คำบาท จิงแก้ เหตุว่าหายายากเฮ็ดง่ายเขาหาคุณบ่ได้ดายฯ

บรรณานุกรม

การศาสนา, กรม . **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักรเล่มที่ ๑๒** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมศาสนา ,๒๕๓๖.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จกรมพระยา. **เทศาภิบาล** กรุงเทพฯ : บริษัทพิฆเณศ พริ้นติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด ,๒๕๔๕.

เติม วิภาคย์พจนกิจ. **ประวัติศาสตร์อีสาน** ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๐ .

ธวัช ปุณโณทก. **อักษรโบราณอีสาน อักขรวิทยาอักษรตัวธรรมและไทยน้อย : ที่ระลึกเกษียณอายุราชการ ศาสตราจารย์ธวัช ปุณโณทก** กรุงเทพฯ : บริษัทสยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด, ๒๕๔๐.

ธัญญา สังขพันธานนท์ ,วีณา วีสเพ็ญและคนอื่นๆ. **อริยานุวัตรศึกษา**. ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพพระอริยานุวัตร เขมจารี มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๓๖

บุญช่วย อัตถากร. **ประวัติศาสตร์ภาคอีสานและเมืองมหาสารคาม** พิมพ์เป็นอนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพนายบุญช่วย อัตถากร ๓ กันยายน ๒๕๒๒.

ปรีชา พิณทอง . **สารานุกรมภาษาอีสาน –ไทย-อังกฤษ** อุบลราชธานี :โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๒.

มนัส สุขสาย . **ตำราเรียนอักษรโบราณอีสาน**. อุบลราชธานี: สำนักพิมพ์มูนมังไทยอีสาน,๒๕๔๓.

ศิลปากร,กรม . **เมืองในภาคอีสาน** พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาอุดรจิตตะยโศธร กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ , ๒๕๑๕.

สมัย วรรณอุดร. **คู่มืออบรมอักษรไทยน้อย**. มหาสารคาม : โครงการอนุรักษ์ใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม , ๒๕๔๘.

---------- **คู่มืออบรมอักษรธรรมอีสาน**. มหาสารคาม :โครงการอนุรักษ์ใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม , ๒๕๔๗.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร,กอง.**จารึกตำรายาวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร**. กรุงเทพ: อาทิตย์โปรดักส์ กรุ๊ป จำกัด , ๒๕๔๕.

---------- **แบบเรียนหนังสือภาษาโบราณ**. กรุงเทพฯ :วัชรินทร์การพิมพ์จำกัด, ๒๕๒๕.

---------- **แบบเรียนหนังสือโบราณ.** กรุงเทพฯ: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์(๑๙๗๗)จำกัด, ๒๕๔๓.

---------- **ประมวลคำศัพท์ภาษาลาวในเอกสารโบราณ เล่ม ๑** .กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์ดอกเบี้ย, ๒๕๔๔.

---------- **ประมวลคำศัพท์ภาษาลาวในเอกสารโบราณ เล่ม ๒** .กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์ดอกเบี้ย, ๒๕๔๔.

---------- **ประมวลคำศัพท์ภาษาลาวในเอกสารโบราณ เล่ม ๓** .กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์ดอกเบี้ย, ๒๕๔๕.

---------- **ประมวลคำศัพท์ภาษาลาวในเอกสารโบราณ เล่ม ๔** .กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์ดอกเบี้ย,

๒๕๔๕.

---------- **ประมวลคำศัพท์ภาษาลาวในเอกสารโบราณ เล่ม ๕** .กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ดอกเบี้ย, ๒๕๔๕.

อุษา กลิ่นหอม . **พรรณไม้พื้นบ้านอีสานเล่ม 1** . สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาสารคาม: หจก.อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๔๔.

http :// amphoe.com.

http :// recmert.kku.com.

http :// www.mahasarakham.go.th.